STOWARZYSZENIE
MUZEÓW NA WOLNYM
POWIETRZU W POLSCE

Biuletyn

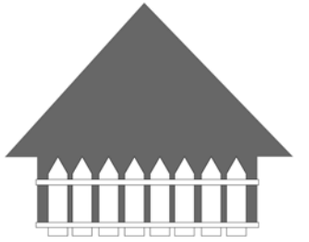
NR 16, 2016-2020

Przyszłość krajobrazu przeszłości – postrzeganie przestrzeni muzealnej. Fakty i perspektywy

Opole 2021

STOWARZYSZENIE MUZEÓW
NA WOLNYM POWIETRZU W POLSCE

BIULETYN
STOWARZYSZENIA MUZEÓW
NA WOLNYM POWIETRZU W POLSCE

NR 16, 2016-2020

Opole 2021

Kolegium redakcyjne
Jarosław Gałęza – przewodniczący
Adriana Garbatowska – członek
dr Małgorzata Imiołek – członek
Ewa Tyczyńska – członek

Rada wydawnicza
Wojciech Dragan
Jarosław Gałęza – przewodniczący
Adriana Garbatowska
dr Artur Gaweł
dr Małgorzata Imiołek
Urszula Kuczyńska
Ewa Tyczyńska

Korekta
Bogusław Mrukot

Skład i opracowanie graficzne
Hanna Pięta, Krzysztof Olczyk

Adres redakcji
Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu
ul. Wrocławska 174, 45-835 Opole
tel. 77 457 23 49, email: sekretariat@muzeumwsiopolskiej.pl

Wydawca
Stowarzyszenie Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce
Wały Gen. Sikorskiego 19, 87-100 Toruń
www.muzeaskansenowskie.eu

Na okładce
strona przednia:
Muzeum Wsi Kieleckiej, fot. Mariusz Łężniak
strona tylna:
Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego w Wiączeminie Polskim, fot. Grzegorz Piaskowski,
Olenderski Park Etnograficzny w Wielkiej Nieszawce, fot. Ewa Tyczyńska

ISSN 1509-2453

Spis Treści

Od redakcji 7

KONFERENCJA MUZEALNA: PRZYSZŁOŚĆ KRAJOBRAZU PRZESZŁOŚCI – POSTRZEGANIE PRZESTRZENI MUZEALNEJ. FAKTY I PERSPEKTYWY
TOKARNIA, 18.09.2020 r.

dr Krzysztof Karbownik
Słowo wstępne 9

prof. dr hab. Jan Święch
Muzeum. Dwie sfery wyobraźni – twórcy ekspozycji i ich odbiorcy ... 13

dr Barbara Kasprzyk-Dulewicz
Czy w muzeum na wolnym powietrzu
jest miejsce dla peerelowskiej wsi? *(Przyczynek do dyskusji)* 21

Edwin A. Wilbik
Koncepcja ekspozycji nowego sektora w krajobrazie
Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu 37

Tomasz Dzikowski
Przestrzeń muzealna w Muzeum Wsi Radomskiej
na przykładzie zespołu ekspozycyjnego maszyn rolniczych 47

Marek Pak
Kolekcja architektury drewnianej *in situ* – formy ekspozycji 61

Monika Poszalska
Przeszłość krajobrazu przyszłości – dary dla Muzeum Wsi Kieleckiej.... 71

dr Andrzej Stachowiak
Swołowo jako „wieś muzealna" i stolica Krainy w Kratę 85

dr Wioletta Brzezińska-Marjanowska
Prace konserwatorskie w kościele z Rogowa zaplanowane
na rok 2020, jako element długofalowego programu zachowania
i ekspozycji regionalnego dziedzictwa kulturowego 95

KALEJDOSKOP MUZEALNY: DZIAŁALNOŚĆ MUZEÓW NA WOLNYM POWIETRZU W POLSCE W LATACH 2016-2020

Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie” 106

Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu 108

Wielkopolski Park Etnograficzny
Oddział Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy 111

Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach
Oddział Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku 113

Kujawsko-Dobrzyński Park Etnograficzny w Kłóbce
Oddział Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku ... 115

Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej
Park Etnograficzny 116

Muzeum Kultury Ludowej Pogórza Sudeckiego 119

Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie 121

Muzeum w Łowiczu
Ośrodek Plenerowy Budownictwa Ludowego w Łowiczu 123

Muzeum w Łowiczu
Oddział Łowicki Park Etnograficzny 124

Skansen Kurpiowski im. Adama Chętnika w Nowogrodzie
Oddział Muzeum Północno-Mazowieckiego w Łomży 127

Muzeum Budownictwa Ludowego
Park Etnograficzny w Olsztynku 129

Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu 132

Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią
Oddział Muzeum Okręgowego im. St. Staszica w Pile 136

Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku 138

Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu 141

Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie
Oddział Etnografii Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku 145

Muzeum Narodowe Rolnictwa
i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie 147

Skansen Wsi Pogórzańskiej im. prof. Romana Reinfussa w Szymbarku
Oddział Muzeum Dwory Karwacjanów i Gładyszów w Gorlicach ... 150

Park Etnograficzny w Tokarni
Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach 152

Skansen Rzeki Pilicy
Miejskie Centrum Kultury w Tomaszowie Mazowieckim 155

Muzeum Etnograficzne im. M. Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu
Park Etnograficzny w Toruniu
Olenderski Park Etnograficzny w Wielkiej Nieszawce
Park Etnograficzny w Kaszczorku 157

Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie 161

Muzeum – Kaszubski Park Etnograficzny
im. Teodory i Izydora Gulgowskich we Wdzydzach Kiszewskich 164

Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego
w Wiączeminie Polskim 167

Skansen Budownictwa Ludowego
Zachodniej Wielkopolski w Wolsztynie
Odział Muzeum Regionalnego w Wolsztynie 170

Muzeum Nadwiślański Park Etnograficzny
w Wygiełzowie i Zamek Lipowiec 171

Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze-Ochli 174

MATERIAŁY STOWARZYSZENIA
MUZEÓW NA WOLNYM POWIETRZU W POLSCE

Sprawozdanie z pracy Zarządu: 2016-2021 179

Sprawozdanie finansowe

za rok 2016 193
za rok 2017 194
za rok 2018 195
za rok 2019 196
za rok 2020 197

Wyróżnienia i odznaczenia
Honorowym Medalem im. Izydora Gulgowskiego

Zofia Chwalisz 199
Andrzej Kaszubkiewicz 200
Marek Krężałek 201
Irena Lew 202
Franciszek Midura 203
Tadeusz Sadkowski 205
Jan Święch 207

Wspomnienia

Franciszek Cemka 209
Wacław Kawiorski 210
Mirosław Korbut 211
Henryk Soja 212
Roman Tubaja 213

Lista członków 217

Od Redakcji

Po długiej przerwie oddajemy w Państwa ręce kolejny, 16. numer naszego rocznika – Biuletynu Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce. Nie szukamy łatwego usprawiedliwienia dla wyjaśnienia przyczyn tak długiej nieobecności naszego wydawnictwa, które – dotychczas – z dość dużą regularnością na bieżąco dokumentowało i informowało o życiu polskiego muzealnictwa skansenowskiego. Z góry przyjmujemy słowa krytyki i zapewniamy o naszej woli poprawy, licząc jednocześnie nas to, że ogromny zakres działalności naszego Stowarzyszenia w ostatnich latach mógłby w Państwa ocenie zrekompensować niedostatek pracy wydawniczej.

Sytuacja, z jaką przyszło się nam wszystkim mierzyć, poczynając od wiosny 2020 roku, spowodowała m.in. rezygnację z zaplanowanych wcześniej konferencji muzealnych, które – tradycyjnie – dostarczały nam materiałów do publikacji w Biuletynach. Dlatego z tym większą radością przyjęliśmy propozycję Towarzystwa Przyjaciół Muzeum Wsi Kieleckiej współorganizacji konferencji pt. „Przyszłość krajobrazu przeszłości – postrzeganie przestrzeni muzealnej. Fakty i perspektywy". Konferencja, która odbyła się w Tokarni 18 września 2020 roku, z racji obowiązujących ograniczeń, była skromna, jeśli chodzi o liczbę uczestników i czas trwania, ale niezwykle ważna pod względem tematów i tez wyrażonych przez poszczególnych referentów. Czytelnicy tego Biuletynu sami będą się mogli o tym przekonać, zapoznając się z pierwszą częścią niniejszego tomu. Korzystając z możliwości, gratulujemy i dziękujemy organizatorom konferencji i referentom, będąc jednocześnie głęboko przekonani o tym, że część spraw poruszonych podczas konferencji będzie żywo komentowana i kontynuowana w środowisku polskich muzealników (nie tylko skansenowskich).

Fakt, że przez kilka ostatnich lat Biuletyn się nie ukazywał, niejako automatycznie wskazał na konieczność pokazania, czym polskie muzea skansenowskie zajmowały się w tym okresie. „Kalejdoskop muzealny" jest właśnie taką próbą przedstawienia działalności poszczególnych muzeów – członków SMWPP – w latach 2016-2020. Dziękujemy wszystkim autorom informacji o pracy muzeów na wolnym powietrzu w tym okresie, choć szkoda, że w zestawieniu tym kilka muzeów jest nieobecnych. Żałujemy też, że zabrakło nam czasu na perfekcyjną redakcję przesłanych danych, która ujednoliciłaby opracowanie, obejmujące – bagatela – ponad 60 stron maszynopisu (już po niezbędnych skrótach). Z góry przepraszamy za ewentualne niedociągnięcia z naszej strony, ale i tak jesteśmy pewni, że „Kalejdoskop" będzie się cieszyć dużym zainteresowaniem czytelników.

Trzecia część Biuletynu to materiały stowarzyszeniowe: sprawozdania, przedstawienie sylwetek osób zasłużonych dla SMWPP i biogramów tych Kolegów, których pożegnaliśmy w ostatnich latach, a także lista aktualnych członków Stowarzyszenia.

Zachęcając Państwa do zapoznania się z tymi materiałami i ponawiając deklarację utrzymania ciągłości naszego wydawnictwa, pozwalamy sobie w tym miejscu na złożenie specjalnych podziękowań dla naszego kolegi, Tadeusza Kufla, który swoimi donacjami kilkukrotnie wsparł działalność naszego Stowarzyszenia. Dziękujemy ci Tadeuszu, a Państwu życzymy satysfakcjonującej lektury.

KONFERENCJA MUZEALNA: PRZYSZŁOŚĆ KRAJOBRAZU PRZESZŁOŚCI – POSTRZEGANIE PRZESTRZENI MUZEALNEJ. FAKTY I PERSPEKTYWY

TOKARNIA, 18.09.2020 r.

dr Krzysztof Karbownik
Prezes Towarzystwa Przyjaciół
Muzeum Wsi Kieleckiej

Słowo wstępne

Przeszłość i przyszłość. Pojęcia jednocześnie do siebie pasujące i niepasujące. Pasujące w kontekście na przykład tego, że jedno (przyszłość) może wynikać z drugiego (przeszłość). Niepasujące, bo coraz częściej pokutuje pogląd, i to nie tylko u osób niezwiązanych z nauką czy wręcz muzealnictwem, że to, co było, jest mniej istotne lub wręcz bez znaczenia w perspektywie tego, co dopiero może nastąpić. Idąc dalej, można zacytować teoretyka Alberta Einsteina i uznać, że różnica pomiędzy przeszłością, teraźniejszością i przyszłością jest tylko iluzją. Przeszłość wywołuje w nas również często nostalgię za tym, co już przeżyliśmy, a przyszłość z kolei niesie niepewność połączoną z nadzieją na coś może akurat lepszego, niż to, co mamy obecnie.

My, muzealnicy, możemy się zgodzić po części ze zdaniem słynnego fizyka, a w pełni tylko z pierwszym wariantem mówiącym o wynikowości dziejów – przyszłość zawsze będzie wypadkową czynów dokonanych w przeszłości lub teraźniejszości, która za chwilę i tak stanie się przeszłością. W naszej codziennej pracy nieustannie próbujemy połączyć obiekty będące świadkami i świadectwami dawnych czasów, umiejętności, sposobów postrzegania ówczesnej rzeczywistości, z tym, co tu i teraz, ale również tym, co dopiero nastąpi i niekoniecznie będzie zamierzonym wynikiem naszych teraźniejszych działań. W tym kontekście jesteśmy kontynuatorami myśli księżnej Izabeli Czartoryskiej, która nad wejściem do reprezentacyjnej, górnej sali pierwszego muzeum na ziemiach polskich, czyli Świątyni Sybilli w Puławach, kazała wykonać napis „Przeszłość Przyszłości". Miejsce, które stworzyła, miało być „świątynią pamięci", w którym pomimo licznych przeciwności ówczesnych czasów miały być gromadzone pamiątki dawnej polskiej świetności, w celu jej przekazania przyszłym pokoleniom. Ta rola polskich instytucji muzealnych nie zmieniła się od 1801 roku, czyli od przeszło 200 lat. Zmianie natomiast uległy i nadal ulegają formuły i sposoby zachowania tej pamięci i gromadzenia pamiątek.

Dr Wioletta Brzezińska-Marianowicz przedstawia swoją prezentację, fot. archiwum Muzeum

Rok ubiegły okazał się dla instytucji muzealnych dość trudny w funkcjonowaniu. Kolejne rozporządzenia władz, związane z pandemią koronawirusa, raz po raz zamykały i otwierały instytucje kultury, zmuszając je do wypracowania i przetestowania nowych rozwiązań dotyczących organizacji własnej pracy i prezentacji posiadanych zbiorów. Muzea na wolnym powietrzu ze względu na swoją formę otwartych przestrzeni ekspozycyjnych ucierpiały na tym zamieszaniu nieznacznie mniej niż instytucje typu pawilonowego.

Nie oznacza to jednak, że podobnie jak one nie zaczęły zmieniać swoich form ekspozycyjnych odpowiednio do zmieniających się okoliczności.

W takich właśnie warunkach 18 września 2020 roku w Parku Etnograficznym w Tokarni odbyła się ogólnopolska konferencja naukowa pt. „Przyszłość krajobrazu przeszłości – postrzeganie przestrzeni muzealnej. Fakty i perspektywy". Organizatorem wydarzenia było Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Wsi Kieleckiej przy pomocy Muzeum Wsi Kieleckiej. Większą rangę spotkaniu nadały patronaty: Marszałka Województwa Świętokrzyskiego, Andrzeja Bętkowskiego, Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów oraz Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu

Uczestnicy konferencji w trakcie obrad, fot. archiwum Muzeum

w Polsce. Podczas dwóch sesji swoje wystąpienia wygłosiło 8 prelegentów, reprezentujących środowiska muzealne i naukowe z całej Polski (m.in. Kraków, Ciechanowiec, Radom). Bezpośrednio w konferencji, oprócz prelegentów, wzięło udział 30 osób, które aktywnie zabierały głos i dzieliły się swoimi opiniami w prowadzonych dyskusjach. Pośrednio, dzięki umieszczeniu poszczególnych wystąpień w sieci internetowej na profilu społecznościowym TP MWK (Facebook), zasięg oddziaływania objął do dzisiaj przeszło 4000 osób, które wedle statystyk co najmniej rozpoczęły odtwarzanie nagrań i mamy nadzieję, że również zakończyły.

Liczymy zatem, że poprzez organizację spotkania oraz jego tematykę udało się po raz kolejny zainicjować ożywioną dyskusję środowiska naukowego i zawodowego muzealników nad jak najlepszym zaprezentowaniem posiadanego dziedzictwa kulturowego w formie atrakcyjnych poznawczo wystaw i ekspozycji muzealnych z jednoczesnym zachowaniem zasad. Podczas spotkania i dyskusji pojawiły się nowe kierunki działań poszczególnych instytucji względem poruszanego tematu, nawiązały się nowe kontakty pomiędzy muzeami oraz poszczególnymi osobami uczestniczącymi w spotkaniu, które, jak mamy nadzieję, zaprocentują w przyszłości wspólnymi inicjatywami.

Uczestnicy konferencji, fot. archiwum Muzeum

Taką formą współpracy jest chociażby niniejsza publikacja, która mogła przyjąć formę drukowaną za sprawą porozumienia pomiędzy Towarzystwem Przyjaciół Muzeum Wsi Kieleckiej i Stowarzyszeniem Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce.

Żywimy nadzieję, że opisywane wydarzenie, towarzysząca mu dyskusja oraz zaprezentowane poniżej materiały pokonferencyjne spotkają się z życzliwym przyjęciem wymagających czytelników Biuletynu. Jesteśmy przekonani, że mogą one dać asumpt do dalszej dyskusji nad tym, jak wyglądają, wyglądać mogą i będą wyglądały przestrzenie ekspozycyjne muzeów na wolnym powietrzu w Polsce.

BIULETYN STOWARZYSZENIA MUZEÓW
NA WOLNYM POWIETRZU W POLSCE
NR 16, 2016-2020

prof. dr hab. Jan Święch
Uniwersytet Jagielloński
Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej

Muzeum. Dwie sfery wyobraźni – twórcy ekspozycji i ich odbiorcy

Ostatnie dwie dekady XXI wieku to znakomity okres dla muzealnictwa w Polsce, w tym również dla muzeów na wolnym powietrzu. Często zatem w różnego rodzaju opracowaniach, zarówno naukowych, jak i popularnych, pojawiają się anonsy o dokonanej „rewolucji" w muzealnictwie. Z perspektywy mojej ponad czterdziestoletniej praktyki muzealnej, określenie „rewolucja" ograniczyłbym do jednego z czterech, ustawowo określonych podstawowych zadań interesujących nas placówek – działalności edukacyjnej. Ponadto do żywiołowego wręcz wprowadzania technik informatycznych do muzealnych prac dokumentacyjnych, wystawienniczych i promocyjnych. W pierwszym przypadku to ogrom kapitalnych, wielokierunkowych projektów, adresowanych do wszystkich grup wiekowych i różnych środowisk zawodowych. Tematyka ta zresztą została podbudowana licznymi konferencjami naukowymi i szkoleniowymi oraz opracowaniami naukowymi[1]. W przypadku drugim zaś, to przyśpieszony proces wychodzenia polskiego muzealnictwa z głębokiej siermiężności technicznej i zapóźnień związanych ze stosowaniem elektroniki cyfrowej, wywołany pojawieniem się ogromnych, dotychczas niespotykanych funduszy, związanych z dotacjami unijnymi i innymi subwencjami krajowymi i zagranicznymi.

Trudno natomiast dopatrywać się „rewolucji" w prymarnej funkcji muzeum, jaką jest kolekcjonowanie rzeczy i polityce kolekcjonerskiej oraz praktyce konserwatorskiej, naukowym opracowywaniu zbiorów, czy też teorii wystawiennictwa.

Szczególnie dotkliwy jest brak pogłębionego dyskursu nad kolekcjonerskim modelem pracy w muzeach etnograficznych i muzeach na wolnym powietrzu wobec szybkiego przekształcania się areału kulturowego w przestrzeniach wchodzących w sferę ich

1 *Muzea dla edukacji*, Kraków 2007; *Przeszłość dla przyszłości. Problemy edukacji muzealnej*, „Biblioteka Studiów Lednickich", t. 18/2010; *Edukacja muzealna w Polsce. Sytuacja, kontekst, perspektywy rozwoju. Raport o stanie edukacji muzealnej w Polsce*, red. M. Szeląg, Warszawa, 2012.

zainteresowania. I tak w ostatnich czterech dekadach czynniki mające globalny wymiar sprawiły, że:

- przedmiotowy „bagaż" przeciętnego człowieka, gospodarstwa domowego powiększał się rzec można w postępie geometrycznym,
- globalny producent wytwarzający przedmioty w ogromnych nakładach, organizuje ich zbyt w zasięgu ogólnoświatowym,
- szybki postęp technologiczny powoduje przyjęcie ograniczonej formuły trwałości określonego przedmiotu, bowiem i tak po kilku latach nie będzie on odpowiadał obowiązującym standardom.

Postawmy zatem pytanie: czy muzea etnograficzne oraz etnograficzne muzea na wolnym powietrzu wraz z zanikiem „tradycyjnej kultury ludowej" wyczerpały sens dokumentowania niezwykłości ludzkiej egzystencji lokalnych społeczności? Odpowiedź może być tylko jedna – nie! Kultura jest bowiem bytem ciągłym, a jej natura wyraża się w różnych kategoriach zmian i zaniku form, ale jednocześnie i co najważniejsze – tworzeniu nowych. Powyżej wskazano jednak, że te nowe formy wypełniane są przedmiotami masowej produkcji, pozbawionymi cech regionalnych! W takiej sytuacji dotychczasowy sposób doboru obiektów do kolekcji, koncentrujący się najczęściej na danych metrykalnych, niewiele opowie o człowieku funkcjonującym we współczesnej przestrzeni kulturowej – „tu i teraz"[2]. O wiele ważniejsze dla przyszłych realizacji muzealnych są relacje, jakie zachodzą między człowiekiem a przedmiotem. Wymykają się one określonym regułom – począwszy od sposobu ich nabywania, specyficznych form użytkowania, wywoływania całej gamy odczuć, a na personifikacji i antropomorfizacji kończąc[3]. To właśnie te relacje kształtują ich niematerialny kontekst, czyniąc z przedmiotów przekaźniki innych treści oraz różnego rodzaju znaczeń i symboli. Ten niematerialny kontekst uduchowia je i sprawia, że nawet te identyczne w swojej formie i funkcji rzeczy poświadczają niezwykłe i odmienne historie. Taka konstatacja wymaga jednak diametralnej zmiany w filozofii kolekcjonowania. Nasze zabiegi na tym polu – badania – musimy rozpocząć od poznania kreatora przywołanych treści, czyli człowieka. W istocie jest to powrót do najbardziej humanistycznych idei muzealnictwa.

Potwierdzeniem udanego tworzenia kolekcji współczesności – „kolekcji szerokiego kontekstu", były tzw. badania inwentarzowe, wzorowane na doświadczeniach duńskich muzealników. Zrealizowano je w Polsce w końcu lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia. Polegały one na pełnej, rzec można, totalnej inwentaryzacji jednej wiejskiej, przeciętnej zagrody na Kujawach, zamieszkałej przez trzypokoleniową rodzinę. Zastosowano w tym

2 Problematyka ta została szeroko omówiona: J. Święch, *Współczesne problemy kolekcjonerstwa w muzealnictwie etnograficznym*, „Etnografia Nowa", t. 1/ 2009, s. 45-52; A. Pelczyk, *Gromadzimy – co, jak, dlaczego? Polityka zbiorów w muzeach skansenowskich*, w: *Muzea na wolnym powietrzu. Antycypacje*, red. K. Barańska, M. Murzyn-Kupisz, J. Święch, Kolbuszowa – Kraków 2020, s. 217-237.

3 E. Domańska, *Problem rzeczy we współczesnej archeologii*, w: *Rzeczy i ludzie. Humanistyka wobec materialności*, red. J. Kowalewski, W. Piasek, M. Śliwa, Olsztyn 2008, s. 27-55; J. Święch, *Kilka uwag o niezwykłości rzeczy,* w: *Mom jo skarb...Pamięć rzeczy w tradycjach dolnośląskich*, red. E. Berendt, Wrocław 2014, s. 28-30.

przypadku wszystkie dostępne środki elektronicznego zapisu – począwszy od nagrań rozmów, fotografii, a na dźwiękowych filmach kończąc. Zebrany materiał stworzył możliwości do wielokierunkowych, wszechstronnych i właściwie niekończących się interpretacji. Okazało się bowiem, że najbardziej ważkie, choć często nieprawdopodobne treści, tkwiące w najbanalniejszych przedmiotach masowej produkcji, są możliwe do uchwycenia i zarejestrowania dzięki skonstatowaniu sytuacji wzajemnych powiązań i powikłań, w których tkwiły. I tak np. analiza materiału idealnie odtwarzała cały system barterowej wymiany towarów i usług w okresie głębokiego, kartkowego systemu reglamentacyjnego, który balansował permanentnie na granicy prawa. Najważniejsze jednak, że wspomniane interpretacje dały bezbłędny materiał do utworzenia kolekcji muzealnej[4].

Innymi udanymi badaniami i kolekcjonerskimi zabiegami, kończącymi się dużymi realizacjami ekspozycyjnymi z ogromnym sukcesem frekwencyjnym, były projekty „Dzieło-Działka"[5] i „Wesela 21"[6]. Kolekcje banalnych obiektów masowej, najczęściej chińskiej produkcji, otoczone warstwą treści niematerialnych i emocji, opowiedziały piękne, indywidualne, każdorazowo inaczej przeżywane historie, związane ze współczesnym życiem codziennym ogródków działkowych oraz uroczystości weselnych w Polsce.

W muzeach na wolnym powietrzu w Polsce, już od lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia, zrealizowano aranżację wnętrz z lat pięćdziesiątych, sześćdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku. Przywołajmy w tym miejscu choćby realizacje wnętrz w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu[7], czy też Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią. Wnętrza te wywołują ogromne emocje wśród zwiedzających. Dla części z nich nie są one bowiem obrazem odległej przeszłości przodków, lecz ich dzieciństwa, młodości. Jestem przekonany, że już niedługo w krajowych muzeach na wolnym powietrzu pojawią się obiekty architektury: domy mieszkalne, obory, stodoły, wzniesione w latach sześćdziesiątych, siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku. Taki budynek usytuowany jest już zresztą na terenie Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku (mieści się w nim mieszkanie służbowe pracownika muzeum), ale już obecnie planuje się, w nieodległej przyszłości, włączyć wspomniany obiekt do trasy zwiedzania.

Wspomniano już, że tworzenie „kolekcji szerokiego kontekstu" ułatwiają w znakomity sposób różne formy elektronicznego zapisu. Jednak decyzja w sprawie podejmowania takich czasochłonnych przedsięwzięć kolekcjonerskich, ich ilości i zakresu, musi być pochodną „intuicji" obserwatora współczesnej rzeczywistości – „kustosza", ukształtowanej przez „dekalog kolekcjonerski". Podpowiada on:

- nie zbieramy wszystkiego,
- tworzymy kolekcje markowe,

4 P. Szacki, J. Święch, *Badania inwentaryzacyjne. Założenia i realizacja*, „Rocznik Muzealny Włocławek", t. 3/1990, s. 24-51.

5 *Dzieło-Działka*, red. M. Szczurek, M. Zych Kraków 2013.

6 *Wesela 21*, red. D. Majkowska-Szajer, M. Zych, Kraków 2015.

7 T. Czerwiński, *Ekspozycje wnętrz w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu*, „Acta Scansenologica", t. 6/1990, s. 67.

- przeprowadzamy okresowe „rekolekcje kolekcjonerskie" – przegląd muzealnych kolekcji pod kątem ich kompletności i tworzenia list transferowych,
- tworzymy „kolekcje szerokiego kontekstu" – w drodze wewnętrznego konkursu z zapewnieniem zwycięzcy priorytetu finansowego,
- tworzenia platform spotkań dla właścicieli kolekcji prywatnych – zapobieganie rozproszeniu cennych kolekcji,
- poprawne procedury włączania obiektów do kolekcji – naukowe procedury rozpoznania rzeczywistości i ustalenie ważności rzeczy do przyszłej ekspozycyjnej prezentacji,
- Komisja Zakupów jako forum dyskursu kolekcjonerskiego muzeum – uzasadnianie zakupu obiektów, uzasadnianie przyjęcia darów i depozytów, ale również inicjowanie akcji w celu dokumentowania spontanicznych zdarzeń społecznych,
- zabezpieczanie funduszy na zakup obiektów do zbiorów z określeniem priorytetów,
- celowe zakupy terenowe i aukcyjne,
- zarzadzanie kolekcją zgodne ze standardami określonymi w przepisach.

Dobre kolekcje są punktem wyjścia do kreacji ekspozycyjnych – humanistycznych wizji określonej rzeczywistości kulturowej. Spróbujmy zatem odpowiedzieć, jak ten końcowy efekt złożonej pracy muzealnika odbierany jest przez zwiedzających. Dodać należy, że wystawa zawsze jest wypadkową wartości kolekcji, ale też kompetencji autora jej scenariusza, wyrażonej w odpowiednio głębokiej wiedzy i emocjonalnym stosunkiem do obiektów, pozwalającym na wydobycie ich potencjału informacyjnego i symbolicznego oraz doświadczeniu w rzemiośle muzealnego budowania narracji za pomocą rzeczy[8].

W poszukiwaniu wiarygodnych w tym zakresie źródeł uwagę skierowano na wpisy dokonywane przez zwiedzających ekspozycje muzeów na wolnym powietrzu w tzw. „Księgach Pamiątkowych"[9]. Zwrócono uwagę, że są one niezwykłą kroniką, pisaną przez osoby chcące spontanicznie podzielić się uwagami, przeżyciami i emocjami, wywołanymi wędrówką po muzealnych wystawach. Wpisujący się reprezentują wszystkie grupy wiekowe oraz zawodowe, od profesorów uniwersytetów i naukowych instytucji, posłów, senatorów, architektów, nauczycieli, urzędników, rolników, robotników, a na studentach i uczniach kończąc. Znajdujemy też wpisy emigrantów odwiedzających Polskę oraz turystów zagranicznych.

Już pobieżna analiza treści wpisów wskazuje na podobieństwo ich formy, która zawiera: datę wpisu, zapis wrażeń, podziękowanie, podpis – imię i nazwisko, zamieszkanie – miasto i kraj. I tak przykładowo czytamy dane identyfikujące:

8 Szerzej zagadnienie omówiono: J. Święch, *Przedmiot muzealny i jego kreacja*, „Łódzkie Studia Etnograficzne", t. 25/1996, s.131-135; tenże, *Wystawa muzealna. Przypomnienie kanonu*, w: *Tradycje i perspektywy muzealnictwa województwa łódzkiego. Wystawiennictwo*, red. J. Książek, Wieluń 2017, s. 15-19; P. Szacki, *Słowo jako eksponat*, „Wyznania i Perswazje", t. 1/ 1998, s. 23-25.

9 W artykule wykorzystano m.in. wyniki badań prowadzonych w latach 1996-1997 w Kujawsko-Dobrzyńskim Parku Etnograficznym w Kłóbce. Patrz: J. Eichstaedt, J. Święch, *Uwagi o postrzeganiu ekspozycji w muzeach pod otwartym niebem*, „Wyznania i Perswazje", t. 1/1998, s. 55-62. W kolejnych latach objęły one również: Sądecki Park Etnograficzny w Nowym Sączu, Muzeum Budownictwa Ludowego w Olsztynku, Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygiełzowie.

- Marta z Łodzi z rodzicami i dziadkami,
- Ala G. z gośćmi z Holandii,
- S. K., poseł na sejm RP,
- M. P., profesor Uniwersytetu Warszawskiego,
- Barbara M., kustosz MO w Koszalinie,
- Krzysztof K., Instytut Sztuki PAN Warszawa,
- Manfred und Monika z Niemiec,
- Młodzież Szkoły Podstawowej nr 1 w Rypinie,
- Mieszkańcy i personel DPS w Piotrkowie Kujawskim,

Przywołajmy w tym miejscu zapisy interesujących nas sentencji:

- „Pomimo wielu zakrętów historii Polski jej kultura przetrwała. Życzymy, aby ten ośrodek rozwijał się i dobrze spełniał swoją rolę dydaktyczną",
- „Ten pomnik sztuki ludowej budzić musi nie tylko zachwyt, ale i zadumę nad historią życia i pracy ludu polskiego. Wyrazy szczerego uznania",
- „Wrażenie ogromne po zwiedzeniu obiektów. Atmosfera i duch czasów przeszłości towarzyszył w czasie zwiedzania. Miła obsługa",
- „Wspaniale, że możemy poznać życie naszych przodków. Dziękujemy za wyczerpujące informacje o ekspozycji",
- „Niewątpliwie jest to miejsce, skąd mówią wieki. Życzymy powodzenia! Rozwijajcie się i serdecznie dziękujemy",
- „Szkoda, że ogląda się prawdziwe budownictwo polskie jak zwierzęta w ogrodach zoologicznych, podczas gdy nasze wsie pokrywają się strasznymi skrzyniami pokrytymi papą bez architektury i gustu. Dziękuję z całego serca architektonicznego",
- „Kochane rodzinne stare i nowe strony przypominają nie lekkie, ale szczęśliwe czasy. Czasy młodości pełne nadziei w naszą przyszłość. Zmieniło się wszystko, pozostały wspomnienia i mało miłych przyjaciół, z którymi mogę spędzić kilka radosnych dni i wspominać przeżycia naszej wspólnej przeszłości i młodości. Dziękuję za wszystko! J. S z Hanoweru",
- „Szok!!! Cóż za bogactwo kultury! Więcej nauczyłem się tutaj Polski niż w krakowskich muzeach! Fantastyczna sprawa! Włoch z Rzymu",
- „Po zwiedzeniu ekspozycji zmieniłem zdanie o Polakach. Wielki szacunek za ocalenie resztek świata moich dziadków. Przyjadę tutaj ponownie z całą rodziną. Gustaw z Hamburga",
- „Wspaniała wieś, piękna i zadbana. Pięknie dziękujemy!!! P.S. zajrzałem za stodołę! Szybko naprawcie te stare narzędzia i maszyny. To samo przy kuźni",

Przytoczone powyżej, wybrane przykłady wpisów pozwalają wnioskować, że muzea na wolnym powietrzu odbierane są jako autentyczne, chociaż niekonkretne wioski, w których obcuje się z historią naszych pradziadów. Zastanawiający jest brak świadomości

wśród zwiedzających, że ekspozycja jest efektem pracy badawczej i konserwatorskiej oraz wypracowanych założeń teorii skansenowskiej. Nie zauważa się też, że ekspozycja prezentuje określony region etnograficzny w określonych ramach czasowych[10].

Takie postrzeganie prezentowanej kultury wsi staje się „formą terapeutycznej machiny do zwalczania czasu"[11]. Oto bowiem przeszłość, którą uosabia ekspozycja, jest dla zwiedzającego czymś zasadniczo odmiennym – lepszym od teraźniejszości, w której zmuszony jest on egzystować. Nie szuka on zatem prawdy, czy pogłębionego zrozumienia przeszłości, lecz raczej ucieczki od problemów współczesności. Przeszłość jest martwa, w niczym nie może zagrozić, dlatego daje poczucie bezpieczeństwa.

Owa refleksja o teraźniejszości w kategorii utraconej przeszłości jest klasyczną formułą nostalgii[12]. Traktuje się ją we współczesnej kulturze jako formę praktyki kulturowej, w której w przeistoczonej przeszłości szukamy spotkania z samym sobą. W tej sytuacji współczesność nie musi być postrzegana w kategoriach utraty, bądź upadku, gdyż można podjąć wysiłek odnalezienia na ekspozycji muzealnej własnej swojskości kulturowej i dostrzec, że przetrwała ona i „żyje" nadal, nawet, jeśli już tylko we fragmentach[13].

W wypisach zagranicznych gości pojawia się klasyczny wątek – „zadziwienia etnograficznego", kierujący się ku refleksji i zachwytu nad różnorodnością kulturową oraz szacunku dla niej.

W końcu są uwagi krytyczne, dotyczące ulokowanych za stodołą i przy kuźni obiektów/destruktów, które miały w założeniach muzeologów dodać autentyzmu rekonstruowanemu obrazowi wsi, a zostały zinterpretowane jako zaniedbania konserwatorskie muzeum.

Z przedstawionych rozważań wynikają dwa zasadnicze wnioski:

- warto wystawiać w muzeum Księgi Pamiątkowe, gdyż są one najszybszym, spontanicznym i emocjonalnych sposobem recenzowania naszych poczynań przez zwiedzających,
- wydaje się, że odbiór złożonych i wielonarracyjnych ekspozycji muzeów na wolnym powietrzu wymaga obecnie wsparcia przez tzw. „wystawy wstępne", o które przed ponad czterdziestu laty dopominał się Roman Tubaja[14]. W kilku muzeach, m. in. w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, znajdują się już tego typu prezentacje. Nie ulega bowiem wątpliwości, że muzealnikom zależy na budowaniu platformy spotkania dwóch wyobraźni i wrażliwości – twórców i odbiorców ekspozycji. W istocie chodzi o znalezienie wspólnego punktu odniesienia. Zadanie to nie jest łatwe, ale przy profesjonalnie stosowanym „rzemiośle muzealnym" możliwe do osiągnięcia. W trwającym współcześnie dialogu o muzeach i próbach redefinicji ich działalności, niezmienność i trwałość wykazują ciągle

10 R. Barthes, *Mit i znak*, Warszawa 1970, s. 34-47.
11 W. Burszta, *Czytanie kultury. Pięć szkiców*, Łódź 1996, s. 129-130.
12 Tamże, s. 103.
13 J. Clifford, *O kolekcjonowaniu sztuki i kultury*, „Konteksty. Polska Sztuka Ludowa", nr 1/1993, s. 11-16.
14 R. Tubaja, *Ekspozycja wstępna w muzeach typu skansenowskiego*, w: Międzynarodowa Konferencja skansenowska, Sanok 1978, s. 83-93.

i pomimo wszystko dwa czynniki niekwestionowane zarówno przez muzealników, jak i zwiedzających:

- zbiory wraz z tkwiącą w nich możliwością wywoływania u ludzi głębokich doznań i przeżyć,
- ludzka kondycja zakładająca potrzebę stawiania pytań natury ontologicznej – o poczucie tożsamości i tajemnicę przemijania.

Bibliografia

- Barthes R., *Mit i znak,* Warszawa 1970.
- Burszta W., *Czytanie kultury. Pięć szkiców,* Łódź 1996.
- Clifford J., *O kolekcjonowaniu sztuki i kultury,* „Konteksty. Polska Sztuka Ludowa", nr 1/1993, s. 11-16.
- Czerwiński T., *Ekspozycje wnętrz w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu,* „Acta Scansenologica", t. 6/1990, s. 67.
- Domańska E., *Problem rzeczy we współczesnej archeologii, w: Rzeczy i ludzie. Humanistyka wobec materialności,* red. J. Kowalewski, W. Piasek, M. Śliwa, Olsztyn 2008, s. 27-55.
- *Dzieło-Działka,* red. M. Szczurek, M. Zych Kraków 2013.
- *Edukacja muzealna w Polsce. Sytuacja, kontekst, perspektywy rozwoju. Raport o stanie edukacji muzealnej w Polsce,* red. M. Szeląg, Warszawa, 2012.
- Eichstaedt J., Święch J., *Uwagi o postrzeganiu ekspozycji w muzeach pod otwartym niebem,* „Wyznania i Perswazje", t. 1/1998, s. 55-62.
- *Muzea dla edukacji,* Kraków 2007.
- Pelczyk A., *Gromadzimy – co, jak, dlaczego? Polityka zbiorów w muzeach skansenowskich,* w: *Muzea na wolnym powietrzu. Antycypacje,* pod red. K. Barańska, M. Murzyn-Kupisz, J. Święch, Kolbuszowa – Kraków 2020, s. 217-237.
- *Przeszłość dla przyszłości. Problemy edukacji muzealnej,* „Biblioteka Studiów Lednickich", t. 18/2010.
- Szacki P., Święch J., *Badania inwentaryzacyjne. Założenia i realizacja,* „Rocznik Muzealny Włocławek", t. 3/1990, s. 24-51.
- Szacki P., *Słowo jako eksponat,* „Wyznania i Perswazje", t. 1/ 1998, s. 23-25.
- Święch J., *Kilka uwag o niezwykłości rzeczy,* w: *Mom jo skarb...Pamięć rzeczy w tradycjach dolnośląskich,* red. E. Berendt, Wrocław 2014, s. 28-30.
- Święch J., *Przedmiot muzealny i jego kreacja*, „Łódzkie Studia Etnograficzne", t. 25/1996, s.131-135.
- Święch J., *Współczesne problemy kolekcjonerstwa w muzealnictwie etnograficznym,* „Etnografia Nowa", t. 1/ 2009, s. 45-52.
- Święch J., *Wystawa muzealna. Przypomnienie kanonu,* w: *Tradycje i perspektywy muzealnictwa województwa łódzkiego. Wystawiennictwo,* red. J. Książek, Wieluń 2017, s. 15-19.
- Tubaja R., *Ekspozycja wstępna w muzeach typu skansenowskiego,* w: *Międzynarodowa Konferencja skansenowska,* Sanok 1978, s. 83-93.

dr Barbara Kasprzyk-Dulewicz
Dział Badań Etnograficznych
Muzeum Wsi Kieleckiej

Czy w muzeum na wolnym powietrzu jest miejsce dla peerelowskiej wsi?

(Przyczynek do dyskusji)

Dokładnie 41 lat temu, w klasycznej już pracy poświęconej muzeom skansenowskim w Polsce, Jerzy Czajkowski analizując formy i metody ekspozycji stwierdził: „Istnieje jeszcze problem chronologii ekspozycji wnętrz chłopskich domów. Na ogół muzea skansenowskie nastawione są na przedstawienie przeszłości i nie wychodzą z problematyką wystawienniczą poza XIX wiek. Sugerowałoby to, że w naszym stuleciu kultura ludowa uległa niwelacji. Jest to pojęcie błędne, gdyż w wielu krajach, m.in. słowiańskich, kultura ludowa przechodziła w ostatnich dziesięcioleciach i przechodzi nadal kolosalne przeobrażenia, ale nadal istnieje. Zewnętrzny jej obraz przedstawia się często w postaci zlepku elementów tradycyjnych, dawnych mieszczańskich, współczesnych miejskich, a nawet zagranicznych. Nie jest ona przez to mniej ciekawa, a po prostu inna. Z dwóch względów należy więc pokazać jej nowe oblicze. Porównanie ze współczesnością ułatwi zrozumienie stanu przeszłego oraz tego, że co dziś traktujemy jako rzecz powszednią, będzie za 20 lat zjawiskiem historycznym. Należy nadmienić, że eksponowanie kultury współczesnej w starych obiektach nie tylko zgodne jest z rzeczywistością, ale wręcz uatrakcyjnia ekspozycję muzealną”[1].

Słowa te zostały zapisane w PRL-u. Wówczas ani Autor, ani czytelnicy nie podejrzewali, że za kilkanaście lat nastąpi transformacja ustrojowa, która w znaczący

1 J. Czajkowski, *Formy i metody ekspozycji w muzeach skansenowskich*, w: *Muzea skansenowskie w Polsce*, Poznań 1979, s. 67.

sposób wpłynie na każdą dziedzinę życia polskiego społeczeństwa. Natomiast dekady powojenne staną się przedmiotem licznych dyskusji, nie tylko na poziomie politycznym, ale również naukowym, nastręczając wielu problemów także w sferze kultury. Okres ten jest problematyczny z wielu powodów. Z punktu widzenia badacza, najwięcej kłopotu sprawia nie tylko metodologia, ale i odbiór społeczny badań. Pomimo upływu lat, w wielu kręgach wciąż powraca pytanie (zwłaszcza wśród osób niezwiązanych zawodowo z humanistyką) o sens podejmowanych działań. Dodatkowo, żyje wielu świadków, których różnorodne doświadczenia uniemożliwiają jednoznaczną ocenę powojennych dekad, co jeszcze bardziej komplikuje naczelne zadanie stawiane badaczowi, czyli dążenie do obiektywizmu[2]. Problem ten trafnie zdiagnozował Antoni Dudek, który stwierdził: „Cechą historii najnowszej, najważniejszą i wyróżniającą ją od wszystkich innych jest to, że opisujemy wydarzenia, których świadkowie i uczestnicy jeszcze żyją. Z jednej strony jest to ogromna szansa, bo mogą nam wiele opowiedzieć, ale z drugiej strony wyzwalają presję, której nie mają historycy wcześniejszych epok”[3]. Ponadto, według Jadwigi Staniszkis, społeczeństwo polskie zapomina lub/i wypiera ze świadomości ten okres z historii. Dlaczego? Badaczka wskazuje kilka powodów tego stanu rzeczy. Po pierwsze: „Większość społeczeństwa nie chciała pamiętać spustoszeń w psychice, jakie pozostawiła <<mała stabilizacja>>, czy charakterystyczne dla tamtego okresu <<realistyczne myślenie>>, lokujące legitymizację komunizmu nie w jego zaletach (…) ale – jak się wydawało – w jego historycznym braku alternatywy”[4]. Po drugie, wskazuje na zmiany w kategoriach moralnych, które w sytuacji zaniku mitu racji moralnej, uniemożliwiają odnalezienie innego sposobu dla wyrażenia tamtych wydarzeń, przeżyć, emocji i poczucia wspólnoty. Po trzecie, nastąpił brak międzypokoleniowego przekazu, na co wpływają nowe informacje, które często dewaluują przekazywany dotychczas obraz komunizmu[5]. Pomimo zjawiska zapominania o tej części historii, rzecz jasna istnieją placówki, które odnoszą się w swoich działaniach do historii najnowszej[6]. Anna Ziębińska-Witek wskazuje na 3 typy narracyjne występujące w polskich muzeach: typ tożsamościowy (heroiczny), martyrologiczno-mesjański oraz nostalgiczny. Mimo to, Polska jest jednym z niewielu państw byłego bloku sowieckiego, w którym nie funkcjonuje muzeum poświęcone całemu okresowi komunizmu, pomimo podejmowanych prób stworzenia tego typu placówki[7].

Wydaje się, że nawet odnoszenie się w nazwie do okresu PRL jest problematyczne, o czym świadczy fakt, że istnieją tylko dwa muzea o takiej nazwie i są to inicjatywy prywatne[8]. Pojawia się więc pytanie kluczowe z punktu widzenia niniejszego artykułu – w jaki sposób wydarzenia z nieodległej przeszłości są traktowane przez muzea na otwartym powietrzu?

Jak powszechnie wiadomo, placówki typu skansenowskiego mają charakter szczególny. Zgodnie z założeniami, większość ekspozycji dotyczy czasów przełomu XIX i XX wieku, stanowiąc żywy obraz przedindustrialnej, tradycyjnej kultury wsi i małego miasteczka[9]. Bogata jest już bibliografia dyskusji na temat celów i sposobów przedstawiania problematyki podejmowanej przez muzea na wolnym powietrzu, jednak refleksji dotyczących tematów

2 Zob. np. I. Kabzińska, *„Ludzie się zmienili…” Z badań nad doświadczeniem postsocjalistycznej transformacji*, „Etnografia Polska”, t. LIV, 2010, z. 1-2, s. 5-22.

3 S. Adamkiewicz, *O PRL-u? Odważnie i bez nudy! Rozmowa z prof. Antonim Dudkiem*. histmag.org/O-PRL-u-Odwaznie-i-bez-nudy-Rozmowa-z-prof.-Antonim-Dudkiem-4485, dostęp: 03.11.2020.

4 J. Staniszkis, *Antropologia władzy. Między traktatem lizbońskim a kryzysem*, Warszawa 2009, s. 183.

5 Tamże.

6 Muzea tożsamościowe (heroiczne) wpisujące się w oficjalną politykę historyczną państwa polskiego, np. Europejskie Centrum Solidarności w Gdańsku. Cechą charakterystyczną tego typu jest przedstawienie autopozytywnego wizerunku narodu oraz pominięcie całego wachlarza zjawisk niepasujących do przyjętej linii narracyjnej. Drugim typem są narracje martyrologiczno-mesjańskie, ukazujące etos niepodległościowy w skrajnej formie. Przykład: Izba Pamięci Ofiar Terroru Komunistycznego w Warszawie. Trzeci typ to reprezentacje nostalgiczne czyli np. Muzeum PRL w Rudzie Śląskiej. A. Ziębińska-Witek, *Muzealizacja komunizmu w Polsce i w Europie Zachodniej*, „Res historica”, 46, 2018, s. 238-239.

7 Jednym z ciekawszych przykładów są koleje losu krakowskiego Muzeum PRL. Przez wiele lat o jego utworzenie zabiegali Andrzej Wajda i Krystyna Zachwatowicz. Wraz z Teresą Bogucką oraz Anną i Jackiem Fedorowiczami założyli oni Fundację SocLand, której celem było otwarcie takiej placówki. Rozważano wówczas dwie lokalizacje – warszawską i nowohucką. Muzeum jednak nie powstało. Nadzieje na stworzenie muzeum w Nowej Hucie powróciły, gdy w 2006 r. gmina Kraków odkupiła budynek po dawnym kinie „Światowid”. W kwietniu 2008 r. w „Światowidzie” rozpoczęło działalność Muzeum PRL-u, będące oddziałem Muzeum Historii Polski w Warszawie, finansowanym przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Muzeum podjęło działalność wystawienniczo-edukacyjną, a równolegle starano się wypracować scenariusz wystawy stałej. Okazało się jednak, że niemożliwe jest stworzenie wizji przyszłej wystawy stałej i oddział Muzeum Historii Polski zakończył pracę w pierwszym kwartale 2013 r. W wyniku porozumienia ministra kultury i gminy Kraków powołano w to miejsce samodzielne miejskie Muzeum PRL-u, współprowadzone przez ministerstwo. Uchwałę w sprawie jego powołania Rada Miasta Krakowa podjęła 7 listopada 2012 r. Niecały rok później zaakceptowano projekt 5-letniej umowy pomiędzy gminą Kraków a Ministerstwem Kultury w sprawie współprowadzenia Muzeum PRL-u. Ustalono, że w ciągu 4 lat gmina Kraków przekaże na działalność muzeum nie mniej niż 200 tysięcy złotych rocznie, a ministerstwo, nie mniej niż 1 milion złotych rocznie. Minister zobowiązał się także do przekazania dotacji na sfinansowanie scenariusza i projektu ekspozycji stałej, a także projektu architektoniczno-budowlanego i prac budowlanych związanych z adaptacją budynku kina Światowid. Jednak 12 kwietnia 2017 r. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego poinformowało o zaniechaniu dalszego finansowania. Placówka, która była tworzona przez 10 lat, nie doczekała się utworzenia kluczowej ekspozycji. Następnie, w zeszłym roku podjęto decyzji o utworzeniu Muzeum Nowej Huty, rezygnując tym samym z dotychczasowej nazwy. W nowych założeniach zrezygnowano z przedstawiania całościowo dziejów PRL-u, a postanowiono skoncentrować się na dziejach dzielnicy, odnosząc się na jej przykładzie do historii powojennej. *Muzeum Nowej Huty, zamiast Muzeum PRL-u*, dzieje.pl, dostęp: 31.08.2020.

8 Są to: Muzeum Życia w PRL (prowadzone przez prywatne osoby), które od 2019 r. działa w nowej siedzibie w Warszawie i jest doskonałym przykładem, że społeczeństwo ten okres z historii Polski interesuje. I drugie: Muzeum PRL-u w Rudzie Śląskiej, które gromadzi pamiątki związane z życiem codziennym i kulturą materialną Polski Ludowej. Inicjatywa podjęta przez Fundację Minionej Epoki jest przedsięwzięciem apolitycznym, cieszącym się dużą popularnością, o czym świadczą chociażby komentarze zwiedzających. Oczywiście, należy wspomnieć również o Kozłówce, gdzie w budynku dawnej powozowni znajduje się jedyna w Polsce Galeria Sztuki Socrealizmu, znana również jako „Muzeum Socrealizmu”. Ta swego rodzaju przybudówka przy Muzeum Zamoyskich jako jedyna jest finansowana ze środków publicznych. Przykłady te pokazują, że istnieje pewien dysonans pomiędzy społeczeństwem, które coraz częściej traktuje tę historię jako zamknięty rozdział i z zainteresowaniem poznaje meandry tego zagadnienia (a ostatnio przeżywa nawet swego rodzaju fascynację zwłaszcza kulturą materialną) a kręgami władzy, które niechętnie wspierają tego typu inicjatywy, zapewne bojąc się zarzutów dotyczących sympatyzowania z komunizmem, czy raczej socjalizmem. Zob: *Muzeum PRL-u w Rudzie Śląskiej już otwarte, a w nim pamiątki minionej epoki*, rudaslaska.naszemiasto.pl, dostęp: 31.08.2020.

9 T. Lasowa, *Ochrona skansenowskich muzeów, Ogólnopolskie seminarium. Ochrona Muzeów na wolnym powietrzu*, cennebezcenne.pl/, s. 118.

z okresu PRL jest niewiele[10]. Dlaczego? Być może wynika to z faktu, że muzea tego typu znalazły się w jeszcze bardziej specyficznym położeniu, wynikającym z konotacji ideologicznych, leżących u podstaw ich szybkiego rozwoju w latach 60. XX wieku. Gwałtowna urbanizacja wsi i postępujące niszczenie dawnej architektury wiejskiej skłoniły grupy muzealników do wysiłków mających na celu ocalenie zagrożonych wytworów dawnej kultury wiejskiej. W efekcie w latach 1960–1990 powstało blisko 30 etnograficznych muzeów skansenowskich. Jednak jak zauważa Jan Święch, „mitem jest przekonanie, iż poprzedni okres był tak korzystny dla skansenów"[11]. Niemniej, wydaje się, że mit ten przez długi czas funkcjonował, czego dowodem były stwierdzenia z początku naszego stulecia, traktujące muzealnictwo skansenowskie jako pupila władz poprzedniej formacji ustrojowej. Wykazujące dodatkowo, że jego rozwój był zbieżny z ówczesną polityką kulturalną, wpisującą się w szeroki front propagandy ideologicznej, którą można ująć klasycznym już hasłem „kultura ludowa – kultura narodowa[12]. Jednak od transformacji ustrojowej minęło już ponad 30 lat, a dla kolejnych pokoleń wydarzenia z lat powojennych stają się zamierzchłą przeszłością, czy w związku z tym w muzeach na wolnym powietrzu jest miejsce dla peerelowskiej wsi?

Uzyskanie materiału źródłowego, który miał pomóc w odpowiedzi na to pytanie, odbyło się dwuetapowo. W fazie kwerendy wstępnej nawiązałam kontakt z przedstawicielami kilkunastu muzeów, zadając im pytania[13], które pozwoliłyby zarysować kontekst ogólny problemu, który został następnie zaprezentowany podczas konferencji.

Kolejnym etapem była próba usystematyzowania i poszerzenia bazy źródłowej (na potrzeby niniejszego artykułu) poprzez uzyskanie odpowiedzi na ankietę poruszającą następujące zagadnienia:

1. Czy w Państwa placówce, w kolekcji architektury, znajdują się obiekty wybudowane po 1945 roku? (proszę o wymienienie wszystkich).
2. Czy w aranżacjach przestrzeni ekspozycyjnych odnoszą się Państwo do okresu PRL-u? (proszę o wymienienie wszystkich ekspozycji).

10 Kreśląc najważniejsze wątki z dotychczasowych dyskusji warto wymienić: kwestie organizacyjne, zakres podejmowanych badań, metody organizowania ekspozycji, cele i kierunki badań i wiele innych. Dodatkowe problemy przyniosła transformacja ustrojowa, która skłoniła kręgi muzealników związanych z tego typu placówkami przede wszystkim do dyskusji nad „rentownością" instytucji kultury. Zaczęto analizować wpływy z biletów, zastanawiać się nad możliwościami uatrakcyjnienia ekspozycji (co miało przełożyć się na zwiększenie frekwencji) itp. Jednym z nielicznych głosów są słowa Zbigniewa Skuzy, który stwierdził: „Pozostawiając problem zbadania współczesnej wsi naszym następcom pozbawiamy ich źródeł materialnych. Wielość i szybkość wymiany obecnie używanych na wsi przedmiotów codziennego użytku i narzędzi rolniczych jest o wiele większa, niż było to jeszcze choćby w latach 60." Z. Skuza, *Ekspozycje w muzeach na wolnym powietrzu jako sposób zapamiętania przeszłości*, „Stowarzyszenie Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce. Biuletyn", nr 9/2006, s. 79.

11 J. Święch, *Muzea na wolnym powietrzu na przełomie XX i XXI wieku. Prognozy, oczekiwania, obawy*, „Muzealnictwo" nr 43/2001, s. 108.

12 Tamże.

13 Pytania, które zadawałam w czasie rozmów telefonicznych, były bardzo podobne do tych, umieszczonych później w ankiecie. Jako, że rozmowy te były prowadzone na zasadach wywiadu swobodnego, pojawiło się też wiele innych wątków pobocznych i pytań uzupełniających.

3. Czy w Państwa placówkach są organizowane imprezy i wystawy czasowe podejmujące tę problematykę? (proszę o wymienienie kilku przykładów wraz z datami).
4. Jaki jest odbiór społeczny tego typu inicjatyw?
5. Czy jest jasno określona polityka poszerzania zbiorów w odniesieniu do przedmiotów pochodzących z tego okresu?
6. Czy i w jaki sposób do zbiorów muzealnych są włączane przedmioty wytworzone po II wojnie światowej?

Powyższa ankieta została wysłana do placówek zrzeszonych wokół Stowarzyszania Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce czyli 27 instytucji (w poniższym zestawieniu zostały również uwzględnione dane z Muzeum Wsi Kieleckiej, czyli w sumie 28 placówek)[14]. Na ankietę nie odpowiedziało zaledwie 6[15].

Podsumowując wyniki ankiety okazało się, że zaledwie w 7 muzeach znajdują się obiekty zabytkowe zarówno z dużej i małej architektury, które datuje się na okres powojenny (pytanie nr 1). Najwięcej, bo aż 4 obiekty znajdziemy w Muzeum Wsi Radomskiej: suszarnia tytoniu z Zalesia, gm. Skaryszew, pow. radomski – 1954, bróg z Radomia-Pruszakowa – 1950, tartak z Molend, gm. Garbatka-Letnisko, pow. kozienicki – 1945, pracownia pasieczna z Kozłowa, gm. Jastrzębia, pow. radomski – 1945). Po dwa obiekty ma Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej (wiatrak-paltrak z Wojnowiec, gm. Szudziałowo, obiekt którego budowę rozpoczęto bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej i kontynuowano do roku 1970) oraz szkoła z Kalinowa-Solek, gm. Kulesze Kościelne – obiekt z lat 50. XX w.) i Skansen Ziemi Łowickiej (Chałupa ze Złakowa Borowego z 1950 r., tzw. czworak oraz Stodoła ze Złakowa Borowego z 1948 r.). Jeden obiekt można obejrzeć w Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu (wiatrak typu koźlak z przełomu 1945/1946 r. z Niemyj Starych). Warto podkreślić, że „najmłodszy" obiekt pochodzi z lat. 80. XX wieku i jest to kiosk Ruchu (jeszcze niewyposażony), znajdujący się w Kaszubskim Parku Etnograficznym im. Teodory i Izydora Gulgowskich we Wdzydzach Kiszewskich, jest to jedyny obiekt z okresu powojennego w tej placówce. Przykład ten jest swego rodzaju ewenementem w muzealnictwie skansenowskim i budzi dość duże kontrowersje[16]. Po jednym obiekcie ma również Muzeum Górnośląski Park

14 Chociaż zazwyczaj staram się podawać pełną nazwę instytucji, niekiedy ograniczam się jedynie do miejscowości, co nie utrudnia rozpoznania placówki, a zdecydowanie ułatwia odbiór tekstu.

15 Były to: Skansen Kurpiowski im. A. Chętnika, Oddział Muzeum Północno-Mazowieckiego w Łomży, Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze-Ochli, Wielkopolski Park Etnograficzny i Muzeum Pierwszych Piastów, Muzeum Wsi Opolskiej, Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku i Sądecki Park Etnograficzny. Jednak w przypadku Wielkopolskiego Parku Etnograficznego i MBL w Sanoku dysponuję ankietami z kwerendy telefonicznej, dlatego też zdecydowałam się włączyć je do niniejszego zestawienia.

16 W Kaszubskim Parku Etnograficznym przeniesienie kiosku wzbudziło ambiwalentne odczucia: „Drażliwy temat, wraz ze zmianą dyrekcji, pojawiło się podejście, że należy gromadzić i pokazywać to, co dla ludzi jest bliskie i co ich interesuje. W ten sposób ostatnio pozyskaliśmy kiosk ruchu, w którym ma być odtworzony w nawiązaniu do lat 80. XX w.".

Etnograficzny w Chorzowie (piec chlebowy z Landka GPE-3884 piekarok, który jest rekonstrukcją pieca z 1946 r.) oraz Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego (obora popegeerowska z lat 70. XX w.). Jak pokazuje powyższe wyliczenie, można założyć, że w zasadzie nie istnieje placówka, w której zostałby pokazany pewien ciąg narracyjny odnoszący się do kolejnych dekad powojennych z zakresu budownictwa (np. budownictwo ze szlaki, domy i obiekty z pustaków). Rzecz jasna, wynika to z pewnych założeń fundamentalnych. Jak już zostało wspomniane, większość muzeów typu skansenowskiego powstała w okresie powojennym i ich zadaniem było ratowanie dziedzictwa dawnej wsi. Niemniej, wydaje się, że pomimo upływu kilkudziesięciu lat, granica zainteresowań chronologicznych nie przesuwa się o kolejny okres historyczny, zwłaszcza w zakresie kolekcji architektury. Być może wynika to z pewnych zastrzeżeń natury estetycznej. Już w 1989 roku Anna Pytlińska-Spiss pisała, że obecnie Polska „jest krajem topornej, pustakowej zabudowy, obcej polskiej tradycji budowlanej”[17]. Jednak po 30 latach wydaje się błędne koncentrowanie się na sferze estetycznej, gdyż takie podejście uniemożliwia pełne zaprezentowanie problematyki. Dobrym przykładem są krytykowane niejednokrotnie domy z pustaków, które abstrahując od ich aspektów wizualnych są namacalnym dowodem na problem z dostępnością materiałów budowlanych, ale również na dużą determinację mieszkańców wsi.

Nieco inaczej wygląda sytuacja w przypadku ekspozycji, czego dowodzą odpowiedzi na drugie pytanie z ankiety. W tym przypadku zaledwie w 7 placówkach nie ma ekspozycji, która poruszałaby problematykę powojenną. Są to: Park Etnograficzny w Kaszczorku (ale zgodnie z uzyskanymi informacjami, istnieje plan wyposażenia barki mieszkalnej na okres 1950–1970), Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygiełzowie (ale są plany realizacji wystawy dotyczącej lat powojennych), Skansen Wsi Pogórzańskiej w Szymbarku, Muzeum Wsi Lubelskiej18, Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego w Wiączeminie Polskim, Muzeum Etnograficzne we Włocławku wraz ze Skansenem w Kłóbce oraz Skansen Budownictwa Ludowego Zachodniej Wielkopolski (gdzie w obu ostatnich przypadkach jedynie na ekspozycji dotyczącej rolnictwa znajduje się kilka obiektów datowanych po 1945 r.). Warto więc zadać pytanie, jakie wątki z okresu PRL-u są najczęściej poruszane na ekspozycjach?

17 A. Pytlińska-Spiss, *Muzea na wolnym powietrzu w Polsce*, „Etnografia Polska”, t. XXXIII: 1989, z. 2., s. 195.

18 Warto dodać, że w 2007 r. Mieczysław Kseniak, ówczesny dyrektor Muzeum Wsi Lubelskiej, planował udostępnienie ekspozycji stałej „Ziemianie na wygnaniu”, obrazującej życie rodziny ziemiańskiej po wywłaszczeniu w 1945 r. Miejscem tej ekspozycji miał być dom z Wąwolnicy w muzealnym miasteczku. Ta część sektora miasteczkowego do 2020 r. nie została zrealizowana.

Tab. 1. Wątki z okresu PRL-u poruszane na ekspozycjach stałych w muzeach typu skansenowskiego

Nazwa instytucji	Wyposażenie wnętrz	Mechanizacja rolnictwa	Sztuka Ludowa	Tematy przekrojowe	Zabytki myśli technicznej	Inne
Skansen Rzeki Pilicy	-	-	-	-	x	x
Łowicki Park Etnograficzny w Maurzycach	x	-	-	-	-	-
Orawski Park Etnograficzny w Zubrzycy Górnej	x	-	-	-	-	-
Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej	x	-	-	-	-	-
Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu	x	-	-	-	-	-
Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej	x	x	x	x	x	x
Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu	x	x	-	x	x	x
Muzeum Budownictwa Ludowego – Park Etnograficzny w Olsztynku	x	-	-	-	-	-
Muzeum Wsi Radomskiej	x	x	-	-	x	x
Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie	-	x	-	x	x	x
Muzeum Ziemi Puckiej-Skansen w Nadolu	x	x	-			x
Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku – Skansen w Klukach	x	-	-	x	-	x
Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku	x	-	-	-	-	-
Muzeum Wsi Kieleckiej – Park Etnograficzny w Tokarni	x	-	-	-	-	x
Muzeum – Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodory i Izydora Gulgowskich we Wdzydzach Kiszewskich	x	-	-	-	-	-
Wielkopolski Park Etnograficzny i Muzeum Pierwszych Piastów	x	-	-	-	-	-

1. Wnętrze chałupy z Umra zaaranżowanej na lata 50. XX w.,
Park Etnograficzny w Tokarni, fot. Barbara Kasprzyk-Dulewicz, 2020

Dane z ankiety zostały przedstawione w formie tabeli. Jak wynika z powyższego zestawienia, problematyka PRL najczęściej jest przedstawiana w formie aranżacji ekspozycji w danej chałupie poprzez odtworzenie wnętrza mieszkalnego. Kolejną popularną formą jest przedstawienie wątków dotyczących mechanizacji rolnictwa oraz potraktowanie tego okresu jako części narracji ukazującej wybrany problem. Ujęcie tabelaryczne pozwala ukazać również mnogość zagadnień poruszanych przez daną placówkę. W ten sposób Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej, Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu, Muzeum Wsi Radomskiej i Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie dysponują najszerszą gamą opracowań w formie wystaw stałych odnoszących się do II poł. XX wieku. Analizując wątek wnętrz mieszkalnych okazuje się, że żadna aranżacja nie wychodzi poza lata 70. XX wieku, co wskazuje na swego rodzaju umowną granicę zainteresowań muzeów typu skansenowskiego. Najczęściej podejmowane są próby odtworzenia wnętrz poruszające kwestię elektryfikacji wsi, która w przeważającej części miała miejsce już w okresie powojennym i w znaczący sposób wpłynęła na zmiany w każdym aspekcie życia wiejskich społeczności. Z dobrych przykładów warto wymienić chociażby próby Muzeum Wsi Radomskiej, gdzie w chałupie z Alojzowa ekspozycja wnętrz uwzględnia ten okres pod względem wyposażenia, m. in. w radioodbiornik, pralkę Frania, zainstalowane lampy elektryczne. W połaci dachu osadzono również sztycę do przyłączenia przewodów elektrycznych.

2. Część ekspozycji pt. „PRL – wejście od podwórka”,
Park Etnograficzny w Tokarni, fot. Mariusz Łężniak, 2020

Jak na tym tle przedstawia się sytuacja w Muzeum Wsi Kieleckiej[19]? Jedyną powojenną aranżacją jest wnętrze Chałupy z Umra, w której ekspozycja nawiązuje do lat 50. XX wieku. Zgodnie z założeniami, w tej chałupie chłopskiej, która została wzniesiona przez czynszownika Mikołaja Zatorskiego około 1868 roku[20], zdecydowano się przedstawić wnętrze mieszkalne chłoporobotnika, ukazujący tym samym problem pracowników dojeżdżających po wojnie do pracy w mieście, co było powszechnym elementem wiejskiej codzienności po 1945 roku. (il. 1)

Okres PRL-u został szerzej potraktowany na wystawie stałej: „PRL. Wejście od podwórka”, która przedstawia zagadnienia z lat 70. i 80. XX wieku. Koncepcja ta została zrealizowana przez dr Krzysztofa Karbownika, który stwierdził: „Tą wystawą chcieliśmy pokazać życie codzienne z czasów nie tak dawno minionych. Czasów dzieciństwa dzisiejszych trzydziesto- i czterdziestolatków . Od czasu powstania ekspozycja ciągle się rozwija, zmienia swój wygląd i charakter. Od darczyńców, oferentów, ale także pracowników muzeum pozyskujemy nowe rzeczy, które uzupełniają i ciągle zmieniają ekspozycję, która coraz bardziej składa się z przedmiotów nacechowanych emocjonalnie,

19 Pewnych problemów kwalifikacyjnych nastręcza wystawa maszyn rolniczych w Młocarni z Ogonowic. Choć większość eksponatów pochodzi z okresu międzywojennego, to jak doskonale wiemy, jeszcze wiele lat po wojnie były one wykorzystywane przez mieszkańców kieleckiej wsi.

20 Dokumentacja etnograficzno-architektoniczna, Umer nr 28, gm. Zagnańsk, woj. kieleckie, Kielce 1980, mps w zbiorach MWK.

3. Część ekspozycji pt. „PRL – wejście od podwórka”,
Park Etnograficzny w Tokarni, fot. Mariusz Łężniak, 2020

jak choćby zdjęcie z wojska ojca jednego z pracowników. Są również prowadzone rozmowy z kolekcjonerami w celu udostępnienia ich zbiorów, np. motorynek z PRL-u. Warto dodać, że specjalnie na potrzeby tej wystawy została wydzielona i zaaranżowana przestrzeń w spichlerzu ze Złotej Pińczowskiej. W efekcie przedstawiliśmy wnętrza mieszkalne – sień, kuchnię, duży pokój, oraz przestrzeń publiczną – podwórko, trzepak, przystanek autobusowy”[21]. (il. 2-4)

Problematykę zagadnień przedstawianych na ekspozycji warto również odnieść do zagranicznych muzeów na wolnych powietrzu. Już prof. Czajkowski w 1979 roku opisywał współczesną izbę w Muzeum w Alt Schwerin w ówczesnym NRD. A dzisiaj? Ciekawym przykładem jest Skansen Pirogowo w Kijowe, gdzie siódmym obszarem etnograficznym prezentowanym przez placówkę jest osiedle kołchozowe w realiach przełomu lat 70. i 80. XX wieku.

Kolejną kwestią poruszoną w ankiecie są wystawy czasowe i imprezy nawiązujące do lat powojennych. W odpowiedzi na pytanie nr 3, osiem instytucji stwierdziło, że nie podejmuje tego typu inicjatyw[22]. Co ciekawe, nie są one podejmowane rów-

21 Z rozmowy z K. Karbownikiem, przeprowadzonej 01.09.2020 r.

22 Były to: Skansen Wsi Pogórzańskiej w Szymbarku, Muzeum Wsi Lubelskiej, Łowicki Park Etnograficzny w Maurzycach, Orawski Park Etnograficzny w Zubrzycy Górnej, Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie, Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, Skansen Budownictwa Ludowego Zachodniej Wielkopolski (Wolsztyn), Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku, Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego w Wiączeminie Polskim.

4. Część ekspozycji pt. „PRL – wejście od podwórka”,
Park Etnograficzny w Tokarni, fot. Mariusz Łężniak, 2020

nież w tych, w których ekspozycje stałe nawiązują do lat powojennych. Przykładowo w Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu nie ma żadnej imprezy dotyczącej PRL, a jedyną wystawą czasową był „Plakat w skansenie polskim”. Pozostałe muzea typu skansenowskiego wykazują wiele takich wydarzeń. Warto wspomnieć choćby o wystawach: „Kochane lata 80.” Kolbuszowa, 2019 rok, wystawie poświęconej ślusarstwu ludowemu z Muzeum Ziemi Puckiej, wystawie „Nasz wiek XX” z Sanoka, gdzie na ekspozycję trafiły przedmioty zbierane po prywatnych osobach, a także wystawie: „Pamiątka z wojska. Opowieść o życiu prawdziwego mężczyzny” (od lipca 1997 do kwietnia 1998) z Muzeum Etnograficznego im. M. Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu[23]. Z imprez warto choćby wspomnieć o „Żniwach rodem z PRL-u”, organizowanych w Radomiu, czy imprezie organizowanej przez Muzeum Wsi Kieleckiej pt. „Palec pod budkę”, która przypomina dawne gry i zabawy, zwłaszcza te z okresu powojennej Polski. (il. 5)

Zagadnienie to wiąże się bezpośrednio z kolejnym pytaniem, dotyczącym odbioru społecznego tego typu działalności. Jak wynika z odpowiedzi udzielonych w ankiecie, w zasadzie każda instytucja, która podejmuje wątek powojenny, spotyka się tylko

23 Za granicą ciekawym przykładem jest wystawa poświęcona turystyce wędrownej w Nederlands Openlucht Museum, czy wystawa pokojów młodzieżowych Westfalisches Freilicht Museum Detmold, o których w swoim artykule wspomina Antoni Pelczyk. A. Pelczyk, *Kolekcje skansenowski – zamknięty pamiętnik przedmiotów codziennych? Granice kwalifikacji i prezentacji*, „Wieś Radomska”, t. 9, Radom 2011, s. 32–40.

5. Gry i zabawy z okresu PRL-u prezentowane podczas imprezy edukacyjnej pt. „Palec pod budkę…", Park Etnograficzny w Tokarni, fot. Barbara Kasprzyk-Dulewicz, 2020

z pozytywnymi reakcjami ze strony zwiedzających. Warto przytoczyć kilka stwierdzeń, które zwracają uwagę na aspekt sentymentalny doświadczenia. Toruń: „Odbiór tych propozycji jest bardzo dobry; zwłaszcza u osób, które identyfikują się z okresem PRL-u, traktując go jako okres swej młodości lub dzieciństwa; obserwuje się żywą reakcję na przedstawiane obrazy, które uruchamiają wspomnienia (pamięć)". Kolbuszowa: „Znaczna część odwiedzających muzeum pamięta okres PRL. Zarówno dla seniorów, jak i dla ludzi urodzonych w latach 60., 70. i 80. zetknięcie się z elementami, które sami pamiętają, jest okazją do dzielenia się wspomnieniami i do nostalgii. Inicjatywy związane z okresem PRL umożliwiały również powrót do zapomnianych umiejętności – na otwarciu wystawy „Nie tylko ocet…" odbyły się warsztaty kulinarne, na których zwiedzający przygotowywali blok czekoladowy. Na otwarciu wystawy w chałupie w Lipnicy mieli okazję tańczyć do melodii, których weselne zespoły już nie wykonują, a których ludowe kapele unikają zwykle jako nietradycyjnych". Radom: „Bardzo dobry. Żywe zainteresowanie praktycznie ze strony wszystkich grup wiekowych, najbardziej młodych, dla których to okres nieznany, a także starszych osób, które odtwarzane sytuacje pamiętają z własnego życia. Zyskiem badawczym jest wiele rozmów, wspomnień, uzupełnienie wywiadów, pozyskano także kilka eksponatów dzięki informacjom od zwiedzających". Kielce (w odniesieniu do wystawy „PRL. Wejście od podwórka"): „Odbiór wystawy jest bardzo pozytywny, bardzo się podoba. Dla odbiorców starszych jest to podróż sentymentalna. Młodsi zwracają uwagę na szczegóły – ciekawe przedmioty, np. trzepak czy gumę do skakania rozciągniętą między trzepakiem, a śmietnikiem". Stwierdzenia te zapewne wynikają z poruszanej problematyki, która koncentruje się na życiu codziennym ludzi, którzy, jak się okazuje, zachowali we wspomnieniach wiele pozytywnych aspektów minionej epoki i z przyjemnością wracają do „starych, dobrych czasów". Bez wątpienia inny odbiór miałyby narracje dotyczące polityki, represji, kryzysów, czy planów gospodarczych, gdzie przeważałby niepokój doświadczenia totalitaryzmu. Należy podkreślić, że owa nostalgia rzadko kiedy oznacza chęć powrotu do przeszłości, czy tęsknoty za komunizmem, jednak jak podkreślają Ireneusz Krzemiński i Paweł Śpiewak: „(...) można tu mówić o dość szerokim przekonaniu, że świat społeczny był wówczas może mniej kolorowy, mniej dynamiczny; że było mniej przebojowości, pazerności i miejsca dla ludzkich ambicji, ale za to panowało wówczas więcej ciepła w stosunkach międzyludzkich"[24].

Dwa ostatnie pytania są ze sobą niejako związane i poruszają istotny problem poszerzania zbiorów. Przede wszystkim warto podkreślić, że nie istnieją żadne wytyczne, które precyzowałyby politykę muzeów w zakresie poszerzania kolekcji. Problem ten następująco przedstawił G. Miliszkiewicz, analizując właściwości kolekcji w badaniach nad życiem codziennym: „(…) zbiory przedmiotów umiejscowione są w muzeach według klucza ich zainteresowań kolekcjonerskich i ekspozycyjnych, posiadanych

24 I. Kamiński, P. Śpiewak, *Druga rewolucja w małym mieście. Zmiana ustrojowa w oczach mieszkańców Mławy i Szczecinka*, Warszawa 2001, s. 67.

środków i okazji do nabycia zabytku. Ustawa o muzeach nie określa kolekcjonerskich obowiązków gromadzenia. Właściwie ani jeden zabytek pozyskany przez muzea na wolnym powietrzu nie wynika z narzuconego obowiązku prawnego. W tym zakresie misja muzeum kształtowana jest przez wolę dyrekcji i kustoszy. Przedmiot jest, z nielicznymi wyjątkami, obejmowany statusem obiektu zabytkowego (dobra kultury) w momencie wpisania go do inwentarza"[25]. Konstatacja ta znajduje potwierdzenie w rozmowach z muzealnikami. W zasadzie w większości placówek[26] dostrzega się konieczność gromadzenia przedmiotów z okresu PRL. Rzecz jasna, różne są motywacje do tego typu działań. Brak jednoznacznego podejścia sprawia, że, po pierwsze, w momencie podjęcia decyzji o realizacji wystawy dotyczącej okresu powojennego sprawę komplikuje brak odpowiednich eksponatów. A co za tym idzie, niejednokrotnie istnieje niebezpieczeństwo bezpowrotnego utracenia przedmiotów, które z czasem mogą okazać się przydatnymi. Problem ten pojawił się w Parku Etnograficznym w Tokarni przy realizacji wystawy „PRL wejście od podwórka", o czym opowiedział jej twórca: „Jeśli chodzi o eksponaty do wystawy (większe gabaryty) typu kredens, kwietniki, komoda, to te rzeczy były i są to przedmioty inwentarzowe. Sporo rzeczy typu siatki, worki zostało przyjętych specjalnie do tej wystawy na jednej komisji. Ale nie trafiły one ode razu do inwentarza, ale do księgi pomocniczej. Reszta rzeczy została przyniesiona przez pracowników i są to rzeczy prywatne, np. wersalka, fotografie, obrazy, telewizory, a po kuchnię specjalnie pojechaliśmy do Zakładu Usług Komunalnych i wzięliśmy ją ze złomu. Trzepak i przystanek to repliki wykonane przez nas. Plansze z oficjalnymi i nieoficjalnymi hasłami PRL-u, banknotami i monetami, ale także plakaty to zbiory prywatne, a nie muzealne".

Jak przedstawia się ten problem w innych placówkach? Oto kilka wypowiedzi. Kolbuszowa: „Od 2–3 lat zbieramy rzeczy z okresu transformacji ustrojowej, gdyż wiele osób wyrzuca rzeczy z okresu PRL-u i w ten sposób można je bezpowrotnie utracić. W 2019 roku robiliśmy wystawę <<Kochane lata 80.>>, która cieszyła się ogromnym zainteresowaniem. Jeśli chodzi o pozyskiwanie zbiorów, raczej nie są one kupowane, ale jeśli podczas badań terenowych ktoś chce przekazać tego typu przedmioty, są one chętnie przyjmowane. Następnie trafiają do księgi gospodarczej, niekoniecznie od razu do inwentarza". Ten popularny zabieg wskazuje na problem z kwalifikacją, w zasadzie nie do końca wiadomo, jak postępować z przedmiotami, które powstały w nieodległej przeszłości, dlatego nie od razu trafiają one „na inwentarz".

25 G. Miliszkiewicz, *Właściwości kolekcji w badaniach nad życiem codziennym w XIX i XX w.,* „Wieś Radomska", t. 9, Radom 2011, s. 53.

26 W zasadzie jedynie w Wielkopolskim Parku Etnograficznym w Dziekanowicach stwierdzono: „W zbiorach znajdują się pojedyncze egzemplarze z lat 50 i 60. XX w. lub kontynuacje do kolekcji wzorów. Nie są tworzone kolekcje. A w muzeum nie podjęto szerszej dyskusji do którego roku gromadzimy zbiory, za tak naturalną cezurę przyjmuje się lata 30 XX w." oraz z Muzeum Wsi Lubelskiej, w którym przedmioty powojenne są gromadzone jako uzupełnienie kolekcji przedwojennych, np. sagany czy płótna. Z racji zainteresowań, również w Skansenie Osadnictwa Nadwiślańskiego, gdzie w polityce gromadzenia zbiorów obowiązuje zasada poszerzania kolekcji olenderskich unikatów, takich przedmiotów nie znajdziemy.

Sanok: „Zbieramy kolekcję z okresu PRL-u od dawna, co najmniej od 30 lat. Nie od razu wszystkie przedmioty trafiały do inwentarza, ale teraz na ogół już tak. Zbierają w zasadzie wszystko, od ubrań po przedmioty codziennego użytku, gospodarstwa domowego". Radom: „Zdecydowanie tak. Zbieramy przedmioty z zakresu gospodarstwa domowego, rolnictwa. A z zakresu rolnictwa tzw. samoróbki (…) W naszym skansenie można powiedzieć, że to jest nieco obraz wsi PRL-owskiej, ponieważ znajdują się obiekty, które w okresie powojennym były przerabiane (np. młyny wodne z napędem elektrycznym), a których my nie zmienialiśmy".

Wypowiedzi te potwierdzają, że stosunek do przedmiotów jest często dyktowany odczuciami i przekonaniami osób zajmujących się daną dziedziną i w zasadzie w ten sposób kształtuje się polityka gromadzenia zbiorów z okresu PRL. W zasadzie w żadnej placówce nie ma jasno sprecyzowanego planu kolekcjonowania rzeczy wytworzonych po wojnie. Zazwyczaj do magazynów trafiają przedmioty, które zostały przekazane w formie daru lub zostały pozyskane przypadkowo. W niektórych przypadkach decyduje również „potrzeba chwili". Przykładowo w Wygiełzowie przyjmuje się oferty, dzięki którym zostanie stworzona ekspozycja wnętrza z lat 50. 60 i 70. XX wieku. Jednak pojawiają się placówki, które starają się usystematyzować swoją działalność w tym zakresie. Przykładowo, w Kolbuszowej obecnie jest przygotowywana polityka gromadzenia zbiorów z okresu po 1944 roku, a w Podlaskim Muzeum Kultury Ludowej stwierdzono: „Formalnie takiej polityki nie mamy, chociaż już kilku lat przedmioty pochodzące z okresu po II wojnie światowej trafiają do naszego inwentarza".

Podsumowując powyższe rozważania, stosunek muzeów typu skansenowskiego do okresu PRL jest niejednoznaczny i w zasadzie jest kształtowany przez samych pracowników. Ekspozycje stałe, wystawy czasowe, czy imprezy są wypadkową wielu różnych stanowisk i opinii. Zebrane informacje należy potraktować jako przyczynek do dyskusji, w jaki sposób muzea na wolnym powietrzu mogą przedstawiać tematykę powojenną i przede wszystkim do rozważań o zachowaniu ciągłości narracyjnej, która bez wątpienia ułatwiłaby odbiorcy zrozumienie przeszłości w odniesieniu do polskiej wsi, również teraźniejszej.

Na koniec warto przytoczyć ciekawe spostrzeżenie Mirosława Kuklika, który tak podsumował tego typu rozterki: „(…) często brakuje nam doświadczenia i wiedzy do tego, by jednoznacznie stwierdzić, które ze współczesnych przedmiotów będą miały kiedyś znaczącą wartość muzealną, ale warto ryzykować i już teraz pozyskiwać nawet te przedmioty, co do których walorów nie jesteśmy jeszcze przekonani – może tylko nie potrafimy dostrzec ich znaczenia. Może za jakiś czas – kilka lub kilkanaście lat przekonamy się co do ich wartości – warto wtedy mieć dobrze zachowany i udokumentowany zabytek, co znacząco podniesie jego wartość"[27].

27 M. Kuklik, *Kiedy codzienne przedmioty nabierają wartości muzealnej? Refleksje przy gromadzeniu kolekcji rękodzieła wykonywanego z pręta zbrojeniowego*, „Wieś Radomska", t. 9, Radom 2011, s. 77.

Bibliografia:

- Adamkiewicz S., O PRL-u? *Odważnie i bez nudy! Rozmowa z prof. Antonim Dudkiem.* histmag.org/O-PRL-u-Odwaznie-i-bez-nudy-Rozmowa-z-prof.-Antonim-Dudkiem-4485.
- Czajkowski J., *Formy i metody ekspozycji w muzeach skansenowskich,* w: *Muzea skansenowskie w Polsce,* Poznań 1979.
- Kabzińska I., *„Ludzie się zmienili…" Z badań nad doświadczeniem postsocjalistycznej transformacji,* „Etnografia Polska", t. LIV, 2010, z. 1–2, s. 5–22.
- Kamiński I., Śpiewak P., *Druga rewolucja w małym mieście. Zmiana ustrojowa w oczach mieszkańców Mławy i Szczecinka,* Warszawa 2001.
- Kuklik M., *Kiedy codzienne przedmioty nabierają wartości muzealnej? Refleksje przy gromadzeniu kolekcji rękodzieła wykonywanego z pręta zbrojeniowego,* „Wieś Radomska", t. 9, Radom 2011.
- Lasowa T., *Ochrona skansenowskich muzeów, Ogólnopolskie seminarium. Ochrona Muzeów na wolnym powietrzu,* cennebezcenne.pl.
- Miliszkiewicz G., *Właściwości kolekcji w badaniach nad życiem codziennym w XIX i XX w.,* „Wieś Radomska", t. 9, Radom 2011.
- *Muzeum Nowej Huty, zamiast Muzeum PRL-u,* dzieje.pl.
- *Muzeum PRL-u w Rudzie Śląskiej już otwarte, a w nim pamiątki minionej epoki,* rudaslaska.naszemiasto.pl.
- Pelczyk A., *Kolekcje skansenowski – zamknięty pamiętnik przedmiotów codziennych? Granice kwalifikacji i prezentacji,* „Wieś Radomska", t. 9, Radom 2011.
- Pytlińska-Spiss A., *Muzea na wolnym powietrzu w Polsce,* „Etnografia Polska", t. XXXIII: 1989, z. 2.

BIULETYN STOWARZYSZENIA MUZEÓW
NA WOLNYM POWIETRZU W POLSCE
NR 16, 2016-2020

Edwin A. Wilbik
Dział Budownictwa Wiejskiego
Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka w Ciechanowcu

Koncepcja ekspozycji nowego sektora w krajobrazie Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu

Architektura regionalna, tradycyjna zwana obecnie wernakularną kojarzy się najczęściej z budownictwem drewnianym. W przypadku regionu pogranicza mazowiecko-podlaskiego jest to budownictwo z bali o konstrukcji zrębowej. Dawniej domy kryte strzechą budowane były przez miejscowych budowniczych. Często anonimowych bez przygotowania akademickiego, bez szkół technicznych czy zawodowych. Posiadali jednak wieloletnie doświadczenie i wiedzę przekazywaną z pokolenia na pokolenie. Do budowy wykorzystywali materiały dostępne lokalnie, a ich pracę często wspierali lokalni rzemieślnicy. W zależności od regionu Polski dostrzegamy różnice w gatunku drewna, sposobie łączenia elementów, kształcie dachu czy wykończeniu ścian zewnętrznych. Jeżeli chodzi o konstrukcję budynków to na terenie Polski można ich odnaleźć około tuzina[1]. Do najpopularniejszych łączeń ścian na terenie pogranicza mazowiecko-podlaskiego należy ściana węgłowa łączona na „jaskółczy ogon". Drugą konstrukcją jest ściana ryglowa obita szalunkiem. Dominuje drewno sosnowe. Drewno to podstawowy budulec spotkany dawniej na Podlasiu.

Do tej pory pewne obszary województwa zdominowane są przez budownictwo z drewna, a tereny między Bielskiem Podlaskim, Hajnówka i Narwią dodatkowo charakteryzują się pięknym zdobnictwem i kolorystyka elewacji. „W przeszłości lasy występowały niemal na całym obszarze naszego kraju. W następstwie historycznych procesów społeczno-gospodarczych, w których dominowały cele ekonomiczne, przede wszystkim na skutek ekspansji rolnictwa i popytu na surowce drzewne, lasy Polski uległy znacznym

1 F. Kopkowicz, *Ciesiołka wiejska i małomiasteczkowa,* Warszawa 1948, s. 39.

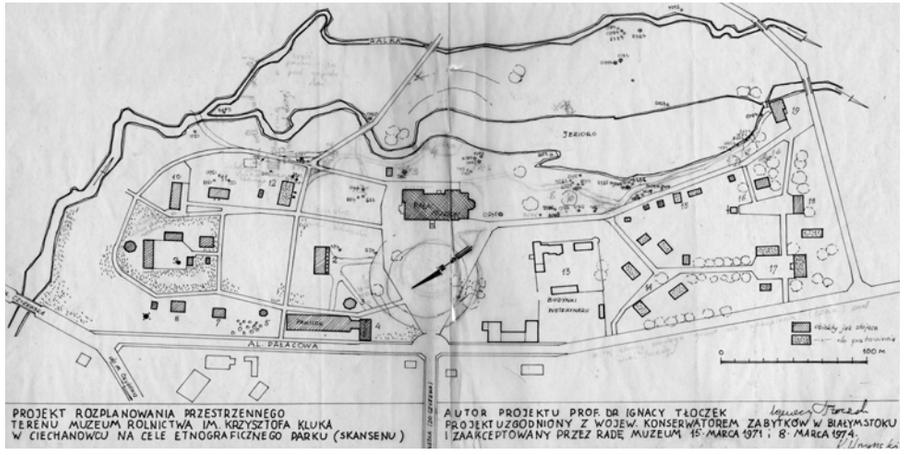
przeobrażeniom. Lesistość Polski, wynosząca jeszcze pod koniec XVIII wieku ok. 40% (w ówczesnych granicach), zmalała do 20,8% w 1945 roku”[2].

Inżynier Franciszek Kopkowicz tak pisał o stanie lasów w Polsce po II wojnie światowej: „Ogólnie wiadomo, że dwie ostatnie wojny tak wyniszczyły nasz drzewostan, iż dwa pokolenia będą musiały oszczędność zużycia drzewa doprowadzić do ostateczności”[3]. Zmniejszenie obszarów leśnych spowolniły rozwój budownictwa i rozwoju wsi. Zaczęto więc poszukiwać innych rozwiązań technologicznych przy wznoszeniu domów i budynków gospodarczych. Powstały regiony, gdzie zaczęto wykorzystywać materiały pierwotne, do których należy glina, wapno, kamień czy słoma. Do ciekawych pod względem architektury wernakularnej należą tereny badań etnograficznych Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu.

Okazuje się bowiem, że oprócz występowania na tym terenie budynków z gliny czy wapna można tu badać rozwiązania technologiczne niespotykane w innych regionach kraju. Badania prof. Jarosława Szewczyka[4], Moniki Czarkowskiej, Urszuli Kuczyńskiej[5], Martyny Kusznerko[6], Anny Sołowińskiej[7] pokazują, że na terenie gminy Ciechanowiec i w gminach przyległych posadowionych jest obecnie kilkaset budynków, przy których budowie wykorzystywano materiały ziemne w połączeniu z drewnem, słomą czy węglem drzewnym. Obecnie budynki te ulegają zniszczeniu lub zakrywane są przez materiały współczesne, przez co często nie można zobaczyć zastosowanych w nich rozwiązań technologicznych, których są dziesiątki. Prof. Jarosław Szewczyk tak pisze o lokalnych budynkach z gliny: „Kilkuset zachowanym do dziś (lub do niedawna) w podlaskim budynkom o ścianach wzniesionych z użyciem gliny można przyporządkować kilkadziesiąt wariantów konstrukcyjno-materiałowo wykonawczych”[8].

W tym miejscu należy wskazać, że żadne z tych rozwiązań nie jest prezentowane w parkach etnograficznych w województwie Podlaskim. Podkreślić należy, że podczas konferencji w Tokarni, której poświęcony jest ten zeszyt; prezes Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu Jarosław Gałęza, zaznaczył, że żaden z polskich parków etnograficznych nie prezentuje budownictwa z gliny w postaci całego sektora prezentującego różnorodność rozwiązań technologicznych danego regionu. Glina wykorzystywana w muzeach na otwartym powietrzu woj. Podlaskiego ogranicza się najczęściej do tynków, stropów i polep glinianych. Dlatego chciałbym, żeby opracowany przeze mnie projekt był pierwszym sektorem w Polsce pokazującym bogaty, zróżnicowany technologicznie i dobrze już zbadany obszar architektury wernakularnej z materiałów ziemnych.

2 *Raport o stanie lasów w Polsce 2011.* walily.bialystok.lasy.gov.pl/documents/62696/22965593/Zasoby+le%C5%9Bne+w+Polsce.pdf/2a671be1-b5ed-4e38-9a9c-481125ec2b2a (dostęp 27.04. 2021)
3 F. Kopkowicz, *Ciesiołka wiejska…*, s. 7.
4 J. Szewczyk, *Nietypowe budulce w architekturze,* t. II. Plecionki, Białystok 2015.
5 M. Czarkowska, U. Kuczyńska *Domy drzewowapienne w gminach Klukowo i Ciechanowiec na Podlasiu,* „Architecturae et Artibus”, nr. (27), 1/2016, Białystok 2016, s. 5-12.
6 M. Kusznerko, J. Szewczyk, *Budownictwo z polan opałowych w Uhowie na Podlasiu,* „Architecturae et Artibus”, nr. (8) 2/2011, Białystok 2011, s. 17-25.
7 A. Sołowińska *Budownictwo z polan opałowych w gminach Nur i Boguty w województwie mazowieckim,* Architecturae et Artibus, nr. (24) 2/2015, Białystok 2015, s. 27-32.
8 J. Szewczyk, *Zastosowanie gliny w konstrukcji ścian wiejskich domów na Podlasiu,* „Zeszyty Naukowe Politechniki Białostockiej. Architektura”, z. 21, Białystok 2008, s. 96.

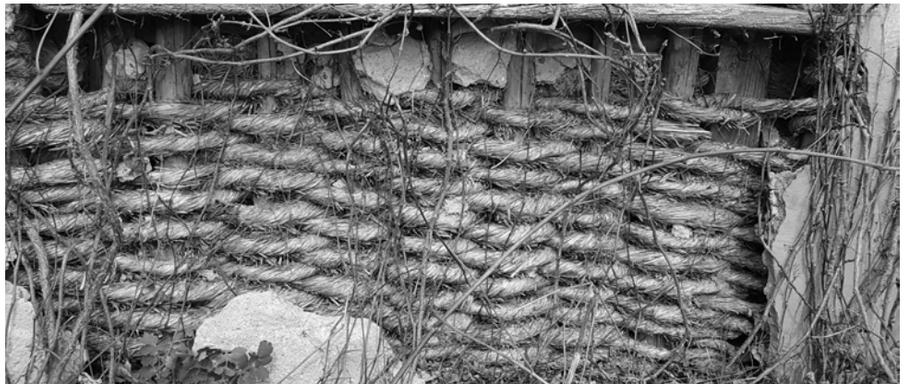
1. Plan muzeum autorstwa prof. Ignacego Tłoczka, archiwum Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu.

Ograniczenia wynikające z ukształtowania terenu oraz brak wolnej przestrzeni zahamowały dalsze prace związane z translokacją budynków. Projekt prof. Ignacego Tłoczka zakładał, że na lewej stronie skansenu powstanie wieś „okólnica”. Ten układ praktycznie w niezmienionym stanie został zrealizowany, a w tej części skansenu staną również kościół i dzwonnica z Bogut oraz wikarówka z Kuleszy Kościelnych. Ekspozycje zagród uzupełniono takimi obiektami jak kapliczki, sernica do suszenia serów czy bróg na siano.

W okolicznych wsiach (*in situ*) obok setek budynków z drewna zauważyć można również budynki, do budowy których wykorzystywano inne naturalne budulce dostępne na tych terenach. Budynki z gliny i wapna są ważnym elementem lokalnego krajobrazu. Spotkać je można w niemal każdej podlaskiej wsi. Badania prowadzone przez prof. Jarosława Szewczyka w latach 2003-2007 pozwoliły udokumentować ponad 42 budynki wzniesione na naszym obszarze jedynie w technologii wykorzystania polan. Obok konstrukcji z polan dominująca jest tzw. konstrukcja strychulcowa.

Prof. Jarosław Szewczyk tę metodę opisuje tak:

„Domy o ścianach strychulcowych można jeszcze spotkać w wielu wsiach, zwłaszcza na obszarze zachodniego Podlasia. Ale w gminie Rudka ową standardową konstrukcję ścian znacznie udoskonalono, podobnie jak udoskonalano techniki murowania z gliny

2. Konstrukcja strychulcowa zastosowana w budynku z Rudki,
fot. Edwin Wilbik, 2021

i drewnianych polan. Do rozwoju metody strychulcowej przyczynił się murarz Albin Malinowski z Rudki. Opracowany i stosowany przez niego sposób wykonania ścian był bardziej finezyjny i przedstawiał się następująco: najpierw na betonowym lub kamienno-betonowym fundamencie montowano szkielet z drewnianych kantówek. Szkielet obijano od strony zewnętrznej (rzadziej dwustronnie) cienkimi pionowymi patykami lub listwami, bez wiercenia otworów w podwalinie lub oczepie. Rozstaw listew wynosił 12-16 cm, był więc nieco mniejszy niż w starszych domach. Następnie listwy gęsto oplatano cienkimi powrósłami wyplatanymi od razu po ścięciu zielonego żyta, ubijając każdy kolejny rząd powróseł tak, aby uzyskać jak najgęstszą, najtwardszą i najmocniejszą plecionkę. Powrósła celowo robiono z niedojrzałego żyta, po to aby uzyskać możliwie najcieńsze wiązania i najmocniejszy wątek, który wyplatano możliwie najszczelniej i najrówniej. W odróżnieniu od wcześniej opisanego klasycznego wariantu konstrukcji strychulcowej, w gminie Rudka powróseł nie maczano w glinie przed wpleceniem w osnowę ściany. Robiono to dopiero po wypleceniu całej ściany; wówczas oblepiano ją dwustronnie masą glinianą lub gliniano-piaskowo-wapienną, a w przypadku domów budowanych przez Albina Malinowskiego masą lub nawet zwykłą zaprawą murarską. Wewnątrz ścian pozostawała pustka powietrzna, którą pozostawiano w celu wentylacji i przesuszania glinianej ściany, lecz ściany niektórych domów stawiane przez Albina Malinowskiego bez użycia gliny, oblepiane cementowo-wapienną zaprawą murarską, wypełniano wewnątrz rozkruszonym suchym węglem drzewnym produkowanym w pobliskiej fabryce smoły koło Rudki. Na koniec dom starannie tynkowano”[9]. (il. 2)

9 J. Szewczyk, *Kultura użycia drewna opałowego w ludowym budownictwie Podlasia*, „Ciechanowiecki Rocznik Muzealny”, t. III, Ciechanowiec 2007, s. 178.

3. Budynek z polan opałowych. Radziszewo Sieńczuch, fot. Edwin Wilbik, 2021

4. Projekt geodezyjny sektora z gliny, Edwin Wilbik, Monika Nalewajk, 2020

Dodatkowo badania wykazały, że na terenie gminy Rudka murarze stawiając budynki po II wojnie światowej w niespotykany sposób udoskonalili konstrukcję z polan[10]. Przeciętnie ściana budynku, w której materiałem spajającym była glina lub wapno miała grubość 50-60 cm, natomiast mistrzowie z okolic Ciechanowca swoją metodę udoskonalili do tego stopnia, że ściany z polan osiągały grubość tylko 35 cm, przy prawdopodobnym zachowaniu tych samych właściwości termicznych.

Prof. Jarosław Szewczyk tak opisuje pracę Franciszka Rytla z miejscowości Czaje-Wólka oraz innych murarzy z tych okolic:

„Niektórzy z nich bowiem stawiali ściany znacznie cieńsze, mające około 45 cm grubości, obywając się przy tym bez skrzynkowych form szalunkowych. Wznoszone przez nich ściany nie tylko zawierały kanały powietrzne, lecz faktycznie były to ściany warstwowe z pustką powietrzną w środku! Np. Franciszek Rytel ze wsi Czaje-Wólka zbudował w okolicach swego miejsca zamieszkania (gminy Rudka, Brańsk i Ciechanowiec) około trzydziestu domów „ze skałek", tj. o dość cienkich ścianach z sosnowych ćwiartek układanych ukosem i z pustką powietrzną w środku. Co ciekawe jednak, doszedł do takiej wprawy, że wznoszone przez niego domy miały ściany grubości zaledwie 35 cm; większość owych budynków stoi i jest użytkowana do dziś"[11]. (il. 3)

Technologii wznoszenia budynków z użyciem materiałów ziemnych jest kilkadziesiąt. Wiele z nich spotkać można w obrębie terenu badań Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu. Występujące tu rozwiązania technologiczne na wznoszenie obiektów

10 Tamże, s. 188.

11 J. Szewczyk, *Zastosowanie gliny w konstrukcji ścian wiejskich domów na Podlasiu,* „Zeszyty Naukowe Politechniki Białostockiej. Architektura", z. 21, Białystok 2008, s. 100.

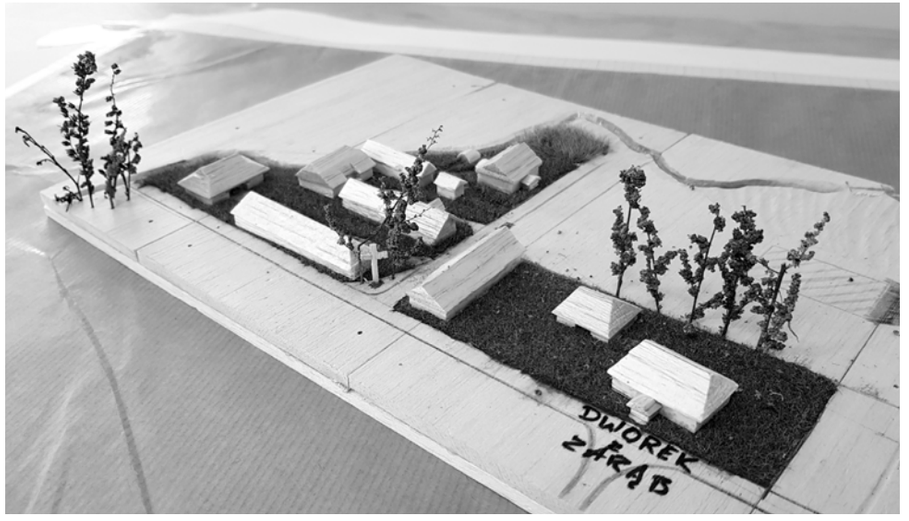
5. Pierwsza makieta planowanego sektora, wyk. i fot. Edwin Wilbik, 2018

budownictwa wiejskiego nie są jedynie zapisem pomysłowości murarzy i cieśli, którzy je budowali. Stanowią obraz wydarzeń historycznych na naszych terenach. To miedzy innymi świadectwa zniszczeń, które pozostawiały po sobie obie wojny odbierając mieszkańcom wsi dostęp do drewna budowlanego. Jet to również ukłon w kierunki budownictwa pierwotnego. Glina bowiem jest najstarszym znanym ludzkości materiałem budowlanym.

Glina jako materiał budowlany, dla pracowników prawie wszystkich parków etnograficznych kojarzy się zazwyczaj z tynkiem i polepą glinianą. Rzadko utożsamiamy ten materiał ze wznoszeniem całych budynków począwszy od małego spichlerza, obory, domu mieszkalnego aż po duże stodoły. Obiekty z gliny można spotkać właściwie w każdym zakątku kraju, a na pewno wszędzie tam, gdzie posiadano dostęp do tego budulca i tam gdzie w pewnych okresach historycznych brakowało drewna, a dostęp do innych materiałów był utrudniony lub niemożliwy.

Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu w 2017 roku rozpoczęło nową inwestycję związaną z budową Centralnego Magazynu Zbiorów. W 2020 roku oddało do użytku część konserwatorską, magazyny zbiorów, zaplecze gospodarcze ze stolarnią, malarnię, warsztat mechaniczny, pracownię digitalizacji zbiorów.

Wraz z uruchomieniem CMZ w 2018 roku, przygotowałem wstępną koncepcję zagospodarowania terenu, który dotychczas pełnił rolę zaplecza gospodarsko-konserwatorskiego. W roku 2019 powstała pierwsza koncepcja i opracowanie sektora poświęconego budownictwu z zachodnich terenów pogranicza mazowiecko-podlaskiego. Projekt ten zakłada budowę, (na powierzchni prawie 60 arów, położonych nad malowniczą rzeka Ralką) sektora poświęconego budynkom z materiałów ziemnych. (il. 4-5)

6. Projekt urbanistyczny sektora,
opracowanie graficzne Monika Nalewajk, 2020

Na planowanej powierzchni oprócz rekonstrukcji 6 budynków, przewiduje się translokację 3 obiektów stojących już na terenie skansenu. Nowy sektor w żaden sposób nie zmieni istniejącego już układu urbanistycznego wsi „okólnicy. Teren planowanego sektora jest terenem przyległym do istniejącej wsi i nie zaburza historycznego układu.

Na uboczu zagród, skupionych wokół wygonu stoi zagroda zwana potocznie „białoruską", której budynki translokowano z dwóch wsi. Chata jest ze wsi Saki, a stodoła ze wsi Sobiatyno. Oba obiekty drewniane pochodzą z terenów przyległych do granicy z Białorusią, gdzie dominuje wyznanie prawosławne. Stąd nazwa zagrody. Jest to jedyny wyjątek budynków z poza zachodniej części pogranicza mazowiecko-podlaskiego w rozumieniu terenu naszych badań. Chata z Sak, która przywieziono na teren muzeum w maju 1976 roku ma 16 m długości. Zanim trafiła do muzeum miała 30 m. Stało się tak ponieważ cześć budynku uległa zniszczeniu, a jej pierwotny kształt i rozmiar sugerowały pozostałe w ziemi kamienie podwalinowe. Obrócenie i przesunięcie budynku w nowe miejsce pozwoli nam na odbudowę brakujących pomieszczeń chaty.

Doktor Tomasz Czerwiński w 1976 roku w informacjach o chałupie pisał tak: „Zrąb przeniesionej chałupy mierzy 15,40 m długości. Mniej więcej taką samą długość posiadała rozebrana część budynku obejmująca dwa chlewy dla świń, stajnię i oborę dla bydła"[12].

12 T. Czerwiński, *Informacje o chałupie przeniesionej do skansenu ze wsi Saki, gmina Bielsk Podlaski, województwo białostockie, zakupionej od Teodora Jaświłowicza zamieszkałego w Sakach*, Archiwum Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu, 1976, Archiwum Działu Budownictwa Wiejskiego.

Stodoła natomiast translokowana została na teren muzeum w roku 2010. W przypadku tego obiektu przywrócimy w jej wnętrzu tradycyjną polepę glinianą.

Opisywanie szczegółów dotyczących całych założeń planowanego sektora nie jest obecnie uzasadnione ponieważ nie opracowano jeszcze sprecyzowanych planów. Całość poprzedzona zostanie badaniami oraz inwentaryzacją wybranych budynków na naszym terenie. Dopiero inwentaryzacje i badania pozwolą na precyzyjny projekt sektora z uwzględnieniem dokładnych wymiarów wybranych obiektów oraz wyborem technologii wznoszenia budynków. W tym momencie zebraliśmy zespół roboczy złożony z pracowników: Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu, Politechniki Warszawskiej, Politechniki Białostockiej, Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków i Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

Zespół pasjonatów i ekspertów pozwoli nam na opracowanie planu pracy. Jednocześnie chcemy by budowa sektora nie była tylko naszą wewnętrzna inwestycją, a stała się miejscem wielu spotkań, konferencji i warsztatów poświęconych budownictwu naturalnemu. Pragniemy również by było to miejsce w którym uda nam się odtworzyć tradycyjne technologie budowy domów z materiałów ziemnych. (il. 6)

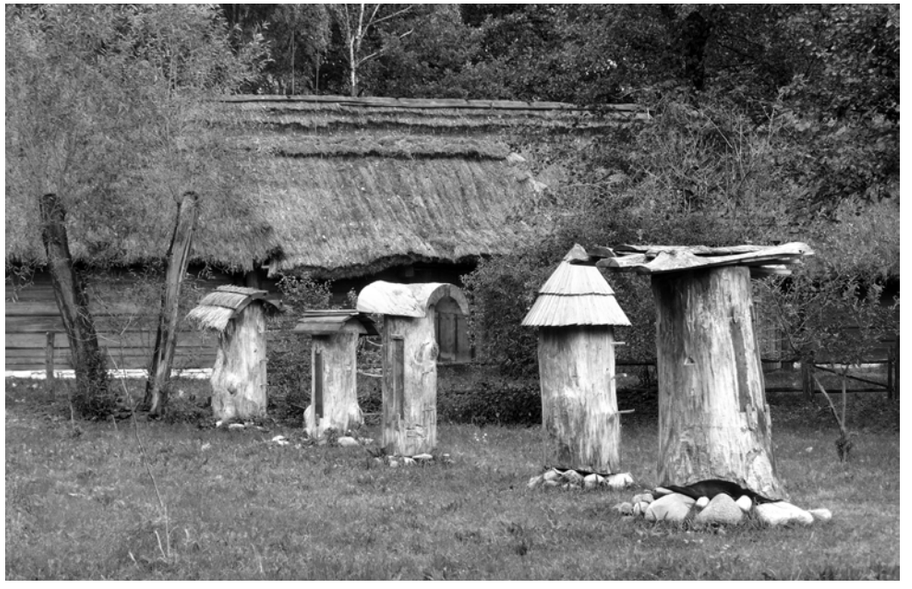
Bibliografia:

- Czarkowska M., Kuczyńska U., *Domy drzewowapienne w gminach Klukowo i Ciechanowiec na Podlasiu,* „Architecturae et Artibus", nr. (27) 1/2016, Białystok.
- Czerwiński T., *Informacje o chałupie przeniesionej do skansenu ze wsi Saki, gmina Bielsk Podlaski, województwo białostockie, zakupionej od Teodora Jaświłowicza zamieszkałego w Sakach,* Archiwum Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu, 1976, Archiwum Działu Budownictwa Wiejskiego.
- Kopkowicz F., *Ciesiołka wiejska i małomiasteczkowa,* Warszawa 1948.
- Kusznerko M., Szewczyk J., *Budownictwo z polan opałowych w Uhowie na Podlasiu,* „Architecturae et Artibus", nr. (8) 2/2011, Białystok.
- Sołowińska A., *Budownictwo z polan opałowych w gminach Nur i Boguty w województwie mazowieckim,* „Architecturae et Artibus", nr. (24) 2/2015, Białystok.
- Szewczyk J. , *Kultura użycia drewna opałowego w ludowym budownictwie Podlasia,* „Ciechanowiecki Rocznik Muzealny", t. III, Ciechanowiec 2007.
- Szewczyk J., *Nietypowe budulce w architekturze,* t. II. Plecionki, Białystok 2015.
- Szewczyk J., *Zastosowanie gliny w konstrukcji ścian wiejskich domów na Podlasiu,* „Zeszyty Naukowe Politechniki Białostockiej. Architektura", z. 21, Białystok 2008.
- walily.bialystok.lasy.gov.pl/documents/62696/22965593/Zasoby+le%C5%9Bne+w+Polsce.pdf/2a671be1-b5ed-4e38-9a9c-481125ec2b2a (dostęp 27.04. 2021)

Tomasz Dzikowski
Dział Konserwacji Zabytków
Muzeum Wsi Radomskiej

Przestrzeń muzealna w Muzeum Wsi Radomskiej na przykładzie zespołu ekspozycyjnego maszyn rolniczych

Oto truizm: krajobraz przeszłości w muzeum skansenowskim musi nieść informacje prawdziwe, czyli być kształtowany rzetelnie, najpierw – bez błędów merytorycznych, po wtóre – wolny od „zanieczyszczeń", od widocznych anachronicznych wtrętów. Zagrożeniem tego typu zwykle jest infrastruktura techniczna muzeum, ale bywa też, że wadliwe lokalizacje lub niedobra forma znaczniejszych obiektów. Zdarzają się problemy niezależne od decyzji i działań muzealnych – mam na myśli istnienie współczesnych obiektów w bliskim sąsiedztwie muzealnych granic, których w praktyczny sposób nie można wizualnie odseparować. Natomiast wszystko w tej mierze, co jest przedmiotem decyzji praktycznych i merytorycznych w muzeum, obciąża kadrę odpowiedzialnością w wymiarze etyki zawodowej. Problem wiąże się także, i to w nader trudny sposób, z nowelizowanymi wciąż i śrubującymi normy przepisami dotyczącymi budownictwa, bezpieczeństwa, a od niedawna – nawet ochrony danych osobowych. RODO spowodowało, że wszędzie, gdzie znajduje się kamera monitoringu, musi być też widoczna tablica z informacją o monitorowaniu obiektu (sic!). Certyfikowana przez NiMOZ firma montująca kamery w nowych budynkach konsultowała rzecz z praktycznymi uwagami dotyczącymi ekspozycji, włożyła wiele troski w ich dyskretne umieszczenie, ukrycie przewodów itp. A potem – tablica! Niezbywalna infrastruktura techniczna, to chyba przede wszystkim hydranty, które ukryte być nie mogą, rozumiemy to. Pamiętam hydranty zielone, które w zamierzchłych czasach pojawiły się w Wielkopolskim Parku Etnograficznym, były jakoś oswojone – ale z czasem

1. Zagroda z Solca nad Wisłą, fot. Tomasz Dzikowski, 2018

przemalowano je na czerwono i opatrzono wielkimi tablicami ze znakiem H (można albo w przykry sposób skomentować odnośny przepis, albo milczeć…). Radomskie hydranty, nowszej generacji, są mniejszych wymiarów, ale kolor i oznakowanie jest takie samo.

Choć kolejna kwestia nie dotyczy krajobrazu, a wpływa na niedostępną dla zwiedzających strukturę obiektów zabytkowych – jest dziś w aspekcie całokształtu problemów, które szkodzą muzealnemu pietyzmowi – bardzo istotna. Trzeba o niej mówić jak najczęściej i dążyć do możliwości uznawania sytuacji szczególnych. Chodzi o budowlane normy. Występując o dotację np. na renowację strzech, uruchamiamy procedurę zamówień publicznych i konieczny jest m. in. projekt wykonawczy. Żaden z historycznych budynków wiejskiej architektury drewnianej nie spełnia dzisiejszych norm (to w praktyce oczywiste), lecz nie ma znaczenia, że przetrwał szmat czasu, nawałnice itd. Ani to, że jest zabytkiem, świadczy o sobie nie tylko wyglądem ogólnym, ale też strukturą, materią, znakami użytych technik. Kryjemy nową strzechą? – proszę bardzo, ale trzeba dodać drugą ilość krokwi, czy też zwiększyć przekroje istniejących.

Przechodzę do meritum. Przedstawienie sytuacji, którą uważam za drastyczny przypadek nieprawidłowości w kształtowaniu muzealnej przestrzeni wypada rozpocząć od pokazania sytuacji właściwej, bardzo dobrej. Taką jest w ekspozycji skansenowskiej Muzeum Wsi Radomskiej kompleks zagrody okólnej z Solca nad Wisłą, z chałupą i częścią pszczelarską, datowany na połowę XIX wieku. (il. 1)

2. Zagroda z Puszczy Kozienickiej, fot. Tomasz Dzikowski, 2018

Co uprawnia do tak wysokiej oceny? Przede wszystkim czystość form historycznych niezakłócona elementami muzealnej infrastruktury technicznej i niewidoczne w bezpośrednim otoczeniu realizacje błędne, przywołane wyżej w drugim zdaniu tekstu. Enklawa, w której mieści się prezentowana wyżej ekspozycja, powstała przed 10 laty jako część drugiej trasy zwiedzania, utworzonej na terenie wyodrębnionym topograficznie, niegdyś w całości niezagospodarowanym i przylegającym do objętej muzealnymi granicami części Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Kosówki”[1]. To podstawowy atut miejsca, tym bardziej, że rezerwatowe realia całej trasy ukazują przyrodnicze otoczenie pozbawione śladów ludzkiej ingerencji. Tu nie trzeba było kształtować przestrzeni, wystarczyło jej nie zdeformować.

Należy oczywiście podkreślić, że w radomskiej ekspozycji skansenowskiej istnieją inne dobre, historycznie prawdziwe ukształtowania, może tylko trudniej niż w przypadku zagrody z Solca znaleźć właściwy „punkt oglądania”. Takimi obiektami są zagroda z Puszczy Kozienickiej, oglądana od strony stawu. (il. 2)

1 Ustanowiony Uchwałą Rady Miejskiej Radomia nr 480/2009 z dnia 23 lutego 2009 r. Obszar obejmuje powierzchnię 246 ha, w tym tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowych ze względu na występujące biocenozy, stanowiska chronionych i rzadkich gatunków roślin, zwierząt i grzybów oraz możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem.

3. Obce elementy w widoku wsi, fot. Tomasz Dzikowski, 2018

Problem jednak pojawia się na tzw. „starej trasie zwiedzania", gdzie w czasie co najmniej 35 lat istnienia Muzeum doszło do wielu przewin względem historycznego krajobrazu kulturowego.

Nie stało się to w jednym pakiecie, najpierw pojawiły się fatalne parkowe lampy, nie dość, że skrajnie obce wiejskim realiom, to ewidentnie brzydkie. Jeśli do tego dodamy hydranty (konieczne), kamery monitoringu (Muzeum ma doskonały system nadzoru wizyjnego), kosze na śmieci i oznakowanie (nad którym można dyskutować) – w sumie powstaje katastrofa, jak na zdjęciu poniżej. (il. 3)

Ilustruje ono także zasygnalizowaną wyżej kwestię „punktu oglądania". Bo tę samą zagrodę można zobaczyć tak: (il. 4)

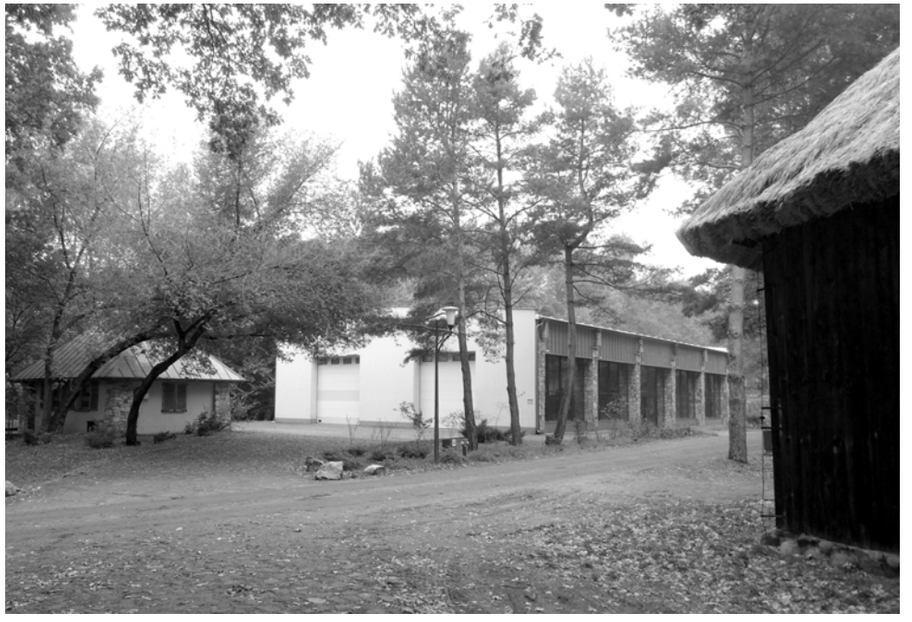
Nie komentuję tych zdarzeń w kwestii akceptacji, zgody na ich formę, sygnalizuję jedynie fakt znany przecież zwiedzającym, znany także wielu muzealnikom. Tym niemniej, na domiar niedobrego, w roku 2008 pojawił się pawilon ekspozycyjny zlokalizowany w bezpośrednim sąsiedztwie zabytkowej zabudowy, który szybko zyskał miano „Biedronki". Współcześnie wyglądający pawilon (mniejsza już o brak architektonicznej urody tego konkretnego obiektu) mógłby się ewentualnie znaleźć w miejscu neutralnym, całkowicie wyodrębnionym z ekspozycji historycznej wsi. Tak stało się w przypadku znacznie później wznoszonego amfiteatru, także o dyskusyjnej urodzie,

4. Zagroda z Alojzowa, fot. Tomasz Dzikowski, 2020

ale ze względu na funkcję niezwiązaną z ekspozycją, usytuowanego w innej części muzealnego obszaru. Wymagało to usunięcia wielu drzew i zniwelowania części wzgórza. Niestety, problem przestrzeni w radomskim muzeum wiąże się m. in. z realiami lokalizacyjnymi. Muzeum jest położone w dolinie rzeki Kosówki i w praktyce – wzdłuż równoległej do cieku, historycznie istniejącej ulicy Nadrzecznej. W większości teren ten jest relatywnie wąski, mówiąc kolokwialnie – na bok uciec nie można, w takim stopniu, by obcy obiekt nie kolidował z obrazem dawnej wsi. A przecież pawilon ekspozycyjny z założenia musiał być związany z trasą zwiedzania. W dostępnym fizycznie miejscu oznaczało to jego niebezpieczną bliskość z zabudową zagród. Niewątpliwie trzeba tu zauważyć problem projektowy, kwestię braku podstawowego wyczucia. Pawilon jednak stał się miejscem wartościowej wystawy stałej[2], pozwolił na udostępnienie zwiedzającym zasadniczej części muzealnych zbiorów maszyn i narzędzi rolniczych, a także większej części kolekcji, która wówczas znalazła w Radomiu swoje miejsce – jedynej w polskich muzeach kolekcji SAM-ów, samorodnych ciągników budowanych przez rolników.

2 *Historia maszyn i narzędzi rolniczych*, scenariusz Z. Skuza, M. Kwarcińska, T. Dzikowski, projekt plastyczny K. Lang, światło firma Prolight, oprawa muzyczna T. Prawdzik; honorowy patronat Marszałka Województwa Mazowieckiego Adama Struzika i Wicemarszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej Jarosława Kalinowskiego. Otwarcie dn. 23. 05. 2009 r.

5. Pawilon ekspozycyjny – sytuacja po roku 2008, fot. Tomasz Dzikowski, 2015

Wartość merytoryczna i wizualna wystawy została doceniona przez kapitułę Mazowieckiego Zdarzenia Muzealnego „Wierzba", która przyznała jej drugą nagrodę. Nie oceniano w nim jednak pawilonu, w którym wystawa była prezentowana. (il. 5)

Wzmiankowany kłopot z brakiem wyczucia specyfiki muzeum ze strony zewnętrznych projektantów (zleceniobiorców) okazał się niestety szerszy, niż kwestia pojedynczego budynku, gdyż w przedstawionej koncepcji nowej trasy zwiedzania – tej pozostającej do dziś w czystej rezerwatowej formie – znalazła się droga wyłożona kostką brukową i kolejne parkowe latarnie. Ale wówczas Muzeum już przystąpiło do działań mających na celu czyszczenie przestrzeni z obcych, agresywnych wizualnie elementów. Uwolniono od nich także projekt nowej trasy zwiedzania.

Drobnym przyczynkiem do podjęcia bardzo wszak istotnych działań, tak pod względem efektów merytorycznych, jak i obciążeń logistycznych i finansowych, było zilustrowanie problemu parą zdjęć jednego z obiektów, gdzie retuszersko usunięte zostały fatalne wtręty. Bo prawdą jest, że gdy jakąkolwiek sytuację widzimy codziennie, możemy na nią zobojętnieć. I chodziło nie tylko o parkowy słup oświetleniowy, lecz cały „zestaw" bezpośrednio związany z obiektem i znajdujący się na poziomie wzroku: tablica informacyjna na temat zagrody, tablica informacyjna na temat chałupy, zakaz palenia, reflektor halogenowy z czujnikiem ruchu. Dotyczyło to każdego obiektu. Były też konkretne,

6a i 6b. Obce elementy przy chałupie biedniaczej oraz widok tego samego obiektu po ich usunięciu, fot. Tomasz Dzikowski, 2009

7. Remiza strażacka z Antoniowa, fot. Tomasz Dzikowski, 2016

ciążące rangą zdarzeń powody pojawienia się dwóch z tych dodatków, w najlepszej woli Działu Gospodarczego: nachalnie eksponowany zakaz palenia, bo spłonęła od przypadkowego podpalenia nowo zrealizowana zagroda[3]; halogen, bo miały miejsce nocne włamania.

Suma zdarzeń doprowadziła do zainstalowania monitoringu wizyjnego oraz czujników pożarowych i antywłamaniowych we wszystkich obiektach. W tych trudnych sytuacjach zgoda na owe dodatki, poczucie niezbędności wobec zagrożeń, przeważyło nad analizą ich formy – i niech będzie to ostatnim już komentarzem do sytuacji. Podkreślam natomiast, że do dziś Muzeum pozbyło się prowizorek, a wszystkie instalacje są certyfikowane przez NiMOZ. Zasadniczo zmieniono też wygląd i formę techniczną opisów obiektów, tak, by pozostając czytelne, nie były zauważalne w ogólnym obrazie zagród. (il. 6a i 6b)

Jest już gotowy projekt zastąpienia parkowych latarni słupami drewnianymi, takimi, jakie pojawiały się na elektryfikowanych po wojnie wsiach. Tytułem komentarza wskazana jest jeszcze informacja dotycząca historycznego momentu faktycznie odwzorowywanego przez radomską skansenowską ekspozycję wsi.

3 Zagroda z Chwałowic, jeszcze bez muzealiów we wnętrzach, spłonęła w czerwcu 2001 r. Warto przypomnieć, jak w podobnej, ale zasadniczo większej skali dramatu spalenia zabytków, postąpiono w Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku (2 lipca 1994 r. pożar zniszczył tam 15 drewnianych obiektów). Otóż na początku trasy zwiedzania stanęła duża wyrazista tablica z wizerunkiem osła i napisem: „Tylko on! pali w skansenie".

8. Nowy pawilon ekspozycyjny, fot. Tomasz Dzikowski, 2019

Po pierwsze, w kolekcji architektury znajdują się cztery obiekty powstałe po II wojnie światowej (suszarnia tytoniu, 1954; bróg, 1950; tartak, 1945; pracownia pasieczna, 1945). Poza tartakiem są to oczywiście obiekty małej skali – lecz istotne, że ich funkcjonowanie związane było wyłącznie z okresem po roku 1945 i użytkowane były *in situ* po około 30 lat.

Po drugie, szereg obiektów o wcześniejszej proweniencji w ekspozycji wsi został zachowany w formie lub funkcji także związanej z okresem powojennym. Dla przykładu chałupa z Alojzowa z roku 1901 została zelektryfikowana w początku lat 60., a ekspozycja wnętrz uwzględnia ten okres pod względem wyposażenia, m. in. w radioodbiornik, pralkę Frania, zainstalowane lampy elektryczne; w połaci dachu jest osadzona sztyca do przyłączenia przewodów elektrycznych.

Suszarnia tytoniu w zagrodzie z Alojzowa jest związana z faktem wprowadzenia w okresie po 1945 kontraktowych upraw tej rośliny. W tejże zagrodzie prezentowane są również urządzenia i prace związane z obróbką lnu – także kontraktowanego po roku 1945.

Remiza strażacka z Antoniowa z roku 1937 została zelektryfikowana w latach 60., m.in. wyposażona w syrenę alarmową. W roku 1966 podzielono jednorodne wnętrze poprzez wbudowanie sceny z zasuwaną drewnianą „kurtyną", ponieważ remiza zaczęła pełnić funkcję miejscowego domu kultury. W remizie przechowywano sprzęt

9. Zaczątek ekspozycji w nowym pawilonie wystawienniczym,
fot. Tomasz Dzikowski, 2019

pożarniczy, a także organizowano zabawy, pokazy filmowe, przedstawienia teatralne, odbywały się tam również zebrania lokalnej społeczności. Ekspozycja uwzględnia w aranżacji sceny przyjęcie okolicznościowe z elementami z lat 60., w części strażackiej eksponowany jest m. in. zaprzęgowy wóz pożarniczy z 1964 roku, czy motopompa Polonia wyprodukowana w roku 1972. W zbiorach Muzeum znajduje się ponadto samochód gaśniczy Star A26P z roku 1966. (il. 7)

Wiatrak-paltrak z Gniewoszowa z roku 1920 już od 1935 roku miał napęd elektryczny i utracił śmigi wraz z wałem. W 1939 roku w miejsce kamieni zainstalowano walce. W roku 1949 młyn przeszedł kolejną modernizację – po bokach budynku dodano na stałej ceglanej podmurówce pomieszczenia na motorownię i komorę kurzową. W 1953 roku wszedł w skład majątku Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska". Jako młyn elektryczny pracował do roku 1978. Dziś jest eksponowany w formie architektonicznej i technicznej, jaką miał w latach 1949–1978.

Młyn wodny z Zajączkowa z roku1910, napędzany kołem wodnym śródsiębiernym, od lat 60. wyposażony jest w alternatywny napęd elektryczny, z czasem jedyny. W ekspozycji wnętrza widoczny jest silnik elektryczny, oświetlenie typu przemysłowego oraz tablice bhp z okresu po roku 1960. W pokazach pracy młyn funkcjonuje z napędem wodnym, ze względu na walory poznawcze tej metody.

Jak widać, główna część ekspozycji wiejskiej, w zwartym kompleksie, charakteryzuje się realiami przeszłości niedalekiej, potocznie poprzez odniesienie polityczne określanej mianem PRL-u. Istnienie w takiej muzealnej przestrzeni słupów trakcji energetycznej,

10. Część kolekcji SAM-ów w nowej wiacie ekspozycyjnej,
fot. Z. Słomski, 2019

pojawiających się sukcesywnie na wsiach po 1945 roku, może być tylko dopełnieniem prawdziwości obrazu.

Korespondują z nim zbiory maszyn i narzędzi rolniczych, z których wszystkie, niezależnie od producenta i daty produkcji, były użytkowane w regionalnych wsiach jeszcze w tym samym, powojennym okresie, niektóre jeszcze w początku lat 2000. Stanowiące istotną część zbioru maszyny autarkiczne – to wytwory jednoznacznie związane z drugą połową XX wieku i charakteryzującymi cztery jej dekady w Polsce ograniczeniami ekonomicznymi i trudnościami gospodarczymi o podłożu politycznym.

W ramach działań, które określę tu jako kształtowanie przestrzeni muzealnej poprzez jej ożywianie, wybrane maszyny prezentowane są podczas prac na muzealnych polach, podczas imprez plenerowych, a także w cyklu prac agrotechnicznych prowadzonych przez muzealny Dział Zieleni i Hodowli. W pokazach dążymy do rekonstrukcji konkretnych sytuacji z praktyki użytkowej poszczególnych eksponatów, które zostały udokumentowane lub choćby tylko zaobserwowane w okresie badawczym.

Radomskie zbiory techniki rolniczej są materialną realizacją sformułowanego w roku 2000 programu badawczego i kolekcjonerskiego „Mechanizacja wsi w Radomskiem w XIX i XX wieku"[4], mającego na celu zachowanie w muzealnej formie obrazu mechanizacji wsi, zarówno w sferze wyrobów przemysłowych, rzemieślniczych, jak i autarkicznych, których zawsze było wiele w tym niezbyt majętnym obszarze.

4 Autorem programu jest Zbigniew Skuza.

Drugą częścią podstawy gromadzenia eksponatów jest ścisły program kolekcji ciągników SAM, oparty na systematyce tych konstrukcji opracowanej na podstawie badań prowadzonych od roku 1979[5].

Rozwijające się zbiory wymagały większej przestrzeni ekspozycyjnej. Wystawa w pawilonie w swej dotychczasowej formie zestarzała się, konieczne było przygotowanie nowej odsłony merytorycznej, a budynek i stelaż wystawienniczy domagały się napraw. W roku 2016 Muzeum przystąpiło do realizacji największego projektu ostatnich lat, pod nazwą „Wokół wiejskiej zagrody. Modernizacja i renowacja krajobrazu kulturowego prezentowanego w Muzeum Wsi Radomskiej". Całość projektu objęła dziewięć różnych zadań, z których pięć bezpośrednio dotyczyło obiektów zabytkowych i przestrzeni muzealnej w ścisłym obszarze ekspozycji na wolnym powietrzu[6]. Niniejsze rozważania dotyczą części obejmującej przebudowę pawilonu ekspozycyjnego i budowę nowych wiat ekspozycyjnych – przeznaczonych na nową formułę prezentacji narzędzi i maszyn rolniczych. Wdrożenie programu oznaczało, w ponad 1/3 jego wartości, oczyszczenie Muzeum ze skutków najgorszego chyba błędu w kategorii kształtowania przestrzeni. Pawilon oczywiście musiał pozostać w swej lokalizacji, można jednak było zasadniczo zmienić jego wygląd zewnętrzny. Przestrzeń w kierunku zaplecza magazynowo-konserwatorskiego, w której dotąd stała stacja trafo i dalej dwie tymczasowe wiaty techniczne, mogła być zabudowana scalonymi z bryłą pawilonu wiatami ekspozycyjnymi.

Założenia dotyczące zmiany elewacji pawilonu oraz układu wiat przygotował autor niniejszego tekstu na podstawie materiałów z badań terenowych dotyczących budownictwa gospodarczego, które wskazywały charakter rozwiązań w zakresie wykorzystywanych materiałów i kształtowania detalu architektonicznego, oraz na podstawie własnej koncepcji nowej ekspozycji. Autorem projektu został dr inż. arch. Piotr Turkiewicz z Krakowa[7]. Zadanie zrealizowano w okresie kwiecień-listopad 2019 roku.

Prace budowlane dotyczące pawilonu polegały na demontażu szklanej ściany strukturalnej z przemurowaniem otworów okiennych i drzwiowych, wymianie stolarki okiennej i drzwiowej z PCV na drewnianą, z zastąpieniem prostych prostokątnych kształtów na zamknięte łukiem odcinkowym, wykonaniu dodatkowych drzwi wejściowych zmieniających komunikację ekspozycyjną, wykonaniu warstw licowych elewacji z materiałów analogicznych do występujących w innych obiektach na terenie Muzeum

5 T. Dzikowski, *Ciągniki SAM. Źródła napędu w pracach polowych i transporcie rolniczym na wsi polskiej w 2 połowie XX wieku i na początku XXI wieku, budowane przez rolników sposobem amatorskim lub rzemieślniczym*. Cz. 9 *Program ogólnopolskiej kolekcji ciągników SAM – zasady doboru eksponatów*.

6 Inwestycja zrealizowana ze środków Unii Europejskiej – Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Osi Priorytetowej V „Gospodarka przyjazna Środowisku" działanie 5.3 „Dziedzictwo Kulturowe" w ramach Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014–2020 oraz przy wsparciu dotacji celowej budżetu Województwa Mazowieckiego. Łączna wartość projektu wyniosła 8 021 534,67 zł.

7 P. Turkiewicz, *Projekt budowlany przebudowy elewacji budynku pawilonu ekspozycyjnego na terenie Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu*, Kraków 2016; tenże, *Projekt budowlany zespołu obiektów wystawienniczych w Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu*, t. II A *Wiata magazynowo-ekspozycyjna południowa*, Kraków 2016; tenże, *Projekt budowlany zespołu obiektów wystawienniczych w Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu*, t. II B *Wiata magazynowo-ekspozycyjna północna*, Kraków 2016.

– z użyciem cegły ceramicznej, tynku wapiennego i kamienia polnego, wymianie współczesnej kostki brukowej w otoczeniu na bruk z kamienia naturalnego.

Wnętrze zyskało wyposażenie zaprojektowane do wymogów magazynu ekspozycyjnego – założeniem jest przeniesienie tam całości zbiorów „mniejszej gabarytowo" techniki rolniczej, odbarczenie magazynów muzealiów i udostępnienie ukrytej dotąd części zbiorów. Ponadto zainstalowano całkowicie nowy system oświetlenia oparty o technologię LED, system audiowizualny, wykonano instalację elektryczną dostosowaną do wymogów nowych urządzeń. Wymieniono podłogi. Zmodernizowano system wentylacyjny.

Wybudowane zostały wiaty o charakterze historycznej zabudowy folwarcznej, zespolone z pawilonem, które przeznaczone są do umieszczenia i wyeksponowania wielkogabarytowych maszyn rolniczych, w tym kolekcji ciągników SAM. Jest to, od południa zespół wiat o powierzchniach 70 m² i 252 m² oraz od północy wiata o powierzchni 420 m². Całość została zamknięta ogrodzeniem z trzema bramami wjazdowymi, w tym jedną w odcinku murowanym przyległym bezpośrednio do pawilonu. Podłoże zostało utwardzone brukiem z kamienia naturalnego.

Tak rzecz się ma od strony praktycznej, natomiast kluczowym zyskiem w aspekcie wizualnym jest nadanie pawilonowi charakteru historycznego budynku folwarcznego o detalu zgodnym z realiami udokumentowanymi w regionie i zharmonizowanie go z krajobrazem kulturowym ekspozycji skansenowskiej, z którą bezpośrednio sąsiaduje.

Obecnie trwają prace nad realizacją ekspozycji, choć znacznie opóźnione, za co odpowiada przede wszystkim stan organizacyjny spowodowany wszelkimi konsekwencjami trwającej obecnie pandemii choroby Covid-19. Ale to już całkiem inna odsłona muzealnych problemów. (il. 8-10)

Bibliografia:

- *Historia maszyn i narzędzi rolniczych,* scenariusz: Z. Skuza, M. Kwarcińska, T. Dzikowski, projekt plastyczny K. Lang, światło firma Prolight, oprawa muzyczna T. Prawdzik. Ekspozycja od dn. 23. 05. 2009 r.
- Dzikowski T., *Ciągniki SAM. Źródła napędu w pracach polowych i transporcie rolniczym na wsi polskiej w 2 połowie XX wieku i na początku XXI wieku, budowane przez rolników sposobem amatorskim lub rzemieślniczym.* Cz. 9 *Program ogólnopolskiej kolekcji ciągników SAM – zasady doboru eksponatów*.
- Turkiewicz P., *Projekt budowlany przebudowy elewacji budynku pawilonu ekspozycyjnego na terenie Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu,* Kraków 2016.
- Turkiewicz P., *Projekt budowlany zespołu obiektów wystawienniczych w Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu,* t. II A *Wiata magazynowo-ekspozycyjna południowa,* Kraków 2016.
- Turkiewicz P., *Projekt budowlany zespołu obiektów wystawienniczych w Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu,* t. II B *Wiata magazynowo-ekspozycyjna północna*, Kraków 2016.
- Uchwała Rady Miejskiej Radomia nr 480/2009 z dnia 23 lutego 2009 r.

Marek Pak
Stowarzyszenie Architektów Polskich

Kolekcja architektury drewnianej *in situ* – formy ekspozycji

„Ale nie depczcie przeszłości ołtarzy,
Choć macie sami doskonalsze wznieść;
Na nich się jeszcze święty ogień żarzy,
I miłość ludzka stoi tam na straży,
I wy winniście im cześć!"

Prowadząc rozważania o przyszłości i perspektywach przestrzeni muzealnych warto zwrócić uwagę na zagadnienie percepcji historycznej architektury, a w szczególności architektury drewnianej pozostającej w miejscu jej powstania, oraz koegzystencji obiektów zabytkowych z architekturą nowoczesną w ramach zmieniającego się szerokiego kontekstu kulturowego.

Obiekty niebędące kolekcją skupioną w ramach jednego muzeum mają szansę przetrwania jedynie, jeśli zaistnieją w ogólnej świadomości jako cenne i zostaną we właściwy sposób wyeksponowane w ramach tak zwanej „kolekcji rozproszonej".

Analizując aspekt egzystencji zabytkowej architektury drewnianej, a zwłaszcza drewnianej architektury sakralnej – i drewnianych kościołów i kaplic, w naturalny sposób dochodzimy do wniosku, że architektura ta stanowi spójną kompozycję z kontekstem, w którym jest osadzona.

Drewniane kościoły powstające najczęściej w niewielkich miejscowościach, a czasami bardzo małych wioskach, w naturalny sposób stawały się dominantą, zarówno przestrzenną, jak i znaczeniową. Budynek kościoła funkcjonował w świadomości mieszkańców, tworząc nieformalne centrum osadnictwa. Jednocześnie kościoły usytuowane były

1. Kościół w Białogonie, fot. Marek Pak, 2008

najczęściej na wzgórzach, w miejscach dobrze widocznych, ich wysokie dachy, sygnaturki bądź wieże wyraźnie dominowały nad resztą zabudowy. Nawet dziś przejeżdżając przez małe miejscowości łatwo jesteśmy w stanie zlokalizować kościół, najczęściej jako element wertykalnie górujący nad okalającym go skupiskiem drzew. Niemal wszystkie drewniane kościoły podporządkowane są temu samemu systemowi budowania. Osadzony jest on głęboko w naszej tradycji i stanowi element porządkujący cały układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Ekspozycja *in situ*, a co za tym idzie również ochrona, powinna dotyczyć obiektu wraz z jego bezpośrednim kontekstem oraz zachowaniem istniejących osi widokowych. Dochodzą do tego jeszcze elementy małej architektury: ogrodzenia, przylegające do kościołów cmentarze, dojścia, niejednokrotnie zaopatrzone w wysokie schody prowadzące bezpośrednio do kościoła. Wszystko to razem składa się na swoisty kanon, który w dokumentacji konserwatorskiej określany jest najczęściej mianem „zespołu kościoła parafialnego". Tego typu zespołów rozsianych po województwie świętokrzyskim jest kilkadziesiąt.

Można się zatem pokusić o zaproponowanie pewnego modelu prezentowania drewnianej architektury, przyjmując założenie, że mamy tutaj do czynienia z kolekcją rozproszoną, której poszczególne elementy znajdują się wprawdzie w odległych niejednokrotnie o wiele kilometrów od siebie miejscach, jednak tworzą pewną spójną całość

2. Kościół w Gorzkowie, fot. Marek Pak, 2008

ze względu na tożsamą formę. Tego typu kolekcją rozproszoną jest oczywiście przedstawiany tutaj szlak architektury drewnianej.

W tym miejscu pojawia się zagadnienie partycypacji społecznej i odbioru budownictwa drewnianego przez członków lokalnej społeczności. Z jednej strony zabytki drewniane, a zwłaszcza drewniane kościoły budzą bardzo dobre konotacje u większości ludzi, a jednocześnie przez innych drewniana zabudowa traktowana jest jako przeżytek, który powinien ustąpić miejsca nowoczesnemu budownictwu. Historyczne elementy środowiska kulturowego są wypierane przez nowe formy i funkcje, niejednokrotnie w sposób bezkrytyczny i bezrefleksyjny.

Z punktu widzenia architekta ciągłość środowiska kulturowego jest niezwykle istotna. Kompilacja starego z nowym jest tym, co buduje naszą tożsamość i świadczy o przebytej drodze cywilizacyjnej. W pogoni za nowoczesnością i przyszłością technologiczną nie powinniśmy odcinać się od swoich korzeni, ponieważ to one w znacznym stopniu determinują ścieżkę, którą podążamy. Właśnie dziedzictwo kulturowe jest tym, co równie mocno jak język spaja naród i lokalne społeczności, a drewniana architektura zajmuje szczególne miejsce pośród ogólnie pojętego dziedzictwa kulturowego. Raz z racji pewnej wyjątkowej więzi emocjonalnej, którą tworzą z odbiorcą (z uwagi na materiał – organiczny, ciepły, bliski człowiekowi oraz skalę zachowująca zazwyczaj kameralny

3. Kościół w Chotelku Zielonym, fot. Marek Pak, 2008

charakter), a dwa – z uwagi na swoją nietrwałość i delikatność przywodzącą również na myśl żywy organizm. W ostatnim czasie dochodzi do tego walor unikalności, ponieważ drewniane zabytki po prostu znikają w oczach. Głównie, niestety, za sprawą ludzi. Wciąż bowiem jeszcze w wielu miejscach, głównie pośród mieszkańców wsi, pokutuje przeświadczenie, że drewno jest materiałem o wiele gorszym niż cegła lub pustak, a drewniany dom lub nawet kościół jest ogólnie sprawą wstydliwą i najlepiej, żeby zniknął. Paradoksalne, jak przeciwstawne bywają poglądy na temat drewnianych budowli.

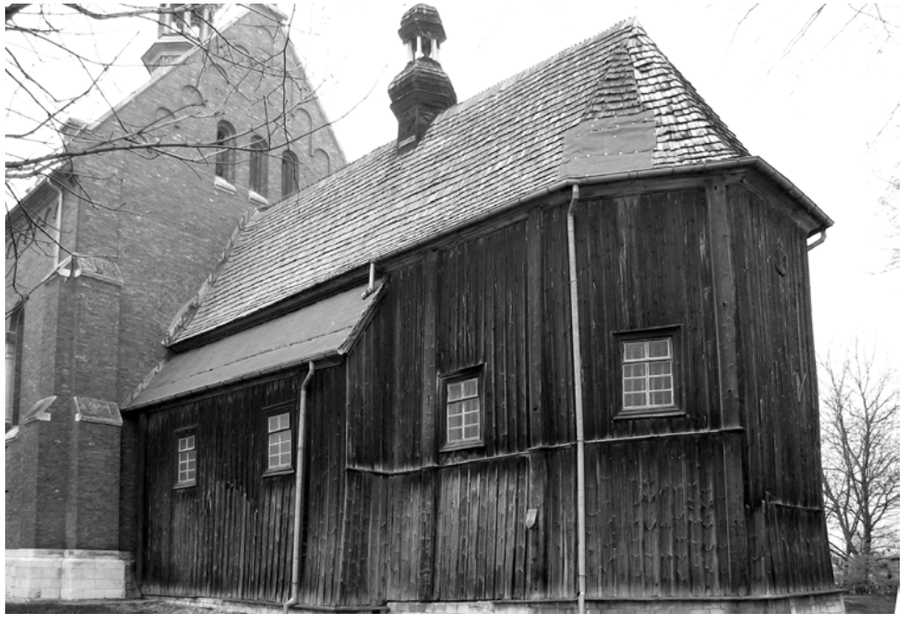
Czy istnieje zatem jakiś sposób na zmianę w świadomości tak, by budownictwo drewniane mogło zaistnieć jako skarb, a nie jako ciężar? Jedynym sposobem, by poglądy mogły się tak radykalnie zmienić, jest wyciągnięcie najmocniejszego atutu – pieniądza. Trzeba zatem doprowadzić do sytuacji, by słowo „cenne", używane dotychczas w odniesieniu do wartości niematerialnej tego fragmentu naszego dziedzictwa, dało się przekuć w korzyści finansowe. Innymi słowy, by posiadanie na terenie swojej miejscowości unikalnego zabytku drewnianego budownictwa przełożyło się na wzrost dochodów mieszkańców. Mowa tu oczywiście o ewentualnych dochodach z turystyki, która z roku na rok zaczyna odgrywać coraz większą rolę pośród źródeł utrzymania mieszkańców polskich wsi i małych miasteczek. Jednakże, aby taka zależność mogła wystąpić, zabytek musi przestać być anonimowy, dostępny jedynie dla wąskiej grupy

4. Kościół w Cudzynowicach, fot. Marek Pak, 2008

ludzi, którzy „wiedzą, gdzie szukać". Trzeba informacje na temat obiektu rozpropagować, korzystając zarówno z tradycyjnych metod, takich jak tablice informacyjne, czy znaki drogowe, jak również z szeroko pojętych możliwości przekazu, jakie dają media i multimedia. Oczywiście, akcja tego typu w odniesieniu do pojedynczego obiektu może dotyczyć tylko najcenniejszych i najatrakcyjniejszych zabytków. Skromniejsze lub mniej cenne nie mają szans na taką reklamę, chyba, że zostaną ujęte w system i w jego ramach wyeksponowane.

W tym miejscu wkracza idea szlaku architektury drewnianej, jako systemowego rozwiązania. Formuła szlaku miałaby przekształcić te nierzadko podupadające już obiekty w „produkt turystyczny". W dzisiejszym świecie bowiem zabytkowa architektura staje się jednym z najistotniejszych elementów generujących ruch turystyczny, zaś ujęcie istniejących na terenie regionu najciekawszych zabytków budownictwa drewnianego w formę szlaku turystycznego daje możliwość znacznie szerszego ukazania walorów drewnianej architektury oraz dotarcia do dużo większej liczby odbiorców. Obiekty ujęte w taką formułę stają się elementami systemu, a co za tym idzie, automatycznie zyskują dodatkową ochronę oraz stały monitoring. Zniszczenie bowiem któregokolwiek z nich owocuje zdekompletowaniem szlaku, będącego przecież formą kolekcji. Kolekcji ważnej już nie tylko dla pojedynczych miejscowości, ale dla całego regionu (województwa),

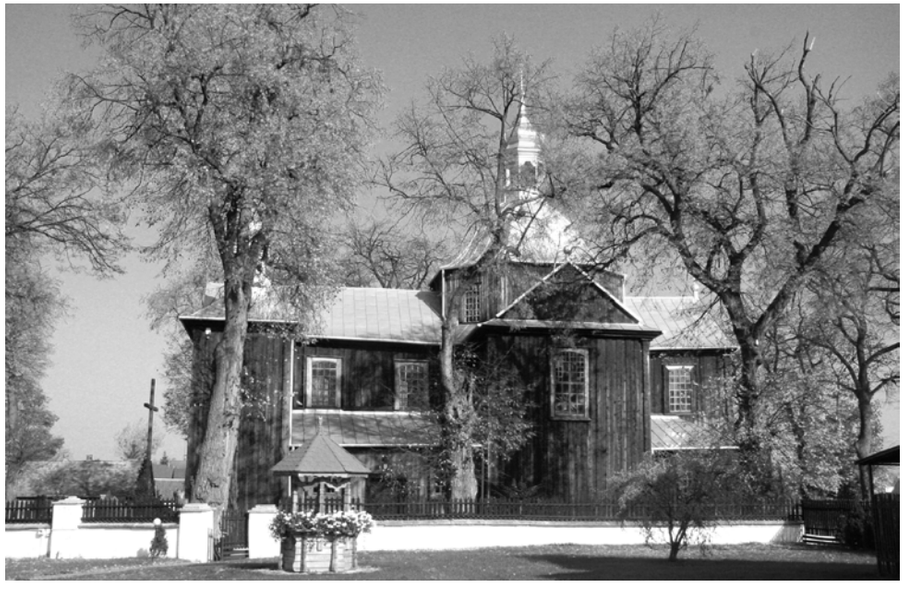
5. Kościół w Zborówku, fot. Marek Pak, 2008

7. Kościół w Rachwałowicach, fot. Marek Pak, 2008

6. Kościół w Probołowicach, fot. Marek Pak, 2008

8. Kościół w Mnichowie, fot. Marek Pak, 2008

9. Kościół w Dyminach, fot. Marek Pak, 2008

a co za tym idzie, pozostającej pod opieką władz samorządowych. Co więcej, jak podają źródła internetowe, polski system szlaków architektury drewnianej jest największą tego typu strukturą grupującą zabytki drewnianej architektury w Europie[1].

Rozpoczynając w 2008 roku prace związane z utworzeniem świętokrzyskiego odcinka szlaku wiązaliśmy wielkie nadzieje z ideą ujęcia rozproszonej architektury w formę kolekcji. Tym bardziej, że w trzech sąsiadujących województwach (małopolskim, podkarpackim i śląskim) szlak taki działał i widać było, że działa dobrze. Jego formuła była dopracowana i dawała się w łatwy sposób zaadaptować na potrzeby województwa świętokrzyskiego. Jedyne, co pozostawało, to „dowiązać" się do tej istniejącej struktury, tworząc tym samym jednolity układ. W odniesieniu do zasobów naszego regionu rzecz wydawała się nie tylko prosta, ale wręcz samonapędzająca. Twórcy szlaku na Podkarpaciu, Śląsku, a zwłaszcza w Małopolsce, będący pionierami, mieli zadanie znacznie trudniejsze.

1 pl.wikipedia.org/wiki/Szlak_architektury_drewnianej (dostęp 21.01.2021).

Pierwszy szlak architektury drewnianej powstał w Małopolsce[2], głównie dzięki staraniom dr. Mariana Korneckiego. Prace nad szlakiem trwały od roku 1999 do 2003. Wkrótce za przykładem małopolskim zaczęto tworzyć podobne szlaki na Śląsku[3] i Podkarpaciu[4]. Przebiegało to symultanicznie, co zaowocowało otwarciem szlaków niemal w tym samym czasie w trzech sąsiadujących województwach. Od strony merytorycznej temat opracowywały Regionalne Ośrodki Badań i Dokumentacji Zabytków, będące, podobnie jak ośrodek kielecki, częścią KOBiDZ-u (Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków – obecnie Narodowy Instytut Dziedzictwa), tak więc rozpoczynając pracę nad świętokrzyskim odcinkiem można było w każdej chwili skorzystać z doświadczeń kolegów z innych ośrodków. Oczywiście, konieczna tu była współpraca z władzami samorządowymi.

Od strony finansowej i organizacyjnej nadzór sprawował Urząd Marszałkowski, za pośrednictwem podległej mu Regionalnej Organizacji Turystycznej. Prace nad przygotowaniem szlaku rozpoczęły się w Regionalnym Ośrodku Badań i Dokumentacji Zabytków w Kielcach w roku 2008. Z posiadanego materiału uformowany został projekt, niejako osnowa przyszłego szlaku, obejmujący wyznaczenie obiektów, wstępne wytyczenie tras w oparciu o drogi jezdne, określenie długości tras oraz stopnia ich dostępności. Świętokrzyski Szlak Architektury Drewnianej miał obejmować początkowo około 40 obiektów – głównie drewnianych kościołów zlokalizowanych na terenie województwa świętokrzyskiego[5]. Zostały one pogrupowane w formie tras turystycznych o długościach zoptymalizowanych pod kątem turystyki samochodowej. Zaproponowano łącznie 5 tras w regionie, w tym tzw. „Pętlę Kielecką", będącą krótką trasą nastawioną raczej na turystykę rowerową, a nie jak cztery pozostałe – samochodową.

2 Szlak architektury drewnianej w województwie małopolskim, o długości 1 500 km, obejmuje 237 zespołów architektonicznych, od kościołów, cerkwi, kaplic i dzwonnic, po spichlerze, wiejskie chałupy i szlacheckie dwory. Najcenniejszymi obiektami są kościoły wpisane 3 lipca 2003 na prestiżową listę UNESCO, następujące świątynie w miejscowościach: Binarowa, Blizne, Dębno Podhalańskie, Haczów, Lipnica Dolna, Sękowa.drewniana.malopolska.pl/ (dostęp 18.11.2020).

3 Szlak architektury drewnianej w województwie śląskim, o długości 1060 km, obejmuje 93 zabytkowe obiekty i zespoły architektury drewnianej[1]: kościoły, kaplice, dzwonnice, chałupy, karczmy, leśniczówki, pałacyk myśliwski, skanseny i obiekty gospodarcze – młyn wodny i spichlerze. slaskie.pl/szlak_architektury_drewnianej/ (dostęp 18.11.2020).

4 Szlak Architektury Drewnianej w województwie podkarpackim, o łącznej długości 1202 km, podzielony jest na 9 tras.

5 Szlak architektury drewnianej w województwie świętokrzyskim składa się z 4 tras oraz małej pętli kieleckiej:
Trasa nr I: Chotelek Zielony » Busko Zdrój » Probołowice » Topola » Stradów » Cudzynowice » Gorzków » Rachwałowice » Świniary » Zborówek » Chroberz » Strzegom » Niekrasów » Beszowa.
Trasa nr II: Małogoszcz » Rembieszyce » Tokarnia » Chomentów » Mnichów » Mierzwin » Krzcięcice » Mieronice » Obiechów » Trzciniec » Rakoszyn » Kossów » Bebelno » Kurzelów.
Trasa nr III: Lipa » Odrowąż » Mroczków » Bliżyn » Skarżysko-Bzin » Parszów » Krynki » Radkowice » Tarczek » Bodzentyn » Kakonin » Kielce Dworek Laszczyków.
Trasa nr IV: Sarnówek » Bodzechów » Ostrowiec Świętokrzyski » Ruda Kościelna » Gliniany » Ożarów » Trójca » Kleczanów » Stodoły » Gierczyce » Góra Witosławska.
Mała pętla kielecka: Kielce-Białogon » Kielce ul. Urzędnicza » Dyminy » Dąbrowa » Wola Kopcowa » Zagórze » Mójcza » Kielce Dworek Laszczyków.
drewniane.swietokrzyskie.travel (dostęp 18.11.2020).

W pierwszym etapie, oprócz wyznaczenia tras dla wszystkich wytypowanych obiektów, opracowane zostały tablice informacyjne o jednolitej szacie graficznej, zawierające informacje o obiekcie, notkę o jego historii oraz informacje o znajdujących się w okolicy drewnianych zabytkach. Forma graficzna nawiązuje do tablic zastosowanych w województwie małopolskim. Drugi etap obejmował wykonanie oznaczeń drogowych, strony internetowej oraz przewodnika zawierającego między innymi obszerne informacje dotyczące historii drewnianych kościołów i kaplic świętokrzyskiego szlaku.

Szlak architektury drewnianej jest kolejnym dowodem na możliwość wykorzystania potencjału mechanizmów wolnego rynku w służbie ochrony dóbr kultury. Powoli tego typu podejście, które w Europie Zachodniej jest „oczywistą oczywistością", staje się normą również w naszym kraju.

Autor pragnie wyrazić nadzieję, że ta największa w Europie „kolekcja" architektury drewnianej będzie się nadal powiększać, aż zostanie rozwinięta do Ogólnopolskiego Szlaku Architektury Drewnianej.

Bibliografia:

- Adamczyk A., *Kościoły drewniane w województwie kieleckim,* Kielce 1998.
- Brykowski R., Kornecki M, *Drewniane kościoły w Małopolsce Południowej,* Wrocław 1984.
- Brykowski R., *Drewniana architektura cerkiewna na koronnych ziemiach Rzeczypospolitej,* Warszawa 1995.
- Kornecki. M., *Kościoły drewniane w Małopolsce,* Kraków 1999.
- Mielczarek Z., *Budownictwo drewniane,* Warszawa 1994.
- Mirowski R., *Drewniane kościoły i dzwonnice Ziemi Świętokrzyskiej,* Kielce 2002.
- Tłoczek I., *Polskie budownictwo drewniane,* Wrocław 1980.
- drewniana.malopolska.pl/.
- drewniane.swietokrzyskie.travel.
- slaskie.pl/szlak_architektury_drewnianej/.
- pl.wikipedia.org/wiki/Szlak_architektury_drewnianej.

BIULETYN STOWARZYSZENIA MUZEÓW
NA WOLNYM POWIETRZU W POLSCE
NR 16, 2016-2020

Monika Poszalska
Dział Zbiorów Muzealnych
Muzeum Wsi Kieleckiej

Przeszłość krajobrazu przyszłości – dary dla Muzeum Wsi Kieleckiej

Muzea skansenowskie to pewien specyficzny typ muzeów, gdyż w kręgu ich zainteresowania znajdują się przedmioty bardzo nietypowe, często niezwykłe w swojej prostocie, związane z życiem codziennym i pracą, można powiedzieć, przede wszystkim, choć nie wyłącznie, tych niższych warstw społeczeństwa[1]. To właśnie życie i praca prostych ludzi, zamieszkujących wsie i małe miasteczka, znajduje odbicie w zbiorach muzeów na wolnym powietrzu. Oczywiście, zakres zainteresowania badawczego nie ogranicza się wyłącznie do wspomnianych, jednak to on stanowi trzon i główny nurt. Towarzyszą mu także badawczo dzieje rodzin szlacheckich oraz ziemiańskich, jako bezpośrednio związanych z ziemią, a co za tym idzie, także głęboko zakorzenionych w kulturze ludowej.

Zatem eksponaty znajdujące się w zbiorach to zazwyczaj mieszanka najprostszych wytworów ludzkich rąk oraz niejednokrotnie kunsztownych przedmiotów zbytku[2]. Oczywiście, te drugie rzadziej bywają przekazywane do muzeum w darze, częściej zaś właściciele zainteresowani są ich sprzedażą i zyskiem, choć nie jest to reguła. Najczęściej przekazywane jako dary są przedmioty proste, bądź pozornie proste, związane z życiem codziennym na wsi i w małym miasteczku. Takie, które wiele osób odwiedzających muzea pamięta jeszcze ze swojego dzieciństwa bądź młodości. Zakres zainteresowania muzeów poszerza się w miarę upływu kolejnych lat. To, co było teraźniejszością dla

1 Zob.: K. Barańska, *Muzeum w sieci znaczeń. Zarządzanie z perspektywy nauk humanistycznych*, Kraków 2013.
2 Zob.: K. Michalik, *Instytucja Muzeum, praktyka muzealna oraz muzealia w ujęciu teorii postkolonializmu – wstępne rozpoznanie*, „Muzealnictwo", t. 59, Warszawa 2018.

twórców muzealnictwa skansenowskiego w Polsce w latach 60 i 70 XX wieku, powoli przechodzi do przeszłości. Z tego też względu pojawiła się potrzeba rozszerzenia zainteresowań dotyczących tak kolekcji, jak i zainteresowań badawczych[3]. Koniec końców, to do muzeum należy zachowanie materialnych przejawów kultury, zbadania ich i zabezpieczenia[4].

Oczywiście, niemal równie ważne, co zachowanie poszczególnych przedmiotów jest przeprowadzenie możliwie dokładnych badań oraz analizy posiadanych zbiorów. W tym aspekcie nie można przecenić kolejnej ważnej roli, jaka spoczywa na muzeach na wolnym powietrzu. Jako muzea etnologiczne mamy obowiązek poznać nie tylko sam przedmiot, ale także, oczywiście w miarę możliwości, jego historię, bo to właśnie ona pozwala nam uzyskać pełny obraz rzeczywistości związanej z, wydawać by się mogło, zwykłym obiektem. Każdy przedmiot to stojący za nim człowiek. Niedawno, podczas konferencji organizowanej przez Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Wsi Kieleckiej, profesor Jan Święch stwierdził, iż jako muzealnicy opowiadamy pewną historię za pomocą przedmiotów znajdujących się na ekspozycji. Można jednak odwrócić to stwierdzenie i zapytać również o to, co same przedmioty mogą nam powiedzieć.

Każdy przedmiot to historia, a historia nierozerwalnie łączy się z człowiekiem. Dlatego praca ta skupi się właśnie na opowieściach darczyńców, którzy przekazali obiekty do Muzeum Wsi Kieleckiej w perspektywie ostatnich kilku lat.

Duża część przedmiotów ofiarowanych do muzeum w latach 2017-2019, to przedmioty odziedziczone po rodzicach, dziadkach lub innych członkach rodziny. W tej sytuacji należy zadać pytanie, czy darczyńcy są w jakiś szczególny sposób związani z przedmiotami, które przekazali do muzeum? Czy stoją za nimi jakieś historie, prywatne odczucia i wspomnienia? Oczywiście, często obiekty, o których mowa, to zwyczajne przedmioty codziennego użytku, jednak nie wyklucza to absolutnie choćby skojarzeń z bliskimi osobami. W takim przypadku łatwiej również o uzyskanie odpowiedzi na ważne pytanie: dlaczego darczyńca zdecydował się na przekazanie obiektu do muzeum, tym bardziej w formie daru? Czy darczyńcy, przekazując obiekty do muzeum zdawali sobie sprawę z ich wartości materialnej? Czy skupili się może wyłącznie na wartości historycznej, kulturowej i emocjonalnej? Oczywiście, zupełnie inaczej ma się pod pewnymi względami sytuacja w przypadku oferentów, którzy przedmioty nabyli w inny sposób, przez co nie posiadają związanych z nimi wspomnień rodzinnych, a więc ich stosunek do ofiarowanych obiektów pozostaje na zupełnie innej płaszczyźnie. W tej sytuacji należy również zadać pytanie, czym grupa oferentów kierowała się podczas podejmowania decyzji o przekazaniu przedmiotów do muzeum.

3 A. Tołysz, *Muzeum w procesie. Wybrane tendencje w muzealnictwie XX wieku*, „Muzealnictwo", t. 61, Warszawa 2020.

4 Zob.: M. Borusiewicz, *Stan i potrzeby muzealnictwa polskiego*, „Zdarzenia Muzealne". Biuletyn ODZ, nr 9, 1994; M. Drela, *Własność zabytków*, Warszawa 2006; W. Gluziński, *U podstaw muzeologii*, Warszawa 1980.

Niniejsza praca opiera się w dużej mierze na materiale uzyskanym z wywiadów przeprowadzonych z respondentami – darczyńcami, którzy przekazali do muzeum obiekty w latach 2017 – 2019. Wybór tego właśnie okresu, jako podstawowego materiału badawczego wynika przede wszystkim z chęci ograniczenia ilości analizowanego materiału. Rozmowy z respondentami prowadzone były na zasadzie wywiadu pogłębionego. Oczywiście, nie wszyscy darczyńcy wyrazili zgodę na rozmowę, jednak znakomita większość z ogromną chęcią odpowiadała na pytania, wręcz niejednokrotnie dziękując za poświęcenie uwagi ich darowiźnie. Ze względu na sytuację epidemiczną, uniemożliwiającą kontakt personalny z respondentami, wywiady przeprowadzone zostały drogą telefoniczną. Niestety, nie każdy darczyńca pozostawił swój numer kontaktowy, jednak dzięki wstępnym rozmowom, prowadzonym zazwyczaj podczas przekazywania obiektów, posiadamy przynajmniej podstawowe informacje także o przedmiotach ofiarowanych przez te osoby. Oczywiście, rozmowa telefoniczna pozbawia badacza wielu ważnych elementów, takich jak reakcje respondenta, mimika, mowa ciała. Możemy jednak wyciągać wnioski na podstawie wypowiedzi rozmówcy, sformułowań, których używa, czy tonu głosu, a także bezpośrednio pytać o jego odczucia.

W powszechnej świadomości muzeum przedstawia się w formie archetypicznej, często utożsamiane z zamkami i pałacami, zaś eksponaty muzealne najczęściej postrzegane są jako przedmioty o niejednokrotnie dużej wartości – np. dziełami sztuki czy przedmiotami użytkowymi należącymi do wyższych klas społecznych. Muzea skansenowskie często pozostają niejako poza tą formą postrzegania. Zdarzają się wśród odwiedzających postawy deprecjonujące wartość eksponatów pozostających w kręgu zainteresowania wspomnianych instytucji. Specyfika zbiorów gromadzonych przez muzea skansenowskie polega na ich odmienności od zbiorów innych muzeów. W związku z powyższym, także kierunek rozwoju kolekcji jest bardzo specyficzny, nastawiony na konkretne aspekty życia wybranych grup społecznych[5]. Należy zadać pytanie, jakie obiekty pozostają w kręgu zainteresowania muzeów na wolnym powietrzu i jakie są tego przesłanki. W przypadku Muzeum Wsi Kieleckiej jest to o tyle ciekawe pytanie, iż wśród oddziałów Muzeum znajdują się nie tylko te, zainteresowane aspektami etnologicznymi, ale także takie, które skupiają się w zasadzie wyłącznie na kwestiach historycznych. Podział taki wpływa na dwoistość kierunku rozwoju kolekcji muzealnej. Mimo różnic w kwestii zainteresowań merytorycznych, droga formalna pozostaje jednak niezmienna dla całego muzeum.

5 Zob.: J. Barański, *Polskie muzeum etnograficzne w XXI wieku*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Muzealnej", nr 1, Wrocław 2014; M. Kula, *Nośniki pamięci historycznej*, Warszawa 2002; *Miłośnictwo rzeczy*, w: *Studia z historii kolekcjonerstwa na ziemiach polskich w XIX wieku*, red. K. Kłudkiewicz, M. Mencfel, Warszawa 2014; A. Nadolska-Styczyńska, *Oczywista konieczność. Rzecz o działalności naukowo-badawczej muzeum etnograficznego*, „Muzealnictwo", nr 55, Warszawa 2014; J. Święch, *Wkład etnograficznego muzealnictwa na wolnym powietrzu w Polsce w europejski dorobek tego typu placówek ochrony dziedzictwa kulturowego*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Muzealnej", nr 4, Wrocław 2017.

Tworzenie kolekcji muzealnej to zadanie mozolne i długotrwałe[6]. Budowanie zbioru nie może być pozostawione przypadkowi, dlatego też tworzone są w Muzeach dokumenty regulujące te kwestie – Strategie Rozwoju Kolekcji[7]. Na pytanie, czy narzucanie sobie pewnych ograniczeń względem przyjmowanych zbiorów jest słuszne, nie można chyba uzyskać jednoznacznej odpowiedzi.

W roku 2017 Muzeum Wsi Kieleckiej otrzymało 19 propozycji darowizny i 7 zakupu, w roku 2018 – 29 ofert darowizny oraz 13 zakupu, zaś w 2019 roku ilość ta wynosiła 14 darowizn i 8 propozycji zakupu. We wszystkich latach widoczna jest rozbieżność w ilości propozycji zakupu oraz darowizny. Dochodzenie przyczyn tego stanu rzeczy przypominać może wróżenie z kart, jednak można domniemywać, iż jedną z nich może być fakt, iż oferenci zorientowali się, że muzea nie posiadają środków finansowych na zakup drogich przedmiotów. Najczęściej jednak darowizny składają ludzie, którzy zwyczajnie chcą podarować muzeum pozostające w ich posiadaniu przedmioty w celu ich zachowania dla potomnych. Zdają sobie zazwyczaj sprawę z tego, iż nawet przy dokonaniu wyceny, ze względu na charakter zbiorów Muzeum Wsi Kieleckiej, nie są to przedmioty o dużej wartości materialnej.

Muzea skansenowskie zajmują się bardzo specyficzną grupą obiektów – eksponatów; jednak niejednokrotnie pozostają nie tylko jedynym, bądź jednym z niewielu miejsc, w których przedmioty mają szansę przetrwać. Nie tylko ich gromadzenie, ale także badania nad różnymi typami przedmiotów codziennego użytku pozwalają na zachowanie i zapewniają przetrwanie nie tylko obiektom materialnym, ale również wiedzy i historii mówionej, która nie pozostaje bez wartości. Ważne jest nie tylko zachowanie jakiegoś przedmiotu, ale także wiedza na temat tego, do czego służył oraz jak go obsługiwano.

Żyjemy w czasach, kiedy świat pędzi do przodu, zaś przedmioty służą nam tak długo, aż się zepsują lub znudzą. Coraz większe zapomnienie dosięga przedmiotów codziennego użytku, których używały nasze babcie i mamy. W miejscu tym należy pochylić się nad wartością muzealną przedmiotów, które niejednokrotnie wydają się być oczywistymi, szczególnie wśród przedstawicieli starszego pokolenia. Skok cywilizacyjny sprawił, że dla współczesnej młodzieży sposób życia, a co za tym idzie, dawne przedmioty codziennego użytku jawią się niczym abstrakcja. Dzięki muzeom skansenowskim owi młodzi ludzie mają możliwość zapoznania się ze wspomnianymi aspektami przeszłości. W tej sytuacji należy postawić sobie pytanie, gdzie leży granica tego, jakie obiekty powinny pozostawać w kręgu zainteresowania takich instytucji? Oczywiście, muzealnictwo, jak właściwie każda inna dziedzina życia, podlega specjalizacji, jednak w miarę upływu czasu należałoby się zastanowić nad rozwojem myśli muzealniczej także w przypadku muzeów skansenowskich. Przykładem mogą być obiekty pochodzące z okresu PRL[8]. Z jednej strony są to przedmioty, które pamięta z codziennego użytku wiele osób, z drugiej zaś strony musimy pamiętać o coraz młodszych pokoleniach, dla których ten okres staje się coraz to większą abstrakcją[9]. Dlatego należałoby ponowić pytanie, gdzie leży granica? Wskazówką mogą być obiekty przekazywane do muzeum, przede wszystkim jako dar.

Największą grupę darczyńców stanowią osoby prywatne, indywidualne. W omawianych latach do Muzeum spłynęły 34 oferty darowizny od 29 różnych oferentów. Różnica pomiędzy ilością ofert, a ilością oferentów wynika z faktu, iż w grupie tej znajdują się tak zwani „seryjni darczyńcy", czyli osoby, które powracają do Muzeum z kolejnymi darami. W grupie darczyńców na rzecz Muzeum znalazło się jedenastu mężczyzn i osiemnaście kobiet. Osoby te pochodzą w przeważającej większości z różnej wielkości miast – dwadzieścia pięć osób, zaś tylko cztery pochodzą z terenów wiejskich. Wśród oferentów przeważały osoby starsze, w wieku 50+ (6 osób), 60+ (7 osób), 70+ (5 osób) oraz jedna osoba w wieku 80+. W młodszym pokoleniu znalazły się osoby w wieku 40+ (3 osoby), 30+ (3 osoby) oraz jedna osoba w wieku 20+. Ze względu na brak kontaktu nie znamy wieku trzech oferentów.

Oczywiście, każda oferta złożona do Muzeum wiele wnosi, zaś te, które zostaną przyjęte, wpływają na rozwój kolekcji, a także poszczególnych ekspozycji[10], jednak niektóre z nich, a czasem i kryjące się za nimi historie bywają wyjątkowo interesujące. W latach 2017-2019 Muzeum Wsi Kieleckiej otrzymało kilka takich propozycji. Niestety, nie wszyscy oferenci pozostawili swój numer kontaktowy, a wśród tych, których dane posiadamy, nie wszyscy wyrazili zgodę na rozmowę.

Jedną z najbardziej niezwykłych ofert była propozycja darowizny trzydziestu siedmiu rzeźb o charakterze ludowym, przedstawiających różne wizerunki diabłów. Właścicielka w wieku niespełna 70 lat twierdzi, że w zasadzie nie wie, skąd w ogóle wziął się pomysł rozwijania tak niezwykłej kolekcji. Zaczęło się od jednej figurki nabytej

6 Zob.: *ABC zarządzania kolekcją muzealną*, red. M. Rogowski, J. Grzonkowska, Warszawa 2014; K. Barańska, *Muzeum etnograficzne. Misje, struktury, strategie*, Kraków 2004; M. Białonowska, *Andrzej Stanisław Ciechanowiecki: Kolekcjoner, marszand i mecenas*, Lublin 2012; D. Folga-Januszewska, *Muzeum: fenomeny i problemy*, Warszawa 2015; F. Matassa, *Zarządzanie zbiorami muzeum. Podręcznik*, Warszawa 2012; A. Ryszkiewicz, *Kolekcja*, w: *Wielka Encyklopedia PWN*, t. 14, Warszawa 2003; A. Ryszkiewicz, *Kolekcjonerstwo*, w: *Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, red. K. Kubalska-Sulkiewicz, M. Bielska-Łach, A. Manteuffel-Szarota, Warszawa 1997; R. Tańczuk, *Kolekcjonowanie jako doświadczenie haptyczne. Refleksje teoretyczne*, w: „Zbiór Wiadomości do Antropologii Muzealnej", nr 2, Wrocław 2015; K. Zalasińska, *Muzealia, zbiory, eksponaty, kolekcja muzealna oraz zasoby muzeum – pojęcia podstawowe w muzealnictwie*, w: *Kolekcje i zbiory muzealne. Problematyka prawna*, red. P. Stec, P. P. Maniurka, Opole 2015.

7 Strategia Rozwoju Kolekcji na lata 2018-2020, wprowadzona Zarządzeniem Dyrektora Muzeum Wsi Kieleckiej nr 43 z dnia 19 września 2018 r. w sprawie wprowadzenia i realizacji dokumentu Strategia Rozwoju Kolekcji Muzeum Wsi Kieleckiej na lata 2018-2020.

8 Zob.: J. Czajkowski, *Formy i metody ekspozycji w muzeach skansenowskich*, w: *Muzea skansenowskie w Polsce*, Poznań 1979; I. Kabzińska, *„Ludzie się zmienili...". Z badań nad doświadczeniem postsocjalistycznej transformacji*, „Etnografia Polska", t. LIV, z. 1-2, 2010.; M. Fryza, *Szkic do wystawy stałej w zagrodzie ze Starej Krobi*, „Studia Lednickie", z. 6, 2000; A. Pelczyk, *Kolekcje skansenowskie – zamknięsty pamiętnik przedmiotów codziennych? Granice kwalifikacji i prezentacji*, Wieś Radomska, t. 9, Radom 2011.

9 Zob.: M. Kuklik, *Kiedy codzienne przedmioty nabierają wartości muzealnej? Refleksje przy gromadzeniu kolekcji rękodzieła wykonywanego z pręta zbrojeniowego*, „Wieś Radomska" nr 9, Radom 2011; Z. Skuza, *Ekspozycje w muzeach na wolnym powietrzu jako sposób zapamiętania przeszłości*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce", nr 9, Wdzydze 2006.

10 Zob.: F. Matassa, *Organizacja wystaw. Podręcznik dla muzeów, bibliotek i archiwów*, Warszawa 2015.

1-2. Przykładowa rzeźba diabła z przekazanej kolekcji, fot. Monika Poszalska, 2018

przypadkiem, i trwało latami. Rzeźby oferentka kupowała sobie sama, ale także otrzymywała je przy różnych okazjach w prezencie od rodziny i znajomych. Pani, która była w posiadaniu kolekcji, ma do niej duży sentyment i mimo, że przekazała ją do Muzeum ponad 2 lata wcześniej, do dziś pamięta każdą rzeźbę i to, gdzie oraz w jaki sposób została nabyta. Ciekawostką jest fakt, że córka oferentki kolekcjonuje rzeźby przedstawiające anioły. Decyzję o przekazaniu zespołu rzeźb akurat do Muzeum Wsi Kieleckiej oferentka podjęła dlatego, że, jak mówi, lubi skanseny, a będąc w Parku Etnograficznym w Tokarni widziała również prezentowaną sztukę ludową, co ostatecznie ułatwiło decyzję o złożeniu oferty. Podczas rozmowy padły znamienne słowa, iż pani boi się, że jej kolekcja mogłaby zostać kiedyś spalona, zaś w zbiorach muzealnych będzie ona bezpieczna. (il. 1-2)

Kolejna propozycja dotyczyła ręcznie robionych szydełkowych serwet, firan i obrusu, a także kapy na łóżko, które wykonała mama niespełna 70-letniej oferentki. Przedmioty te, głównie firany, są w opinii oferentki niezwykłą pamiątką rodzinną. Wisiały przez wiele lat w jej domu, a tam traktowane były z ogromną dbałością i niemal namaszczeniem. Według wspomnień zainteresowanej, suszone były na specjalnych ramowych konstrukcjach umieszczonych w cieniu, aby nici nie pożółkły. Wymienione zostały po latach na bardziej nowoczesne, lżejsze i łatwiejsze „w obsłudze" – praniu, prasowaniu

3. Firanka szydełkowa, fot. Monika Poszalska, 2020

i rozwieszaniu. Nie jest to kwestia zadziwiająca, jeśli weźmiemy pod uwagę, iż długość tych firan wynosi niemal 3 metry. Były one, jak już zostało wspomniane, robione ręcznie przez mamę oferentki, zaś ze względu na ich ciężar, należało podczas ich robienia na szydełku siadać i układać całość robótki na kolanach. Oczywiście, oferentka posiada bardzo silny związek emocjonalny ze wspomnianymi przedmiotami, głównie, jak to określiła, ze względu na radość, jaką wytwarzanie ich sprawiało bliskiej osobie. Przekazanie ich w darze wynikało z faktu, iż właścicielka szukała instytucji tematycznie związanej z zagadnieniem i została skierowana do Muzeum Wsi Kieleckiej. Ciekawostką jest, że do wyżej wymienionych przedmiotów zostało także dołączone zdjęcie autorki w ich otoczeniu. (il. 3)

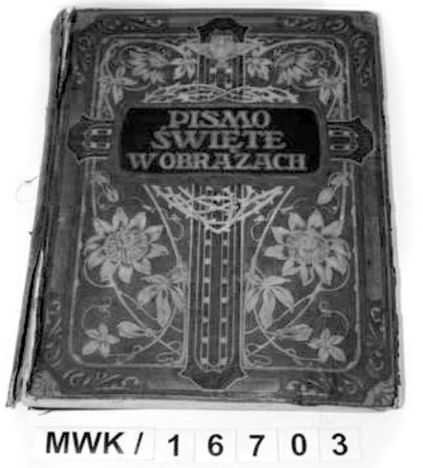
Kolejna oferta, którą Muzeum otrzymało od 55-letniej kielczanki, była o tyle ciekawa, iż składała się z dwóch instrumentów muzycznych, z których każdy odziedziczony został po innym dziadku. Pierwszy z nich, cytra, została odnaleziona w poniemieckim domu przez dziadka oferentki i tym sposobem trafiła do niej, zaś drugi instrument, gliniana okaryna, został wykonany własnoręcznie przez drugiego dziadka. Niestety, w miarę upływu lat okaryna uległa lekkiemu pęknięciu w jednym miejscu. Ważnym aspektem zdaje się być fakt, iż właścicielka nie posiada dzieci, zaś jej brat nie był nimi zainteresowany, więc nie miała komu w rodzinie przekazać wspomnianych pamiątek.

4. Poniemiecki instrument muzyczny – cytra, fot. Monika Poszalska, 2019

Wartość historyczna, etnograficzna oraz emocjonalna przedmiotów nie pozwoliła na ich zaniedbanie czy wyrzucenie, więc powstał pomysł na ich oddanie do Muzeum. Warto wspomnieć, że osoba chcąca przekazać obiekt wykazała się dużą świadomością charakteru zainteresowań różnych instytucji rozmaitymi sferami dziedzictwa. Instrumenty ludowe postanowiła ona oddać do Muzeum Wsi Kieleckiej. Natomiast książki lotów pochodzące z okresu wojny, które należały do wujka oferentki, zostały decyzją jej i jej matki przekazane kilka lat wcześniej do Muzeum Lotnictwa. (il. 4)

Kolejną ciekawą propozycją darowizny, która wpłynęła do Muzeum, była oferta przekazana przez niespełna 60-letnią kielczankę. Wśród przekazanych przedmiotów znalazły się: maszyna do szycia, porcelanowy czajnik do parzenia herbaty, porcelanowa sosjerka, a także piękne wydania starych książek – „Pismo Święte w obrazach", „Dzieje porozbiorowe Polski" oraz „Historia Kościoła". Rodzina właścicielki pochodziła z Opatowa, skąd w okresie wojny uciekli do Kielc, zabierając część dobytku, w tym wspomniane wyżej przedmioty. Oferentka podczas rozmowy skupiła się przede wszystkim na książkach, gdyż jest to pasja, którą, jak twierdzi, jej rodzina odziedziczyła po dziadkach – dawnych właścicielach proponowanych do przekazania w darze

5. Wydawnictwo
„Pismo Święte w Obrazkach",
fot. Monika Poszalska, 2019

6. Obcęgi stomatologiczne,
fot. Monika Poszalska, 2019

7. Pojemnik metalowy do przenoszenia
i wyjaławiania strzykawek i igieł –
paratus, fot. Monika Poszalska, 2017

przedmiotów. Babcia – polonistka, nauczycielka, dziadek – bibliofil kupowali książki, które w ich mniemaniu miały wartość nie tyle materialną, ile poznawczą. Pani zdaje sobie sprawę, że mogłaby sprzedać wymienione przedmioty, jednak postanowiła, że o wiele więcej pożytku będzie z nich w muzeum, a poza tym będą w nim bardziej bezpieczne. (il. 5)

Kolejne dwie oferty związane są z praktyką medyczną. Pierwsza z nich została przywieziona z Gdańska przez siedemdziesięcioletniego turystę przy okazji wizyty w skansenie. W ramach darowizny przekazał on do Muzeum zestaw umieszczonych w pudełku pięciu sztuk przedwojennych obcęgów stomatologicznych. Obcęgi te są pamiątką rodzinną po wujku, który przywiózł je uciekając z Wileńszczyzny, gdzie studiował medycynę. Najprawdopodobniej nie zdołał tych studiów ukończyć, jednak nadal zajmował się leczeniem ludzi, w tym także stomatologią. Decyzję o przekazaniu narzędzi do Muzeum oferent podjął po zapoznaniu się ze znajdującą się w Parku Etnograficznym ekspozycją gabinetu lekarskiego. Przy następnej wizycie przywiózł ze sobą wspomniane przedmioty w celu przekazania do Muzeum. Mimo świadomości ich wartości historycznej i bezpośredniego związku rodzinnego z proponowanymi przedmiotami, oferent

8. Plan regulacyjny wsi Chełmce, fot. Monika Poszalska, 2019

nie wykazywał z nimi związku emocjonalnego, co potwierdza stwierdzenie, że przedmioty te „przyjechały z wujkiem i były", a nawet bywały używane w domu do różnych niemedycznych celów. Znamiennym jednak jest stwierdzenie właściciela, iż „Do muzeum się nie sprzedaje, tylko oddaje. Tak mnie wychowano". (il. 6)

Kolejnymi eksponatami związanymi z zawodami okołomedycznymi są przedmioty przekazane przez pięćdziesięciolatkę z Jędrzejowa. Są to narzędzia weterynaryjne przechowywane w stalowym pojemniku, dyplom ukończenia Akademii Lwowskiej, dwa paratusy z igłami, pojemnik na igły, książka na temat toksykologii, a także dodatkowo: 20 fotografii z lat 1920-1950, walizka z nutami oraz zestaw płyt gramofonowych. Bardzo ciekawy element oferty stanowił zestaw narzędzi weterynaryjnych, które oferentka odziedziczyła po swoim ojcu, który był lekarzem tej specjalności. Kobieta związana jest emocjonalnie z przedmiotami, z którymi łączy ją wiele wspomnień związanych z ojcem. Z opowieści wynika, iż w dzieciństwie czasami zaglądała do „kuferka ojca", jednak ten niechętnie rozmawiał z nią o swojej pracy, gdyż uważał, że nie jest to zajęcie dla kobiet. Wynikało to z faktu, że w ówczesnych latach praca weterynarza polegała głównie na badaniu bydła, trzody chlewnej oraz innych zwierząt gospodarskich, co było pracą ciężką i niebezpieczną. Decyzja o przekazaniu przedmiotów do naszego Muzeum wynikła z przypadkowego spotkania z jednym z jego pracowników. Oczywiście, oferentka wcześniej zastanawiała się nad przekazaniem gdzieś wspomnianych przedmiotów, gdyż jak powiedziała „szkoda wyrzucić, a w domu nie przydadzą się", jednak nie wiedziała, gdzie mogłaby oddać takie, bądź, co bądź, specyficzne obiekty. Dopiero rozmowa z pracownikiem Muzeum utwierdziła ją w przekonaniu, iż jest to właściwe miejsce. (il. 7)

9. Piła ramowa,
fot. Monika Poszalska, 2018

Kolejna oferta, o której warto wspomnieć, została przekazana przez sześćdziesięcioletniego kielczanina, który ofiarował Muzeum datowany na 1933 rok plan wsi Chełmce. Przedmiot należał do dziadków oferenta, którzy pochodzili z tej wsi i został znaleziony po ich śmierci w domu, który zamieszkiwali. Z relacji mężczyzny wynika, że plan ten przeleżał u niego około 30 lat. Pewnego dnia stwierdził on jednak, iż należy go w jakiś sposób zabezpieczyć, najlepiej poprzez ofiarowanie do odpowiedniej instytucji. Ciekawostką jest, iż czując się zobowiązanym do przekazania przedmiotu w jak najlepszej formie, przed dokonaniem darowizny oferent oddał plan do profesjonalnej firmy w celu jego oprawienia. Sam pomysł przekazania przedmiotu do Muzeum Wsi Kieleckiej wynikał z prostego skojarzenia. Otóż Chełmce to wieś, w związku z powyższym znajduje się w obszarach zainteresowania Parku Etnograficznego. Dodatkową ciekawostką jest fakt, że oferent kilka lat wcześnie ofiarował do Muzeum sadzonkę wyhodowanego przez siebie młodego dębu, która od 9 lat rośnie na terenie skansenu. (il. 8)

Ostatnia ze wspomnianych ofert jest o tyle ciekawa, iż była to darowizna pochodząca od niespełna 40-letniego warszawiaka. Była to bardzo dobrze zachowana piła ramowa, którą, dokładnie zapakowaną, przesłano do Muzeum pocztą. Jak się okazało, oferent ma bardzo silnie rozwiniętą świadomość wartości dawnych przedmiotów, zaś wspomnianą piłę wyciągnął kiedyś ze śmietnika pod domem i schował do piwnicy. Jak sam jednak powiedział, przedmiot „nie cieszy, jak leży w piwnicy", w związku z tym postanowił przekazać piłę do muzeum. Wybór Muzeum Wsi Kieleckiej wynikał z miłych doświadczeń zwiedzania, a także miłego sposobu zachowania jednego z pracowników Muzeum, dzięki czemu oferent zapamiętał instytucję i postanowił ją obdarować. (il. 9)

Każdy dar jest dla muzeum ważny, jednak dużą wartością dodaną jest również możliwość poznania i zbadania danego obiektu. Przedmiot może posiadać dużą wartość z punktu widzenia muzeum, jednak to właśnie związane z nim historie i wspomnienia

nadają tej wartości zupełnie inny wymiar. Dla przykładu, krzesło jest tylko krzesłem, nawet, jeśli jest to przedmiot stary, zabytkowy. Rewaloryzacja następuje, gdy okaże się, że siedział na nim niegdyś ktoś zasłużony dla historii. Nie wybiegając jednak tak daleko, również historie zwykłych ludzi bywają bardzo interesujące i potrafią diametralnie zmienić postrzeganie konkretnych przedmiotów. Z tego względu tak ważne jest dokumentowanie informacji, wspomnień, ale także emocji, towarzyszących darczyńcom, przekazującym przedmioty do muzeum. Oczywiście, ile ludzi, tyle opinii i bardzo ciężko jest jednoznacznie sklasyfikować uczucia towarzyszące byłym właścicielom ofiarowanych obiektów. Podczas przeprowadzania rozmów można było wychwycić całą gamę emocji towarzyszących darczyńcom: od silnych związków z pierwotnymi właścicielami, do zwykłej świadomości wartości zabytkowej obiektu, z pominięciem głębszych uczuć osobistych. Warto tutaj zaznaczyć, iż to właśnie wspomnienia o rodzicach były najsilniej nacechowane emocjonalnie i to właśnie ta korelacja budziła najsilniejsze emocje podczas snucia przez respondentów opowieści. Nieco mniej emocjonalnie, jednak również z ogromnym sentymentem wypowiadały się osoby, które ofiarowane przedmioty odziedziczyły po swoich dziadkach. W tym przypadku zaobserwować możemy mieszankę wspomnień i swoistej świadomości dotyczącej wartości przedmiotów starych. Wśród ofert znalazły się również takie, których właściciele byli związani więzami rodzinnymi z pierwotnymi właścicielami, jednak w linii dalszej, przez co widoczny był tu osobisty dystans do obiektu. Z większością takich darów wiążą się mniej lub bardziej spektakularne, jednak bardzo ciekawe historie dotyczące ich poprzednich właścicieli, takie, jak wspomnienia, ciekawostki i anegdoty.

Dzięki zastosowaniu metody badawczej, jaką jest wywiad poszerzony, respondenci mogli swobodnie przekazywać myśli i pozwolić wspomnieniom płynąć, dzięki czemu można było również zaobserwować stopień ich zaangażowania emocjonalnego w opowiadaną historię. Oczywiście obserwacja zachowań i emocji jest bardzo utrudniona, lub chwilami wręcz niemożliwa w przypadku rozmów telefonicznych, jednak niewykluczona. Bardzo często już sam ton głosu i forma wypowiedzi zdradzały, z jakimi emocjami mierzy się rozmówca. Dodatkowe pytania, zadawane w trakcie rozmowy, także nakreślały podejście respondentów do tematu. Część respondentów nie kryła wzruszenia, z czego wynika również wspomniane już podziękowanie za zainteresowanie się ich historią, przekazywane na końcu rozmowy przez kilka osób. W takich przypadkach można było odczytać pewien rodzaj nostalgii, ale też przyjemności, czerpanej przez darczyńców ze snucia opowieści o ich bliskich.

Oczywiście, nie każdy darczyńca przekazywał przedmioty odziedziczone, związane z rodziną, zdarzało się również, iż obiekty zostały wcześniej nabyte różnymi sposobami – kupione, znalezione, otrzymane w prezencie itp. W tej sytuacji przeważa głównie świadomość wartości historycznej przedmiotów.

Zdecydowana większość darczyńców nie skupiała się zupełnie na wartości materialnej przekazanych obiektów. Z jednej strony przyczyny tego stanu rzeczy należy

upatrywać w „pospolitym" charakterze przedmiotów, a z drugiej, w podejściu samych darczyńców, czego przykładem może być przywołana opinia jednego z nich, jakoby obiektów nie godziło się do muzeum sprzedawać. Z drugiej, pojawili się także oferenci zdający sobie sprawę z wartości materialnej przekazanych przedmiotów, jednak w ich przypadku również przeważyła chęć zachowania dziedzictwa, nie zaś zyskania zarobku. Potrzeba ochrony i świadomość wartości historycznej są w większości bezpośrednią przyczyną decyzji o przekazaniu darowizny do muzeum, bez względu na to, czy pobudki te były silnie nacechowane emocjonalnie, czy też wynikały wyłącznie z szacunku do historii i wieku tych przedmiotów. W tym miejscu należy również wspomnieć o zaufaniu, jakim darczyńcy darzą instytucję muzealną, a które wyrażali poprzez stwierdzenia, że ważne dla nich przedmioty w muzeum będą bezpieczne i nie ulegną zniszczeniu.

Oczywiście, jak to często bywa w przypadku pracy z ludźmi, trudno jednoznacznie odpowiedzieć na zadawane pytania. W znakomitej większości należałoby każdy przypadek rozważać indywidualnie, można jednak zauważyć pewne schematy działania i motywy, które kierują oferentami, przekazującymi przedmioty do muzeum. Znamiennym wydaje się fakt, że w zasadzie, bez względu na pobudki, wszyscy bez wyjątku darczyńcy odnosili się z szacunkiem i dbałością do dziedzictwa kulturowego i historycznego. Oczywiście, można tutaj zadać pytanie o sposób rozumienia tych pojęć, czy chodzi o świadome działania, czy osoby przekazujące dary na rzecz muzeum to ludzie świadomi tego, jak ważne dla przyszłych pokoleń jest zachowanie kultury przodków, w tym jej materialnych aspektów.

Jak już zostało wspomniane, historia kryjąca się za przedmiotami może w dużej mierze zmienić nasze ich postrzeganie. Niejednokrotnie także opowieści przekazane przez darczyńców mogą wpłynąć na kształt i wygląd prezentowanych ekspozycji, inspirując pracowników i badaczy. Oczywiście, dotyczy to również przedmiotów przekazanych do muzeum w formie zakupu, jednak są to zazwyczaj transakcje nastawione głównie na zysk, co w pewnym stopniu zniekształca obraz pozostałych motywacji, jeśli takowe istnieją.

Bibliografia:

- *ABC zarządzania kolekcją muzealną*, red. M. Rogowski, J. Grzonkowska, Warszawa 2014.
- Barańska K., *Muzeum etnograficzne. Misje, struktury, strategie*, Kraków 2004.
- Barańska K., *Muzeum w sieci znaczeń. Zarządzanie z perspektywy nauk humanistycznych*, Kraków 2013.
- Barański J., *Polskie muzeum etnograficzne w XXI wieku*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Muzealnej", nr 1, Wrocław 2014.
- Białonowska M., *Andrzej Stanisław Ciechanowiecki: Kolekcjoner, marszand i mecenas*, Lublin 2012.
- Borusiewicz M., *Stan i potrzeby muzealnictwa polskiego*, „Zdarzenia Muzealne". Biuletyn ODZ, nr 9, 1994.

- Czajkowski J., *Formy i metody ekspozycji w muzeach skansenowskich*, w: *Muzea skansenowskie w Polsce*, Poznań 1979.
- Drela M., *Własność zabytków*, Warszawa 2006.
- Folga-Januszewska D., *Muzeum: fenomeny i problemy, Warszawa 2015; F. Matassa, Zarządzanie zbiorami muzeum. Podręcznik*, Warszawa 2012.
- Fryza M., *Szkic do wystawy stałej w zagrodzie ze Starej Krobi*, „Studia Lednickie", z. 6, Lednogóra 2000.
- Gluziński W., *U podstaw muzeologii*, Warszawa 1980.
- Kabzińska I., *„Ludzie się zmienili...". Z badań nad doświadczeniem postsocjalistycznej transformacji*, „Etnografia Polska", t. LIV, z. 1-2, Warszawa 2010.
- Kuklik M., *Kiedy codzienne przedmioty nabierają wartości muzealnej? Refleksje przy gromadzeniu kolekcji rękodzieła wykonywanego z pręta zbrojeniowego*, „Wieś Radomska" nr 9, Radom 2011.
- Kula M., *Nośniki pamięci historycznej*, Warszawa 2002.
- Nadolska-Styczyńska A., *Oczywista konieczność. Rzecz o działalności naukowo-badawczej muzeum etnograficznego*, „Muzealnictwo", nr 55, Warszawa 2014.
- Matassa F., *Organizacja wystaw. Podręcznik dla muzeów, bibliotek i archiwów*, Warszawa 2015.
- Michalik K., *Instytucja Muzeum, praktyka muzealna oraz muzealia w ujęciu teorii postkolonializmu – wstępne rozpoznanie*, „Muzealnictwo", t. 59, Warszawa 2018.
- *Miłośnictwo rzeczy*, w: Studia z historii kolekcjonerstwa na ziemiach polskich w XIX wieku, red. K. Kłudkiewicz, M. Mencfel, Warszawa 2014.
- Pelczyk A., *Kolekcje skansenowskie – zamknięty pamiętnik przedmiotów codziennych? Granice kwalifikacji i prezentacji*, „Wieś Radomska", t. 9, Radom 2011.
- Ryszkiewicz A., *Kolekcja*, w: *Wielka Encyklopedia PWN*, t. 14, Warszawa 2003;
- Ryszkiewicz A., *Kolekcjonerstwo*, w: *Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, red. K. Kubalska-Sulkiewicz, M. Bielska-Łach, A. Manteuffel-Szarota, Warszawa 1997.
- Skuza Z., *Ekspozycje w muzeach na wolnym powietrzu jako sposób zapamiętania przeszłości*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce", nr 9, Wdzydze 2006.
- Strategia Rozwoju Kolekcji na lata 2018-2020, wprowadzona Zarządzeniem Dyrektora Muzeum Wsi Kieleckiej nr 43 z dnia 19 września 2018 roku w sprawie wprowadzenia i realizacji dokumentu Strategia rozwoju kolekcji Muzeum Wsi Kieleckiej na lata 2018 – 2020.
- Święch J., *Wkład etnograficznego muzealnictwa na wolnym powietrzu w Polsce w europejski dorobek tego typu placówek ochrony dziedzictwa kulturowego*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Muzealnej", nr 4, Wrocław 2017.
- Tańczuk R., *Kolekcjonowanie jako doświadczenie haptyczne. Refleksje teoretyczne*, w: „Zbiór Wiadomości do Antropologii Muzealnej", nr 2, Wrocław 2015.Tołysz A., *Muzeum w procesie. Wybrane tendencje w muzealnictwie XX wieku*, „Muzealnictwo", t. 61, Warszawa 2020.
- Zalasińska K., *Muzealia, zbiory, eksponaty, kolekcja muzealna oraz zasoby muzeum – pojęcia podstawowe w muzealnictwie*, w: *Kolekcje i zbiory muzealne. Problematyka prawna*, red. P. Stec, P. P. Maniurka, Opole 2015.

BIULETYN STOWARZYSZENIA MUZEÓW
NA WOLNYM POWIETRZU W POLSCE
NR 16, 2016-2020

dr Andrzej Stachowiak
Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku
Muzeum Pomorza w Swołowie

Swołowo jako „wieś muzealna" i stolica Krainy w Kratę

Wieś Swołowo położona jest na Pomorzu Środkowym, w północno-zachodniej części województwa pomorskiego, 15 kilometrów od Słupska. Miejscowość zachowała w nienaruszonym stanie swój układ przestrzenny, między innymi dzięki temu, że droga prowadząca ze Słupska do Darłowa, wybudowana pod koniec XVIII wieku, przebiega w oddaleniu od jej centrum, niecały kilometr na północ. Z uwagi na to Swołowo pozostało nieco na uboczu, uniknęło zmian w krajobrazie kulturowym i układzie przestrzennym, które widoczne są w sąsiednich miejscowościach Krainy w kratę, takich jak choćby Krzemienica czy Możdżanowo.

Stolica *Krainy w Kratę* – za którą uznawane jest Swołowo – ma starą metrykę. Teren obecnej wsi jest starym miejscem osadniczym, o czym świadczy wiele znalezisk archeologicznych jeszcze z okresu wpływów rzymskich. Jednak pierwsze wzmianki o osadzie pochodzą z 1230 roku, kiedy to sławieński książę nadał osadę zakonowi Joannitów. Nadanie wsi „Zelov" lub „Zwolov" potwierdził w 1240 roku gdański książę Świętopełk II. Od tego czasu istnieje – po dziś dzień – układ przestrzenny osady w kształcie owalnicy, położonej na osi wschód-zachód, wzdłuż niewielkiego strumyka, Zielonej Strugi. We wschodniej części „nawsia" – centralnie położonego placu, stanowiącego w średniowieczu pastwisko dla całej wspólnoty wsi – znajduje się mały staw, powstały w wyniku spiętrzenia wód tego cieku wodnego. Obok stawu stoi kościół zbudowany około 1400 roku. „Nawsie" opasane jest wyłożoną brukiem drogą, do której przylegają z zewnętrznej strony zagrody chłopskie. Za tymi siedliszczami wytyczano pola i drogi. W ciągu pierwszych stuleci swego istnienia Swołowo należało do trzech rodów szlachty pomorskiej: von Belowów (XIV wiek), Glasenappów (od 1476 roku) i von Schwave (od 1536 roku). Następnie wieś przechodzi we władanie Zarządu Dóbr Królewskich w Słupsku. Przez następne kilka wieków stosunki prawne i społeczne w Swołowie praktycznie się

nie zmieniają. Dopiero zniesienie pańszczyzny pod koniec XVIII stulecia pozwala miejscowym gospodarzom na intensywny rozwój ekonomiczny. W I połowie XX wieku w Swołowie gospodarowała stosunkowo duża liczba bogatych chłopów z dużym areałem, co widoczne jest do dziś w architekturze wsi – dominują tu duże, czworoboczne zagrody, często z dodatkowymi pomieszczeniami mieszkalnymi dla robotników sezonowych. W 1939 roku wieś liczyła 315 mieszkańców wyznania ewangelickiego. Miejscowa świątynia był w tym czasie filią parafii ewangelickiej w Bruskowie Wielkim. Spokojne życie mieszkańców Swołowa przerwała gwałtownie II wojna światowa i klęska hitlerowskiej Rzeszy, która skazała ich na wypędzenie ze swoich domostw. Już w sierpniu 1945 roku przybywać zaczęli do wsi nowi osadnicy, pochodzący z różnych części Polski i Kresów Wschodnich[1].

Oryginalny układ przestrzenny Swołowa – owalnica – i zachowane ponad 70 obiektów (większość należy do prywatnych właścicieli), pochodzących z XIX i początku XX wieku, zbudowanych w tradycyjnej konstrukcji szkieletowej/szachulcowej, tworzących zamknięte zagrody na planie prostokąta, daje pełne prawo do nazwania tej miejscowości „stolicą *Krainy w Kratę*". Samo określenie – *Kraina w Kratę* – powstało stosunkowo niedawno, ale szybko stało się popularną nazwą markowego produktu turystycznego regionu[2], którego dominującym elementem jest budownictwo szachulcowe oraz owa charakterystyczna krata obecna w krajobrazie tej części Pomorza Środkowego: w kwatery drewnianych konstrukcji budynków wstawiano dyle, które owijano słomianymi powrósłami i oblepiano gliną, powierzchnię kwater bielono wapnem na biało, a belki drewniane zabezpieczano smołą. Ten sposób budowy większości budynków w regionie daje wyjątkowy efekt wizualny, który przypomina kratownicę. Krajobraz kulturowy wsi uzupełniają: kościół (mający XV-wieczną metrykę), staw na „nawsiu", remiza oraz – oddalony nieco od centrum – zapomniany cmentarz.

Granice *Krainy w Kratę* są umowne: obejmują obszar o dużym natężeniu zabytkowego budownictwa szkieletowego (ryglowego). Region położony jest w pasie nadmorskim i ciągnie się na przestrzeni około 80 kilometrów w linii prostej, od Łeby na wschodzie, do Darłowa na zachodzie, oraz około 50 kilometrów w głąb lądu. Południową granicę wyznacza umownie droga krajowa nr 6. Staraniem Stowarzyszenia Produktów Markowych Turystyki Wiejskiej „Słupia" oraz gmin, na terenie których leży *Kraina w Kratę,* w kolejnych latach udało się wytyczyć szlaki rowerowe na tym obszarze, ustawiono tablice informacyjne przy najwartościowszych obiektach budownictwa wiejskiego, a cały region oznakowano tablicami z charakterystycznym logotypem. W promocję marki silnie zaangażowało

1 Zob. H. Ostrowska-Wójcik, H. Soja, *Średniowieczna wieś Swołowo – przykład pomorskiego dziedzictwa kulturowego*, „Nasze Pomorze" 2000, nr 2, s. 70-83.

2 Po raz pierwszy nazwa „Kraina w Kratę" została użyta w 1995 r. podczas organizowanej przez Słupski Oddział Towarzystwa Opieki Nad Zabytkami i dr Elżbietę Szalewską wystawie fotograficznej, prezentującej tradycyjne budownictwo pomorskiej wsi. Zob. J. Orłowska, *Udział markowego produktu turystycznego „Kraina w kratę" w rozwoju gospodarczym regionu*, w: *Dziedzictwo kulturowe – teraźniejszość – przyszłość. Markowy produkt turystyczny Pomorza. XI Konferencja Kaszubsko-Pomorska*, red. M. Boruszczak, Słupsk 2010, s. 48-57.

1. Jedna z zagród na „nawsiu" z widoczną wieżą kościoła w Swołowie, fot. Andrzej Stachowiak, 2020

się Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku, szczególnie po otwarciu Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie.

Budownictwo szkieletowe było jeszcze w XVIII i XIX stuleciu dominującym elementem krajobrazu wiejskiego na Pomorzu. Tym tradycyjnym sposobem budowano chałupy mieszkalne, budynki gospodarcze, kuźnie, młyny wodne (w Zamełowie, Starkowie, Bydlinie, Kobylnicy oraz w Czarnym Młynie koło Bukowa), szkoły, kościoły (najstarsze: w Krupach i Objeździe oraz w Charnowie, Staniewicach i Wytownie) i dwory (jedyny istniejący znajduje się w Swochowie). Wiele z tych zabytkowych obiektów architektury wiejskiej zachowało się do dzisiaj w kilku nadmorskich gminach: Darłowo, Sławno, Malechowo, Postomino, Ustka, Słupsk, Kobylnica, Smołdzino czy Wicko. Tego typu konstrukcje były także istotnym elementem krajobrazu pomorskich miast i uzdrowisk: Słupska, Sławna, Darłowa, Ustki i Jarosławca. W połowie lat 90. XX wieku szacowano, że w na omawianym obszarze znajduje się jeszcze blisko 1,5 tysiąca budynków szkieletowych zlokalizowanych w kilkudziesięciu wsiach, które zachowały swoją zabytkową zabudowę i układ przestrzenny (nie tylko owalnice, ale również okolnice i ulicówki). W ciągu ostatniego ćwierćwiecza duża liczba tych cennych zabytków architektury przestała istnieć[3]. (il. 1)

3 Zob. D. Gonciarz, H. Soja, *Współczesne kierunki rozwoju budownictwa szkieletowego na terenie Krainy w Kratę*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce", nr 13, 2012, s. 161-179.

Swołowo jako „wieś muzealna"

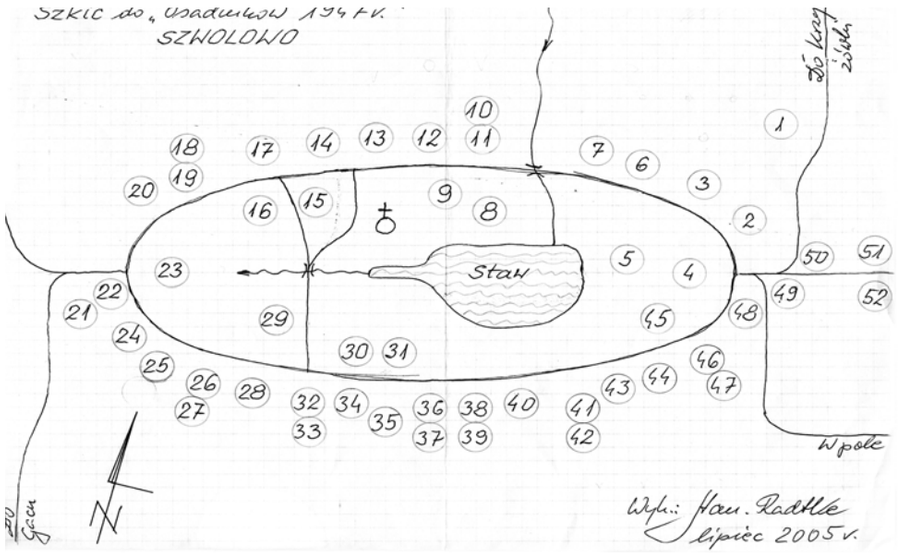
Powstałe w 2008 roku Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie, będące oddziałem Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku, od ponad dekady z powodzeniem prowadzi działalność edukacyjną, popularyzatorską i naukowo-badawczą, którą moglibyśmy określić jako „odtwarzanie krajobrazu przeszłości". Sama wieś jest niejako skansenem *in situ*. Tylko jeden obiekt muzealny (kuźnia z Pęplina) pochodzi spoza tej miejscowości – reszta to zrekonstruowane bądź oryginalne budynki, przeniesione z innej części wsi, albo znajdujące się w pierwotnej lokalizacji i zaadoptowane do przestrzeni muzealnej[4]. (il. 2)

Historia Swołowa, jako „wsi muzealnej" sięga 1997 roku, kiedy to w ramach programu PHARE TOURIN II – Rozwój Wiejskiej Bazy Noclegowej rozpoczęto realizację projektów pilotażowych, mających na celu wdrażanie nowoczesnych form wiejskiej bazy noclegowej. Proces selekcyjny objął ponad sto miejscowości, spośród których wybrano cztery wsie, w tym Swołowo. Jednym z warunków realizacji tego projektu było zobowiązanie wykupu przez Gminę Słupsk jednej z zagród i utworzenie tam filii Muzeum Pomorza Środkowego. Na obiekt muzealny wytypowano Zagrodę Albrechta, która została przekazana najpierw do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego w Gdańsku, a ten z kolei przekazał ją w 2002 roku Muzeum. Od tego momentu prace nad utworzeniem w Swołowie instytucji muzealnej nabrały tempa. Pracownicy Działu Etnograficznego MPŚ, Marzenna Mazur i Dawid Gonciarz, przygotowali projekt pod nazwą „Wzmocnienie potencjału turystycznego *Krainy w Kratę* – rekonstrukcja zagrody Albrechta w Swołowie", który uzyskał dofinansowanie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2004-2006 dla Działania 1.4 – Rozwój turystyki i kultury, Priorytet I ZPORR. Finansowy wkład własny uzupełniono o środki Urzędu Marszałkowskiego i Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego[5].

Po trwających dwa lata pracach remontowych, w czerwcu 2008 roku, udostępniono dla zwiedzających czworoboczną zagrodę chłopską, należącą do 1945 roku do jednej z rodzin Albrechtów, zamieszkujących od kilkuset lat Swołowo. Zagroda położona jest *in situ*, w centrum wsi i stanowi klasyczny przykład XIX-wiecznego pomorskiego budownictwa wiejskiego. Tego typu zagród w samym Swołowie jest kilkanaście, rozłożonych od strony północy i południa, po obu stronach brukowanej drogi (po zewnętrznej stronie owalnicy), zamkniętych budynkiem bramnym z szerokofrontowym domem stojącym w głębi podwórza oraz spinającymi całość po bokach budynkiem inwentarskim i stodołą – sprawiających wrażenie samodzielnie funkcjonujących dworów. W kolejnych latach, dzięki wsparciu finansowemu Urzędu Marszałkowskiego, udało się przejąć kolejne obiekty i działki we wsi. Efektem II etapu rozbudowy Muzeum, zakończonego w maju 2012 roku, są dwie kolejne zagrody (nr 14 i nr 15) z dziewięcioma obiektami (w tym czterema *in situ*)

4 Zob. M. Mazur, *Swołowo – ocalone dziedzictwo, refleksje muzealnika*, „Dziedzictwo Kulturowe Wsi" 2019, t. 3, s. 187-192.

5 D. Gonciarz, *Swołowo – historia jednego przypadku. O symbiozie muzeum z otoczeniem*, w: *Muzea na wolnym powietrzu. Antycypacje*, red. K. Barańska, M. Murzyn-Kupisz, J. Święch, Kolbuszowa – Kraków 2020, s. 108-120

2. Szkic Swołowa z 1947 roku, sporządzony przez jednego z mieszkańców

oraz murowana z cegły remiza, usytuowana w pobliżu, po drugiej stronie drogi. W tymże roku dotychczasową filię Działu Etnograficznego MPŚ przemianowano na Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie i Młynie Zamkowym w Słupsku – Oddział Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku. Do wspomnianych 15 obiektów (pięć z nich znajduje się w Zagrodzie Albrechta) w bieżącym roku dołączyły jeszcze dwa: zabytkowa stodoła, wchodząca w skład czworobocznej chłopskiej zagrody nr 26, oraz dom mieszkalny na „nawsiu", we wschodniej części wsi. Koncepcja rozbudowy Muzeum zakładała „połączenie tradycji ciesielskich tego terenu z nowymi materiałami i rozwiązaniami charakterystycznymi dla współczesnego budownictwa. Powstała mieszanka tradycji z nowoczesnością, mogąca stanowić inspirację dla prywatnych właścicieli budynków szkieletowych, którym leży na sercu zachowanie i ochrona tradycyjnej architektury Pomorza Środkowego"[6].

Osobnym problemem jest funkcjonowanie Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w żywej tkance osadniczej, jaką jest Swołowo. Trzeba w tym miejscu wspomnieć o III etapie rozbudowy Muzeum (i jednocześnie odnowy wsi oraz aktywizacji społeczności lokalnej), który ma wybitnie prospołeczny charakter. Działania te zakładają między innymi: remont kolejnych zabytkowych obiektów i nadawanie im funkcji związanych z turystyką wiejską (tworzenie kwater agroturystycznych), adaptację prywatnych obiektów na miejsca związane z promocją lokalnej kuchni, opartej na miejscowych produktach rolnych, czy

6 Tamże.

organizowanie imprez plenerowych przez Muzeum, sołectwo Swołowo oraz Zagrodę Inicjatyw Twórczych. Ta ostatnia jest efektem długoletniej współpracy Muzeum z Gminą Słupsk. Otwarcie Zagrody, powstałej w historycznej zagrodzie nr 5, planuje się na 2021 rok. Będzie to placówka o charakterze edukacyjno-kulturalnym, w której znajdować się będą pomieszczenia wykorzystywane przez artystów (fotografów, malarzy, rzeźbiarzy, kowali, tkaczy) oraz osoby zajmujące się zielarstwem, społeczność lokalną (miejsce spotkań Koła Gospodyń Wiejskich czy warsztatów kulinarnych) oraz służące gościom i turystom (pokoje gościnne, sklepik z pamiątkami i lokalnymi wyrobami)[7].

Wszystkie te działania, podejmowane wspólnie z lokalną społecznością, mają na celu zachowanie unikatowego charakteru Swołowa, ochronę układu architektonicznego i krajobrazu kulturowego tej „muzealnej wsi". Współdziałanie Muzeum i miejscowej ludności w tym aspekcie nie zawsze układa się idealnie. Jest tak – jak się wydaje – z uwagi na postmigracyjny charakter tej społeczności. Miejscowi nierzadko nie identyfikują się (do dziś) z przejętym po wojnie materialnym dziedzictwem kulturowym, dziedzictwem tzw. „poniemieckim". Z kolei misją Muzeum Kultury Ludowej Pomorza jest prezentacja materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego, zarówno współczesnej ludności wiejskiej, jak i przedwojennych mieszkańców regionu. Ekspozycje muzealne konfrontują niejako kulturę powojennych osadników, która tworzona była od podstaw w ramach społecznej integracji przez 75 lat, oraz kulturę dawnych mieszkańców, której początki sięgają nierzadko XIII wieku. Ta chronologiczna perspektywa widoczna jest najwyraźniej na wystawie stałej poświęconej historii regionu (noszącej tytuł „Historia Magistra Vitae Est"), gdzie powojenne dzieje prezentowane są w ostatniej, niewielkiej (w stosunku do całości) części ekspozycji. Podobnie jest z wystawą prezentującą tkactwo na Pomorzu, na której powojenne tradycje tego zajęcia przedstawiono w jednym, małym pomieszczeniu ekspozycyjnym. Wystawa prezentująca dawne budownictwo *Krainy w Kratę* oraz rzemiosło ciesielskie i stolarskie regionu odnosi się już wyłącznie do przedwojennych tradycji i okresu sprzed 1945 roku. Niewiedza na temat odpowiedniego obchodzenia się z obiektami budowanymi w konstrukcji szkieletowej, których kwatery wypełnione są szachulcem, dobitnie świadczy o braku kompetencji powojennych mieszkańców w tym zakresie, a co za tym idzie – przerwaniu ciągłości tradycji ciesielskich.

O warsztatach i edukacji w Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie

W kontekście „odtwarzania krajobrazu przeszłości", na uwagę zasługuje również działalność edukacyjna i popularyzatorska Muzeum. Lekcje, warsztaty czy ekspozycje muzealne, pozwalają odbiorcom (widzom, uczestnikom) zrozumieć realia życia na pomorskiej wsi w przeszłości. Wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) można przekazywać w różny sposób. Najatrakcyjniejszą chyba formą – szczególnie dla młodego

7 Tamże.

pokolenia – są zajęcia praktyczne, warsztaty czy lekcje muzealne, podczas których można samemu nauczyć się umiejętności, niegdyś codziennych, a dziś – zapomnianych.

3. Kwatera nie wypełniona szachulcem, przygotowana do zajęć z budownictwa tradycyjnego, fot. Andrzej Stachowiak, 2020

Podczas popularnej lekcji muzealnej pod nazwą „100 lat – zatrzymany czas, czyli życie w wiejskiej zagrodzie na początku XX wieku" „odtwarzane" jest życie mieszkańców bogatej pomorskiej wsi sprzed stu lat. Uczestnicy poznają zastosowanie i działanie dawnych sprzętów oraz maszyn wykorzystywanych w codziennych pracach gospodarskich, a także uczestniczą w oporządzaniu zwierząt (jest też osobna lekcja poświęcona zwierzętom w zagrodzie). W stodole uruchamiana jest młockarnia, śrutownik i sieczkarnia. Osobną grupę zajęć stanowią warsztaty kulinarne („Pokaż mi, co w garnku masz – co dawniej jadano na pomorskiej wsi" i „Chmiel i słód zachowaj Boże – opowieść o piwie pomorskim"), zaznajamiające uczestników z tradycjami związanymi z kuchnią pomorską czy pomorskim piwowarstwem. Jeszcze inne poświęcone są tzw. ginącym zawodom, a więc rzadkim dziś umiejętnościom rzemieślniczym czy rękodzielniczym, a zwłaszcza – popularnemu na dawnej wsi tego regionu – tkactwu („Utkane opowieści")[8].

Jednym z takich warsztatów, nawiązującym do tradycji dawnego rzemiosła, są również – przygotowywane na przyszły sezon 2021 – zajęcia z budownictwa tradycyjnego („Budownictwo tradycyjne *Krainy w Kratę*"). Są to jednocześnie warsztaty, które doskonale wpisują się w ideę odtwarzania (czy prezentowania) krajobrazu przeszłości. Podczas dwugodzinnych zajęć uczestnicy zdobędą wiedzę na temat specyfiki regionu, jego historii i architektury, poznają – podczas spaceru po Swołowie – układ architektoniczny wsi owalnicowej i elementy krajobrazu kulturowego takiej osady. W trakcie zwiedzania wystaw poświęconych Krainie w Kratę oraz ciesielstwu i stolarstwu tradycyjnemu, zaznajomią się z takimi pojęciami, jak szachulec, rygiel, zastrzał czy „mur pruski"[9]. Poznają sposoby łączenia elementów drewnianych w konstrukcjach szkieletowych oraz różne rodzaje wypełnień kwater powstałych pomiędzy elementami drewnianymi. W części praktycznej wykorzystają

8 Zob. *Folder – Edukacja – Swołowo 2019*, muzeum.swolowo.pl/wp-content/uploads/2020/08/folder_edukacja_Swo%C5%82owo.pdf (dostęp: 1.09.2020).
9 Zob. T. Sadkowski, *Czy „mur pruski" jest pruski*, „Nasze Pomorze" nr 2, 2000, s. 44-48.

4. Swołowska nekropolia znajduje się w zagajniku, fot. Andrzej Stachowiak, 2020

zdobytą wiedzę w trakcie budowania modelu chałupy o konstrukcji szkieletowej oraz wypełnią wspólnie jedną kwaterę gliną zmieszaną z sieczką, bądź suszoną cegłą gliniano -słomianą. Zajęcia te znakomicie nadają się do przekazania w atrakcyjnej formie wiedzy i umiejętności na temat krajobrazu kulturowego (przeszłości) dawnej wsi pomorskiej, który Muzeum w Swołowie od lat stara się odtwarzać, rekonstruować i chronić. (il. 3)

O cmentarzach i pomniku poległych w I wojnie światowej w Swołowie

W krajobrazie kulturowym Swołowa znajdujemy wiele „pamiątek" po dawnych mieszkańcach. Dziedzictwo to było przez lata zaniedbywane bądź celowo niszczone. Obiekty czy przedmioty, które jednoznacznie kojarzyły się z niemieckością, poprzez swój niemiecki napis (pisany szwabachą bądź gotykiem), symbol lub kształt, były wyrzucane poza margines oswojonego świata powojennych osadników. Poza tym marginesem znalazły się dwa swołowskie cmentarze oraz pomnik poświęcony poległym w I wojnie światowej mieszkańcom wsi. (il. 4)

W Swołowie są dwa cmentarze: dawny, przykościelny oraz nowy (wiejski). Pierwsza nekropolia funkcjonuje w tym miejscu od czasu wybudowania świątyni około 1400 roku i była użytkowana jeszcze w I połowie XX wieku. Na terenie przykościelnym znajduje się lapidarium złożone z fragmentów nagrobków, w tym dwóch z inskrypcją, oraz jeden cokół z datą: „1798". Obok lapidarium stoi cokół pomnika poległych w I wojnie światowej, na którym umieszczona jest obecnie figura Najświętszej Marii Panny, a niemieckie napisy zostały zatarte[10]. Drugi cmentarz znajduje się za ostatnimi zabudowaniami, we wschodniej części

10 Pomnik pierwszowojenny „przerobili na kapliczkę zaraz jak przyszli po wojnie. Rodzina K. i pani K. walnęła tam Matkę Boską. Zatarli niemieckie napisy. Na początku lat pięćdziesiątych Matka Boska tam [już] była. Najpewniej postawili ją w latach 1947-1948. Zarobili betonem napisy" (wywiad z osobą pragnącą zachować anonimowość, przeprowadzony przez A. Stachowiaka dnia 1.10.2017 r.). Zob. A. Stachowiak, *Kulturowe uwarunkowania dewastacji pomników poległych w Wielkiej Wojnie na Pomorzu po 1945 roku*, w: *Wielkie Pomorze. Wojna i Pokój*, red. R. Kalinowski, Gdańsk-Słupsk 2018, s. 323-349.

Swołowa, ukryty w kępie drzew. Nekropolia – istniejąca prawdopodobnie od końca XIX wieku – była przez powojenne lata dewastowana i zarastała. Dopiero dzięki miejscowemu Muzeum teren cmentarza został dwukrotnie posprzątany, a w 2020 roku – gruntownie uporządkowany. Miejsce to doczekało się również upamiętnienia, a nagrobki zostały wydobyte z ziemi i wyeksponowane. Podczas prac porządkowych odnaleźliśmy ponad 30 nagrobków lub ich fragmentów, dokonaliśmy pełnej inwentaryzacji cmentarza, a nazwiska pochowanych tam dawnych mieszkańców Swołowa ujrzały po dziesięcioleciach światło dzienne. (il. 5)

5. Odczytywanie inskrypcji na jednym z wydobytych z ziemi nagrobków, fot. Andrzej Stachowiak, 2020

Projekt, o którym mowa powyżej, realizowany był we wrześniu i w październiku 2020 roku przez Stowarzyszenie Produktów Markowych Turystyki Wiejskiej „Słupia", przy współpracy Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku, dzięki dofinansowaniu ze środków Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie, w ramach programu „Wspólnie dla dziedzictwa" (edycja 2020). Zadanie miało na celu dokumentację i upamiętnienie nieczynnych nekropolii ewangelickich lub przedwojennych kwater (zaniedbanych części cmentarzy) czynnych dziś cmentarzy parafialnych na tym obszarze. Ponadto na cmentarzu w Swołowie przewidziane były prace porządkowe i zabezpieczenie zachowanych nagrobków.

W trzydziestu jeden miejscowościach gminy znajduje się ponad czterdzieści cmentarzy, na których pochowani są przedwojenni mieszkańcy tych terenów – Niemcy wyznania ewangelickiego. Po wojnie większość ludności autochtonicznej została stąd ewakuowana bądź wysiedlona, a nekropolie niszczały i były świadomie dewastowane. Niektóre z cmentarzy zostały zaadaptowane na potrzeby pochówków powojennych osadników, jednak większość z nich pozbawiona była przez te wszystkie lata jakiejkolwiek opieki. Na ośmiu nekropoliach znajdują się tablice upamiętniające bądź informacyjne (opisujące cmentarz jako atrakcję turystyczną), a na pięciu utworzono lapidaria z ocalałych nagrobków. Cmentarze te stanowią wciąż element wstydliwego czy nawet niechcianego dziedzictwa, a mogłyby przecież w istotny sposób ubogacić przestrzeń społeczno-kulturową i krajobraz kulturowy danej miejscowości. Warunkiem uznania tych nekropolii za „własne", włączenia

ich w domenę lokalnego dziedzictwa kulturowego i ich waloryzacji, musi być jednak pozytywny stosunek lokalnej społeczności do tych zabytków i miejsc pamięci oraz szacunek przejawiający się w dbaniu o groby dawnych mieszkańców.

Swołowskie cmentarze: przykościelny i wiejski, podzieliły losy innych nekropolii ewangelickich na obszarze Ziem Zachodnich[11]. Na pierwszym z nich, w latach 80-tych ubiegłego wieku, jednej nocy zniknęła większość cennych, marmurowych nagrobków. Powstanie lapidarium na terenie tej nekropolii było formą oddania szacunku pochowanym tam dawnym mieszkańcom, choć kształt architektoniczny tego upamiętnienia może budzić wątpliwości (na przykład granitowe podstawy, pozbawione żeliwnych krzyży, wkopano w ziemię „do góry nogami", tak, aby nie było widać żeliwnych „kikutów"). Drugi cmentarz zawsze był na uboczu, poza ostatnimi zabudowaniami. Jednak do 1945 roku był nekropolią zadbaną, posiadającą bramę i świerkowe nasadzenia, wyznaczające jej granice. Po wojnie, pozbawiony opiekunów, popadał w zapomnienie, a z czasem stał się wysypiskiem śmieci. Ideą projektu Stowarzyszenia „Słupia", realizowanego wspólnie z Muzeum, jest rewaloryzacja przestrzeni nekropolii, przywrócenie tego cmentarza wsi i uczynienie go jednym z elementów krajobrazu kulturowego Swołowa, słowem – odtworzenie krajobrazu przeszłości.

Bibliografia

- *Folder – Edukacja – Swołowo 2019*, muzeum.swolowo.pl/wp-content/uploads/2020/08/folder_edukacja_Swo%C5%82owo.pdf (dostęp: 1.09.2020).
- Gonciarz D., *Swołowo – historia jednego przypadku. O symbiozie muzeum z otoczeniem*, w: *Muzea na wolnym powietrzu. Antycypacje*, red. K. Barańska, M. Murzyn-Kupisz, J. Święch, Kolbuszowa – Kraków 2020.
- Gonciarz D., Soja H., *Współczesne kierunki rozwoju budownictwa szkieletowego na terenie Krainy w Kratę*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce", nr 13, Toruń 2012, s. 161-179.
- Mazur M., *Swołowo – ocalone dziedzictwo, refleksje muzealnika*, „Dziedzictwo Kulturowe Wsi", Szreniawa 2019, t. 3, s. 187-192.
- Orłowska J., *Udział markowego produktu turystycznego „Kraina w kratę" w rozwoju gospodarczym regionu*, w: *Dziedzictwo kulturowe – teraźniejszość – przyszłość. Markowy produkt turystyczny Pomorza. XI Konferencja Kaszubsko-Pomorska*, red. M. Boruszczak, Słupsk 2010, s. 48-57.
- Ostrowska-Wójcik H.,. Soja H, *Średniowieczna wieś Swołowo – przykład pomorskiego dziedzictwa kulturowego*, „Nasze Pomorze", Bytów 2000, nr 2, s. 70-83.
- A. Stachowiak, *Kulturowe uwarunkowania dewastacji pomników poległych w Wielkiej Wojnie na Pomorzu po 1945 roku*, w: *Wielkie Pomorze. Wojna i Pokój*, red. R. Kalinowski, Gdańsk-Słupsk 2018, s. 323-349.
- A. Stachowiak, *Niemieckie cmentarze na Ziemiach Zachodnich jako miejsca niepamięci*, „Prace Etnograficzne", Kraków 2015, tom 43, z. 2, s. 123–140.

11 Zob. A. Stachowiak, *Niemieckie cmentarze na Ziemiach Zachodnich jako miejsca niepamięci*, „Prace Etnograficzne", 2015, tom 43, z. 2, s. 123–140.

BIULETYN STOWARZYSZENIA MUZEÓW
NA WOLNYM POWIETRZU W POLSCE
NR 16, 2016-2020

dr Wioletta Brzezińska-Marjanowska
Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Wsi Kieleckiej

Prace konserwatorskie w kościele z Rogowa zaplanowane na rok 2020, jako element długofalowego programu zachowania i ekspozycji regionalnego dziedzictwa kulturowego

Kościół p.w. Matki Boskiej Pocieszenia z Rogowa jest niewątpliwe jednym z najbardziej rozpoznawalnych obiektów należących do Muzeum Wsi Kieleckiej. Powstał on w 1763 roku, pierwotnie posadowiony został na północno-zachodnim skraju wsi Rogów nad Wisłą. Fundatorem świątyni był Michał Wodzicki – biskup przemyski, a jednocześnie dziedzic Rogowa. Daty potwierdzające zakończenie budowy kościoła są widoczne na konstrukcji ołtarza głównego oraz na kartuszu umieszczonym na belce tęczowej. (il. 1)

Kościół można śmiało zakwalifikować do grupy małopolskiej architektury sakralnej o zrębowej konstrukcji ścian. Grupa ta charakteryzuje się skromnym rozplanowaniem wnętrza z szerszą nawą i węższym zamkniętym trójbocznie prezbiterium. Bezwieżową fasadę kościoła podkreśla wydatny półkoliście wygięty na osi gzyms. Ten powtarzający się typowy schemat można zatem odnaleźć w wielu realizacjach XVII-wiecznych, tj. w Świerżach Górnych z 1744 roku, Ciepielowie z 1752 roku, Mniszewie z 1768 roku, Krępej z 1774 roku. Wymienione projekty jak również projekt świątyni z Rogowa można zatem wiązać pośrednio z ciesielskim warsztatem wędrownym Tomasza Wandalskiego, na co wskazuje również Ryszard Brykowski[1].

Modrzewiowy zrąb kościoła oparty został na dębowej podwalinie. Belki ścian od wewnątrz ciosane są na gładko i ściśle do siebie przylegają, na zewnątrz z oblinami. Jest to jednonawowy obiekt z węższym i niższym prezbiterium zamkniętym trójbocznie.

1 R. Brykowski, *Drewniana architektura sakralna regionu radomskiego*, w: *Zabytkowe budownictwo drewniane regionu radomskiego*. Materiały z konferencji zorganizowanej w Radomiu w dniach 15-17.03.1971 r. red. J. Batkowski, R. Brykowski, Radom 1971, s. 53-74.

1. Kościół z Rogowa w Parku Etnograficznym w Tokarni, fot. Wioletta Brzezińska-Marjanowska, 2018

8 listopada 1976 roku kościół pw. Maki Boskiej Pocieszenia z Rogowa został przekazany na rzecz Muzeum Wsi Kieleckiej przez Diecezjalną Kurię Kielecką. Od tego momentu kościół pozostawał pod nadzorem Muzeum. Niestety, doraźne prace zabezpieczające obiekt nie zdołały zapobiec niszczącemu działaniu czasu. Negatywny wpływ na stan zachowania obiektu miały ponadto czynniki zewnętrzne, takie, jak zmienna temperatura, wilgoć oraz liczne kradzieże, które potęgowały jego dewastację. Odwiedzający kościół turyści zabierali ze sobą cenne elementy wyposażenia, m.in. fragmenty organów, a w rezultacie skradziono obraz św. Jana Nepomucena z lewego ołtarza bocznego. Prace rozbiórkowe kościoła rozpoczęły się w dniach 06.05-21.05.1996 roku[2].

Miejscem posadowienia obiektu po jego translokacji na teren Parku Etnograficznego w Tokarni był tzw. Sektor Małomiasteczkowy. Skaliste podłoże skansenu niestety nie ułatwiło zadania, a jednocześnie skomplikowało prace przy wykonywaniu fundamentów, które musiały zostać oszalowane. W rezultacie fundament pod kościołem wyniósł 1,4 m wysokości. Wewnątrz fundamentu podłoże stanowiła płyta betonowa o grubości 15 cm, na której dopiero wykonano podmurówkę z kamienia. Na płycie stanowiącej

2 *Sprawozdanie z montażu w Skansenie w Tokarni kościoła p.w. Matki Bożej Pocieszenia z Rogowa*, oprac. G. Czerwińska, Archiwum Muzeum Wsi Kieleckiej 1996-1998, sygn. 19/85.

2. Rzeźba Anioła, stan: przed konserwacją, fot. Wioletta Brzezińska-Marjanowska, 2019

3. Rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego, stan: przed konserwacją, fot. Wioletta Brzezińska-Marjanowska, 2019

podłoże pod posadzką wykonano też izolację przeciwwilgociową z podwójnej warstwy papy na lepiku. W lipcu 1997 roku odbyło się wmurowanie aktu erekcyjnego, od tego też momentu prace nabrały znacznego tempa. Wykonana została podmurówka z kamienia na zaprawie cementowo-wapiennej, rozpoczęto też montaż zrębu. Do końca grudnia 1997 roku stanął cały zrąb kościoła, zamontowano również belki stropowe.

Od tego momentu przy kościele prowadzone są sukcesywne prace konserwatorskie mające na celu zachowanie jego jak największej autentyczności. Prace konserwatorskie przeprowadzone na początku XXI wieku wykonane zostały na duża skalę. Skupiały się przede wszystkim na konserwacji eksponatów przeniesionych wraz z kościołem z Rogowa, jak i na konserwacji polichromii zdobiącej wnętrze kościoła. Prace te zrealizowane zostały przez pracowników Działu Konserwacji Zbiorów pod nadzorem ówczesnego kierownika Działu Konserwacji Tomasza Dzikowskiego. Kontynuacją tych prac są regularne konserwacje eksponatów ruchomych wchodzących w skład wyposażenia Kościoła. Od 2015 roku prowadzone są prace, które udało się zrealizować dzięki programom z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Charakter tych prac uległ jednak modyfikacji, w rezultacie czego zakres prac konserwatorskich, ich program i preliminarz są przygotowywane przez Dział Konserwacji, a następnie w ramach przeprowadzanych przetargów prace te są zlecane firmom

4. Tabernakulum, widok od frontu, stan: przed konserwacją, fot. Wioletta Brzezińska-Marjanowska, 2019

5. Tabernakulum, widok od frontu, stan: przed konserwacją, fot. Wioletta Brzezińska-Marjanowska, 2018

zewnętrznym, które zajmują się konserwacją dzieł sztuki. Nadzór konserwatorski pełniony jest tak, jak dotychczas, przez Dział Konserwacji Zbiorów.

W 2015 roku przeprowadzone zostały pace konserwatorskie przy dwóch bocznych ołtarzach, do północnego ołtarza przywrócona została rzeźbiona rama, wykonana została ponadto kopia skradzionego obrazu św. Jana Nepomucena.

W roku 2017 przeprowadzono konserwację ołtarza głównego, w trakcie której uzupełnione zostały ubytki w złoceniach detalu architektonicznego, a także przywrócono zasuwę ołtarzową przedstawiającą obraz św. Mikołaja.

W następnym roku przeprowadzono konserwację ambony, w trakcie której ustabilizowana została jej konstrukcja oraz uzupełniono ubytki srebrzeń na dekoracji snycerskiej. Do końca roku 2020 zaplanowana została konserwacja dwóch rzeźb: anioła i Chrystusa oraz konserwacja dwukondygnacyjnego tabernakulum. Eksponaty te zostały pozyskane w 2019 roku z Rogowa i jednocześnie wzbogaciły kolekcję muzealnych zabytków ruchomych. Po wykonanych pracach konserwatorskich będą stanowiły część ekspozycji Kościoła z Rogowa. (il. 2-3)

Z pośród trzech ostatnich wymienionych eksponatów na uwagę zasługuje przede wszystkim dwukondygnacyjne tabernakulum. (il. 4-5)

Eksponat można datować na połowę XVIII wieku, na który wskazuje wykorzystana dekoracja, jak i detal architektoniczny. Zabytek należy do grupy tabernakulów reprezentujących obiekty tzw. „małej architektury nawiązującej do architektury sakralnej".

6. Tabernakulum, detal wieńczący część obrotową expositorium, fot. Wioletta Brzezińska-Marjanowska, 2019

Grupa piętnastu obiektów należących do tego typu tabernakulów została szerzej opisana w artykule Henryka Brzozowskiego i obejmuje eksponaty, które znajdują się w granicach obecnej Rzeczypospolitej[3]. Forma dwukondygnacyjnego tabernakulum ma swoje podłoże w XVII wieku, który nazywany jest okresem „częstego wystawiania Najświętszego Sakramentu" Wówczas tabernakula oprócz dotychczasowej funkcji przechowywania Eucharystii zaczęły też pełnić funkcję wystawiania konsekrowanej hostii dla celów adoracyjnych. Rozbudowana liturgia eucharystyczna, cytując wspomnianego wyżej autora; oprócz celów religijnych służyła ponadto celom propagandowym. Była publiczną manifestacją ortodoksyjnej wiary Kościoła rzymskokatolickiego wobec reformatorskiej negacji w prawdziwą, rzeczywistą i substancjalną obecność Chrystusa pod postacią konsekrowanych hostii[4].

Tabernakulum z Rogowa wykonane zostało całkowicie z drewna na planie trapezoidalnym. Należy do typu wspomnianych realizacji architektonicznych z bocznymi przęsłami i dwukondygnacyjną częścią centralną. Tabernakulum reprezentuje odmianę z dolnym *repositorium*, stanowiącym miejsce na rezerwę eucharystyczną oraz z górnym *expositorium*, czyli tron wystawienia dla Najświętszego Sakramentu, albo na pomieszczenie cudownych wizerunków.

3 H. Brzozowski, Srebrna architektura, czyli o tabernakulach barokowych zachowanych w granicach obecnej Rzeczypospolitej, „Architectus", z. 2(34), Wrocław 2013, s. 19-44.
4 Tamże, s. 20.

Repositorium z dwuskrzydłowymi drzwiczkami zamkniętymi łukiem pełnym. Od frontu drzwiczki ozdobione kielichem z promienistą hostią. Wnętrze polichromowane w kolorze cynobru i minii. Ozdobione dekoracją snycerską w formie złoconych gwiazd. Skrajne powierzchnie *repositorium* flankowane podwójnymi wolutami. Dolna strefa woluty ze zwojem zwieńczonym kogucim grzebieniem. Od frontu woluty żłobkowane. Na powierzchni wolut dekoracja pasowa z festonami. Woluty zwieńczone fragmentarycznie zachowanym gzymsem.

7. Tabernakulum, detal – stan: przed konserwacją, fot. Wioletta Brzezińska-Marjanowska, 2019

Górna część tabernakulum – *expositorium*; na planie centralnym, obrotowa, czteropodziałowa. Dwie symetryczne nisze sklepione prawdopodobnie konchowo, pełniły rolę tronów wystawienia. Jedna z nisz *expositorium* polichromowana. Utrzymana w tonacji ciemnych zieleni i kobaltów z motywem słońca o antropomorficznych cechach. Druga z nisz obrotowego *expositorium* z muszlą kartuszową o żłobkowanej strukturze i zwiniętych brzegach. Konchowe nisze oddzielone od siebie pełnymi ściankami. Jedna ze ścianek pozostawiona w formie gładkiej, polichromowanej. Druga ze ścianek z blendą zamkniętą półkoliście z motywem krzyża. Ścianka z dekoracją w formie złoconej bordiury, zdobionej rysunkiem kwiatów wykonanych rylcem. *Expositorium* połączone z *repositorium* za pomocą metalowego czopa. (il. 6)

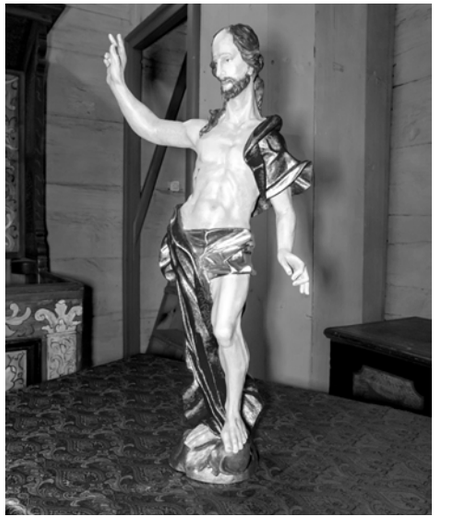
Dwa skrajne przęsła tabernakulum w formie pełnych ścian flankowanych dwoma pilastrami zdobionymi kwiatowymi festonami. Pilastry zwieńczone pierwotnie kapitelami o motywach floralnych. Płyciny pomiędzy pilastrami z dekoracją *rocaile* zwieńczoną kogucim grzebieniem. Przęsła tabernakulum zwieńczone prawdopodobnie wolutowo o profilowanych gzymsach – niestety, ten element dekoracji nie zachował się. (il. 7)

Stan zachowania tabernakulum można określić jako bardzo zły, jego konstrukcja jest niestabilna. Zarówno w ornamentyce, jak i detalach rzeźbiarskich występują ubytki. Miejscowo widoczne są też ślady po żerujących niegdyś owadach. Drewno bez świeżo wysypującej się mączki drzewnej. Na powierzchni pojawiają się liczne zawilgocenia z zaciekami i wykwitami grzybni. Tabernakulum pierwotnie polichromowane. Pokryte złotem płatkowym w partiach ornamentalnych (m.in. *rocaile*, festony, nisze *expositorium*).

Zewnętrzna warstwa malarska w większości nie zachowała się. W miejscach, gdzie pozostały ślady polichromii, farba osypuje się i kruszy. Fragmentarycznie zachowana polichromia wykazuje słabą adhezję do podłoża. Eksponat pokryty warstwą kurzu i zabrudzeń, wymaga podjęcia natychmiastowych prac konserwatorskich.

8. Tabernakulum – stan po konserwacji, fot. Mariusz Łężniak, 2020

9. Rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego – stan: po konserwacji, fot. Mariusz Łężniak, 2020

Przedmiotem prac przeprowadzonych w drugiej połowie 2020 roku będzie pełna konserwacja tabernakulum. Celem prac konserwatorskich będzie zahamowanie procesu niszczenia obiektu i przywrócenie jego wartości artystycznych i estetycznych. Wszystkie zabiegi zostaną poprzedzone analizą technologii i techniki wykonania dzieła, określeniem zakresu i przyczyn zniszczeń oraz próbami gwarantującymi właściwy dobór środków i metod konserwatorskich.

Ze względu na rangę obiektu, jego funkcję oraz stan zachowania proponuje się przeprowadzenie pełnej konserwacji zarówno technicznej, jak i estetyczno-plastycznej. Kościół z Rogowa jest obiektem czynnym, w związku z tym po wykonaniu zabiegów technicznych powinno się wykonać konserwację estetyczną o charakterze zachowawczym oraz pełną rekonstrukcję wszystkich ubytków i brakujących elementów rzeźbiarskich.

Po demontażu i rozpoczęciu prac będzie możliwe określenie stanu zachowania poszczególnych warstw chronologicznych.

Zakłada się uczytelnienie i eksponowanie pierwszej widocznej warstwy. Planuje się eksponowanie tabernakulum w jego pierwotnej kolorystyce, niemniej jednak w razie źle zachowanych warstw spodnich konieczne będzie przyjęcie ekspozycji warstw najlepiej

zachowanych. Sprecyzowanie postępowania konserwatorskiego może zostać określone w trakcie prac i przedstawione na spotkaniach komisji konserwatorskiej. Ze względu na zły stan zachowania obiektu, zwłaszcza mocne rozeschnięcie wielu fragmentów oraz uszkodzenia konstrukcyjne, tj. widoczne duże szczeliny związane z pracą drewna oraz osłabienie struktury, tabernakulum wymaga całkowitego rozmontowania i przeprowadzenia wszystkich prac konserwatorskich w warunkach studyjnych.

Dotyczy to w szczególności impregnacji strukturalnej zniszczonych elementów drewnianego tabernakulum.

Sposób łączeń będzie rozeznany i jeżeli łączenia będą łatwe do rozłożenia bez powstania dodatkowych uszkodzeń, wtedy wykonany zostanie całkowity demontaż. Konieczne jest przeprowadzenie dezynfekcji, dezynsekcji, impregnacji.

Proponowana w pierwszym etapie konserwacja techniczna docelowo wzmocni strukturalnie pierwotne materiały, w pierwszej kolejności drewno, poprzez zastosowanie głębokiej impregnacji strukturalnej żywicami syntetycznymi połączonymi z dezynsekcją. Zabieg wykonywany będzie metodą kąpieli i powlekania z opóźnionym odparowaniem w oparach pod namiotem foliowym. Proponuje się ustabilizowanie rozłączonych elementów, tj. drzwiczki do repositorium z równoczesnym wykonaniem koniecznych uzupełnień o charakterze konstrukcyjnym wraz ze wzmocnieniem lub wymianą połączeń stolarskich. Pęknięcia i odspojenia drewna proponuje się skleić klejem stolarskim. Ubytki drewna w strukturze proponuje się wypełnić drewnem sezonowanym, zgodnym gatunkowo. W szczeliny wklejone będą pióra z tego samego gatunku drewna. Zakłada się uzupełnienie wszystkich brakujących fragmentów oraz ubytków formy rzeźbiarskiej i dekoracji snycerskiej w drewnie sezonowanym, gatunkowo zgodnym z pierwotnym (w tym uzupełnienie naczółka wieńczącego, w formie analogicznej do formy pierwotnej lub form stosowanych w danym okresie).

Należy usunąć wszystkie późniejsze przemalowania i nawarstwienia. Zabieg ten należy wykonać metodami chemicznymi i mechanicznymi. W trakcie prac przeprowadzona będzie analiza układu warstw na obiekcie. Ubytki warstwy malarskiej proponuje się uzupełnić w technice oryginalnej metodą scalającą. Rekonstrukcje i uzupełnienia zapraw proponuje się wykonać w technice kredowo klejowej.

Fragmenty pierwotnie złocone w technice klejowej zostaną zrekonstruowane w tej samej technice, o ile ich stan nie pozwoli na regenerację istniejących. Wszystkie wtórne nie technologiczne złocenia zostaną usunięte. Ubytki złoceń zostaną wypełnione szlachetnym złotem płatkowym i proszkowym w technice pulmentowej.

W celu zabezpieczenia przed nadmiernym brudzeniem oraz przetarciami oraz dla łatwiejszej pielęgnacji obiektu po konserwacji, warstwy malarskie i złocenia proponuję zabezpieczyć odpowiednio dobranymi materiałami. Wszystkie środki i metody będą ściśle dobrane po przeprowadzeniu prób na obiekcie.

Koncepcja estetyczna ekspozycji zostanie skonsultowana w trakcie kolejnych komisji konserwatorskich. Po wykonaniu pełnej konserwacji technicznej i estetycznej wszystkie elementy tabernakulum zostaną ponownie złożone i zamontowane w kościele z zachowa-

10. Rzeźba Anioła – stan: po konserwacji, fot. Mariusz Łężniak, 2020

niem tradycyjnych połączeń stolarskich oraz w razie potrzeby dodatkowych wzmocnień metalowych. Wszystkie zabiegi konserwatorskie zostaną udokumentowane fotograficznie i pisemnie. Zakończenie prac przy tabernakulum planowane jest na koniec bieżącego roku.

W następnych latach planowane są kolejne prace związane z konserwacją obiektów ruchomych w kościele z Rogowa, m.in. konserwacja zachowanego zespołu obrazów przedstawiających Stacje Drogi Krzyżowej, czy konserwacja elementów organowych.

Kościół z Rogowa jest obiektem, w którym prowadzone są ponadto stałe prace remontowe i konserwatorskie. Jest on pod bezpośrednią opieką Działu Konserwacji Zbiorów, który we współpracy z Działem Technicznym, Działem Badań Etnograficznych, Działem Zbiorów Muzealnych oraz Działem Edukacji Etnograficznej na bieżąco stara się dbać o substancję zabytkową, jak i monitorować jego stan zachowania.

Od redakcji: *Pod koniec roku 2020 wykonawca przekazał do Muzeum Wsi Kieleckiej opisywane w tekście przedmioty (dwie rzeźby z wizerunkami anioła i Chrystusa Zmartwychwstałego oraz tabernakulum). Wykonane prace konserwatorskie zostały zaakceptowane przez Komisję Odbiorczą. W roku bieżącym eksponaty zostaną wykorzystane do aranżacji wystawy o drewnianych kościołach Kielecczyzny* (il. 8-10)

Bibliografia:

- Brykowski R., *Drewniana architektura sakralna regionu radomskiego*, w: *Zabytkowe budownictwo drewniane regionu radomskiego*. Materiały z konferencji zorganizowanej w Radomiu w dniach 15-17.03.1971 r., red. J. Batkowski, R. Brykowski, Radom 1971, s. 53-74.
- Brzozowski H., *Srebrna architektura, czyli o tabernakulach barokowych zachowanych w granicach obecnej Rzeczypospolitej*, „Architectus", z. 2(34), Wrocław 2013, s. 19-44.
- *Sprawozdanie z montażu w Skansenie w Tokarni kościoła p.w. Matki Bożej Pocieszenia z Rogowa*, oprac. G. Czerwińska, Archiwum Muzeum Wsi Kieleckiej 1996-1998, sygn. 19/85.

KALEJDOSKOP MUZEALNY: DZIAŁALNOŚĆ MUZEÓW NA WOLNYM POWIETRZU W POLSCE W LATACH 2016-2020

Muzeum Lubuskie im. Jana Dekerta
w Gorzowie Wielkopolskim
Filia Zagroda Młyńska
ul. Leśna 37, 66-450 Bogdaniec
tel. 95 732 28 43
info@muzeumlubuskie.pl

MUZEUM LUBUSKIE
im. Jana Dekerta w Gorzowie Wlkp.

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2019-2021: projekt pn. „Kompleksowy remont, konserwacja i renowacja zabytków oraz modernizacja wystaw stałych w Zagrodzie Młyńskiej w Bogdańcu".

Młyn od strony południowo-zachodniej, fot. archiwum Muzeum

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

- Do czasu rozpoczęcia inwestycji w Zagrodzie Młyńskiej realizowano program edukacyjny „Od ziarna do chleba", obejmujący wypiek chleba w ogrodowym piecu chlebowym. Wspólnie z Gminą Bogdaniec oraz Izbą Rzemieślniczą w Gorzowie Wielkopolskim. Muzeum Lubuskie organizowało w sierpniu doroczne Lubuskie Święto Chleba. 24 września 2016 roku oraz 15 września 2018 roku w Zagrodzie Młyńskiej odbywał się polsko-niemiecki konkurs „Historyczne Gotowanie", realizowany we współpracy z Verein zur Förderung von Beschäftigung und Qualifizierung Bad Freienwalde e.V. z Bad Freienwalde.

Wydawnictwa muzealne

- 2019: „Custodia. Rocznik Muzeum Lubuskiego im. Jana Dekerta w Gorzowie Wielkopolskim", t. I.
- 2020: „Custodia. Rocznik Muzeum Lubuskiego im. Jana Dekerta w Gorzowie Wielkopolskim", t. II; „Późnośredniowieczny warsztat garncarski ze Smolnicy. Rekonstrukcja procesu wytwarzania naczyń", Małgorzata Pytlak.
- 2018-2020: „Waldemara Kućki spacer po Gorzowie (lata 60. i 70.)" Lech Dominiak, t. I i II.

Opracował dr Mirosław Pecuch

Uczestnicy polsko-niemieckiego konkursu „Historyczne gotowanie 2018", fot. archiwum Muzeum

Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie"
ul. Parkowa 25, 41-500 Chorzów
tel. 32 241 07 18,
sekretariat@muzeumgpe-chorzow.pl

Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie"

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2016: pozyskanie XIX-wiecznego budynku mieszkalnego z Wilamowic koło Bielska-Białej (na potrzeby przyszłej zagrody wilamowskiej).
- 2016-2017: posadowienie drewnianego prefabrykowanego kościoła ewangelickiego z Bytomia-Bobrka z 1932 r. na terenach pozyskanych wcześniej pod odrębną ekspozycję budownictwa ery przemysłowej.
- 2016-2020: realizacja działań w obrębie dotychczasowej ekspozycji plenerowej tradycyjnego budownictwa wiejskiego i małomiasteczkowego, które miały na celu przede wszystkim przywrócenie detali i elementów pominiętych w procesach translokacji i rekonstrukcji we wcześniejszych latach.

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2016-2020: wymiana pokryć dachowych pięciu obiektów kubaturowych (chałup z Łaz, Krasów i Kaliny oraz stodół z Łaz i Miedar).
- 2019-2020: realizacja kompleksowego systemu instalacji ochrony przeciwpożarowej, antywłamaniowej oraz monitoringu na terenie ekspozycji.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

- 2016-2020: realizacja kilku projektów polegających na opracowaniu i digitalizacji spuścizny po prof. Adolfie Dygaczu, zwieńczona otwarciem wystawy „Życie jako pieśń. Z teki profesora Adolfa Dygacza"; modyfikacja oferty edukacyjnej pod kątem wyżej wymienionych działań.

Chałupa z Krasów, fot. archiwum Muzeum

- 2018-2020: w związku z obchodami 100-lecia odzyskania niepodległości oraz rocznic wybuchu powstań śląskich, Muzeum na swoim terenie przygotowało zespół dedykowanych tym wydarzeniom aranżacji wnętrz.

Osiągnięcia

- 2017: nagroda główna Marszałka Województwa Śląskiego za Wydarzenie Muzealne Roku 2016 za dokonania z zakresu konserwacji – „Konserwacja skrzyni dębowej z okuciami żelaznymi ze zbiorów MGPE wraz z wydarzeniami towarzyszącymi".

Kościół z Bytomia-Bobrka, fot. archiwum Muzeum

- 2018: nagroda główna Marszałka Województwa Śląskiego za Wydarzenie Muzealne Roku 2017 za dokonania z zakresu konserwacji – „Kościół ewangelicko-augsburski z Bytomia-Bobrka – rekonstrukcja obiektu i wystroju z wykorzystaniem oryginalnych elementów konstrukcyjnych i wyposażenia"; wyróżnienie Marszałka Województwa Śląskiego za Wydarzenie Muzealne Roku 2017 w kategorii publikacje książkowe – „Najmilsze zimowe wieczory. Piyrzi furgało, berōw sie słuchało", autorstwa Anny Stronczek.
- 2020: wyróżnienie Marszałka Województwa Śląskiego za Wydarzenie Muzealne Roku 2019 w kategorii dokonania z zakresu konserwacji – „Konserwacja pieca żeliwnego pochodzącego z miejscowości Wieszowa".

Sprawy pracownicze i organizacyjne

- 28 grudnia 2017 r. Muzeum zostało wpisane do Państwowego Rejestru Muzeów.

Wydawnictwa muzealne

- 2016: „Narracja, obyczaj, wiedza. O zachowaniu niematerialnego dziedzictwa kulturowego"; „Jako downi bywało" (tomy 1-3).
- 2016-2020: „Rocznik Muzeum Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie" (tomy 4-8); „Monografie i Materiały MGPE" (13 woluminów).
- 2016-2020: „Historia, ludzie i miejsca... Zeszyty budownictwa drewnianego MGPE" (numery 10-20).
- 2020: „Śląska fabryka fajek glinianych w Zborowskiem", Barbara Papaj.

Opracował Zespół MGPE

Muzeum Rolnictwa
im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu
ul. Pałacowa 5, 18-230 Ciechanowiec
tel. 86 27713 28
info@muzeumrolnictwa.pl

MUZEUM ROLNICTWA
IM. KS. KRZYSZTOFA KLUKA W CIECHANOWCU
INSTYTUCJA KULTURY WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2017: obok jednej z zagród postawiono kapliczkę słupową z rzeźbą Św. Rocha.
- 2018: zbudowano wiatę drewnianą na wzór lamusa z XVIII w., pod którą umieszczono zabytkową maszynę do wyrobu wióra osikowego.
- 2020: przywrócenie oryginalnego koloru elewacji zabytkowej szkoły w Winnie Chrołach, którą pomalowano na kolor zielony, a stolarkę okienną, drzwiową i zdobienia na kolor biały.
- 2016-2020: gruntowny remont dwóch wiatraków „koźlaków" i wymiana dachów słomianych na 16 budynkach.

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2016-2018: dzięki funduszom unijnym z RPO WP został zrealizowany projekt pn. „Restauracja obiektów zespołu pałacowo-parkowego wraz z konserwacją muzealiów Muzeum Rolnictwa im. Ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu", w ramach którego przeprowadzono m.in. remont elewacji zabytkowej stajni, wymieniono poszycie słomiane na 9 zabytkowych budynkach, wyremontowano pawilon wystawienniczy i magazynowy, zakonserwowano 425 muzealiów ruchomych oraz przebudowano ciągi komunikacyjne.
- 2017: rozpoczęcie inwestycji pn. „Budowa centralnego magazynu zbiorów wraz z częścią ekspozycyjną i centrum edukacyjnym" o pow. użytkowej ponad 6000 m^2. W budynku znajdują się magazyny zbiorów, nowocześnie wyposażona pracownia konserwacji i stolarni oraz pracownia digitalizacji.

Centralny Magazyn Zbiorów, fot. A.Warchała

Pałac hr. Starzeńskich z poł. XIX w., główna siedziba Muzeum, fot. A. Warchała

- 2019-2020: realizacja projekt pn. „Termomodernizacja budynków Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu", w ramach którego m.in. wykonano instalacje dolnego źródła, zainstalowano pompy ciepła i kotły olejowe oraz zamontowano panele fotowoltaiczne.
- 2020: realizacja zadania „Ciechanowiec, zespół pałacowy" (XIX w.), prace remontowo-renowacyjne w ramach programu „Ochrona zabytków".

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Wystawy czasowe i stałe

- 2016-2020: Muzeum Zamek Królewski w Warszawie prezentowało w Ciechanowcu następujące wystawy: „Podlasie na dawnych mapach Rzeczypospolitej Obojga Narodów z kolekcji dr. Tomasza Niewodniczańskiego w zbiorach Zamku Królewskiego w Warszawie"; „Andrzej Ciechanowiecki – kolekcjoner i darczyńca"; „Zamek nieznany. Z badań archeologicznych w Zamku Królewskim w Warszawie".
- 2017-2019: „Białoruska Ikona Ludowa"; „Dywany dwuosnowowe ze zbiorów Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu"; „Białoruskie Stroje Ludowe" – w ramach umowy o współpracy podpisanej pomiędzy Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu a Białoruskim Państwowym Muzeum Architektury Ludowej i Życia Codziennego w Mińsku.
- 2018: ekspozycja czasowa pt. „Ignacy Pieńkowski (1877-1948). Malarz z Podlasia"; „Dzieje rolnictwa na ziemiach polskich", pokazująca najważniejsze zjawiska w rolnictwie w przekroju historycznym.

Konferencje i spotkania

- 2016: konferencja pn. „Ksiądz Krzysztof Kluk i badacze epoki stanisławowskiej".
- 2017: międzynarodowa konferencja pn. „Wolni i uwłaszczeni. Chłopi, a przemiany społeczne, gospodarcze i polityczne w Europie wschodniej w XIX i na początku XX wieku".
- 2018: międzynarodowa konferencja „Drogi do niepodległości narodów Europy Wschodniej 1914-1921"; współorganizacja Szkoły Letniej PKN ICOMOS, w trakcie której prowadzono wykłady dotyczące szeroko pojętej tematyki związanej z drewnem oraz przeprowadzono zajęcia praktyczne związane z translokacją spichlerza.
- 2019: konferencja pn. „Chłopi na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej do czasów uwłaszczenia".

Konserwacja muzealiów

- 2017: realizacja zadania pn. „Konserwacja obrazów olejnych ze zbiorów Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu" w ramach programów ministerialnych.

Powiększanie kolekcji muzealnej

- 2016-2020: dalszy rozwój kolekcji Działu Techniki Rolniczej – kolekcja ciągników rolniczych (58 szt.), kolekcja maszyn parowych składająca się z 12 lokomobil parowych i kolekcja silników spalinowych stacjonarnych.

Osiągnięcia

- 2016: tytuł Kulturalnej Perły; Podlaski Laur Muzealny – za wydawnictwo „Rośliny lecznicze".
- 2017: wyróżnienie NID dla Konkursu na Najlepiej Zachowany Zabytek Wiejskiego Budownictwa Drewnianego w Województwie Podlaskim; nagroda III Stopnia w Konkursie o Nagrodę Glogera za działalność wydawniczo-naukową; Certyfikat „Najlepszego Produktu Turystycznego" POT.
- 2018: Podlaska Marka Roku za organizację wydarzenia pn. Podlaskie Święto Chleba.

Wydawnictwa

- 2016–2020: Ciechanowiecki Rocznik Muzealny (7 zeszytów).

Opracowała Anna Wiśniewska

Wielkopolski Park Etnograficzny
Oddział Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy
Dziekanowice 23, 62-261 Lednogóra
tel. 61 427 50 10 w. 340
wpe@lednica.pl

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2016-2021: prace przy montażu domu z Dziekanowic, który pozyskano do muzeum w 2011 roku.
- 2017: zakup do zbioru muzealiów nieruchomych stodoły z Kruchowa (gm. Trzemeszno).
- 2018: translokacja plebanii ze wsi Nosków (gm. Jaraczewo).
- 2019-2021: prace przy montażu budynku plebanii z Noskowa.
- 2019: rekonstrukcja pieca garncarskiego według projektu garncarza z Czarnego Brodu Józefa Dzieciątkowskiego.

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2016-2019: montaż chałupy z Dziekanowic.
- 2017: kompleksowy remont spichlerza z Majkowa (wymiana podwaliny, podłóg, uszkodzonych elementów ścian i gontu; remont wiatraka z Gryżyny; remont więźby dachowej w stodole sochowej z Dobrzeca; założenie nowego pokrycie słomianego na piwnicy z Końskiej Wsi.
- 2018: kompleksowy remont wiatraka paltraka z Kędzierzyna; remont budynków inwentarskich z Dzierżanowa i z Goździna.
- 2019: remont wiatraka koźlaka z Mierzewa.
- 2020: wymiana pokryć dachowych na domu z Goździna i Lubczynka oraz na budynku inwentarskim z Krobii Starej.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Wystawy stałe

- 2017: „Wielkopolska rzeźba – wielkopolscy rzeźbiarze" – wystawa poświęcona współczesnej rzeźbie nieprofesjonalnej; przedstawiono 350 prac rzeźbiarskich w drewnie i glinie oraz

Fragment ekspozycji muzealnej, fot. M. Jóźwikowska

sylwetki 40 rzeźbiarzy, autorka Marta Romanow-Kujawa; zmodernizowanie wystawy stałej w dworze ziemiańskim ze Studzieńca, we wnętrzu alkierza wschodniego: „Dwór ziemiański – kawiarka i kredens w ziemiańskim dworze", autorka Małgorzata Fryza.

Fragment ekspozycji muzealnej, fot. M. Jóźwikowska

- 2018: „Dziedzictwo Nowotomyskich Olędrów. Chmiel – historia uprawy w Wielkopolsce" -wystawa w suszarni chmielu z Chojnik, autorka Adriana Garbatowska; „Żarna i nie tylko…" wystawa w wiatraku z Gryżyny (Mały Skansen), autor dr Bartosz Prabucki.
- 2019: wystawa w domu z Dziekanowic pt. „Dziekanowice i ich mieszkańcy", autorka Małgorzata Fryza.

Wystawy czasowe

- 2018: „Kościelna szata" – wystawa w kościele z Wartkowic, autorka Marta Romanow-Kujawa
- 2019: „Obrazy na drewnie. Jagoda Jóźwiak", autorka Marta Romanow-Kujawa.
- 2020: „Nie-zabawki. Człowiek nie – zabawka", wystawa prac Piotra Rogalińskiego.

Konferencje

- 2019: współorganizacja międzynarodowej konferencji Europejskiego Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu (AEOM).

Osiągnięcia

- 2016: wyróżnienie w XIV edycji konkursu na wielkopolskie wydarzenie muzealne roku IZABELLA 2015 w kategorii „Działalność edukacyjna, promocyjna i marketingowa" za projekt edukacyjny „Obóz ćwiczebny wojsk wielkopolskich".
- 2020: druga nagroda w konkursie IZABELA 2019 w kategorii działalność edukacyjna za inscenizację „Obrazy z życia Powstańców".

Wydawnictwa muzealne

- 2018: „Rzeźbiarze ziemi gnieźnieńskiej", album, Marta Romanow-Kujawa.
- 2019: „Kościół z Wartkowic 1719-2019", Marta Romanow-Kujawa.
- 2020: „Obrazy z życia powstańców", album, Adriana Garbatowska.

Opracował zespół WPE

Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach
Oddział Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku
Kluki 27, 76-214 Smołdzino
tel. 59 846 30 20
muzeum@muzeumkluki.pl

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2017: restauracja pomnika Klukowian poległych w I wojnie światowej, znajdującego się na cmentarzu w Klukach.
- 2019: pożar Karczmy u Dargoscha, który strawił cały dach z poddaszem; do tej pory nie została podjęta odbudowa.

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2018-2020: instalacja alarmów przeciwwłamaniowych i przeciwpożarowych, objęte nimi zostały wszystkie obiekty muzealne.
- 2019-2020: remont magazynów muzealnych i pokoi gościnnych w budynku dawnej szkoły (wymieniana stolarki okiennej, odświeżenie ścian, drewnianych podłóg i łazienek).

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Wystawy stałe

- 2019: „Pokój malarki z lat 30. XX wieku" – wystawa uzupełniła ofertę w budynku dawnej szkoły w Klukach – Galerii Pomorskiego Malarstwa Plenerowego.

Wystawy czasowe w muzealnej chałupie z Żoruchowa

- 2015-2019: realizacja projektu „Zatrzymać czas": przeprowadzono kilkadziesiąt wywiadów – wspomnień z dawnymi mieszkańcami Kluk i ziemi słowińskiej na terenie Polski i Niemiec, dotyczących wspomnień z lat 30. i 40. oraz powojennych. Wydano trzy publikacje, dwie płyty z filmami, odbyły się dwie wystawy. Pozyskano materiał fotograficzny.

„Czarne wesele", fot. archiwum Muzeum

- 2016: „U rymarza, cieśli, kołodzieja", scenariusz i aranżacja Violetta Tkacz-Laskowska.
- 2017: „Przywiezione w kufrach, przechowane w szufladach. Bagaż osadników", scenariusz i aranżacja Gabryela Włodarska-Koszutowska.

- 2017-2019: wystawa „mobilna” „Nazywano ich Słowińcami”.
- 2018: „Rzeczy po przejściach – od narodzin do śmierci. Obrzędy rodzinne na Pomorzu”, scenariusz i aranżacja Małgorzata Dubasiewicz.
- 2019: „Konik. Zwykła zabawka?”, scenariusz i aranżacja Violetta Tkacz-Laskowska.

Pokaz zajęć w ogrodzie, fot. archiwum Muzeum

Stałe imprezy

- „Czarne wesele”, „Dzień dziecka w skansenie”, „Weekend w muzeum”, „W niedzielę u Klicków”, „W słowińskiej zagrodzie w roku 1917, 1934, 1941, 1951”, „Wkoło ryby”, „Pożegnanie lata. Jesień się pyta, co lato zrobiło”.

Osiągnięcia

- 2019: Wyróżnienie Marszałka Województwa Pomorskiego za wydarzenie „Wkoło ryby” w kategorii Oferta turystyczna 2018.
- 2020: Pomorska Nagroda Muzealna za 2018 rok za wystawę „Rzeczy po przejściach – od narodzin do śmierci. Obrzędy rodzinne na Pomorzu”.

Sprawy pracownicze i organizacyjne

- Z pracy zrezygnowały dwie etnografki: Małgorzata Dubasiewicz i Magdalena Lesiecka.
- 19 grudnia 2020 roku zmarł kierownik Henryk Soja.

Wydawnictwa muzealne

- 2016: „U rymarza, cieśli, kołodzieja”, V. Tkacz-Laskowska, katalog wystawy.
- 2017: „Przywiezione w kufrach, przechowane w szufladach. Bagaż osadników”, G. Włodarska-Koszutowska, katalog wystawy.
- 2018: „Zatrzymać czas”, J. Jagoda, katalog wystawy; „Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach. Cztery pory roku”, V. Tkacz-Laskowska; „Rzeczy po przejściach – od narodzin do śmierci. Obrzędy rodzinne na Pomorzu”, M. Dubasiewicz, katalog wystawy.
- 2019: „Wodna opowieść z północy”, M. Kubasiewicz, M. Lesiecka; „Kluki. Świat utracony”, V. Tkacz-Laskowska (+film); „Konik, zwykła zabawka?”, V. Tkacz-Laskowska, katalog wystawy.
- 2020: „Słowińcy w oczach… Franza Tetznera”, R. Kupisiński, V. Tkacz-Laskowska (red.); „Pomorskie malarstwo plenerowe I połowy XX wieku”, V. Tkacz-Laskowska; „Kluki zachowane w pamięci”, V. Tkacz-Laskowska.

Opracowała Violetta Tkacz-Laskowska

Kujawsko-Dobrzyński Park Etnograficzny w Kłóbce
Oddział Muzeum Ziemi Kujawskiej
i Dobrzyńskiej we Włocławku
87-840 Lubień Kujawski
tel. 54 284 27 92
klobka@muzeum.wloclawek.pl

Zmiana ekspozycji plenerowej

- 2016-2017: przeniesienie i rekonstrukcja zabytkowego kościoła drewnianego z Brzeźna gm. Lipno.
- 2020: rekonstrukcja zabytkowego spichlerza dworskiego – I etap.

Dwór w Kłóbce, fot. archiwum Muzeum

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2016: budowa ścieżki przyrodniczo-historycznej w zabytkowym parku dworskim.
- 2016-2017: rozbudowa monitoringu wizyjnego i sieci hydrantowej.
- 2018: remont słomianych pokryć dachowych na obiektach zabytkowych.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

- Festyny folklorystyczne z cyklu „Z życia dawnej wsi” oraz Spotkania muzyczne z cyklu „Wieczór pod lipą”.

Osiągnięcia

- 2016: laureat ogólnopolskiego konkursu „Zabytek zadbany 2016” – I miejsce w kategorii rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu za kompleksowy projekt rewaloryzacji zespołu dworsko-parkowego w Kłóbce.

Kościół z Brzeźna, fot. archiwum Muzeum

Wydawnictwa muzealne

- 2016: „Rocznik muzealny”, t. XVI.
- 2017: folder informacyjny „Kościół z Brzeźna”.
- 2018: „Rocznik muzealny”, t. XVII; katalog wystawy „W kuźni Andrzeja Schmidta”.
- 2019: „Wigilia po kujawsku. Pokoleniowe przemiany kulinarne”.
- 2020: „Rocznik muzealny”, t. XVIII.

Opracował dr Piotr Nowakowski

Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej
ul. Kościuszki 6, 36-100 Kolbuszowa
tel. 17 227 12 96
sekretariat@muzeumkolbuszowa.pl
Park Etnograficzny
ul. Wolska 36, 36-100 Kolbuszowa
tel. 17 227 10 71, 669 001 223
recepcja@muzeumkolbuszowa.pl

Muzeum
Kultury Ludowej
w Kolbuszowej

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2016-2020: przeniesienie na teren ekspozycji następujących obiektów: spichlerz z Boguchwały, suszarnia (wyłuszczarnia) szyszek z Dąbrówek, szopa z Książnic, stajnia z Przecławia, stodoła z Leżajska oraz dwór z Brzezin.
- W ramach rozbudowy ekspozycji w założeniu dworskim zestawiono i urządzono dwór z Brzezin, wykonano ogrodzenie i drogi wewnętrzne, zniwelowano teren; w przyszłym ogrodzie został ustawiony (po gruntownej konserwacji) i zasiedlony pszczołami ul pawilonowy z Przeworska, rozpoczęto nasadzenia drzew i krzewów parkowych.
- W założeniu kościelno-plebańskim zestawiono do stanu surowego otwartego dom parafialny z Książnic (obok zestawionej wcześniej szopy z tej miejscowości); na terenie probostwa zestawiono do stanu surowego zamkniętego stajnię plebańską i do stanu surowego otwartego plebanię z Ostrów Tuszowskich (obok gotowych już stodoły z Majdanu Królewskiego i spichlerza z Boguchwały).
- W leśnictwie zakończono prace przy zestawianiu stodoły z Leżajska, stajni z Przecławia, spichlerzyka z Zerwanki i suszarni szyszek z Dąbrówek. Zestawiono też rekonstrukcję piwniczki (lodowni) i ubikacji. Trwały prace wykończeniowe leśniczówki z Zerwanki i suszarni runa leśnego z Pateraków.
- 2016-2020: w ramach ekspozycji przyrodniczej założenie sadu i ogródka przydomowego w zagrodzie z Lipnicy, opracowano projekt zieleni dla założenia dworskiego i rozpoczęto jego realizację. Na obszarze zalesionym prowadzono sukcesywną wymianę samosiejek na zadrzewienie zróżnicowane, zgodne z tradycyjnym krajobrazem antropogenicznym.
- 2020: wykonanie prac konserwatorsko-remontowych przy kapliczce ze Staniszewskiego, którą zestawiono w nowym miejscu wraz z dzwonnicą z dzwonkiem loretańskim.

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2016: opracowanie dokumentacji projektowej i studium wykonalności dla „Strefy zaplecza" – zespołu obiektów przeznaczonych na biura, pracownie konserwatorskie i magazyny.

- 2018-2019: remont i uruchomienie młyna wodnego oraz zespołu wiatraków.
- 2019: wykonanie repliki szopy garncarskiej z Pogwizdowa, która została wyposażona i przygotowana do prowadzenia zajęć edukacyjnych.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Wystawy

- 2016: aranżacja zagrody Józefa i Rozalii Sudołów z Lipnicy.
- 2016-2019: organizacja 10 wystaw czasowych i przygotowanie stałej wystawy „Dawny przemysł wiejski – młynarstwo. Siła wiatru i wody".
- 2020: wystawa stała „A chłopska dusza niech w muzeum odpocznie".

Projekty naukowe i edukacyjne

- 2016: zakończenie trzyletniego projektu naukowo-badawczego „Folklor Rzeszowiaków – obraz przemian".
- 2016-2017: realizacja projektu naukowo-badawczego „Dziedzictwo kulinarne mieszkańców dawnej Puszczy Sandomierskiej".
- 2016: realizacja projektu edukacyjnego „W lasowiackiej izbie – tańce, śpiewy, bajanie"; realizowanie projektu kulturalnego „Nuty pod buty – warsztaty tradycyjnych tańców wiejskich i potańcówki".
- 2018-2019: realizacja projektu naukowo-badawczego „Kolędowanie na Rzeszowszczyźnie".

Konferencje

- 2018: „Kraj–obraz niepodległości".
- 2019: „Muzea na wolnym powietrzu. Antycypacje".

Osiągnięcia

- 2016: I nagroda w Przeglądzie Muzeum Widzialne w kategorii identyfikacja muzealna za projekt Izabelli Kędzierskiej pt. „Zakorzenienie w tradycji i nowoczesna forma. Rozwiązania stosowane w promowaniu Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej", organizowanym przez Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów w Warszawie.

Fragment ekspozycji muzealnej, fot. archiwum Muzeum

Fragment ekspozycji muzealnej,
fot. archiwum Muzeum

- 2018: wyróżnienie w Konkursie na Muzealne Wydarzenie Roku Sybilla 2017 w kategorii projekty naukowo-badawcze za projekt „Dziedzictwo kulinarne mieszkańców dawnej Puszczy Sandomierskiej", organizowanym przez Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów w Warszawie.
- 2019: wyróżnienie przez Narodowy Instytut Dziedzictwa za organizację Europejskich Dni Dziedzictwa pn. „Polski splot".
- 2020: I nagroda w Konkursie na Wydarzenie Muzealne Roku Sybilla 2019 w kategorii projekty naukowo-badawcze za projekt „Kolędowanie na Rzeszowszczyźnie".

Sprawy pracownicze i organizacyjne

- 2019: usuwanie skutków powodzi w parku etnograficznym i organizacja obchodów uroczystości jubileuszowych 60-lecia Muzeum i 40-lecia Parku Etnograficznego.

Wydawnictwa muzealne

- 2016: „Grochem o kuchnię" (podsumowanie warsztatów kulinarnych); „Biuletyn Muzeum Kultury Ludowej", nr 4.
- 2017: „Puszcza Sandomierska od kuchni. Między tradycją a współczesnością"; „W głąb kuchni" (podsumowanie warsztatów kulinarnych).
- 2018: „Folklor Rzeszowiaków – obraz przemian. Według badań terenowych 2014-2016".
- 2019: „Ziemniak na horyzoncie" (podsumowanie warsztatów kulinarnych); „Kraj–obraz niepodległości. Życie codzienne u progu wolnej Polski"; „Almanach Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej 2010-2019"; „Kolędowanie na Rzeszowszczyźnie".
- 2020: „Muzea na wolnym powietrzu. Antycypacje"; „Przewodnik po parku etnograficznym w Kolbuszowej".

Opracowali
Jacek Bardan i Katarzyna Dypa

Muzeum Kultury Ludowej
Pogórza Sudeckiego
ul. Pstrążna 14, 57-350 Kudowa-Zdrój
tel. 74 8662 843, 74 8666 140
skansen@kudowa.pl

Zmiany ekspozycji plenerowej

- Wystawę stałą stanowią zabytkowe obiekty drewnianej architektury ludowej Pogórza Sudeckiego. Domy zachwycają nie tylko kunsztowną konstrukcją – dowodem mistrzostwa dawnych cieślów, ale i zachowanymi starymi meblami i sprzętami gospodarskimi z XVIII, XIX i początków XX w.
- 2016-2020: „Od mąki do chleba – poznajemy tradycje na pograniczu". Realizacja projektu objęła wymianę pokrycia dachowego i elementów więźby dachowej oraz remont więźby i pieca chlebowego w budynku z Nowej Łomnicy, powstała ścieżka edukacyjna prezentująca rodzaje zbóż oraz zostały uszyte tradycyjne piekarskie stroje z regionu, w których pracownicy Muzeum prezentują pokazy wypieku chleba.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Projekty

- 2017-2018: „Ścieżka edukacyjna po zabytkach ludowych Pogranicza". W ramach projektu opracowano ścieżkę edukacyjną po obiektach w formie tablic z interaktywnymi QR kodami, połączonymi z wirtualnymi mapami w formie aplikacji na smartfony oraz dostępną na stronach internetowych. Odtworzony został także historyczny sklep z lat 30 XX w. z jego wyposażeniem wraz ze sklepową spiżarnią piwniczną (program Interreg V-A Republika Czeska-Polska).

Fragment ekspozycji muzealnej,
fot. J. Pych-Słoczek

Fragment ekspozycji muzealnej, fot. archiwum Muzeum

- 2017: „Ścieżka edukacyjna Czarodziejski Ogród Baby Jagi" – umożliwia poznanie niebezpiecznych roślin występujących na polach, łąkach i w lasach, przybliża legendy i opowieści z okolic Kudowy-Zdroju, pozwala na spotkanie z baśniowymi postaciami i kończy się odwiedzinami w domku Baby Jagi (program Interreg V-A Republika Czeska-Polska).
- 2018: „Konik na biegunach, czyli ludowy plac zabaw" – plac zabaw wykorzystujący dawne ludowe gry i zabawy. Na placu jest ułożony z piaskowca „chłopek" do gry w chłopa, ustawiona huśtawka-równoważnia „koniki" oraz dwa konie na biegunach dla młodszych dzieci. Wyodrębnione jest miejsce do strzelania z procy i rzutnia z drewnianymi palikami do gry w rzucanie podkowami do celu. Na alejce wzdłuż placu można rywalizować w konkurencji toczenia fajerek oraz bawić się w układanie piramidy z kul drewnianych zawieszonych na sznurku.

Cykliczne imprezy plenerowe

- 2016-2021: Noc Świętojańska; Przegląd Zespołów Ludowych Ziem Pogranicznych „Róża Kłodzka"; Nocne zwiedzanie muzeum; kino plenerowe w ramach Kudowskiego Lata Filmowego; Dzień Rzemiosła i zajęć wiejskich; Cepowisko, czyli zwyczaje i obrzędy żniwne; Święto Ziemniaka; Babie Lato, czyli jesienią w zagrodzie.

Opracował Marek Biernacki

Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie
Al. Warszawska 96, 20-824 Lublin
tel. 81 533 85 13, 81 533 31 37
skansen@skansen.lublin.pl

MUZEUM WSI LUBELSKIEJ

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2016-2020: realizacja projektów „Budowa ekspozycji zielarskiej w zagrodzie z Janiszowa przyległej do rzeki Czechówki i stawu" (sektor Powiśle).

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2016-2020: realizacja projektu „Modernizacja pracy i opieki nad zabiorami muzealnymi", w ramach którego m. in. zakupiono oprogramowanie do ewidencjonowania zbiorów, sprzęt komputerowy, wyposażono pracownię fotograficzną i inne. Zbudowano zaplecze sanitarne z dostosowaniem dla osób niepełnosprawnych. Przeprowadzono konserwację drzewostanu, a także rzeki Czechówki, wraz z jej udrożnieniem oraz odmuleniem zbiornika wodnego na terenie Muzeum, wymieniono drewnianą konstrukcję mostu. Uruchomiono System Sygnalizacji Pożarowej i System Sygnalizacji Włamania i Napadu oraz przebudowano kotłownię olejową na gazową wraz z budową instalacji gazowych do 5 budynków.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

- 2016-2020: realizacja projektów: „Inne spojrzenie. Przystosowanie treści wystaw stałych Muzeum Wsi Lubelskiej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami" – trasa dla zwiedzających z dysfunkcjami wzroku, gdzie zmodernizowano 8 wystaw stałych; „Ręce pełne słów. Dostosowanie formy przekazu treści ekspozycji muzealnej do potrzeb osób głuchych", w ramach którego zmodernizowano 58 wystaw stałych, doposażając je w elementy, które pozwalają osobom głuchym na samodzielne poznanie muzeum. Dzięki projektowi „Kształtowanie postaw prośrodowiskowych wśród dzieci i młodzieży szkolnej oraz ochrona zasobów przyrodniczych Muzeum Wsi Lubelskiej" wyznaczono ścieżkę przyrodniczą, wydano „Przewodnik po ścieżce ornitologicznej w Muzeum Wsi Lubelskiej" oraz umieszczono 75 budek lęgowych.
- 2016-2020: udostępnienie wystaw: „Zagroda z Brzezin" (sektor Powiśle) – najbardziej archaicznej, prezentującej okres około roku 1880 oraz ekspozycja wnętrz w sektorze Miasteczko z okresu lat 30 XX w.; „Miasteczkowy gabinet dentystyczny w budynku restauracji z Zemborzyc"; „Masarnia z Siedliszcza w domu z Siedliszcza"; „Pracownia miasteczkowa krawca w domu z Wojsławic";

Model wiatraka z Zygmuntowa dla zwiedzających z dysfunkcją wzroku, fot. K. Wasilczyk

„Pracownia miasteczkowego malarza szyldów w budynku z Wojsławic" oraz „Stodoła z Tyszowiec".

- 2017: realizacja czasowej wystawy „Pamiątki życia codziennego w Lublinie u schyłku XIX w. – początku XX w."; przeprowadzenie podczas zajęć muzealnych gry „Budujemy Lublin", stworzonej w ramach obchodów 700-lecia lokacji Lublina.
- 2020: realizacja projektu „Tędy droga. Dostępność cyfrowa Muzeum Wsi Lubelskiej", w ramach którego m. in. został stworzony wirtualny spacer po wybranych 5 budynkach na ekspozycji.
- 2016-2020: realizacja corocznych wydarzeń w ramach następującego kalendarza, m.in.: Pokaz orki konnej, Niedziela Palmowa, Noc Muzeów, Poznajemy dziedzictwo kulturowe regionu, Sianokosy, Jarmark koński, Noc św. Jana, Potańcówka, Żniwowanie, Odpust na Matki Boskiej Zielnej, Dożynki dworskie, Niedziela z lnem, Narodowe Czytanie, Wykopki kartoflane, Obieraczki Kapuściane, Pierzak, Opowieści Andrzejkowe, Mikołaj.

Osiągnięcia

- 2019: wyróżnienie w konkursie „Książka roku 2018" za „Miasteczko Polski Odrodzonej, czyli ekspozycja i zabytki w Muzeum Wsi Lubelskiej o wpływie prawa II Rzeczypospolitej na wartości i życie codzienne", organizowanym przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną im. H. Łopacińskiego w Lublinie – w kategorii wydawnictwo monograficzne.
- 2019: nominacja do wyróżnienia „IDOL" za działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami.
- 2020: certyfikat jakości „Travellers' Choice 2020", nadawany przez największą na świecie stronę turystyczną „TripAdvisor"; I miejsce w VI edycji plebiscytu „Turystyczna Lista Przebojów PL", prowadzonym przez Program 1 Polskiego Radia, w kategorii „Rodzina".

Sprawy pracownicze i organizacyjne

- 2019: zmiana na stanowisku dyrektora – Mirosława Korbuta zastąpiła Bogna Bender-Motyka.
- 2020: zmiana Regulaminu Organizacyjnego Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie.
- Wydawnictwa muzealne
- 2017: „Budujemy Lublin. Gra edukacyjna w Muzeum Wsi Lubelskiej".
- 2018: „Miasteczko Polski Odrodzonej, czyli ekspozycja i zabytki w Muzeum Wsi Lubelskiej o wpływie prawa II Rzeczypospolitej na wartości i życie codzienne".
- 2020: „Zagroda z Brzezin w Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie. Podróż na wieś XIX-wieczną" oraz „RYMOWNIK" – przewodnik do indywidualnego zwiedzania w formie quest.

Zajęcia edukacyjne „Budujemy Lublin", fot. K. Wasilczyk

Opracowała Sylwia Dmowska

Ośrodek Plenerowy Budownictwa Ludowego w Łowiczu
Muzeum w Łowiczu
Stary Rynek 5/7, 99-400 Łowicz
tel. 46 837 39 28 wew. 36
www.muzeumlowicz.pl

Chałupa z Goleńska, fot. M. Bartosiewicz

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2017: wymiana pokryć dachowych na obiektach w miniskansenie (demontaż eternitu i położenie nowych strzech).
- 2020: pozyskanie sadzonek starych odmian drzew i krzewów owocowych (Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach) i założenie sadu.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Edukacja

- 2016-2020: weekendowe warsztaty sztuki ludowej (czerwiec-wrzesień), współorganizacja z Urzędem Miejskim w Łowiczu i kołem łowickim Stowarzyszenia Twórców Ludowych.
- 2018: pilotażowy projekt „Przedszkolaki w muzeum" (kontynuowany w 2019 r.).
- 2019: wizyta pary książęcej z Japonii – Księcia Akishino i Księżnej Kiko (czerwiec), zwiedzaniu towarzyszyły warsztaty wycinankarskie i pokaz tańca ludowego.

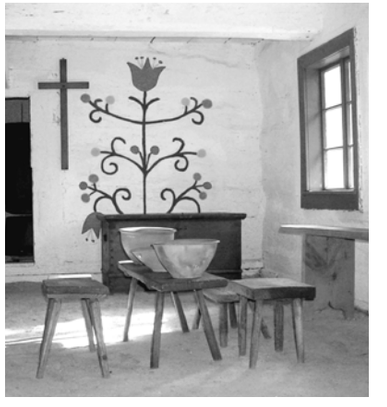
Projekty

- 2018: projekt „Pszczoła" realizowany we współpracy z Instytutem Pszczelarstwa Wydziału Nauk o Zwierzętach SGGW w Warszawie.
- Sprawy pracownicze i organizacyjne
- 2019: zmiana na stanowisku dyrektora Muzeum – Marzenę Kozanecką-Zwierz zastąpił Grzegorz Dębski.

Wydawnictwa muzealne

- 2019: „I Triennale wycinanki ludowej województwa łódzkiego", M. Bartosiewicz.
- 2020: „Wzornik wycinanki łowickiej", M. Bartosiewicz.

Opracowała Magdalena Bartosiewicz

Wnętrze chałupy ze Złakowa Borowego, fot. M. Bartosiewicz

Oddział Łowicki Park Etnograficzny
Muzeum w Łowiczu
99-440 Maurzyce
tel. 46 837 39 28 wew. 36
www.muzeumlowicz.pl

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2019: zabezpieczenie i wyłączenie ze zwiedzania 5 stodół, które zostały uszkodzone w wyniku gwałtowanej burzy; przeprowadzenie nowych nasadzeń drzew i krzewów (ponad 800 sztuk), przekazanych przez Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego w ramach programu „100 tys. drzew na stulecie Województwa Łódzkiego".

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2016: wymiana strzech na dwóch obiektach (stodoła z Otolic, bróg w zagrodzie zamkniętej), wykonanie podłóg i oszalowanie ścian w stodole z Otolic, przygotowanej na organizację imprez okolicznościowych.
- 2017: „Modernizacja instalacji elektrycznej i montaż instalacji przeciwpożarowej w skansenie w Maurzycach II etap".
- 2018: wymiana strzech na chałupie ze Złakowa Borowego i stodole z Boczek.
- 2020: wymiana strzechy na chałupie ze Złakowa Borowego.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Wystawy stałe

- 2020: udostępnienie do zwiedzania aranżacji wnętrz w plebanii z Pszczonowa.

Fragment ekspozycji muzealnej, fot. M. Bartosiewicz

Wnętrze kościoła pw. św. Marcina z Wysokienic, 1758 r., fot. A. Kośmider

Wystawy czasowe

- 2016: „Malarstwo Agnieszki Sapińskiej".
- 2017: w ramach EDD: „Kościoły drewniane Mazowsza", scenariusz J. Wiśniewski, oraz „Na rozstaju dróg, kapliczki i krzyże przydrożne", wykonane na I Powiatowy Konkurs Plastyczny.
- 2020: „Plakat w skansenie polskim", wystawa Muzeum Rolnictwa im. Księdza Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu, komisariat E. A. Wilbik, koordynator M. Bartosiewicz.

Programy edukacyjne i imprezy

- 2016-2019: „Majówka w Skansenie" – corocznie w ramach wydarzenia odbywały się liczne warsztaty i prezentacje rękodzieła, lekcje muzealne, wykłady, gry terenowe, oprowadzania przewodnickie.
- 2016-2020: „Niedziela w Skansenie" (czerwiec-sierpień) – w ramach wydarzenia odbywały się liczne warsztaty i prezentacje rękodzieła, lekcje muzealne, wykłady, gry terenowe, oprowadzania przewodnickie.
- 2016-2018: „Łowickie Żniwa 2016" (lipiec), „Biesiada Łowicka" (sierpień) – imprezy organizowane przez Starostwo Powiatowe w Łowiczu.
- 2017: „Dzień Dziecka w Skansenie" (czerwiec); XV edycja Europejskich Dni Dziedzictwa pt. „Krajobraz dziedzictwa – dziedzictwo krajobrazu" (wrzesień).
- 2019: „Folklor łowicki szyty na miarę" – impreza organizowana przez Starostwo Powiatowe w Łowiczu.

- 2020: „Święto Matki Boskiej Zielnej w Skansenie w Maurzycach"; cykl niedzielnych spotkań muzycznych pt. „Znane i lubiane pod strzechą zagrane – Weronika Mońka i przyjaciele" (lipiec-sierpień), współorganizacja z Centrum Kultury Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej.

Projekty

- 2017: Konferencja „Różnorodność form i metod dydaktycznych szansą na sukces w edukacji" w ramach Festiwalu Nauki (współorganizacja z Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Skierniewicach, maj); projekt konserwatorski „Piękno w drewnie ukryte – konserwacja zabytków etnograficznych XIX – pocz. XX w. z kolekcji Muzeum w Łowiczu".
- 2019: Projekt „Na łowicką nutę – nowe zajęcia edukacyjne w Muzeum w Łowiczu".
- 2020: „Święto Matki Boskiej Zielnej w Skansenie w Maurzycach"; „Muzeum w Łowiczu wirtualnie", dofinansowanie ze środków Narodowego Centrum Kultury w ramach programu „Kultura w sieci". Wirtualne zwiedzanie zrealizowane w ramach projektu dostępne jest na stronie internetowej Muzeum w Łowiczu http://muzeumlowicz.pl/wirtualne-zwiedzanie/, (dotyczy także Ośrodek Plenerowy Budownictwa Ludowego w Łowiczu).

Sprawy pracownicze i organizacyjne

- 2019: zmiana na stanowisku dyrektora – Marzenę Kozanecką-Zwierz zastąpił Grzegorz Dębski.

Wydawnictwa muzealne

- 2019: „Skansen w Maurzycach", informator, M. Bartosiewicz, M. Kozanecka-Zwierz.
- 2020: „Skansen w Maurzycach" (wydanie II poprawione), M. Bartosiewicz, M. Kozanecka-Zwierz.

Opracowała Magdalena Bartosiewicz

Skansen Kurpiowski im. Adama Chętnika w Nowogrodzie
Oddział Muzeum Północno-Mazowieckiego w Łomży
ul. Zamkowa 25, 18-414 Nowogród
tel. 86 217 55 62
skansenkurpiowski@op.pl

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2016: remont generalny gontowego dachu na dworze z Brzózek oraz remont i translokacja na terenie skansenu kapliczki św. Jana Nepomucena.
- 2017: remont generalny gontowego dachu na leśniczówce z Zawodzia.
- 2019: remont dwóch dachów dranicowych na kuźni z Zalasa i olejarni z Witowego Mostu. 2020: remont koła młyńskiego i młynówki przy młynie z Dobrego Lasu i remont chałupy z Baranowa oraz remont generalny i translokacja na terenie skansenu budy rybaka.

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2016: remont dwóch wiat ekspozycyjnych.
- 2018: remont generalny gontowego dachu na obiekcie gospodarczym.
- 2020: remont generalny wyciągu trocin na stolarni.

Dwór z Brzózek, koniec XIX w., fot. G. Gwizdon

Wnętrze chałupy z Kadzidła, okres międzywojenny, fot. R. Lipiński

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Wystawy

- 2016: „Transport na terenie Kurpiowskiej Puszczy Zielonej w XIX i XX w.”.
- 2017: „Szacunek dla tradycji. Prezentacja dorobku twórczego Czesławy Kaczyńskiej” (w siedzibie MPM w Łomży – współpraca); „Od tamborka do toporka” (w siedzibie MPM w Łomży – współpraca).
- 2018: „Ocalone od niepamięci” (w siedzibie MPM w Łomży – współpraca).
- 2019: „Narzędzia rolnicze na trenie Kurpiowskiej Puszczy Zielonej od XIX do połowy XX wieku”.

Projekty międzynarodowe

- 2016: współorganizacja koncertu kurpiowskich pieśni ludowych „Kurpian Songs” w wykonaniu Karoliny Beimcik w Konsulacie Generalnym RP w Nowym Jorku (USA).
- 2018-2020: współpraca z Departamentem Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Ministerstwem Kultury Białorusi nad wnioskiem o wpisanie bartnictwa na światową reprezentatywną listę niematerialnego dziedzictwa ludzkości UNESCO.

Opracowała Urszula Kuczyńska

Muzeum Budownictwa Ludowego
Park Etnograficzny w Olsztynku
ul. Leśna 23, 11-015 Olsztynek
tel. 89 5192164
sekretariat@muzeumolsztynek.com.pl

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2016-2020: do użytku oddane zostały trzy, nowe obiekty architektury – oryginalna chałupa ze wsi Królewo i kapliczka ze wsi Redykajny oraz kopia budynku gospodarczego ze wsi Królewo. Rozpoczęto budowę stodoły ze wsi Królikowo i kopii stajni z folwarku Tołkiny. W ramach planu odtworzenia obiektów, które znajdowały się na terenie Muzeum w Königsbergu, a które uległy zniszczeniu tuż po II wojnie światowej, wykonano dokumentację techniczną dla stodoły, stajni i piwnicy ziemnej z Pempen (Litwa) oraz chałupy rybackiej z Gilge (obwód kaliningradzki, Rosja). Mając na uwadze dalszą rozbudowę Muzeum, wykonano dokumentację techniczną do budowy kopii dworu z Glitajn.

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2014-2018: budowa Muzealnego Centrum Obsługi Turystów, w którym mieszczą się kasy biletowe, biuro przewodników muzealnych, sklepik z pamiątkami i wydawnictwami, salki edukacyjne i hol wystawienniczy.
- 2016-2020: prace konserwatorsko-remontowe przy około 50 obiektach, głównie architektury drewnianej. W ramach tego zadania przeprowadzono m.in. kompleksową konserwację wiatraka z Wodzian, częściowy remont wraz z wymianą skrzydeł wiatraka paltraka z Schönfliess (obwód kaliningradzki, Rosja), konserwację kuźni z Bielicy i elementów nośnych stodoły ze wsi Stękiny oraz remont elewacji zewnętrznych

Muzealne Centrum Obsługi Turystów, fot. archiwum Muzeum

i połaci dachowej wraz z wymianą dachówki spichlerza ze Skandawy, wykonano też nowe koło młyńskie w młynie wodnym z Kaborna. W nowej lokalizacji zrekonstruowano kapliczkę ze wsi Giedajty.

- 2020: rozpoczęcie budowy nowego magazynu studyjnego muzealiów, który jest kopią stajni z folwarku Tołkiny. To obiekt dwukondygnacyjny o powierzchni prawie 1000 m² i kubaturze 4300 m sześciennych.
- Muzeum zrealizowało też szereg innych działań w zakresie poprawy infrastruktury muzealnej, m. in. zmodernizowano i rozbudowano system przeciwpożarowy na terenie Parku, wybudowano nową wiatę do magazynowania drewna oraz wiatę dla zwierząt, utworzono pracownię fotograficzną, doposażono w dodatkowy sprzęt pracownię konserwatorską, zmodernizowano system CCTV na terenie ekspozycji, rozbudowano sieć elektryczną o wybrane obiekty i punkty, rozbudowano sieć wodociągową o nowe punkty czerpania wody.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Wystawy stałe i czasowe

- 2016-2020: prezentacja 33 wystaw obrazujących życie na wsi w okresie od połowy XIX do połowy XX w., zaaranżowanych w obiektach na terenie Parku.
- 2016-2020: prezentacja kilkunastu wystaw czasowych w Salonie Wystawowym oraz w obiektach w Parku. Były to m.in. „W krainie dziadków do orzechów", „Osobliwości ludowego instrumentarium muzycznego, „Historia Niepodległej w sztuce ludowej", „Sztuka wątku. Figle z tkaniną na poważnej wystawie", „Wielkie mozoły, gdy miód robią pszczoły – wystawa sprzętu pasiecznego".
- 2019: wystawa „Krzysztof Celestyn Mrongowiusz. Życie i działalność" w Domu Mrongowiusza oraz ekspozycja „W zaułku historii".
- Udział w projektach międzynarodowych
- 2019: realizacja projektu „Olsztynek-Kaliningrad – from the common history to the future partnership" („Olsztynek-Kaliningrad – od wspólnej historii do przyszłego partnerstwa") wspólnie z Ogrodem Zoologicznym w Kaliningradzie. Najważniejszym zadaniem w projekcie jest budowa nowego magazynu muzealiów; realizacja projektu unijnego w ramach programu Erasmus +, „Stone and wood – two materials of traditional habitat, two materials of artistic expression" („Kamień i drewno – materiały budownictwa tradycyjnego i ekspresji artystycznej"). Realizacja w systemie dwuletnim.
- 2020: realizacja projektu unijnego „European intangible heritage, flax root and road". Realizacja przewidziana na dwa lata.

Młyn wodny ze wsi Kaborno, fot. archiwum Muzeum

Imprezy

- 2016-2020: organizacja około 80 wydarzeń plenerowych, to m.in. Regionalne Święto Ziół, Targi Chłopskie, Majówka w skansenie, Tajemnice ciesiołki, Poznaj zwierzęta w skansenie.
- 2016-2020: organizacja europejskich, ogólnopolskich oraz regionalnych działań, typu Europejska Noc Muzeów, Europejskie Dni Dziedzictwa, Olsztyńskie Dni Nauki i Sztuki.

Sprawy pracownicze i organizacyjne

- 2016-2020: zmiana Regulaminu Organizacyjnego (3-krotnie).

Wydawnictwa muzealne

- 2016-2020: Muzeum wydało 16 publikacji, tj. kolejne numery „Zeszytów Naukowych" (zeszyt 6-8), wydawnictwa w ramach serii „Baw się na ludowo" i „Serii pod śparogami"", katalogi wystaw, a także ulotki reklamujące Muzeum, muzealne lekcje oraz konkretne wydarzenia.
- 2016: „O wiatrakach Warmii i Mazur i młynarzu z daleka…", W. Chodkowska, M. Sabljak-Olędzka; „Polska wycinanka ludowa", Maria Wroniszewska; „Guide Book, Folk Architecture Museum and Ethnographic Park in Olsztynek", pod red. E. Wrochny; „Reiseführer das Museum für Volkstümliche Baukunst der Ethnographische Park in Olsztynek", pod red. E. Wrochny.
- 2017: „Geschichte des Ostpreußischen Heimatmuseums in Königsberg", W. Chodkowska, M. Sabljak-Olędzka, Z. Adamiec; „Warmiński strój ludowy", M. Żebrowska; „Dawno temu na wsi", M. Sabljak-Olędzka.
- 2018: „Historia Niepodległej w sztuce ludowej", A. Czachorowska, katalog wystawy.
- 2019: „Przewodnik po Muzeum Budownictwa Ludowego – Parku Etnograficznym w Olsztynku", pod red. Ewy Wrochny (wydanie drugie poprawione); „W zaułku historii", M. Sabljak-Olędzka, Wiesława Chodkowska, katalog wystawy.
- 2020: „Przewodnik po Muzeum Budownictwa Ludowego – Parku Etnograficznym w Olsztynku", pod red. E. Wrochny (wydanie trzecie poprawione); „Reiseführer das Museum für Volkstümliche Baukunst Der Ethnographische Park in Olsztynek", pod red. E. Wrochny (wydanie trzecie poprawione); „Sztuka wątku. Figle z tkaniną na poważnej wystawie", M. Żebrowska, katalog wystawy.

Opracowała Ewa Wrochna

Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu
ul. Wrocławska 174, 45-835 Opole
tel. 77 4572349, 77 4743021
sekretariat@muzeumwsiopolskiej.pl

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2016: uruchomienie działalności „Karczmy u Karola Malajki" (po remoncie kapitalnym) oraz realizacja projektu rewitalizacji terenów zielonych w Muzeum (wycinki i nasadzenia).
- 2017: remont kapitalny młyna z Siołkowic Starych.
- 2018: remont kapitalny spichlerza z Głogówka.
- 2018-2019: remont kapitalny spichlerza dworskiego ze Sławięcic.
- 2016-2020: pozyskanie trzech nowych obiektów do ekspozycji plenerowej (stodoła z Podlesia, spichlerz z Miejsca Odrzańskiego, budynek ogrodowy ze Sławięcic), które oczekują na odbudowę.
- 2020: remont kapitalny wieży kościoła z Gręboszowa.

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2016: zakup i wdrożenie systemu rezerwacji i sprzedaży biletów wraz z automatyczną bramką wejściową.
- 2017: wykonanie systemu sygnalizacji pożarowej w zakresie wymiany istniejących urządzeń TELSAP 2100 na POLON 6000.

Remont spichlerza ze Sławięcic, fot. A. Kośmicka

- 2019: remont kapitalny budynku magazynowo-warsztatowego, w tym: wymiana instalacji oraz termomodernizacja i zmiana źródła ciepła na OZE.
- 2020: montaż instalacji klimatyzacyjnej w budynku administracyjno-recepcyjnym oraz wyposażenie magazynu zabytków w regały i sprzęt magazynowy.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Zakupy muzealiów

- 2016: ciągnik Farmell (dotacja UMWO).
- 2018: kompozycja rzeźbiarska „Ołtarz", autorstwa Stanisława Majewskiego (program MKiDN „Kolekcje Muzealne").
- 2020: 21 płaskorzeźb o tematyce sakralnej, autorstwa Stanisława Majewskiego (program MKiDN „Rozbudowa zbiorów muzealnych").

Projekty międzynarodowe

- 2017: „Kulturalne zbliżenie" w ramach programu INTERREG-VA Republika Czeska -Polska (w tym: wystawy „Jan Koloczek – Sny i Marie Kodovská – Królowa błękitu" i „Wielkanoc na Rymarzowsku i Śląsku Opolskim", wydawnictwo „Jan Koloczek – Sny i Marie Kodovska – Królowa błękitu", zakup gablot i systemu wystawienniczego, druk pocztówek, warsztaty rękodzieła artystycznego: pisanki, kroszonki, malowana porcelana).
- 2017-2018: „Wiejskie tradycje. Popularyzacja rzemiosł i zwyczajów ludowych" w ramach programu INTERREG-VA Republika Czeska-Polska (m.in. remont spichlerza z Głogówka, imprezy plenerowe, warsztaty ciesielstwa i dekarstwa).
- 2018: „Kwiaty i bukiety" w ramach programu INTERREG-VA Republika Czeska-Polska (wystawy „Malowana opolska porcelana" i „Kwiaty w sztuce ludowej i naiwnej/Kwiaty w twórczości Marie Kodovskiej", wydawnictwa: „Pałac w Janowicach/Muzeum Wsi Opolskiej" i „Kwiaty w sztuce ludowej i naiwnej/Kwiaty w twórczości Marie Kodovskiej", zakup zestawu kina letniego, kino letnie: projekcja 4 filmów czeskich, druk pocztówek, „VI Święto Plonów. Targi Miodów").
- 2020: „Dziedzictwo kulturowe" w ramach programu INTERREG-VA Republika Czeska-Polska (wystawy „Zwyczaje i obrzędy doroczne na Śląsku Opolskim i Rymarovsku" i „Kościół z Gręboszowa i kaplica w Lipkach", wydawnictwo „Kościół z Gręboszowa i kaplica w Lipkach", remont wieży kościoła z Gręboszowa, kino letnie: projekcja 4 filmów czeskich, druk pocztówek, „VIII Święto Plonów. Targi Miodów").

Wystawy

- 2016: „Folklor w sztuce plakatu" oraz „Marie Kodovská. Maki zatopione w życiu" – wystawa twórczości artystki nieprofesjonalnej.
- 2017: „Świat kobiety. Ślązaczka w rodzinie, kulturze i społeczeństwie" oraz „Znaki, napisy i inskrypcje w architekturze ludowej".

- 2018: „Odkrywanie świata Fryderyka Kremsera" – wystawa fotografii regionalisty-krajoznawcy.
- 2019: „Enklawa. Osada herrnhutów w Pawłowiczkach/Gnadenfeld", „Wodzenie niedźwiedzia na Opolszczyźnie" oraz „Ofiaruję siebie Polsko. Patriotyzm i martyrologia w polskiej sztuce ludowej".
- 2020: „Krucha sztuka. Od kurzego jajka do opolskiej kroszonki" – wystawa stała.

Inne działania

- 2015-2016: realizacja projektu „Ochrona trzmiela i siedlisk z nim związanych" (edukacja, imprezy plenerowe, konkursy, remonty obiektów zabytkowych).
- 2016: podpisanie wieloletnich porozumień o współpracy z następującymi muzeami: Muzeum w Rymarove, Muzeum Regionalnym w Kolinie, Muzeum Górnośląskim w Ratingen, Spolek archaickych nadsencu Trstenice, Muzeum Rzemiosła i Sztuki Ludowej w Kołomyi.
- 2018: nowa strona internetowa Muzeum oraz zatwierdzenie statutu Muzeum (po zmianach).
- 2018-2019: realizacja projektu „Gość niepełnosprawny w Muzeum" – dostosowanie ekspozycji plenerowej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (w tym: zajęcia edukacyjne, przewodnik dla osób niewidomych, tyflografiki i system Soundbox-Beacom).
- 2019: koordynacja wpisu na listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego zwyczaju wodzenia niedźwiedzia i zdobienia kroszonek wielkanocnych oraz współorganizacja konferencji AEOM'2019.
- 2020-2021: „(O)polska kroszonka" – akcja promująca wpis opolskich kroszonek na listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego: happening w Muzeum, ustawienie 8 makiet kroszonek w wybranych miejscowościach woj. opolskiego.
- 2020-2021: realizacja projektu „Głos mają ryby. Ochrona dziedzictwa kulturowego i bioróżnorodności w środowiskach wodnych w Muzeum Wsi Opolskiej i na terenie Śląska Opolskiego" (sprawy organizacyjne: koncepcje, dokumentacje, przetargi).

Osiągnięcia

- 2017: I miejsce w kategorii Kultura w Plebiscycie „Najlepszy partner Karty Opolska Rodzina".
- 2018: Certyfikat Opolskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej za najciekawszy produkt turystyczny Opolszczyzny oraz nagroda Marszałka Województwa Opolskiego w konkursie „Najciekawsze wydarzenie muzealne roku" w kategorii inicjatywa edukacyjna.
- 2019: nagrody Marszałka Województwa Opolskiego w konkursie „Najciekawsze wydarzenie muzealne roku" w kategoriach: inicjatywa edukacyjna, konserwacja i ochrona oraz wystawy.
- 2020: nominacja płyty „Boża Straż" do konkursu PR2 „Folkowy fonogram roku".

Budynek techniczno-magazynowy z pracownią konserwatorską i magazynami zabytków, fot. J. Gałęza

Sprawy pracownicze

- 2019: zmiana na stanowiskach specjalisty ds. budowlanych i kierowcy.
- 2020: utworzenie stanowiska zastępcy dyrektora Muzeum (powołanie na to stanowisko dotychczasowej kierownik Działu Administracyjno-Technicznego); utworzenie stanowiska ogrodnika i zatrudnienie pracownika oraz zmiana na stanowisku renowatora muzealnego.

Wydawnictwa

- 2017: „Opolskie kroszonki. Malowana opolska porcelana", B. Jasiński; „Świat kobiety. Ślązaczka w rodzinie, kulturze i społeczeństwie", E. Oficjalska; „Notatnik skansenowski. Rocznik Muzeum Wsi Opolskiej (nr 6/7)".
- 2018: „Ołtarz Stanisława Majewskiego", B. Jasiński; „IV Wojewódzki Konkurs Plastyki Obrzędowej i Rękodzieła Artystycznego", B. Jasiński.
- 2019: „Enklawa. Osada herrnhutów w Pawłowiczkach/Gnadenfeld", E. Oficjalska; płyta „Boża straż" (muzyka związana z herrnhutami).
- 2020: kalendarz MWO na 2021 (konkurs fotograficzny „Zabytki architektury wiejskiej"), oprac. A. Kośmicks, B. Dubiel; „Krucha sztuka. Od kurzego jajka do opolskiej kroszonki", E. Olbryt.

Opracował Jarosław Gałęza

Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią
Oddział Muzeum Okręgowego im. St. Staszica w Pile
ul. Dworcowa 12, 89-333 Osiek nad Notecią
tel. 67 286 60 90
skansen@muzeum.pila.pl

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2016-2020: wykonanie ogrodzenia zaplecza technicznego skansenu (stolarnia, magazyny) oraz poprowadzenie instalacji oświetlenia terenu i rozbudowa zaplecza magazynowego muzeum (magazyny blaszane o powierzchni 170 m²).

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Wystawa stała

- 2020: ekspozycja strychu wiejskiego w chałupie z Kałądka.

Wystawy czasowe

- 2017: „Kapliczki przydrożne i kościoły w okolicach Wyrzyska, Żuławka – ginąca architektura wsi w dolinie Noteci"; „Krajobraz kulturowy Krajny i Ziemi Nadnoteckiej"; „Notatki z prowincji".
- 2018: „Chleb w kulturze ludowej Krajny"; „Ikona – piękno nas wyzwoli"; „Na desce i szkle malowane – inspiracje sztuką sakralną"; „Moje spojrzenie na skansen. Wystawa poplenerowa";
- 2019: „Dawny powiat wyrzyski na kartach pocztowych"; „Rzeźby Piotra Wolińskiego. 50 lat pracy twórczej"; „Sanktuarium maryjne w Górce Klasztornej"; „Obrazki z dawnej wsi. Ginące rzemiosło".
- 2020: „Rzeźby Jacka Wierskiego"; „Notatki z prowincji cz. 2"; „Kościoły Północnej Wielkopolski"; „Nasz błękitny wzór. Haft krajeński".

Zagroda z Czajcza, gm. Wysoka, l. 30. XX w. (Krajna), fot. archiwum Muzeum

Imprezy plenerowe

- 2016-2020: cyklicznie „Wielkanoc na Krajnie" (marzec/kwiecień), „Majówka w skansenie" (maj), „Festyn etnograficzny" (czerwiec/lipiec), „Niedziela w skansenie" (sierpień), „Pożegnanie lata".

Imprezy edukacyjne

- 2016-2020: „Wielkanoc w skansenie. Tradycje północnej Wielkopolski" (marzec/kwiecień), „Od ziarenka do bochenka" (maj), „Jesień w polu i zagrodzie" (wrzesień/październik), „Andrzejki w skansenie" (listopad).

Muzeum Kultury Ludowej w Osieku, fot. archiwum Muzeum

Warsztaty

- 2016-2020: „Od kraszanki do pisanki" (cyklicznie: marzec/kwiecień), „Nie święci garnki lepią" (cyklicznie: maj-wrzesień), „Pieczemy krajeńskie pierniki" (cyklicznie: grudzień).
- 2019: „Kurs tkactwa tradycyjnego".
- 2019-2020: „Wypiek chleba na Krajnie".
- 2016-2020: plener malarski i konkurs plastyczny „Obrazki z dawnej wsi" (cyklicznie: sierpień/wrzesień).

Osiągnięcia

- 2016: nagroda w kategorii „Małe formy tkackie" w Ogólnopolskim Konkursie Tkactwa Ludowego, organizowanego przez Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku w ramach projektu „Kraina Wątku i Osnowy – konkurs i warsztaty" – Gertuda Kanecka z pracowni tkackiej Muzeum Kultury Ludowej w Osieku; II nagroda w konkursie na wydarzenia muzealne Wielkopolski IZABELLA 2018, w kategorii: działalność edukacyjna, promocyjna, marketingowa za organizację konkursu „Obrazki z dawnej wsi".

Wydawnictwa muzealne

- 2016: „Informator Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią", R. Skiba.
- 2017: „Chleb w kulturze ludowej Krajny", katalog wystawy; „Biuletyn Muzeum Okręgowego w Pile", (nr 1) pod red. Z. Niedźwieckiego.
- 2018: „Piotr Woliński rzeźbiarz z Pałuk. 50 lat pracy twórczej", R. Skiba; foldery wystaw: „Retrospektywna wystawa prac Ryszarda Dereżyńskiego z lat 1982-2017", „Poszukiwania – malarstwo i rysunek Romana Jasińskiego z Brzostowa", „Constans. Wystawa prac Renaty Kowalczyk"; „Bory Tucholskie", P. Grzesiak.
- 2019: „Notatki z prowincji cz. 2", folder wystawy.

Opracował Roman Skiba

Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku
ul. Traugutta 3, 38-500 Sanok
tel. 13 463 09 04,
sekretariat@skansensanok.pl

Zmiana ekspozycji plenerowej

- 2016-2020: prace rekonstrukcyjne, odtwarzanie polichromii i aranżacja wnętrza przy synagodze z Połańca (XVIII w., drewniana bożnica) – unikalny projekt realizacji skansenowskiej w skali kraju i Europu, we wnętrzu stałe miejsce znajdzie wystawa judaików ze zbioru muzeum.
- 2016-2020: translokacja i aranżacja wnętrza zagrody z Lutczy (ok. 1880) oraz zakup 85 przedmiotów do wyposażenia wnętrza.
- 2016-2020: translokacja chałupy cygańskiej z Kopytowej, w której planowana ekspozycja będzie ukazywać życie codzienne asymilującej się rodziny cygańskiej.
- 2016-2020: remont tartaku ze Zdyni (1904), w trakcie którego wprowadzono wyposażenie w postaci urządzeń tracznych pochodzących z 1904 r. wyprodukowanych w Wiedniu. Odtworzono koło wodne, które za pomocą przekładni uruchamiać będzie cały mechanizm tartaku.
- 2016-2020: remont i aranżacja wnętrza chałupy wójtowskiej z Moszczenicy (1860) i wyposażenie 56 eksponatami, ukazującymi najbogatszego gospodarza we wsi, który pełnił również urząd wójta.
- 2016-2020: remont i adaptacja wnętrza karczmy zajezdnej z Rogów (1. poł. XIX w.), którą zaadaptowano na wystawę związaną z transportem, stąd na ekspozycji powozy, sanie, wozy, karawan.
- 2016-2020: aranżacja wnętrza domu woźnicy z Sokołowa Małopolskiego, gdzie na bazie 40 zakupionych eksponatów odtworzono pracownię lutniczą lirnika korbowego Stanisława Wyżykowskiego z Haczowa. Ekspozycja została udostępniona z okazji 90-lecia urodzin artysty.

Najważniejsze przedsięwzięcia

- 2016-2020: trzy ekspozycje stałe: „Ikona Karpacka", prezentująca zbiory 220 ikon z XV-XX w.; „Ekspozycja przemysłu naftowego", przedstawiająca urządzenia do wydobycia, eksploatacji i magazynowania ropy naftowej oraz „Jak dawniej gaszono pożary" z ekspozycją sprzętu pożarniczego w remizach z Golcowej i Lipinek.
- 2016-2020: realizacja 10 ekspozycji czasowych: „Bogdańscy – rodzina malarzy z Jaślisk" (w chałupie z Tyrawy Solnej); „Chwalcie Pana wszystkie narody! Judaika i sztuka sakralna w Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku" (w chałupie z Tyrawy Solnej); „Galicyjski Rynek – z historii budowy obrazów kilka" (replika budynku ze Starej Wsi); „Bojkowie i Łemkowie w obiektywie prof. Romana Reinfussa" (w chałupie z Glinnego); „Historia ratownictwa górskiego" (dom z Jaślisk na Galicyjskim Rynku); „Podróże, podróże…" (w remizie z Golcowej); „Po Pogórzu błądząc" (w remizie z Golcowej); „W co się oblec" (wystawa stroju w chałupie z Tyrawy Solnej); „Czas dzieciństwa" (wystawa zabawek w chałupie z Tyrawy Solnej); „Mądrości igłą wypisane" (wystawa makatek kuchennych w remizie z Golcowej).

Dwór ze Święcan, 1861, fot. archiwum Muzeum

Konferencje

- 2018: „Bezpieczeństwo osób i zbiorów w muzeach na wolnym powietrzu"; „Droga do niepodległej".
- 2019: „Miasta Galicji w dobie przemian polityczno-ustrojowych w latach 1772-1867. Miasta na pograniczach".

Osiągnięcia

- 2019: Certyfikat Regionalny Najlepszy Produkt Turystyczny województwa podkarpackiego oraz Certyfikat Najlepszy Produkt Turystyczny 2019 roku przyznany przez Polską Organizację Turystyczną.
- 2020: nagroda Ambasador Wschodu w kategorii turystyka oraz nagroda Idol Województwa Podkarpackiego 2020 w kategorii instytucja/placówka kultury jako miejsce przyjazne dla osób niepełnosprawnych, a także Złota Pinezka Google – najlepiej oceniana atrakcja turystyczna.

Galicyjski Rynek, fot. archiwum Muzeum

Wydawnictwa muzealne

- 2016-2020: „Judaika ze zbiorów Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku. Kultowe rzemiosło artystyczne" – katalog zabytków; „Miasteczko naszych dziadków" – przewodnik; „Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku. Skarbnica karpackiej wielokulturowości" – album fotograficzny; „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku" (t. 39); „Droga do Niepodległej" – materiały pokonferencyjne; „Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku. Park Etnograficzny" – przewodnik; „Ikony XV-XX w. z kolekcji Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku" – przewodnik.

Opracował Marcin Krowiak

Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu
ul. Gabriela Narutowicza 64, 09-200 Sierpc
tel. 24 275 28 83, fax 24 275 58 20
skansen@mwmskansen.pl

Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2016: uruchomienie olejarni oraz udostępnienie ekspozycji w XVIII-wiecznym dworze z Uniszek Zawadzkich.
- 2016-2017: realizacja II etapu zadania „Aktywna ochrona trzmieli i dzikich gatunków pszczół, stworzenie stref nektarodajnych na terenie Muzeum". Urozmaicony został drzewostan na terenie zabytkowego parku i dosadzono rośliny miododajne na terenie skansenu.
- 2017: otwarcie wystawy w chałupie z Drwał pt. „Zobaczyć rękoma". Pierwszy obiekt w skansenie posiadający udogodnienia dla zwiedzających niedowidzących oraz niewidomych.

Remonty i inwestycje

- 2016: budowa zbiornika retencyjnego do kanalizacji sanitarnej na terenie skansenu; budowa nowego mostu od strony wejścia od trasy nr 10 oraz realizacja zadania pn. „Rozszerzenie oferty oraz poprawa jakości i dostępności informacji turystycznej na terenie Muzeum" (w ramach zadania wprowadzono system do zwiedzania indywidualnego i grupowego, uruchomiono sprzęt multimedialny dla najmłodszych i dla organizacji lekcji muzealnych, zbudowano wewnętrzną linię elektryczną na terenie skansenu, pozwalającą na montaż oświetlenia terenu ekspozycji i wnętrz chałup na potrzeby wieczornego zwiedzania, Muzeum wprowadziło także system sprzedaży biletów on-line).
- 2016-2020: konserwacja wraz z impregnacją eksponatów we własnym zakresie – 6105 szt. oraz prace remontowe na terenie ekspozycji w 23 budynkach, wymiana instalacji odgromowych w 4 obiektach, wymiana słomianego poszycia dachów na 17 obiektach o łącznej powierzchni 2 960 m^2.
- 2016-2020: pozyskane muzealia: dary – 907 szt., zakupy – 572 szt.
  Pozyskane woluminy: zakupy 94 szt., dary 184 szt. Stan księgozbioru 4317 szt.
- 2017-2019: realizacja zadania „Budowa zintegrowanego systemu zabezpieczenia ekspozycji na terenie skansenu".
- 2018: realizacja zadania „Zakup wyposażenia do pracowni konserwatorskiej w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu".
- 2018-2021: realizacja zadania „Modernizacja i adaptacja na cele wystawiennicze 5 obiektów Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu odział Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu".

Chałupa ze wsi Rębowo, Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, fot. D. Krześniak

- 2019: realizacja zadania „Dostępność oferty kulturalnej Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu dla osób z niepełnosprawnościami". Rozpoczęcie realizacji zadania „Wzrost regionalnego potencjału turystycznego poprzez modernizację i adaptację na cele kulturalno-edukacyjne zabytkowego budynku ratusza w Sierpcu". Digitalizacja 387 obiektów ceramicznych ze zbiorów Muzeum.
- 2019-2020: modernizacja wiatraka typu z Zalesia, polegająca na konserwacji i rekonstrukcji uszkodzonych i zużytych części. Obiekt został ponownie zestawiony, zaimpregnowany i wyposażony w urządzenia młyńskie. Przywrócono pierwotną formę i funkcję obiektu, uruchomiono skrzydła i obracanie wiatraka wokół osi. Ponownie udostępniony do zwiedzania, z przygotowaną ekspozycją muzealną połączoną z pokazem prac młynarskich.
- 2020: realizacja zadań: „Konserwacja szat liturgicznych ze zbiorów Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu", „Konserwacja eksponatów ze zbiorów oddziału w Bieżuniu" (116 szt.) oraz zakup muzealiów (43 szt.), które będą prezentowane na wystawach w wyremontowanych obiektach; rozpoczęcie zadania „Rewitalizacja zespołu pałacowego i założenia obronnego w Bieżuniu".

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Program edukacyjny

- 2016: wprowadzenie nowej wersji lekcji muzealnej pt. „Barwny świat mazowieckich wycinanek" oraz nowej lekcji pn. „Od znachora do doktora".
- 2018: wprowadzenie nowej lekcji warsztatowej pn. „Skarby pszczelej rodziny. Od miodu do wosku".
- 2019: wprowadzenie nowej propozycji edukacyjnej gry terenowej „W zagrodzie, chałupie, dworze – tajemnice wiejskiej architektury".

Wystawy czasowe

- 2016-2020: w Muzeum: „Boże Narodzenie na Mazowszu", „Wielkanoc na Mazowszu" oraz „Rok Polski w tradycyjnych zajęciach codziennych" – wystawy organizowane corocznie.
- 2016-2019: w ratuszu: „Puszta – węgierski bezkres. W jak Węgry, W jak wino. Codziennie nowe odkrycia"; „Sztuka z ognia – naczynia kamionkowe Spółdzielni Ceramiki Artystycznej w Bolesławcu"; „Kurpie Poland"; „45 lat pracy twórczej Edmunda Szpanowskiego"; „Wszystkie barwy muzyki..."; „Sielskie klimaty w malarstwie Wojciecha Witkowskiego"; „Świat w widokówce zaklęty. Kolekcja pamiątek Mariana Sołobodowskiego"; „Wielowymiarowość sztuki" – wystawa artystów tworzących dzieła niekonwencjonalne.
- 2016-2019: w oddziale Muzeum w Bieżuniu: „Armenia na wyciągnięcie ręki w fotografii ks. Stanisława Pindery"; „Militaria przez wieki"; „Za wielkim Murem"; „Ciepła gwiazdka – malarstwo Anatola Martyniuka"; „Stefan Gołębiowski – poeta, tłumacz Horacego, społecznik"; „Inti Raymi-inkaskie Święto Słońca".

Konferencje

- 2016-2019: w Muzeum: „Muzea i organizacje pozarządowe. Budowanie relacji, szanse i zagrożenia"; „Tabu w muzeum. Trudne tematy w muzealnej codzienności"; „Śmiech i powaga w przestrzeni muzealnej"; „Choroba w muzeum. Sposoby na uzdrowienie".
- 2016-2019: w oddziale Muzeum w Bieżuniu: „Miasta i miasteczka mazowieckie"; „Nowe spojrzenie na postać Andrzeja Zamoyskiego"; „Mazowieckie drogi do Niepodległej"; „Od pajęczyny do penicyliny".

Osiągnięcia

- 2016: III miejsce w X edycji Konkursu „Mazowieckie Zdarzenie Muzealne – Wierzba" w kategorii „Najlepszy muzealny projekt otwarty" za organizację imprezy plenerowej „Żniwa w skansenie"; skansen w Sierpcu uznany został za „Najciekawszy skansen w Polsce".
- 2017: Laur Społecznego Zaufania przyznany przez Instytut Badań Marki.
- 2018: III miejsce w XII edycji konkursu „Mazowieckie Zdarzenie Muzealne – Wierzba" za publikację „Zbiór praw sądowych na mocy konstytucyi 1776 przez J.W. Andrzeja Zamoyskiego ex-kanclerza koronnego, Kawalera Orderu Orła Białego, ułożony, y na Seym roku 1778 podany"; w plebiscycie „Focus na Mazowieckie" skansen uznany został za jedno z najciekawszych przyrodniczo miejsc na Mazowszu.

Sprawy pracownicze i organizacyjne

- 2019: Samorząd Województwa Mazowieckiego zakupił zespół pałacowy wraz z założeniem obronnym w Bieżuniu, który został w drodze użyczenia przekazany do zarządzania przez Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

Karczma z Sochocina, fot. D. Krześniak

- 2019: nadanie nowego Statutu Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu oraz zmiana regulaminu organizacyjnego Muzeum.

Wydawnictwa muzealne

- 2016: „Przewodnik po Muzeum"; „Boże Narodzenie na Mazowszu"; „Dwór z Uniszek Zawadzkich. Historia i ekspozycja".
- 2016-2020: „Wieści muzealne – informator muzealny" (nr 9-18); „Rocznik Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu" (nr 7-11); „Bieżuńskie Zeszyty Historyczne" (nr 30-34).
- 2019: „Przewodnik po Muzeum" – nowe wydanie; książeczka dla dzieci „Z Plonkiem przez wieś".
- 2020: Album fotograficzny „Cztery pory roku w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu"; tomik wierszy laureatów konkursu poezji im. Stefana Gołębiowskiego z lat 2016 -2020.

Opracowała Bogusława Trojanowska

Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie
Oddział Etnografii Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku
Swołowo 8, 76-200 Słupsk
tel. 59 832 48 97, 59 811 94 10
promocja@muzeum.slupsk.pl

Zmiany ekspozycji plenerowej

- Pozyskanie i remont dwóch budynków znajdujących się w miejscowości Swołowo: stodoły bogatego chłopa pomorskiego, wchodzącej w skład historycznej, czworobocznej zagrody nr 26 oraz domu mieszkalnego położonego na tzw. nawsiu.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Wystawy czasowe

- 2016: „Od Stóp do Głów Ubrani w Tradycję", autor: Magdalena Lesiecka; „Rośliny Trujące Pomorza", autor: Mikołaj Radomski.
- 2017: „Zasmakuj w Formie – Pomorskie Przepisy i Formy Cukiernicze", autor: Joanna Gołofit.
- 2018-2019: „Higiena na Wsi Pomorskiej", autor: Dawid Gonciarz, Karolina Krajewska.
- 2018-2020: „Rezerwat" – wystawa etnobotaniczna, autor: Mikołaj Radomski.
- 2020-2021: „Mozaika Tradycji. Tkaniny w zbiorach Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie", autor: Anna Uszyńska.
- 2020: „Zapomniane cmentarze Gminy Słupsk" (wystawa plenerowa), autor: Andrzej Stachowiak

Imprezy

- 2016-2020: „Niedziela Palmowa", „Szparagowe Święto", „Dziecięca Zagroda", „Promenada Rzemiosł", „Plener Kowalski", „Zielna, Zielna…", „Babie Lato", „Na Świętego Marcina" „Najlepsza Pomorska Gęsina", „Kiermasz Świąteczny",

Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie, fot. archiwum Muzeum

Programy ministerialne

Zagroda Albrechta, fot. K. Krajewska

- 2014-2020: „Wzmocnienie potencjału pomorskiej Krainy w Kratę poprzez rewitalizację zabytkowych budynków szkieletowych wraz z restauracją organów kościelnych we wsi Swołowo na potrzeby mieszkańców Pomorza i innych regionów Polski" w ramach VIII osi priorytetowej Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 (współpraca z Gminą Słupsk), koordynator: Dawid Gonciarz.
- 2017: „Dwa światy – jedna nić" – cykl warsztatów tkackich, realizacja: Magdalena Lesiecka.
- 2018-2019: program badawczo-dokumentacyjny „Uprawa roślin zielarskich i ich zastosowanie lecznicze na Pomorzu Środkowym", koordynator: Mikołaj Radomski.
- 2020: „Zapomniane cmentarze Gminy Słupsk. Inwentaryzacja – rewaloryzacja – upamiętnienie", koordynator: Andrzej Stachowiak.

Konferencje

- 2018: Ogólnopolskie Seminarium „Organizacyjno-prawne uwarunkowania w funkcjonowaniu muzeów na wolnym powietrzu w Polsce. Stan obecny – propozycje zmian", „Jubileusz 55-lecia Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach", „10-lecie Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie".

Wydawnictwa muzealne

- 2016: „Rośliny trujące Pomorza [...] Georga Gotthilfa Jacoba Homanna 1811-1812 […]", opracowanie: R. Kupisiński, M. Radomski, Z. Sobisz.
- 2017: „Zasmakuj w Formie. Pomorskie przepisy i formy cukiernicze", opracowanie: J. Gołofit.
- 2018: „Swołowo. Zagrody na fotografiach", opracowanie: K. Krajewska; „Rośliny trujące Pomorza [...] Georga Gotthilfa Jacoba Homanna 1811-1812 […]", opracowanie: R. Kupisiński, M. Radomski, Z. Sobisz, wydanie II poprawione i uzupełnione.
- 2019: „Grunt to zdrowie", M. Radomski.
- 2020: „Tkaniny w zbiorach Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie", opracowanie: A. Uszyńska, cz. I-II.

Opracował Dawid Gonciarz

Muzeum Narodowe Rolnictwa
i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie
ul. Dworcowa 5, 62-052 Komorniki
tel.: 61 810 76 29
muzeum@muzeum-szreniawa.pl

MUZEUM NARODOWE ROLNICTWA
I PRZEMYSŁU ROLNO-SPOŻYWCZEGO
W SZRENIAWIE

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2020: utworzenie specjalnego ogródka dydaktycznego, położonego pomiędzy pawilonami wystawienniczymi, dedykowanego ziołolecznictwu wykorzystywanego w weterynarii.

Remonty i inwestycje infrastruktury

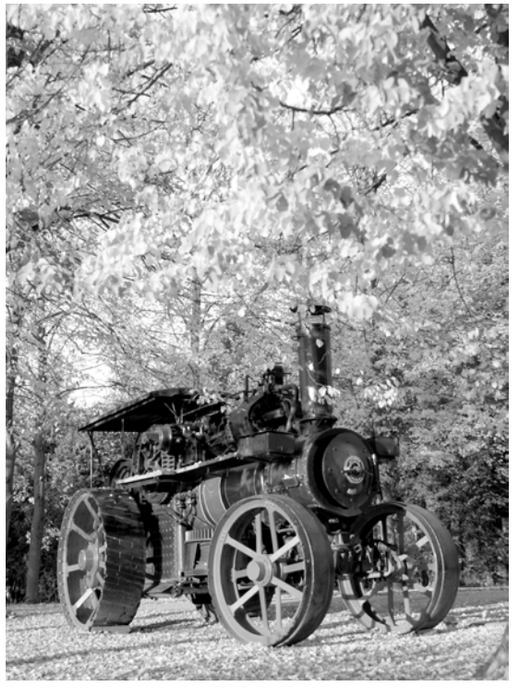
- 2017-2019: realizacja projektu „Modernizacja pawilonów wystawienniczych, wystaw stałych oraz magazynów zbiorów Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie".
- 2016: termomodernizacja budynku administracji.
- 2016-2018: modernizacja ogrodzenia.
- 2017: rozbudowa instalacji przeciwwłamaniowej w Zespole Pałacowo-Parkowo-Folwarcznym; remont instalacji c.o. w budynku administracyjnym.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Wystawy czasowe

- 2016: „Nie tylko pisanki, Wierzbowanie – grafika, malarstwo i fotografie Antoniego Ruta"; „Święty Izydor wołkami orze…święci patroni w życiu wsi polskiej"; „Wątki wiejskie w sztuce współczesnej"; „Ormianie – historia i kultura"; „Artyści dla Wielkopolski"; „Ocalony blask powozów. Kolekcja ze zbiorów Bogusława Łowińskiego".
- 2017: „Wielkanoc w Szreniawie"; Wystawa prac członków Wielkopolskiego Związku Artystów Plastyków; „Artyści dla Wielkopolski". „Pyrlandia w obiektywie artystów"; „Przyjaciel wolności ludu, cnót i prawa. Tadeusz Kościuszko w 200. rocznicę śmierci"; „Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce"; „W spichlerzu sztuki"; „Dwie postawy twórcze. Malarstwo Marii Dziopak i Danuty Król".
- 2018: „Wielkanoc w Szreniawie"; „Na szkle i na desce. Do nieba. Malarstwo inspirowane ikoną"; „Biskupianie na starej fotografii. Wokół wesela biskupiańskiego"; „Bezdroża przemijania"; „Dezydery Chłapowski – żołnierz, rolnik, patriota"; „Udział kobiet w Powstaniu Wielkopolskim".
- 2019: „Wielkanoc w Szreniawie"; „Poznaj nasze zbiory. Wybrane obrazy z kolekcji artystycznej Muzeum w Szreniawie"; „Kopalnia metafor" – Leszek Lesiczka; Wystawa prac profesorów Wydziału Malarstwa i Rysunku Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu; „Zderzenia" – Wielkopolski Związek Artystów Plastyków; „Wieś Nowoczesna".

- 2020: „Wielkanoc w Szreniawie"; „Spichlerz wyobraźni"; „Zderzenia"; „Częste mycie wydłuża życie, czyli jak kiedyś o higienę dbano"; „Powstanie Wielkopolskie – Rozkaz!"; „Regionalne stroje ślubne ze zbiorów Muzeum Narodowego Rolnictwa w Szreniawie"; „Ostatni Bartnicy"; „Streng Verboten. Wielkopolska wieś w latach 1939-1945".

Lokomobila z kolekcji muzealnej, fot. archiwum Muzeum

Cykliczne imprezy plenerowe

- „Jarmark Wielkanocny", „Festyn Zielonoświątkowy", „Piwo z kulturą – szreniawski Festiwal Piwa", „Niedziela w Muzeum", „Przeszłość – przyszłości", „Jesień w domu i zagrodzie. Retro show", „Poznańska Pyra", „Jarmark Bożonarodzeniowy".

Istotne cezury

- 2017: zakup na własność powozów z kolekcji Bogusława Łowińskiego.
- 2019: uruchomienie folwarcznej gorzelni; utworzenie Muzeum Tarpana; uzyskanie tytułu „Lider Turystyki".

Konferencje

- 2016: Międzynarodowa Konferencja Konserwatorska z cyklu: „Problemy muzeów związane z zachowaniem i konserwacją zbiorów"; „Chów zwierząt gospodarskich i tradycyjna uprawa roślin użytkowych w edukacji muzealnej".
- 2017: „Karaimi – historia i kultura"; „Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce".
- 2018: Międzynarodowa Konferencja Konserwatorska z cyklu: „Problemy muzeów związane z zachowaniem i konserwacja zbiorów"; „Dezydery Chłapowski – Szwoleżer – Prekursor Nowoczesnego Rolnictwa oraz Pracy Organicznej".
- 2019: „Zwierzęta gospodarskie i tradycyjne rośliny uprawne w dziedzictwie kulturowym wsi"; „Włączamy w kulturę. Edukacja muzealna dla środowisk zagrożonych wykluczeniem".

Nagrody i wyróżnienia

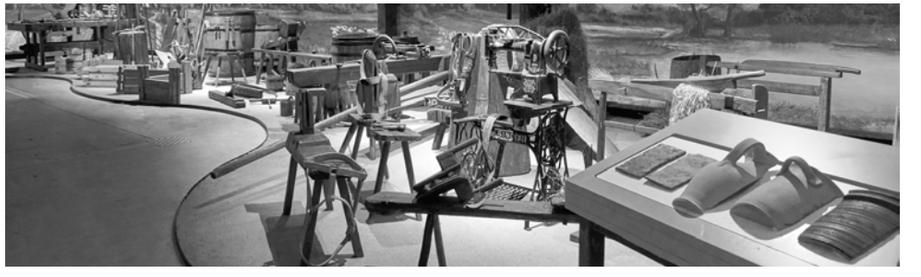
Nagrody w konkursie na wydarzenie muzealne roku w Wielkopolsce „IZABELLA" pod patronatem Marszałka Województwa Wielkopolskiego, za zrealizowane projekty:

- 2016: IZABELLA 2015 – za wydawnictwo „Atlas niematerialnego dziedzictwa kulturowego wsi wielkopolskiej" – 8 tomów.
- 2017: IZABELLA 2016 – za „Święty Izydor wołkami orze… Święci patroni w życiu wsi polskiej"; „Muzeum dostępne dla zmysłów"; „Chów zwierząt gospodarskich i tradycyjna uprawa roślin użytkowych w edukacji muzealnej".
- 2018: IZABELLA 2017 – za „Pałac dostępny"; „Dziedzictwo kulturowe wsi".
- 2019: IZABELLA 2018 – za „Historia transportu wiejskiego. Ocalony blask powozów"; „Działania upamiętniające i popularyzujące postać generała Dezyderego Chłapowskiego"; „Biskupianie na starej fotografii. Wokół wesela biskupiańskiego".
- 2020: IZABELLA 2019 – za „Muradyny, żandary, siwki, podkoziołek, bery, cymper – żywa tradycja w Wielkopolsce"; „Modernizacja pawilonów, wystaw stałych i magazynów zbiorów wraz z konserwacją zbiorów Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie".

Wydawnictwa muzealne

- 2017: „Pulteram – żywa tradycja w Wielkopolsce".
- 2018: „Dziedzictwo kulturowe wsi"; „Dezydery Chłapowski, żołnierz, rolnik, patriota".
- 2019: „Szreniawa – miejsce odkryte. 55 lat Muzeum Narodowego Rolnictwa w Szreniawie"; „Podkoziołek, bery, cymper – żywa tradycja w Wielkopolsce"; „August Cieszkowski, filozof, polityk, prekursor edukacji rolniczej"; „Muradyny, żandary, siwki – żywa tradycja w Wielkopolsce".
- 2020: „Streng Verboten. Wielkopolska wieś w latach 1939 – 1945"; „Zwierzęta gospodarskie i tradycyjne rośliny uprawne w dziedzictwie kulturowym wsi"; „Włączamy w kulturę. Edukacja muzealna dla środowisk zagrożonych wykluczeniem"; „Historia szkoły rolniczej im. Haliny w Żabikowie"; „Kolekcja narzędzi Stefana Biedrzyckiego. Katalog zbiorów"; „ABC ziemiańskiego dworu"; „Samolot CSS-13 we wspomnieniach agrolotników".

Opracował Mariusz Gąszczołowski

Stała wystawa rzemiosła ludowego, fot. archiwum Muzeum

Skansen Wsi Pogórzańskiej
im. prof. Romana Reinfussa w Szymbarku
Oddział Muzeum Dwory Karwacjanów
i Gładyszów w Gorlicach
38-311 Szymbark
tel. 18 351 10 18
skansen.szymbark@gmail.com

Kuźnia z Turzy, około XIX w.,
fot. archiwum Muzeum

Zmiany ekspozycji plenerowej

• 2018-2020: Muzeum Dwory Karwacjanów i Gładyszów jako partner wiodący realizowało projekt pod nazwą „Muzea Otwarte – rozszerzenie możliwości programowych instytucji kultury pogranicza polsko-słowackiego" w ramach programu Interreg V-A Polska-Słowacja: realizacja „Edukacyjnego parku historii budownictwa ludowego i maszyn na pograniczu polsko -słowackim" w części niezagospodarowanej skansenu (wykonanie wewnętrznych ścieżek komunikacyjnych z różnymi naturalnymi podłożami, bramy wejściowej wraz z ogrodzeniem, ekspozycji oraz zagospodarowanie terenu poprzez lokalizację urządzeń i elementów edukacyjnych oraz zieleni). W parku edukacyjnym znajdują się zrekonstruowane obiekty: wiatrak, koło wodne, kierat, miech kowalski z paleniskiem, maselnica, koło deptakowe. Obiekty dostosowano do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, zlokalizowane na zewnątrz w formie ekspozycji plenerowych połączonych z ogrodami sensorycznymi, nawiązującymi do tradycji regionalnych.

Remonty i inwestycje infrastruktury

• 2017: rozpoczęcie projektu „SKANSENOVA – systemowa opieka nad dziedzictwem w małopolskich muzeach na wolnym powietrzu". W ramach projektu przeprowadzono prace remontowo-konserwacyjne w zabytkowych obiektach: wymiana strzech i klepisk, konserwacja gontów, wykonanie nowego, stylowego ogrodzenia, modernizacja instalacji elektrycznych, wykonanie ścieżek terenowych oraz konserwacja drewnianych, zabytkowych obiektów.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Wystawy stałe

• 2016-2020: ekspozycja stała w piętnastu obiektach Skansenu – wnętrza i wyposażenie: chałup pogórzańskich (dymna chałupa z Siar, chałupa z Moszczenicy), warsztatów usługowych

(olejarnia z Gródka, kuźnia z Turzy), budynków gospodarczych (stodoła i obora ze Stróżnej), oraz wiatraków (z Krygu i Ropy); „Zioła w tradycji Pogórza" w chałupie z Szymbarku; ekspozycja zabytkowego sprzętu i maszyn rolniczych pod wiatą (używanych na wsi pogórzańskiej na przełomie XIX i XX wieku); „Sztab operacji gorlickiej 1915" – wystawa upamiętniająca Bitwę pod Gorlicami.

• 2016: „Józef Śliwa – poeta, rzeźbiarz amator" – wystawa prezentująca kolekcję rzeźby autorstwa Józefa Śliwy, rzeźbiarza i poety z Gorlic.
• 2018: „Dawne rzemiosło ludowe na Pogórzu" – wystawa w chałupie z Gródka.
• 2020: „Pogórzanie i sąsiedzi – stroje ludowe z regionów Polski i Słowacji" (Pogórzan, Łemków, Lachów Sądeckich, Szaryszan i Spiszaków).

Wystawy czasowe

• 2017: „Małopolska Marzanna" – wystawa coroczna, pokonkursowa; „Zabytki architektury drewnianej Ziemi Gorlickiej" – wystawa fotografii prezentująca przykłady drewnianej architektury sakralnej; „Pogórzańskie ozdoby bożonarodzeniowe".
• 2018: Tadeusz Brud „Portrety" – wystawa malarstwa prezentująca spojrzenie na motyw artystycznej i jednocześnie użytkowej figury, jaką była postać stracha polnego; „Strachy polne podkarpackie" – wystawa z kolekcji Muzeum Regionalnego w Lubeni z siedzibą w Sołonce.
• 2019: „Kto to wie(ś). Na własną rękę na własną miarę" – wystawa plenerowa przygotowana przez Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie; „Nowe życie przedmiotów" – wystawa prezentująca zabytkowe przedmioty codziennego użytku, naprawianych domowymi sposobami lub przez wiejskich rzemieślników.
• 2020: „Pogórzańskie akcesoria kolędnicze"; „Obrzędowość doroczna – tradycja i odniesienia" – wystawa przygotowana przez Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu; „Na beskidzkich szlakach śladami Romana Reinfussa".

Osiągnięcia

• 2017: nagroda w 42. edycji Nagrody im. O. Kolberga w kategorii VI dla instytucji i organizacji społecznych.

Wydawnictwa muzealne

• 2017: „Pogórzańskie godanie", red. Anna Niemczyńska-Szurek, Barbara Wojnarska, Anna Bąk.
• 2018: „Te Deum Laudamus…. Gorlicki przegląd chórów parafialnych", Stanisław Ruszel.

Opracował Michał Liana

Fragment ekspozycji muzealnej,
fot. archiwum Muzeum

Park Etnograficzny w Tokarni
Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach
Tokarnia 303, 26-060 Chęciny,
tel. 519 467 107
skansen@mwk.com.pl

Zajęcia edukacyjne,
fot. Mariusz Łężniak

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2016-2020: przeniesienie oryginalnego obiektu dawnej architektury drewnianej Kielecczyzny, spichlerzyka z Kamiennej Góry (Leśnej) oraz rekonstrukcja dwóch obiektów małej architektury – studni z Radkowic i bramy wjazdowej typu małomiasteczkowego z rejonu Kielecczyzny przy domu z Ćmielowa; wykonanie nowych przydomowych ogródków wraz z ogrodzeniami przy chałupie z Kobylnik, chałupie z Niedziałek, chałupie z Nasiechowic, chałupie z Umra, domu z Wąchocka oraz domu z Ćmielowa – wytyczono i wykonano nasadzenia oraz ogrodzono trzy sady; zestawianie i rekonstrukcja dwóch obiektów – drewnianej obórki z Gęsic i kamiennej kapliczki z Drugni.
- 2017-2020: przygotowano projekty związane z małą architekturą drewnianą, mające w przyszłości wzbogacić przestrzeń ekspozycyjną. Są to gołębnik, krzyż choleryczny, dzwonniczka przeciwburzowa i ziemianka partyzancka.
- 2019-2020: pozyskanie kolejnych obiektów, które docelowo znajdą się na ekspozycji: XIX-wiecznej kaplicy drewnianej z Dymin oraz XVIII-wiecznego „dworku" z Suchedniowa.

Remonty i inwestycje

- 2016-2020: wymiana poszyć dachowych (gont i strzecha) oraz naprawa i wykonanie nowych podłóg (gliniane i drewniane) w budynkach w Parku.
- 2017-2019: wymiana elementów konstrukcyjnych i roboczych wiatraków z Dębna i Grzymałkowa.
- 2019-2020: wykonanie projektu elektryfikacji całego terenu parku w kontekście zabezpieczeń przeciwpożarowych i antykradzieżowych oraz uzupełnienie instalacji odgromowych w obiektach zabytkowych.
- 2010-2020: zakończenie wieloletniego procesu budowy i urządzenia ekspozycji oraz uruchomienia nowej siedziby Mauzoleum Martyrologii Wsi Polskich w Michniowie.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Wystawy

- 2016: „Kolory wyobraźni" – malarstwo Eugeniusza Brożka.
- 2017: „Filmowy skansen".
- 2018: „Pokojowy Patriotyzm"; „Bez kochania bardzo źle – miłość w kulturze ludowej"; „Poznaj tę historię".
- 2019: „Hungarikum – sztuka ludowa Matyó".
- 2020: „Jan Paweł II. Świadek wojny. Człowiek Pokoju" oraz „Moja droga...Etnografia. Życie i dzieło Bronisława Malinowskiego".

Programy edukacyjne

- 2016-2019: wzbogacenie oferty edukacyjnej MWK, co skutkowało średnią 250 zajęć rocznie.
- 2018: modyfikacja oferty edukacyjnej, poprzez wprowadzenie nowych teamów i form edukacyjnych zajęć muzealnych (lekcje, warsztaty, prelekcje, oprowadzanie tematyczne).
- 2018-2019: poszerzenie oferty dla odbiorców z różnymi niepełnosprawnościami, poprzez opracowanie i realizację pakietu zajęć edukacyjnych w ramach programu Polskiego Stowarzyszenia Osób Niepełnosprawnych Intelektualnie i programu MKiDN „Kultura Dostępna", skierowanego do odbiorców z dysfunkcją wzroku; organizacja kilkunastu rodzajów zajęć muzealnych w ramach projektu „Bez barier z ekonomią społeczną", realizowanego przez Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego.
- 2019: realizacja spotkania animatorów kultury z całej Polski w ramach Ogólnopolskiej Giełdy Projektów, organizowanej przez NCK oraz przeprowadzenie konkursów etnograficznych „Konfrontacja pokoleń" i „Moje świętowanie" dla uczniów szkół podstawowych z regionu.
- 2020: prowadzenie znacznej części działań edukacyjnych on-line ze względu na sytuację pandemiczną, opracowanie i realizacja 55 filmików edukacyjno-instruktażowych zebranych w cykle: „Etnoelementarz", „Etnokuchnia", „Obewroty Tokarniane" i „Pokrótce" oraz przygotowanie ponad 400 postów i ciekawostek etnograficznych prezentowanych i emitowanych w mediach społecznościowych Muzeum.

Wydarzenia/imprezy

- 2016: „Festiwal Filmów Niezwykłych"; projekt „Góry świętokrzyskie – Smak Tradycji" w ramach dofinansowania z programu „Swiss Contribution".
- 2017: organizacja konferencji pt. „Historyczne dziedzictwo świętokrzyskiego hutnictwa, ołowiu i miedzi".
- 2019: międzynarodowa współpraca przy tworzeniu wystawy „Hungarikum – sztuka ludowa Matyó".

- 2020: realizacja projektu „Pocztówka do Niepodległości 1920"; organizacja konferencji „Przyszłość krajobrazu przeszłości – postrzeganie przestrzeni muzealnej. Fakty i perspektywy".
- 2016-2020: cyklicznie organizowane imprezy: „Rodzinne niedziele w skansenie", „Wytopki Ołowiu", „Festiwal Jawor", „U źródeł kultury", „Świętokrzyski Festiwal Smaków", „Jarmark Agroturystyczny", „Zlot pojazdów zabytkowych Motopiknik", „Święto Chleba", „Smaki Jesieni".

Fragment ekspozycji muzealnej, fot. Mariusz Łężniak

Osiągnięcia

- 2017: Nagroda Best For School Travelles In Poland 2017 w kategorii najbardziej interesujący skansen.
- 2018: nagroda „Skrzydła 2018" za stałe podnoszenie jakości usług i rozwój oferty Parku Etnograficznego w Tokarni.
- 2019: Świętokrzyski Diament 2019 za promowanie historii kultury ziemi świętokrzyskiej.
- 2020: Lider Regionu 2020 w kategorii Kultura i Historia oraz III miejsce KulturaOnline.pl za najciekawszy skansen w Polsce; współorganizacja konferencji „Przyszłość krajobrazu przeszłości – postrzeganie przestrzeni muzealnej. Fakty i perspektywy".

Sprawy pracownicze i organizacyjne

- 2018: przyjęcie nowego statutu i regulaminu organizacyjnego, który przekształcił dotychczasowy Dział Etnografii w Dział Badań Etnograficznych i Dział Edukacji Etnograficznej oraz wydzielił w Mauzoleum Martyrologii Wsi Polskich w Michniowie Dział Edukacji Martyrologicznej.
- 2020: zmiana na stanowisku dyrektora – Mariusza Masnego zstąpił Tadeusz Sikora.

Wydawnictwa

- 2016: „Magia Świąt. Zimowy cykl świąteczny w tradycyjnych zwyczajach mieszkańców kieleckich wsi", E. Tomaszewska; „Św. Florian – patron ludzi ognia", K. Karbownik.
- 2017: „Kielecka Teka Skansenowska" (tom 3); „Wiosenne świętowanie na Kielecczyźnie", E. Tomaszewska.
- 2019: „Mauzoleum Martyrologii Wsi Polskich w Michniowie", E. Kołomańska; „Poznaj tę historię", K. Jedynak.
- 2020: „Wieś polska podczas II wojny światowej"; „Świętokrzyskie Smaki".

Opracował dr Krzysztof Karbownik

Skansen Rzeki Pilicy – Miejskie Centrum Kultury w Tomaszowie Mazowieckim
ul. A. Frycza-Modrzewskiego 9/11,
97-200 Tomaszów Mazowiecki,
tel. 44 723 00 03, 517 080 381
skansen@mck-tm.pl

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2016: udostępnienie dla zwiedzających budynku carskiej toalety.
- 2017: pozyskanie i wystawienie maglownicy; udostępnienie dla zwiedzających budynku wartowni.
- 2018: pozyskanie dwóch żaren na korbę; udostępnienie dla zwiedzających budynku stacyjki Reymonta.
- 2019: udostępnienie dla zwiedzających brogu.

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2017: pozyskanie i ustawienie dwóch garaży blaszanych.
- 2019: remont elewacji zewnętrznej kontenera biurowego.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Wystawy stałe

- 2016-2020: „Sakralna i patriotyczna sztuka okopowa"; „Przewozy i przewoźnicy na Pilicy"; „Stacyjka Reymonta" wczoraj i dziś; „Tomaszowskie Bractwa Wodniackie".

Wystawy czasowe

- 2017: „Szły na wschód bataliony, szwadrony i pułki"; „Antykomunistyczne podziemie niepodległościowe w Tomaszowie Mazowieckim i okolicach"; „Folklor tomaszowski 100 lat temu".

Przystanek kolejowy „Wolbórka", przełom XIX/XX w., fot. archiwum Muzeum

Fragment ekspozycji muzealnej, fot. archiwum Muzeum

- 2018: „Korpus Ochrony Pogranicza"; „Tradycje wędkarskie na Pilicy"; „W świecie pszczół".
- 2019: „Wrzesień 1939 r. nad Pilicą"; „Kolej Iwanogrodzko-Dąbrowska".

Imprezy cykliczne

- 2016-2020: „Słodka Niedziela", „Piknik Militarny", „Majówka historyczna", „Europejskie Dni Dziedzictwa", „Polska zobacz więcej – weekend za pół ceny", „Rajd Brzegiem Pilicy", „Noc Muzeów".

Imprezy okolicznościowe

- 2018: projekt pn. „Jestem flisakiem – zawód moich pradziadów"; event historyczny pn. „Na straży granic Niepodległej".
- 2019: widowisko historyczne pn. „Bitwa o Tomaszów Mazowiecki".
- 2020: Program TVP 3 „Budzi się ludzi w Łódzkiem"; warsztaty etnograficzne pn. „Od ziarenka do bochenka".

Osiągnięcia

- 2019: Wyróżnienie od Narodowego Instytutu Kultury za organizację EDD „Polski splot".

Opracowała Hanna Cierpicka-Trzonek

Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu
Park Etnograficzny w Toruniu,
ul. Wały gen. Sikorskiego 19, 87-100 Toruń
tel. 56 622 80 92, kontakt@etnomuzeum.pl

Muzeum Etnograficzne
im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej
w Toruniu

Olenderski Park Etnograficzny w Wielkiej Nieszawce
ul. Mennonitów 14, 87-165 Cierpice

Park Etnograficzny w Kaszczorku
ul. Turystyczna 130, 87-100 Toruń

Zmiany ekspozycji plenerowej

Park Etnograficzny w Toruniu

- 2019: zakup i ekspozycja maszyny do wyrobu cegieł – obwoźnej cegielni z Kujaw.

Olenderski Park Etnograficzny

- 2016-2018: zagospodarowanie terenu, mała architektura, ogródki, sady, pola oraz przygotowanie wystawy stałej i wyposażenie wnętrz poszczególnych zagród.
- 2018: otwarcie Olenderskiego Parku Etnograficznego dla zwiedzających.
- 2020: przeniesienie lapidarium z MET do OPE.

Park Etnograficzny w Kaszczorku

- 2018: budowa wiaty na łodzie.
- 2020: budowa tratwy flisackiej oraz postawienie budy rybackiej.

Remonty i inwestycje infrastruktury

Park Etnograficzny w Toruniu

- 2018-2020: wymiana koryta i koła wodnego w młynie ze Strzyg oraz dachu i schodów wiatraka z Wójtówki; wymiana pokrycia dachowego chałupy z Lasek i z Suchej oraz stodoły i obory z Mikołajskich; wymiana kalenic dachu w stodole z Kowala, chałupie, oborze i spichlerzu z Rakutowa oraz w chałupie ze Skórzenna i w spichlerzu dworskim z Bronisławia; naprawa dachów w kuźni z Jastrzębia i remizie z Pływaczewa; fumigacja i impregnacja stodoły i obory z Mikołajskich.

Olenderski Park Etnograficzny

- 2018-2020: montaż sieci hydrantów przeciwpożarowych i ogrodowych, oświetlenia terenu, systemu sygnalizacji włamania i napadu, TV dozorowej oraz aranżacja strychu zagrody z Gutowa na pomieszczenia biurowe.

Park Etnograficzny w Kaszczorku

- 2016: wymiana pokrycia dachu wiaty jeziornej z Czarliny.
- 2018: wymiana pokrycia dachowego oraz remont więźby dachowej obory z Rokitnicy.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

- 2018: otwarcie nowego oddziału Muzeum – Olenderskiego Parku Etnograficznego w Wielkiej Nieszawce. Jest pierwszym w Polsce muzeum na wolnym powietrzu poświęconym osadnictwu olenderskiemu i menonitom. Odtwarza on historyczny krajobraz kulturowy nadwiślańskiej wsi olenderskiej z przełomu XIX i XX w., a sama miejscowość posiada bogatą historię związaną z tym osadnictwem. Na ponad 5 hektarach zrekonstruowany został fragment wsi o najbardziej charakterystycznym dla obszaru Doliny Dolnej Wisły układzie tzw. rzędówki bagiennej. Translokowano najcenniejsze i unikalne przykłady budownictwa charakterystycznego dla osadników olenderskich. Przeniesionych zostało 6 zabytkowych budynków mieszkalnych i gospodarczych, które pochodzącą z XVIII i XIX w. W zagrodzie z Kaniczek z 1757 r., jednej z trzech zachowanych na tym terenie zagród podcieniowych, zaprezentowano życie zamożnych gospodarzy wyznania ewangelickiego z okresu międzywojennego. Zagroda ze wsi Niedźwiedź z końca XVIII w., jedyna zachowana zagroda z częścią mieszkalną, inwentarską i stodołą pod jednym dachem w konstrukcji drewnianej, prezentuje życie rodziny wyznania menonickiego z przełomu XIX i XX w. W zagrodzie z Gutowa umieszczono wystawę o osadnictwie olenderskim. Zagrody otaczają pola uprawne, łąki, ogródki i sady, obsadzone zielenią, drzewami owocowymi i wierzbami oddzielającymi wraz z rowami melioracyjnymi poszczególne siedliska. W przestrzeni zrekonstruowanej wsi objęto ochroną położony *in situ* cmentarz ewangelicko-menonicki, a w jego sąsiedztwie zaaranżowano lapidarium, w którym zabezpieczone zostały przed zniszczeniem nagrobki z innych tego typu nekropolii.

Olenderski Park Etnograficzny w Wielkiej Nieszawce, fot. A. Zakrzewski

Park Etnograficzny w Kaszczorku, fot. D. Kunicka

Działania edukacyjne

- 2016-2020: spotkania polisensoryczne „Etnowyprawka Malucha" dla dzieci do 3 lat i ich opiekunów; warsztaty dla przedszkolaków „Tradycja w małym paluszku" i „Dziecięcy przegląd folkloru wiejskiego" oraz dla dzieci „Tradycja w garści", rozgrywki gier „Oil city" i „Chłopska szkoła biznesu"; cykle wakacyjne „Bajeczne czwartki": warsztaty „Kociołek ze sztuką" oraz dla rodzin „Etnoigraszki"; spacery tematyczne po Parku Etnograficznym „Wehikuł czasu"; organizacja koncertów i potańcówek karnawałowych oraz tematycznych imprez wielkoskalowych „Noce muzeów" (w 2020 wersja online) i „Żywe skanseny"; organizacja spotkań dla obcokrajowców „Spotkania z polską kulturą ludową", spotkań dla dorosłych „Żywot pieśni – pieśni żywota" i wykładów „Kultura okolic – okolice kultury"; organizacja spotkań dla grupy 55+ z cyklu „Muzeum-Panaceum" oraz szkoleń i warsztatów dla nauczycieli przedszkolnych „Siała baba mak", a także szkoleń dla edukatorów „Pastwisko wyobraźni".

Wystawy i publikacje

- 2016: „Biały? Czarny? Czerwony? O symbolice kolorów", A. Kostrzewa, H. Łopatyńska, M. Ziółkowska-Mówka; „Mądrości i gadki z kuchennej makatki", E. Piskorz-Branekova.
- 2017: „Dla żeglowania bezpiecznego. Święci patroni i sanktuaria wodniaków wiślanych", A. Trapszyc; „(Nie)potrzebne, (nie)piękne, (nie)cenne. Reaktywacja rzeczy", H. Łopatyńska, G. Szelągowska.
- 2018: „Wileńskie kiermasze, jarmarki i odpusty. Fotografie Bolesławy i Edmunda Zdanowskich", J. Jakubowska, J. Słomska-Nowak; „Macierzyństwo od początku i bez końca. Antropologiczna opowieść", A. Jarysz.
- 2019: „Polesie w fotografii z lat 20. i 30. XX wieku. Kontrasty, głębie, powiększenia" oraz „Anatomia muzeum. 60 lat Muzeum Etnograficznego w Toruniu", A. Trapszyc.
- 2020: „Ceramika Jana Limonta", J. Pawlikowski, G. Szelągowska.

Wystawy pozostałe

- 2017: „Wszyscy jesteśmy migrantami".
- 2017, 2019: „Etnoklimaty"

Osiągnięcia

- 2019: wyróżnienie w 39. Konkursie SYBILLA za realizację Olenderskiego Parku Etnograficznego w Wielkiej Nieszawce, nagroda w konkursie „Odkrywca" 2018, medal „Dziedzictwo wieków" oraz nagroda specjalna Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego; nominacja Kujawsko-Pomorskiej Organizacji Turystycznej do ogólnopolskiego konkursu na Najlepszy Produkt Turystyczny – Certyfikat Specjalny Polskiej Organizacji Turystycznej oraz Złota Kareta „Nowości" w kategorii nauka i edukacja.
- 2020: wyróżnienie w Konkursie MUSEJON – Kujawsko-Pomorskie Muzealne Wyróżnienie Roku za wystawę „Anatomia muzeum. 60 lat Muzeum Etnograficznego w Toruniu".

Wydawnictwa muzealne (poza towarzyszącymi wystawom)

- 2016: „Menonici w Polsce i Prusach", P. Klassen.
- 2017: „Rybacy nieszawscy. Studium z dziejów grupy zawodowo-regionalnej w XX wieku" oraz „Materiały Muzeum Etnograficznego w Toruniu" (nr 4), A. Trapszyc.
- 2017-2020: wydanie płyt DVD: Zwyczaje zapustne. Chodzenie z kozą na Kujawach (H. Łopatyńska); Przywołówki dyngusowe na Kujawach (H. Łopatyńska); Kujawskie sypanie wzorów piaskiem (B. Olszewska); Haft kujawski (K. Turska-Skowronek); Smażenie powideł metodą tradycyjną (G. Szelągowska).
- 2018: „Interpretacja „Dziadów" Mickiewiczowskich na podstawie skarbca kultury białoruskiej", O. Swianiewiczowa; „Ornament, forma i symbolika w sztuce ludowej na Żmudzi", J. Perkowski.
- 2019: „Sztetl Lubicz", K. Famulska-Ciesielska.
- 2020: „Olendrzy z Wielkiej Nieszawki i okolic", M. Targowski; „Akwizytorzy szczęścia. O dawnych i współczesnych kolędnikach", H. Czachowski, A. Kostrzewa, H. Łopatyńska; „Przewodnik po Olenderskim Parku Etnograficznym".

Opracował zespół MET

Park Etnograficzny w Toruniu, fot. A. Zakrzewski

Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej
w Wasilkowie
ul. Leśna 7, 16-010 Wasilków
tel. 85 743 60 82
pmkl@pmkl.pl

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2016-2020: budowa nowego sektora wschodniopodlaskiego, w którym docelowo znajdą się cztery pełne zagrody (obecnie w trakcie realizacji są dwie pierwsze). Do zbiorów zakupiono także kilka budynków mieszkalnych i gospodarczych do omawianego wyżej sektora (z Brzozówki Koronnej, Makówki, Plutycz, Kazimierowa), a także drewniany kościół z dzwonnicą z Seroczyna, które to budynki będą sukcesywnie przenoszone do Muzeum.

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2017-2020: realizacja projektów inwestycyjnych, m.in. obejmujących kapitalny remont budynku dworu z Bobry Wielkiej, przeniesienie i rekonstrukcję szkoły z Kalinowa Solek, a także stodół z Czarnej Białostockiej i Redut wraz z niezbędną infrastrukturą techniczną oraz wymianę kilku dachów gontowych. W tychże budynkach zorganizowano nowe wystawy stałe, a znaczna część ich powierzchni została przeznaczona na magazyny muzealiów.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Wystawy stałe

- 2017-2020: „Sztuka ludowa Podlasia", która prezentuje zdobnictwo domów wiejskich, przedmiotów użytkowych z drewna, metalu, słomy, gliny, tkanin, a także przedmiotów związanych z religijnością i obrzędowością; „Mechanizacja rolnictwa na podlaskiej wsi", gdzie prezentowane są maszyny rolnicze upowszechniające się w trzeciej ćwierci XX w.; „Dawne leśnictwo na Podlasiu", pokazująca najważniejsze zajęcia związane z pozyskaniem różnych surowców leśnych oraz samej uprawy lasu; „Wiejska szkoła w czasach PRL-u", odtwarzająca klimat wiejskiej klasy szkolnej z II połowy XX w.; „Wnętrze chałupy z Czyż" z wyeksponowanym wystrojem domu mieszkalnego z okresu dwudziestolecia międzywojennego z południowo-wschodniego Podlasia.

Wystawy czasowe

- 2017-2020: „Rok obrzędowy na Podlasiu – obrzędowość wiosenna", „Latem na Podlasiu", „Pracownia zabawek ludowych", „Krajka Re-Konstrukcja", „Drewniane budownictwo w krajobrazie Podlasia", „Wielkanocne karty pocztowe", „Zielone Świątki

w PMKL – 10 lat", „Inscenizacja wnętrza świątecznego związanego z obrzędowością wielkanocną", „Przydrożne krzyże i kapliczki na Podlasiu", „Zdobione drzwi wiejskie na Podlasiu", „Tatarzy dawniej i dziś", „Tańcowała igła z nitką", „Inscenizacja wnętrza świątecznego związanego z obrzędowością bożonarodzeniową", „Cuda z betonu".
- Wystawy własne poza terenem skansenu
- 2017-2020: „Rok obrzędowy", „Drewniane budownictwo w krajobrazie Podlasia", „3 x Jakub Smolski, wiejski fotograf z Łuki".

Programy edukacyjne

- 2017-2020: realizacja licznych projektów edukacyjnych, wydawniczych i promocyjnych, których rezultatem są m. in. publikacje popularnonaukowe i edukacyjne, a także zwiększenie atrakcyjności Muzeum w internecie. Intensywnie rozwijano działalność edukacyjną i popularyzatorską Muzeum, powstał blok różnych tematów lekcji muzealnych przeznaczonych dla dzieci i młodzieży, zajęcia dla rodzin z dziećmi, warsztaty i spotkania. Ważnym elementem działań edukacyjnych jest działający w Muzeum Ośrodek Edukacji Ekologicznej – Sokolarnia, w którym prezentuje się ptaki drapieżne, a także przekazuje się wiedzę historyczną i przyrodniczą z zakresu sokolnictwa.

Imprezy plenerowe

- 2017-2020: kontynuacja organizowanych wcześniej imprez folklorystycznych: „Zielone Świątki w skansenie", „Smaki Podlasia", „Podlaskie ziołami pachnące". Organizowano także, we współpracy z innymi podmiotami, festyny o tematyce tatarskiej, zawody łucznictwa konnego, imprezy popularyzujące historię – „Dni Rzeczpospolitej".

Chałupa z Czyż z 1888 roku, fot. archiwum Muzeum

Osiągnięcia

- 2020: Nagroda i Medal im. Zygmunta Glogera przyznany dyrektorowi Muzeum, dr. Arturowi Gawłowi, za wieloletnią działalność na polu dokumentacji i upowszechniania podlaskiej kultury ludowej.

Wystawa sztuki ludowej w dworze z Bobry Wielkiej, fot. archiwum Muzeum

Sprawy pracownicze i organizacyjne

- 2016: powołanie Podlaskiego Muzeum Kultury Ludowej w wyniku jego wydzielenia ze struktur Muzeum Podlaskiego w Białymstoku Białostockiego Muzeum Wsi (skansen powstał jako oddział MPB w 1982 r.) oraz Działu Etnografii (powstał w 1962 r., zaś zbiory etnograficzne Muzeum pozyskiwało od lat 50-tych XX w.). Okres 2017-2020 był czasem organizowania się Muzeum jako samodzielnej instytucji, stąd też jego działalność w znacznej mierze była poświęcona przekształceniom, zarówno od strony administracyjnej czy pracowniczej, jak też merytorycznej – połączono zbiory i reorganizowano magazyny i dokumentację dotyczącą muzealiów; powołanie dyrektora Muzeum – Artura Gawła.

Wydawnictwa muzealne

- 2017: „Tradycyjne bimbrownictwo na Podlasiu. Historia i współczesność" (informator do wystawy stałej); „PMKL – przewodnik" (przewodnik muzealny); „Drewniane budownictwo w krajobrazie Podlasia. Dobre praktyki" (wydawnictwo pokonferencyjne); „Lecień" (zbiór wierszy).
- 2018: „Tatarzy polscy. Ciągłość i zmiana".
- 2019: „Dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe ziemi knyszyńskiej"; „Dawne leśnictwo na Podlasiu" (katalog do wystawy stałej); „Mechanizacja rolnictwa na podlaskiej wsi" (katalog do wystawy stałej); „Krajka – sokólska tkanina ludowa".
- 2020: „Bartnictwo i pszczelarstwo na Podlasiu" (katalog do wystawy stałej); „Zdobnictwo drewnianych domów na Białostocczyźnie"; „Zdobnictwo drewnianych domów na Podlasiu" (katalog do wystawy stałej); „Od ziarenka do bochenka" (zeszyt edukacyjny).

Opracował Przemysław Sianko

Muzeum – Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodory i Izydora Gulgowskich we Wdzydzach Kiszewskich
ul. T. i I. Gulgowskich 68, 83-406 Wdzydze
tel. 58 686 11 30
muzeum@muzeum-wdzydze-gda.pl

M KPE

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2016: utworzenie nowych i rewaloryzacja istniejących ogrodów oraz terenów zielonych.
- 2017: umieszczenie wielkoformatowych ilustracji przedstawiających zwierzęta hodowlane (w skali 1:1) w wytypowanych budynkach inwentarskich; przystosowanie wybranych wystaw do bezobsługowego zwiedzania – montaż przeszkleń oznakowanych grafiką nawiązującą do historii i charakteru prezentowanej architektury.
- 2018: odbudowa chałupy ze Zdrójna (pozyskana do zbiorów w 1975 r., sektor Bory Tucholskie); wykonanie nowych tablic informacyjnych dla wszystkich odbudowanych obiektów (w j. polskim, angielskim i kaszubskim); wprowadzenie systemu informacji przestrzennej na terenie muzeum.
- 2020: zagospodarowanie zagrody z Garcza; odbudowa chałupy z Oskiego Pieca (sektor budownictwa z regionu Borów Tucholskich).

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2016-2020: remont i modernizacja pomieszczeń socjalnych (stolarnia, pracownia konserwacji, budynki biurowe, wartownia, pomieszczenia dla przewodników),
- 2016: montaż latarni przy głównym trakcie spacerowym; modernizacja toalet przy budynku karczmy „Wygoda".
- 2017: modernizacja karczmy z Rumi (sektor wejściowy).
- 2019: termomodernizacja dworku z Radunia (budynek biurowy), stolarni oraz pracowni konserwatorskiej; modernizacja oświetlenia (doświetlenie ekspozycji plenerowej).
- 2019-2020: remont oraz modernizacja restauracji w budynku karczmy z Rumi.

Wystawa „Muzeum do zabawy?", fot. S. Zajączkowski

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

- 2016: wykonanie zewnętrznej wystawy na ogrodzeniu M-KPE w formie wielkoformatowych zdjęć pochodzących z archiwum muzeum; powstanie sensorycznej, edukacyjnej przestrzeni dla najmłodszych zwiedzających; CZY…? JAK…? PYTANIA NA 110-LECIE – działanie polegające na zadaniu zwiedzającym pytań dotyczących przyszłości i kierunków rozwoju instytucji.
- 2017: otwarcie wystawy „Muzeum do zabawy?" (budynek z Osieka), prezentującej historię powstania skansenu, ideę tworzenia pierwszych muzeów na wolnym powietrzu oraz umożliwia zrozumienie istoty powstawania kolekcji i pracy etnologów/etnografów.
- 2017: zakup i konserwacja haftowanego baldachimu procesyjnego, zaprojektowanego przez Teodorę Gulgowską.
- 2018: otwarcie wystawy pt. „Wdzydzanie" (dworek ze Skwieraw), prezentującej rodzinne fotografie zebrane od mieszkańców Wdzydz.
- 2019: otwarcie chałupy ze Zdrójna (pozyskana do zbiorów w 1975 r.), którą odtworzono (wraz z wyposażeniem) w formie z czasu jej rozbiórki, tj. z lat 70. XX wieku.

Osiągnięcia

- 2017: wyróżnienie w konkursie Muzeum Widzialne 2017 – za opracowanie nowej identyfikacji wizualnej (BangBangDesign).
- 2018: wyróżnienie w konkursie Sybilla 2017 w kategorii „Wystawy etnograficzne" – za ekspozycję pt. „Muzeum do zabawy?" (scenariusz: dr Katarzyna Kulikowska); Nagroda Marszałka Województwa Pomorskiego w konkursie Pomorska Nagroda Muzealna 2018 za wystawę pt. „Muzeum do zabawy?"; wyróżnienie w konkursie Costerina 2018 – wydawnictw literatury kaszubskiej – za publikację pt. „Wdzydzanie" (oprac. dr Katarzyna Kulikowska) oraz II miejsce dla dr Katarzyny Kulikowskiej za publikację pt. „Znaki tożsamości. Wzór haftu kaszubskiego w przestrzeni publicznej" na XIX Kościerskich targach Książki Kaszubskiej i Pomorskiej; wyróżnienie Marszałka Województwa Pomorskiego w konkursie Oferta turystyczna 2017; nominacja do konkursu Pomorskie Sztormy w kategorii „Wydarzenie roku" za nowe oblicze Muzeum-Kaszubskiego Parku Etnograficznego we Wdzydzach Kiszewskich; nominacja dla dr Katarzyny Kulikowskiej do Pomorskiej Nagrody Artystycznej za album pt. „Wdzydzanie".
- 2019: I miejsce w konkursie Costerina 2019 – wydawnictw literatury kaszubskiej i pomorskiej dla dr. Tadeusza Sadkowskiego za „Katalog tradycyjnego budownictwa w Muzeum – Kaszubskim Parku Etnograficznym we Wdzydzach" oraz wyróżnienie dla prof. Józefa Borzyszkowskiego za „Teodora z Fethków i Izydor Gulgowscy – ich życie i dzieła, rodzina i przyjaciele we Wdzydzach" na XX Kościerskich Targach Książki Kaszubskiej i Pomorskiej oraz nagroda jubileuszowa dla Muzeum za te wydawnictwa.

Wydawnictwo „Znaki tożsamości. Wzór haftu kaszubskiego w przestrzeni publicznej" 2017, fot. A. Borowska

Sprawy pracownicze i organizacyjne

- 2016-2020: doposażenie stanowisk pracy w sprzęty, narzędzia, sprzęt komputerowy.

Wydawnictwa muzealne

- 2016: „Małe światy", Katarzyna Kulikowska, Tadeusz Sadkowski.
- 2017: „Wdzydzanie", Katarzyna Kulikowska; „Znaki tożsamości. Wzór haftu kaszubskiego w przestrzeni publicznej", Katarzyna Kulikowska, Piotr Zatoń.
- 2018: „Boże Narodzenie w przestrzeni publicznej Kaszub", Katarzyna Kulikowska, Piotr Zatoń; „Teodora z Fethków i Izydor Gulgowscy – ich życie i dzieła, rodzina i przyjaciele we Wdzydzach", Józef Borzyszkowski; „Katalog tradycyjnego budownictwa w Muzeum-Kaszubskim Parku Etnograficznym we Wdzydzach", Tadeusz Sadkowski.
- 2019: „Znaki tożsamości. Gryf w przestrzeni publicznej Kaszub", Katarzyna Kulikowska, Piotr Zatoń; „Katalog wdzydzkiego haftu kolorowego", Kamila Dombrowska; „Znaki tożsamości. Barwy kaszubskie w przestrzeni publicznej", Katarzyna Kulikowska, Piotr Zatoń.
- 2019-2020: „Ale skansen! Przewodnik po Muzeum-Kaszubskim Parku Etnograficznym im. Teodory i Izydora Gulgowskich we Wdzydzach Kiszewskich", Tadeusz Sadkowski, Katarzyna Kulikowska – przewodnik wydano w trzech wersjach językowych: po polsku (2019), kaszubsku (2020) oraz angielsku (2020).

Opracowała Anna Borowska

Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego
w Wiączeminie Polskim
Oddział Muzeum Mazowieckiego w Płocku
Wiączemin Polski 25, 09-533 Słubice
tel. 73 446 18 66, 532 743 020
skansen@muzeumplock.eu

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2018: oficjalne otwarcie Skansenu Osadnictwa Nadwiślańskiego w Wiączeminie Polskim 14 października. Jest nową placówką na mapie muzeów na wolnym powietrzu w Polsce, jednym z dwóch muzeów tego typu poświęconych tematyce osadnictwa olenderskiego nad Wisłą i jedyną tego typu instytucją w regionie Mazowsza. Jednak pierwszy obiekt (kościół wraz z wystawą planszową „Osadnictwo olenderskie na Mazowszu") został udostępniony do zwiedzania już w 2015 r., po zakończeniu pierwszego etapu budowy muzeum. Na przełomie 2014 i 2015 r. zrealizowano projekt pn. „Adaptacja budynku kościoła ewangelicko-augsburskiego w Wiączeminie Polskim na potrzeby Skansenu Osadnictwa Nadwiślańskiego". Drugim etapem była realizacja (od września 2017 do października 2018 r.) projektu pn. „Rozbudowa Skansenu Osadnictwa Nadwiślańskiego w Wiączeminie Polskim". Na obszarze niespełna 2,5 ha znajdował się wówczas wyremontowany już budynek dawnego kościoła ewangelicko-augsburskiego z 1935 r., budynek dawnej szkoły z 1901 r. oraz cmentarz ewangelicko-augsburski z zachowanymi nagrobkami, najstarszymi z II połowy XIX w. W ramach drugiego etapu budowy Skansenu odtworzone zostały dwa różne typy zagród olenderskich. Jedną z nich jest zagroda liniowa, jednobudynkowa typu langhoff, w której część mieszkalna połączona jest pod jednym dachem z częścią gospodarczą, w tym wypadku oborą i stodołą. Obiekt został translokowany ze wsi Kępa Karolińska i datowany jest na 1914 r. Od strony zachodniej postawiona została wolnostojąca piwnica zbudowana z darniowej rudy żelaza. Druga zagroda jest trzybudynkowa i składają się na nią: langhoff (ze wsi Białobrzegi, 1889), osobno posadowiona stodoła (ze wsi Piotrkówek, pocz. XX w.) i bardzo ciekawy, wielofunkcyjny budynek suszarnio-powidlarni (ze wsi Rybaki, okres międzywojenny). Wszystkie obiekty, które możemy zwiedzać w obydwu zrekonstruowanych zagrodach, wyposażone zostały w oryginalne meble, sprzęty i urządzenia pochodzące z okolicznych wsi, z gospodarstw poolenderskich.
- W ramach projektu rozbudowy muzeum, w oparciu o badania architektoniczne i fotografie archiwalne, zrekonstruowany został również budynek dawnej szkoły (do zwiedzania udostępniona jest sala lekcyjna), oczyszczony i uporządkowany został cmentarz, przeniesiona brama cmentarna oraz zbudowany obiekt usługowy, wyłączony ze zwiedzania. Znajdują się w nim portiernia, punkt informacyjny, salka

konferencyjna, zaplecze kuchenne, toalety, magazyn, pomieszczenia gospodarcze i socjalne. Jest to dom „polski" z dachem naczółkowym, który powstał z inspiracji zachowanymi jeszcze w pobliskim terenie, we wsi Piotrkówek, dwoma przykładami tradycyjnego polskiego wiejskiego budownictwa. Chaty te stanowiły wyjątek w otoczeniu budownictwa olenderskiego, do którego od lat 1930. zaczęto coraz częściej nawiązywać, korzystając ze sprawdzonych rozwiązań nadwiślańskich kolonistów, czyli budując langhoffy. Projekt rozbudowy muzeum zakładał też odtworzenie elementów olenderskiego krajobrazu kulturowego, m.in. w postaci sztucznie usypanych wzgórz – terp, na których posadowione zostały wszystkie obiekty. W projekcie zieleni znalazły miejsce: warzywne i kwiatowe ogródki przydomowe, nasadzenia wierzb, ogrodzenia – łozinowe wyplatane płoty, założenie sadów ze starymi odmianami drzew owocowych.

Szkoła i kościół, fot. G. Piaskowski

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

- 2013-2014: realizacja zadania „Osadnictwo olenderskie na Mazowszu", w ramach którego zrealizowano programy konserwatorskie wobec muzealiów wytypowanych na ekspozycje do projektowanego skansenu (dofinansowane ze środków MKiDN).
- 2018: kontynuacja zadania obejmującego konserwację zabytków z kolekcji olenderskiej; realizacja kilku wydarzeń kulturalnych, m.in.: „Noworoczny koncert Kolęd", spotkanie absolwentów wiączemińskiej szkoły, warsztaty ornitologiczne, kiermasz wielkanocny, trzydniowe otwarcie pierwszego w historii muzeum sezonu pod hasłem „200 urodziny niebieskiego stołu. Stolarstwo. Kulinaria. Muzyka", „10. Święto Jana" z nabożeństwem ekumenicznym, ekologiczne warsztaty rodzinne, zakończenie sezonu – „Powidlarnia".

Izba zielona w langhoffie z Kępy Karolińskiej, fot. G. Piaskowski

Osiągnięcia

- 2019: wyróżnienie w kategorii „Konserwacja i ochrona dziedzictwa kultury" w 39. Konkursie na wydarzenie muzealne roku Sybilla 2018 – za zrealizowanie projektu „Rozbudowa Skansenu Osadnictwa Nadwiślańskiego w Wiączeminie Polskim" oraz Grand Prix w XIII edycji konkursu „Mazowieckie Zdarzenie Muzealne – Wierzba".

Sprawy pracownicze i organizacyjne

- W muzeum zatrudnionych jest obecnie 9 osób, są to: kierownik, pracownik działu promocji i upowszechniania, pracownicy obsługujący ekspozycję, pełniący również funkcję przewodników (3 osoby), pracownicy ochrony (4 osoby). Na sezon zatrudniany jest pracownik do pielęgnacji zieleni.

Opracowała Magdalena Lica-Kaczan

Skansen Budownictwa Ludowego
Zachodniej Wielkopolski w Wolsztynie
Odział Muzeum Regionalnego w Wolsztynie
ul. Bohaterów Bielnika 26, 64-200 Wolsztyn
tel. 68 384 26 19
www.muzea-wolsztyn.com.pl

Najważniejsze wydarzenia

Warsztat kołodzieja, bednarza i cieśli, fot. archiwum Muzeum

- 2016: wymiana strzechy na wozowni z Szarek (zagroda karczemna); rekonstrukcja kapliczki św. Idziego.
- 2017: wymiana strzechy na karczmie z Solca Nowego; uszkodzenie szpicy wiatraka z Wroniaw z 1603 r. – naprawa, założenie śmig; wykonanie klepiska i tynków glinianych w tremplu w zagrodzie olęderskiej.
- 2018: uszkodzenie szpicy skrzydła wiatraka z Wroniaw.
- 2019: przyznanie dyrektor Muzeum Regionalnego w Wolsztynie, pani Zofii Chwalisz, medalu im. Izydora Gulgowskiego; wymiana strzechy na stodole z Sękowa (zagroda olęderska); przeniesienie warsztatów bednarza, kołodzieja, cieśli do trempla w zagrodzie olęderskiej.
- 2020: decyzją dyrektor Muzeum Regionalnego w Wolsztynie Zofii Chwalisz, kierownikiem Skansenu Budownictwa Ludowego Zachodniej Wielkopolski została Marta Nowicka, która pracuje tam od czerwca 2009 r; montaż wyremontowanych śmig na wiatraku z Wroniaw z 1603 r.
- 2021: Rada Miejska w Wolsztynie uchwałą nr XXVIII/362/2021 z dnia 31 marca 2021 r. po uzgodnieniu z Ministrem Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu nadała statut Muzeum Regionalnemu w Wolsztynie.

Wiatrak „koźlak” z Wronian, fot. archiwum Muzeum

Opracował dr Jerzy Adamczewski

Muzeum Nadwiślański Park Etnograficzny
w Wygiełzowie i Zamek Lipowiec
ul. Podzamcze 1, 32-551 Babice
tel. 32 622 87 49
skretariat@mnpe.pl

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2017: rekonstrukcja drewnianego gołębnika z Jawiszowic, założenie ogródka warzywnego i ziołowego przy dworze z Drogini.
- 2018: koniec prac budowlanych związanych z przeniesieniem i odbudową na terenie Skansenu drewnianego spichlerza z Bobrka z 1779 r.
- 2020: udostępnienie zwiedzającym zrekonstruowanej, drewnianej remizy strażackiej ze Złotnik.

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2016: wymiana zniszczonych drewnianych gontów przykrywających dach punktu kasowego w muzeum.
- 2018: wykonanie przyłącza wodociągowego wraz z zasilaniem elektrycznym stacji podnoszenia ciśnienia dla potrzeb Zamku Lipowiec.
- 2018: zakończenie jednego z etapów realizowanego projektu „SKANSENOVA – systemowa opieka nad dziedzictwem w małopolskich muzeach na wolnym powietrzu”, w ramach którego wykonano instalację stałego mgłowego systemu gaśniczego „FOG” na drewnianym XVII-wiecznym kościele z Ryczowa, a także wykonano wymianę poszycia gontowego na kościele, dzwonnicy i domu z Chrzanowa.
- 2019: zakończenie projektu SKANSENOVA, w ramach którego dokonano wymiany poszycia słomianych dachów na pięciu obiektach.
- 2020: udostępnienie przestrzeni ogrodu sensorycznego, powstałego w ramach projektu „Muzea Otwarte – rozszerzenie możliwości programowych instytucji kultury pogranicza polsko-słowackiego” w ramach programu Interreg V-A Polska -Słowacja 2014-2020.

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

- 2018: obchody jubileuszu 50-lecia istnienia Muzeum – w ramach uroczystości została zorganizowana uroczysta akademia oraz dwudniowa naukowa konferencja skansenowska „Muzea otwarte – dialog, integracja i partycypacja z publicznością”.
- 2016-2020: corocznie wydarzenia plenerowe, m.in. konkursy potraw regionalnych, „Festiwal ETNOmania”, „Miodobranie pod Lipowcem” czy „Noc Muzeów”.

Wystawy (w latach 2016-2020 udostępniono 42 wystawy)

- 2016: „Zofia Rydet. Zapis socjologiczny (1978-1990)" – wystawa fotograficzna prac Zofii Rydet (1911 – 1997) polskiej fotografik, uhonorowanej wieloma prestiżowymi nagrodami.
- 2016: „Wiejska historia roweru" – wystawa czasowa, której tematem było zjawisko funkcjonowania roweru w społeczności wiejskiej, jako środka komunikacji i transportu.
- 2017: „Instrumenty wiejskich muzykantów" – wystawa prezentująca przykłady instrumentów charakterystycznych dla prostych składów muzycznych, jak i dla kapel bardziej „wyspecjalizowanych", grających na weselach, odpustach itp.; „Rzeka i człowiek" – wystawa, której głównym tematem była rzeka i jej znaczenie w życiu człowieka, jako źródło pozyskiwania pokarmu, ale również dającej możliwości dodatkowego zarobku i forma transportu.
- 2018: „Piękno strzechą kryte" – wystawa fotograficzna prezentująca nieistniejące dziś przykłady budownictwa ludowego regionu Małopolski Zachodniej. Na fotografiach zobaczyć można piękno krajobrazu małopolskich wsi, które kryto strzechą jeszcze w pierwszej połowie XX wieku; „Wojna, która zmieniła Europę" – wystawa opowiadała o I wojnie światowej i udziale w niej mieszkańców regionu Małopolski Zachodniej, prezentując losy chłopskich bohaterów Legionów Polskich, stowarzyszeń i związków kombatanckich na ziemi chrzanowskiej także w okresie międzywojennym.

Dwór z Drogini, fot. archiwum Muzeum

Fragment ekspozycji muzealnej, fot. archiwum Muzeum

- 2019: „Z gliny stworzone. Kamionka ze zbiorów Muzeum Ceramiki w Bolesławcu" – wystawa prezentowała zaledwie ułamek bogatych zbiorów, jakie można na co dzień podziwiać w Muzeum Ceramiki w Bolesławcu; „Nikifor malarz – Nikifor artysta" – na wystawie zaprezentowano ponad czterdzieści prac Nikifora, krynickiego artysty, którego duża część malarskiego dorobku została zgromadzona w Muzeum Okręgowym w Nowym Sączu
- 2020: „Wystawa prac artystów malujących ustami i nogami" – wystawa czasowa, na której zaprezentowano prace artystów z niepełnosprawnościami, malujących różnorodnymi technikami malarskimi przy użyciu stóp lub ust; „Rok gospodarza w miniaturach średniowiecznych" – wystawa prezentująca kopie miniatur z manuskryptów średniowiecznych, wykonane przez grupę pasjonatów z Krakowa i okolic. Nawiązywały one do tematu „chłopskiego", a przedstawione zostały m.in prace gospodarskie, zwierzęta hodowlane, rośliny, czy też znaki zodiaku regulujące czas prac gospodarskich.

Osiągnięcia

- 2020: Wyróżnienie za dostosowanie instytucji dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami (przyznane przez Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego).
- Sprawy pracownicze i organizacyjne
- 2020/2021: zmiana na stanowisku dyrektora: Marka Grabskiego zastąpił Marek Bębenek.

Wydawnictwa muzealne

- 2016: „Pamiętniki Marii Bzowskiej" (Córka ostatniego właściciela dóbr drogińskich. Pamiętnik opisuje okres okupacji niemieckiej od chwil pierwszych nalotów, aż do wkroczenia Armii Czerwonej i parcelizacji majątku rodziny Bzowskich).
- 2017: „Budownictwo drewniane Krakowiaków Zachodnich" (w ramach projektu „Budownictwo ludowe Krakowiaków Zachodnich – badania, monografia upowszechnianie").
- 2018: „Wybrane kolekcje muzealne" (przedstawienie i opisanie kolekcje strojów ludowych, meblarstwa ludowego, rzeźby ludowej, szopek krakowskich oraz obiekty drewnianego budownictwa ludowego znajdujących się w zbiorach Muzeum).

Opracował Piotr Bujakiewicz

Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze-Ochli
ul. Ochla-Muzealna 5, 66-006 Zielona Góra
tel. 68 321 15 91
sekretariat@muzeumochla.pl

Zmiany ekspozycji plenerowej

- 2018: konserwacja dachów w zabytkowych obiektach architektury drewnianej (dofinansowanie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego).
- 2020: konserwacja dachów w obiektach zabytkowych (dofinansowanie ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury).

Remonty i inwestycje infrastruktury

- 2019: „Rozbudowa infrastruktury Muzeum Etnograficznego w Ochli – II etap" – dwuletni projekt związany z rozbudową infrastruktury Muzeum (stodoła z Lisowa i młyn wodny z Sądowa).

Najważniejsze przedsięwzięcia muzealne

Projekty edukacyjne

- 2017: „Pieśń i poezja ludowa tradycja i współczesność".
- 2018: „Lubuskie – region wielu kultur"; Leśna ścieżka edukacyjna „Źródliskowe uroczysko".
- 2020: „Edukacja poprzez taniec, muzykę i śpiew"; „Konserwacja dachów w obiektach zabytkowych".
- 2020-2021: „Nowoczesne rolnictwo w zgodzie z tradycją i ekologią – objazd studyjny"; „Rzemiosło artystyczne formą aktywizacji mieszkańców obszarów wiejskich".
- Plenerowe wydarzenia kulturalne (imprezy cykliczne organizowane od roku 2017 do 2020)
- „Kaziuki", „Wioska dziecięca", „Majówka", „Ginące zawody i umiejętności", „Zielona Pohulanka", „II Lubuskie święto truskawki", „Święto miodu", „Dobre, smaczne, bo lubuskie", „Noc spadających gwiazd", „Lato plonami bogate", „Wokół mąki i chleba – Lubuskie tradycje dożynkowe", „U progu jesieni", „Winobranie w Skansenie", „Święto Niepodległości", „Idą święta" – jarmark bożonarodzeniowy.

Rekonstrukcja młyna wodnego z Sądowa, Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze-Ochli

Chałupa z Kargowej, 2 poł. XVIII w., Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze-Ochli, fot. archiwum Muzeum

Ścieżki tematyczne

- „Etnograf odkrywca"
- „Złam szyfr zwierząt ukrytych w skansenie"

Wystawy stałe

- 2017: „Stolarstwo, ciesielstwo"; „Zwierzęta w obiektach gospodarczych".
- 2018: „Maszyny rolnicze"; „Chłopskie pojazdy konne"; „Staropolska piwniczka"; „Źródliskowe uroczysko" – ekspozycja plenerowa w obszarze leśnym.
- 2019: „Chłopskie pojazdy zaprzęgowe".
- 2020: „Staropolska piwniczka" – doposażenie kolekcji; „Izba sypialniana w domu nauczyciela wiejskiego"; „Maszyny rolnicze w zbiorach Muzeum", wialnie i młynki – doposażenie ekspozycji.

Wystawy czasowe:

- 2017: „Świąteczny wystrój chat i obiektów zgodnie z kalendarzem rolnym i kościelnym w Wielkopolsce i na Kresach"; „Święci – malarstwo na szkle Wojciech Marchlewskiego"; „Droga krzyżowa w płaskorzeźbach Jana Papiny"; „Makatki – kuchenne piękności"; „Portret Winiarza Lubuskiego – Jan Onyśków"; „Skansen oczami Gimnazjalisty"; „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 – Potrafimy Zwyciężać"; „My Muzealnicy" – w ramach jubileuszu 35-lecia działalności Muzeum Etnograficznego w Zielonej Górze-Ochli; „Ginące zawody" – wystawa fotograficzna.
- 2018: „Świąteczny wystrój chat i obiektów zgodnie z kalendarzem rolnym i kościelnym w Wielkopolsce i na Kresach"; „Cacko z rózgą do mazura. Wycinanki Kazimiery Balcerzak"; „Wystawa Modelarska"; „Mistrzowie Ginących Zawodów przed obiektywem"; „Herbaciarnia"; „Powstanie Wielkopolskie 1918-1919 – potrafimy zwyciężyć".
- 2019: „Połączeni z krajobrazem"; „Ludwik Oleksy – Człowiek sztuki i mistrz dłuta" – w ramach wernisażu warsztaty rzeźbiarskie.
- 2020: „Wielkanocny i Zielono Świątkowy" wystrój chat zgodnie z kalendarzem rolnym i kościelnym; Portrety winiarza lubuskiego „Roman Grad – lubuski winiarz".

Wystawy poza siedzibą Muzeum

- „Polski len" – Focus Park Zielona Góra, kontynuacja; „Plenerowa wystawa beczek w Lubuskim Centrum Winiarstwa" – Zabór, kontynuacja; „Z Podola na Ziemię Lubuską. Historia Polskiego Winiarstwa" – Lubuskie Centrum Winiarstwa – Zabór, kontynuacja.

Działalność oświatowo – edukacyjna

- Rok obrzędowy: „Zwyczaje wielkanocne – warsztaty pisankarskie", „Pieczenie mazurków", „Wypiek pierników".
- Cykl agrarno-gospodarczy: „Przetwórstwo mleka z wyrobem masła" (cały rok), „Obróbka lnu", „Wypiek chleba", „Tworzenie nalewek".
- Rzemiosło, rękodzielnictwo, sztuka: „Wicie palm wileńskich", „Malowanie na szkle", „Ozdoby z masy solnej", „Ozdoby z siana", „Garncarstwo", „Makatki", „Wycinanka", „Kwiaty z bibuły", „Tkactwo", „Przetwórstwo winogron", „Zielarstwo", „Kowalstwo", „Snycerstwo", „Warsztaty – rzeźba w warzywach i mydle", „Tradycyjne ozdoby choinkowe" (Światy), „Ozdoby choinkowe" (pająki), „Ozdoby choinkowe z masy solnej", „Ozdoby choinkowe z siana", „Ozdoby świąteczne", „Św. Mikołaj w tradycji ludowej", „Wigilie naszych przodków".

Osiągnięcia

- 2017: podziękowanie dla Muzeum Etnograficznego w Zielonej Górze-Ochli od Stowarzyszenia „Wspólnota Bukowińska", Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich za wsparcie organizacyjne projektu „Przystanek Kresy"; podziękowanie dla Muzeum Etnograficznego w Zielonej Górze-Ochli od Regionalnego Centrum animacji Kultury za wsparcie organizacyjne „Międzynarodowego Festiwalu Folkloru – Oblicza tradycji".

Sprawy pracownicze i organizacyjne

- Wprowadzenie w Muzeum Zintegrowanego Systemu Kontroli Zarządczej.
- Zmiana na stanowisku dyrektora Muzeum: od 2020 roku dyrektorem jest Tadeusz Woźniak, dotychczasowa dyrektorka Muzeum, Irena Lew, przeszła na emeryturę.

Wydawnictwa muzealne

- 2017: „Rozczerwona kalina".
- 2018: „Źródliskowe Uroczysko" – folder informacyjny do leśnej ścieżki edukacyjnej; „Leśną ścieżką" – kolorowanka dla najmłodszych; „Zachwycająca różnorodność. Poznajemy środowisko, w którym żyjemy".
- 2020: „Nie święci garnki lepią – lubuscy rękodzielnicy i twórcy ludowi".

Opracował Tadeusz Woźniak

MATERIAŁY STOWARZYSZENIA MUZEÓW NA WOLNYM POWIETRZU W POLSCE

Sprawozdanie z pracy Zarządu Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce w okresie: 1 styczeń 2016 r. – 31 lipca 2021 r.

1. Władze Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce, V kadencja 2013-2017

Zarząd pracował w następującym składzie:

1) prezes – Jarosław Gałęza (Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu),
2) wiceprezes – Zbigniew Skuza (Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu),
3) wiceprezes – Teresa Lasowa (Muzeum Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodory i Izydora Gulgowskich we Wdzydzach),
4) skarbnik – Wojciech Dragan (Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej),
5) sekretarz – Małgorzata Imiołek (Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach),
6) członek – Urszula Kuczyńska (Skansen Kurpiowski im. Adama Chętnika w Nowogrodzie), która zastąpiła Irenę Lew (Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze –Ochli) w związku z jej rezygnacją
7) członek – Mirosław Kuklik (Zagroda Gburska i Rybacka w Nadolu).

Komisja Rewizyjna pracowała w następującym składzie:

1) przewodniczący – Jerzy Adamczewski (Muzeum Regionalne w Wolsztynie),
2) członek – Marta Romanow-Kujawa (Wielkopolski Park Etnograficzny w Dziekanowicach),
3) członek – Marek Krężałek (Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy).

2. Władze Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce, VI kadencja 2017-2021

Zarząd pracował w następującym składzie:

1) prezes – Jarosław Gałęza (Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu),
2) wiceprezes – Urszula Kuczyńska (Skansen Kurpiowski im. Adama Chętnika w Nowogrodzie),
3) wiceprezes – dr Artur Gaweł (Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie),
4) skarbnik – Wojciech Dragan (Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej),
5) sekretarz – Adriana Garbatowska (Wielkopolski Park Etnograficzny w Dziekanowicach),
6) członek – dr Małgorzata Imiołek (Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach),
7) członek – Ewa Tyczyńska (Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu).

Komisja rewizyjna pracowała w następującym składzie:

1) przewodnicząca – Marta Romanow-Kujawa (Wielkopolski Park Etnograficzny w Dziekanowicach),
2) członek – Jerzy Adamczewski (Muzeum Regionalne w Wolsztynie),
3) członek – Marek Krężałek (Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy).

3. Zarząd V i VI kadencji odbył w omawianym okresie 17 protokółowanych posiedzeń:

1) 30.03.2016, Warszawa (z udziałem Komisji Rewizyjnej)
2) 29.11.2016, Opole (z udziałem Komisji Rewizyjnej)
3) 13.03.2017, Warszawa (z udziałem Komisji Rewizyjnej)
4) 14.09.2017, Nowogród (z udziałem Komisji Rewizyjnej)
5) 15.09.2017, Nowogród – pierwsze posiedzenie Zarządu VI kadencji
6) 6.11.2017, Warszawa
7) 6.04.2018, Dziekanowice
8) 10.11.2018, Sanok
9) 8.02.2019, Warszawa
10) 21.06.2019, Opole
11) 26.09.2019, Kolbuszowa
12) 28.02.2020, Warszawa
13) 4.06.2020, online
14) 23.11.2020, online
15) 4.02.2021, online
16) 10.05.2021, online (z udziałem Komisji Rewizyjnej)
17) 13.05.2021, online (z udziałem Komisji Rewizyjnej)

4. Walne zebrania SMWPP:

1) 15.09.2017, Nowogród:
   - udzielenie absolutorium ustępującym władzom Stowarzyszenia i wybór nowego Zarządu VI kadencji
   - uchwalenie nowego statutu SMWPP oraz regulaminów i zasad dot. udzielania dofinansowania, przyznawania honorowego medalu im. I. Gulgowskiego oraz honorowego członkostwa, regulaminu pracy Zarządu i Komisji Rewizyjnej SMWPP
2) 26.09.2019, Kolbuszowa:
   - przyjęcie sprawozdania z pracy Zarządu VI kadencji za okres między walnymi zebraniami
   - przyjęcie sprawozdania z przygotowania i przebiegu konferencji AEOM'2019
   - przyjęcie planu pracy Zarządu na 2020 rok

5. Przyjęcia nowych członków do SMWPP:

1) członkowie zwyczajni – 35 osób
   - Paweł Roszak-Kwiatek – Muzeum-Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie,
   - Urszula Rzeszut-Baran – Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej,
   - Izabela Okręglicka – Muzeum-Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygiełzowie i Zamku Lipowiec,
   - Dorota Łapiak – Muzeum Rolnictwa im. ks. Kazimierza Kluka w Ciechanowcu,
   - Anna Wiśniewska – Muzeum Rolnictwa im. ks. Kazimierza Kluka w Ciechanowcu,
   - Edyta Murawska-Derewońko – Muzeum Rolnictwa im. ks. Kazimierza Kluka w Ciechanowcu,
   - Mirosław Korbut – Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie,
   - Wojciech Kowalczuk, Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie,
   - Urszula Kamińska, Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie,
   - Karol Wiśniewski, Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie,
   - Hubert Czochański, Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie,
   - Tomasz Klimaszewski, Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie,

- Mariusz Przybyła, Muzeum Regionalne w Wolsztynie,
- Klementyna Kozyra – Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu,
- Katarzyna Jendrzejczyk – Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu,
- Leonard Sobieraj – Muzeum Mazowieckie w Płocku,
- Magdalena Lica-Kaczan – Muzeum Mazowieckie w Płocku,
- Grzegorz Piaskowski – Muzeum Mazowieckie w Płocku,
- Katarzyna Madejczyk – Muzeum Regionalne w Zwoleniu,
- Jakub Czaplarski – Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach,
- Edwin Wilbik – Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka w Ciechanowcu,
- Wojciech Mielewczyk – Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie,
- Katarzyna Braun – Muzeum Budownictwa Ludowego – Park Etnograficzny w Olsztynku,
- Ewa Petryna – Muzeum Budownictwa Ludowego – Park Etnograficzny w Olsztynku,
- Agnieszka Pawelczyk – Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu,
- Mirosław Pecuch – Muzeum Lubuskie im. J. Dekerta w Gorzowie,
- Anna Uszyńska – Muzeum Kultury Ludowej w Swołowie,
- Paweł Bąkowski – Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy,
- Mariola Olejniczak – Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy,
- Krzysztof Bulla – Muzeum-Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie,
- Violetta Tkacz-Laskowska – Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku,
- Kinga Szewczyk – Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu,
- Kamil Basta – Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu,
- Leszek Janiszewski – Muzeum-Orawski Park Etnograficzny w Zubrzycy Górnej,
- Piotr Rzeszotarski – Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

2) członkowie wspierający – 8 instytucji:
   - Muzeum Kultury Ludowej Pogórza Sudeckiego w Kudowie,
   - Miejskie Centrum Kultury w Tomaszowie Mazowieckim (Skansen Rzeki Pilicy) – wznowienie członkostwa,
   - Muzeum Ziemi Puckiej im. Floriana Ceynowy w Pucku (Zagroda Gburska i Rybacka w Nadolu),

   - Muzeum Północno-Mazowieckie w Łomży (Skansen Kurpiowski im. Adama Chętnika w Nowogrodzie),
   - Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie,
   - Muzeum-Orawski Park Etnograficzny w Zubrzycy Górnej,
   - Muzeum Lubuskie im. J. Dekerta w Gorzowie Wielkopolskim (Zagroda młyńska w Bogdańcu),
   - Muzeum Mazowieckie w Płocku (Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego w Wiączeminie Polskim),

6. Rezygnacje i skreślenia z listy członków SMWPP

1) członkowie zwyczajni – 17 osób:
   - Mirosław Górski, Anna Walczak, Wanda Dudzic, Leszek Gawlik, Damian Adamczak, Janusz Karpiński, Dawid Gmitruk, Urszula Kamińska, Małgorzata Jurecka, Dobrawa Skonieczna-Gawlik, Izabela Okręglicka, Joanna Hołda, Katarzyna Markiewicz, Agnieszka Włodarczyk-Mazurek, Michał Poniewski, Karolina Głowniak-Poniewska, Urszula Szymak
   - Mirosław Korbut, Henryk Soja, Roman Tubaja – zmarli
2) członkowie wspierający – 2 instytucje
   - Muzeum Podlaskie w Białymstoku przyjęcie rezygnacji z racji wydzielenia z jego struktury Podlaskiego Muzeum Kultury Ludowej
   - Muzeum Kowalstwa w Warszawie – wykreślenie z racji braku kontaktu

7. Stan liczbowy członków SMWPP:

1) członkowie zwyczajni: 127
2) członkowie wspierający: 32
3) członkowie honorowi: 3

8. Opiniowanie w sprawach kadrowych w muzeach:

1) dot. przedłużenia kadencji Robertowi Ślusarkowi na stanowisku dyrektora Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu dla Marszałka Województwa Małopolskiego,
2) dot. przedłużenia kadencji Marii Dominice Wachałowicz-Kiersztyn na stanowisku dyrektora Muzeum-Orawskiego Parku Etnograficznego w Zubrzycy Górnej dla Marszałka Województwa Małopolskiego,
3) dot. przedłużenia kadencji Arturowi Gawłowi na stanowisku dyrektora Podlaskiego Muzeum Kultury Ludowej w Białymstoku dla Marszałka Województwa Podlaskiego,

4) dot. przedłużenia kadencji Ziemowitowi Niedźwieckiemu na stanowisku dyrektora Muzeum Okręgowego w Pile dla Marszałka Województwa Wielkopolskiego,
5) dot. powołania Mirosława Korbuta na stanowisko dyrektora Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie dla Marszalka Województwa Lubelskiego,
6) udzielenie rekomendacji Damianowi Adamczakowi na stanowisko dyrektora Muzeum Miejskiego w Siemianowicach Śląskich,
7) dot. przedłużenia kadencji Marzennie Mazur na stanowisku dyrektora Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku dla Marszałka Województwa Pomorskiego,
8) dot. przedłużenia kadencji Katarzynie Kulikowskiej na stanowisku dyrektora Muzeum-Kaszubskiego Parku Etnograficznego we Wdzydzach Kiszewskich dla Marszałka Województwa Pomorskiego,
9) dot. przedłużenia kadencji Dorocie Łapiak na stanowisku dyrektora Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu dla Marszałka Województwa Podlaskiego,
10) dot. przedłużenia kadencji Andrzejowi Wyrwie na stanowisku dyrektora Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy dla Marszałka Województwa Wielkopolskiego,
11) dot. przedłużenia kadencji Janowi Maćkowiakowi na stanowisku dyrektora Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie dla Marszałka Województwa Wielkopolskiego,
12) dot. powołania Bogny Bender-Motyki na stanowisko dyrektora Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie dla Marszałka Województwa Lubelskiego,
13) dot. przedłużenia kadencji Ewie Wrochnie na stanowisku dyrektora Muzeum Budownictwa Ludowego – Park Etnograficzny w Olsztynku dla Marszałka Warmińsko-Mazurskiego,
14) dot. przedłużenia kadencji Ilonie Jaroszek na stanowisku dyrektora Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu dla Marszałka Województwa Mazowieckiego,
15) dot. przedłużenia kadencji Janowi Rzeszotarskiemu na stanowisku dyrektora Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu dla Marszałka Województwa Mazowieckiego,
16) dot. przedłużenia kadencji Magdalenie Górniak na stanowisku dyrektora Muzeum Kultury Ludowej w Węgorzewie dla Marszałka Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

9. Interwencje w sprawach:

1) dot. zwolnienia z pracy w Muzeum Górnośląskim Parku Etnograficznym w Chorzowie, Dobrawy Skoniecznej-Gawlik i Dawida Gmitruka – pismo do dyr. Andrzeja Sośnierza,
2) dot. zamiaru połączenia Muzeum II Wojny Światowej z Muzeum Westerplatte i Wojny 1939 – pismo do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
3) dot. odwołania Mirosława Krobuta ze stanowiska dyrektora Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie – pismo do Marszałka Województwa Lubelskiego,
4) dot. powołania dyrektora Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie bez przeprowadzenia konkursu – pismo do Marszałka Województwa Lubelskiego,
5) dot. konfliktu pomiędzy pracownikami Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie a dyrektorem tej placówki Bogną Bender-Motyką – pismo do Marszałka Województwa Lubelskiego,
6) dot. sytuacji w Muzeum-Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygiełzowie i Zamku Lipowiec, związanej z powołaniem p.o. dyrektora tego Muzeum – pismo do Marszałka Województwa Śląskiego,
7) dot. zamiaru powołania Marka Bębenka na stanowisko dyrektora Muzeum – Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygiełzowie i Zamku Lipowiec bez przeprowadzenia konkursu – pismo do Marszałka Województwa Śląskiego,
8) dot. działalności Narodowego Instytutu Dziedzictwa Wsi – pismo do dyrektora NIDW.

10. Wskazania przedstawicieli Stowarzyszenia do Rad Muzealnych i Komisji Konkursowych, 27 kandydatur:

1) Wojciech Dragan do Rady Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku,
2) Jarosław Gałęza do Rady Muzeum-Górnośląskiego Parku Etnograficznego w Chorzowie oraz do Komisji Konkursowej na stanowisko dyrektora Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu (dwukrotnie),
3) Zbigniew Skuza do Komisji Konkursowej na stanowisko dyrektora Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach oraz do Rady Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach (dwukrotnie)
4) Maria Brylak-Załuska do Rady Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu,
5) Jerzy Ginalski do Rady Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie,
6) Teresa Lasowa do Rady Muzeum w Chojnicach oraz do Rady Muzeum w Łomży,
7) Jan Święch do Rady Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej oraz do Rady Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu,
8) Małgorzata Fryza do Rady Muzeum Etnograficznego w Zielonej Górze-Ochli,

9) Urszula Kuczyńska do Rady Muzeum Budownictwa Ludowego – Park Etnograficzny w Olsztynku,
10) Artur Gaweł do Rady Muzeum Budownictwa Ludowego – Park Etnograficzny w Olsztynku,
11) Marek Grabski do Rady Muzeum – Orawski Park Etnograficzny w Zubrzycy Górnej (dwukrotnie), do Rady Muzeum – Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie oraz do Rady Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu,
12) Małgorzata Imiołek do Rady Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu (dwukrotnie),
13) Jerzy Adamczewski do Rady Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej w Kaliszu,
14) Jan Maćkowiak do Rady Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy,
15) Ewa Tyczyńska do Rady Muzeum Okręgowego w Pile,
16) Antoni Pelczyk do Rady Muzeum Ziemi Kujawsko-Dobrzyńskiej we Włocławku,
17) Piotr Bujakiewicz do Rady Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu,
18) Hubert Ossadnik do Rady Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie,
19) Jarosław Gałęza do Rady Programowej NIMOZ,
20) Marzenna Mazur do komisji konkursowej na dyrektora Muzeum Ziemi Puckiej im. Floriana Ceynowy w Pucku.

11. Życzenia jubileuszowe dla Muzeów i udział w uroczystościach:

1) list gratulacyjny dla Muzeum-Kaszubskiego Parku Etnograficznego we Wdzydzach Kiszewskich z okazji jubileuszu 110-lecia Muzeum,
2) udział w jubileuszu 30-lecia Zagrody Gburskiej i Rybackiej w Nadolu,
3) udział w jubileuszu 90-lecia Skansenu Kurpiowskiego w Nowogrodzie,
4) list gratulacyjny dla Muzeum Etnograficznego w Zielonej Górze-Ochli w związku z jubileuszem 35-lecia Muzeum,
5) udział w jubileuszu 55-lecia Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu,
6) udział w jubileuszu powołania Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach (55-lecie) i Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie (10-lecie),
7) udział w jubileuszu 60-lecia Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku,
8) udział w jubileuszu 40-lecia Muzeum Kultury Ludowej w Osieku,
9) list gratulacyjny dla Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy z okazji jubileuszu 50-lecia Muzeum,
10) list gratulacyjny dla Narodowego Muzeum Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie z okazji 55-lecia Muzeum,
11) udział w jubileuszu 140-lecia Muzeum Narodowego w Krakowie,
12) udział w jubileuszu 60-lecia Muzeum Etnograficznego w Toruniu.

12. Objęcie patronatem konferencji organizowanych przez:

1) Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku (5-7.06.2018),
2) Muzeum – Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygiełzowie i Zamek Lipowiec (5-7.09.2018),
3) Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku (10-12.10.2018),
4) Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej (25-27.09.2019),
5) Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie (20.09.2020 – konferencja przesunięta na 2021 rok),
6) Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach (18.09.2020).
7) Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu (8-10.09.2021)

13. Przyjęcie uchwał w sprawie dofinansowania:

1) dla Muzeum Północno-Mazowieckiego w Łomży w związku z organizacją seminarium z okazji 90-lecia powstania Skansenu Kurpiowskiego w Nowogrodzie (6.000 PLN),
2) dla Muzeum Ziemi Puckiej w Pucku w związku z organizacja jubileuszu 30-lecia Zagrody Gburskiej i Rybackiej w Nadolu (2.000 PLN),
3) dla Muzeum – Nadwiślańskiego Parku Etnograficznego w Wygiełzowie i Zamku Lipowiec w związku z dofinansowaniem konferencji (5.000 PLN),
4) dla Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej w związku z dofinansowaniem konferencji (5.000 PLN),
5) dla Muzeum Narodowego Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie w związku z dofinansowaniem konferencji (3.000 PLN).

14. Działania na rzecz uhonorowania osób zasłużonych dla muzealnictwa skansenowskiego

1) Nadanie honorowego członkostwa:
   - Franciszkowi Cemce (emeryt, były pracownik MKiDN).
2) Przyznanie i wręczenie honorowego medalu im. Izydora Gulgowskiego:
   - Tadeuszowi Sadkowskiemu (Muzeum-Kaszubskiego Parku Etnograficznego we Wdzydzach Kiszewskich),
   - Andrzejowi Kaszubkiewiczowi (emeryt, były dyrektor Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy),
   - Zofii Chwalisz (Muzeum Regionalne w Wolsztynie),
   - Franciszkowi Midurze, (emeryt, były pracownik MKiDN),
   - Janowi Święchowi (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie).
3) Przyznanie honorowego medalu im. Izydora Gulgowskiego:
   - Markowi Krężałkowi (Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy),

- Irenie Lew (emerytka, była dyrektorka Muzeum Etnograficznego w Zielonej Górze-Ochli).

4) Złożenie wniosków w sprawie odznaczeń Gloria Artis dla:
   - Urszuli Kuczyńskiej (Skansen Kurpiowski w Nowogrodzie),
   - Marka Krężałka (Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy),
   - Henryka Soji (Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach),
   - Tadeusza Sadkowskiego (Muzeum – Kaszubskiego Parku Etnograficznego we Wdzydzach Kiszewskich),
   - Gabrieli Kańczugowskiej-Janik (Muzeum – Kaszubskiego Parku Etnograficznego we Wdzydzach Kiszewskich).
5) Złożenie wniosku o przyznanie Odznaki Honorowej Województwa Podlaskiego dla:
   - Doroty Łapiak (Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu.
6) Udział przedstawicieli w pogrzebach członków SMWPP:
   - Franciszka Cemki,
   - Mirosława Korbuta,
   - Henryka Soi,
   - Romana Tubai.

15. Organizacja konferencji AEOM w Polsce'2019:

1) przedstawienie programu konferencji AEOM w Polsce w 2019 roku podczas walnego zebrania AEOM w Wielkiej Brytanii, Birmingham, 21-25.08.2017,
2) organizacja zebrania zarządu AEOM, Opole, 12-14.03.2018: wizja lokalna miejsc, w których organizowana będzie konferencja w 2019 roku; zatwierdzenie programu konferencji,
3) organizacja konferencji AEOM'2019 oraz udział w konferencji i w Walnym Zebraniu AEOM, Opole-Gniezno, 26-29.09.2019; wybór J. Gałęzy na członka zarządu AEOM (współorganizator konferencji: Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu).

16. Organizacja seminarium i uroczystości związanej z Jubileuszem 20-lecia Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce, Dziekanowice, 6-7.04.2018

17. Działalność wydawnicza:

1) opracowanie i druk mapy „Muzea na wolnym powietrzu w Polsce" (10.000 egz., j. polski), 2018 r.

2) opracowanie i druk mapy „Muzea na wolnym powietrzu w Polsce" (10.000 egz. j. polski i 3.500 egz. j. angielski), 2019 r.
3) opracowanie i druk albumu „Open-air museums in Poland" (300 egz, j. angielski).

18. Współpraca międzynarodowa:

1) udział przedstawicieli SMWPP w konferencji i walnym zebraniu AEOM w Wielkiej Brytanii, Birmingham, 21-25.08.2017: Anna Borowska, Bartosz Stachowiak i Mateusz Słomiński z Muzeum – Kaszubskiego Parku Etnograficznego, Adriana Garbatowska z Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy i Jarosław Gałęza z Muzeum Wsi Opolskiej; uzyskanie członkostwa AEOM przez A. Garbatowską i J. Gałęzę; wybór J. Gałęzy do zarządu AEOM,
2) podpisanie umowy o współpracy z Ceskym svazem muzei v prirode, Roznov, 8.09.2017,
3) uzgodnienia dot. podpisania umowy o współpracy ze Zvazom muzei na Slovensku (wstrzymanie podpisania ze względu na ograniczenia dot. wyjazdów zagranicznych),
4) udział w uroczystości 80-lecia Muzeul Naţional al Satului „Dimitrie Gusti" (prezentacja polskich muzeów skansenowskich i przekazanie do biblioteki muzealnej folderów i przewodników), Bukareszt, 16-17.05.2016,
5) udział w konferencji muzealnej organizowanej przez Valasske muzeum v prirode v Roznove (przekazanie map SMWPP), Roznov, 1.02.2018.

19. Współpraca krajowa:

1) podpisanie porozumienia z organizacjami muzealnym dot. powołania Forum Muzealnictwa Polskiego,
2) podpisaniem porozumienia o współpracy z Polskim Towarzystwem Ludoznawczym,
3) wstępne uzgodnienia dot. współpracy z Fundacją Muzeum Światowego Dziedzictwa (dot. organizacji sieci udostępniania zabytków przemysłu młynarskiego – wiatraki i młyny),
4) wstępne uzgodnienia dot. współpracy z Fundacją Ochrony Architektury Drewnianej (organizacja szkoleń związanych z tradycyjnym rzemiosłem budowlanym),
5) uzgodnienia dot. organizacji wystaw posterów przedstawiających polskie muzealnictwo skansenowskie (odstąpienie od organizacji),

6) wstępne uzgodnienia dot. współpracy ze Stacją Muzeum w Warszawie dot. współorganizacji konferencji muzealnej.

20. Udział w pracach Kapituły Pomorskiej Nagrody Muzealnej przedstawicieli Stowarzyszenia: w 2017 r. Henryka Soji (Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach) oraz w 2018 r., 2019 r. i 2020 r. Ewy Tyczyńskiej (Muzeum Etnograficzne w Toruniu).

21. Udział w pracach Komitetu Programowego I Rocznej Konferencji Stowarzyszenia Muzealników Polskich w Katowicach w 2017 r. przedstawiciela Stowarzyszenia Jarosława Gałęzy.

22. W omawianym okresie otwarte zostały dwa nowe muzea na wolnym powietrzu w Polsce. Na uroczystości otwarcia Olenderskiego Parku Etnograficznego w Wielkiej Nieszawce w dniu 8.05.2018 r. Stowarzyszenie reprezentował Jarosław Gałęza, a Skansenu Osadnictwa Nadwiślańskiego w Wiączeminie Polskim w dniu 13.10. 2018 r. reprezentowała Ewa Tyczyńska.

23. Utworzenie i prowadzenie strony internetowej, założenie domeny „muzeaskansenowskie.eu".

24. Organizacja wycieczki członków Stowarzyszenia do Skansenu w Sztokholmie w 2020 r. (z powodu sytuacji epidemiologicznej wycieczka została odłożona).

25. Zamówienie znaczków SMWPP, legitymacji i hologramów do legitymacji.

26. Praca organizacyjno-biurowa:

1) ilość podjętych uchwał: 102,
2) ilość dokumentów zarejestrowanych w dzienniku podawczym: 831,
3) ilość zmian dokonanych na stronie internetowej: 95,
4) ilość wysłanych i odebranych maili: nie da się policzyć ze względu na dwukrotną awarię komputera.

Prezydium Walnego Zebrania SMWPP, Nowy Sącz, 14.09.2015, od lewej: Z. Skuza, W. Dragan, I. Lew, T. Lasowa, J. Gałeza, za mównicą dr A. Pelczyk

Zebranie Zarządu VI kadencji, Warszawa, 6.11.2017, od lewej: A. Garbatowska, U. Kuczyńska, M. Imiołek, J. Gałęza, E. Tyczyńska, dr A. Gaweł, W. Dragan, fot. archimum SMWPP

Posiedzenie Zarządu i Komisji Rewizyjnej V kadencji, Opole, 29.11.2017,
od lewej: Z. Skuza, J. Gałęza, M. Krężałęk, dr J. Adamczewski,
W. Dragan, M. Kuklik, T. Lasowa, M. Imiołek, fot. U. Kuczyńska

Sprawozdanie finansowe
Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce
za okres od 01.01. do 31.12.2016 r.

W dniu 1 stycznia 2016 r. było:	na koncie SMnWP w Polsce	**56.784,17 zł**
	w kasie	**400,00 zł**
Razem:		**57.184,17 zł**

W okresie od 01.01. do 31.12.2016 r. zanotowano wpływy:

1.	składki członków indywidualnych:	**830,00 zł**
2.	składki członków fizycznych:	**12.400,00 zł**
Razem:		**13.230,00 zł**

W ww. okresie wydatkowano:

1.	wydanie biuletynu SMNWP w Polsce (nr 15):	**5.599,99 zł**
2.	usługa hotelowa w trakcie 2 zjazdów Zarządu (Warszawa, Opole):	**1.540,00 zł**
3.	dofinansowanie publikacji Jubileuszowej Muzeum Wsi Radomskiej	**3.000,00 zł**
4.	legitymacje członkowskie:	**610,08 zł**
5.	druk hologramów na legitymacje członkowskie:	**330,87 zł**
6.	druk naklejek z logo Stowarzyszenia:	**319,80 zł**
7.	wiązanka pogrzebowa:	**50,00 zł**
8.	pozostałe: opłaty za prowadzenie rachunku bankowego, opłaty pocztowe, zakupy znaczków, kopert, opłaty za przelewy, opłaty za SMS-y autoryzacyjne opłat za przelewy	**649,50 zł**
Razem:		**12.100,24 zł**

Uwaga: w 2016 r. KRS zwrócił opłatę sądową za zmianę danych SMnWP w Polsce pobraną nienależnie w 2015 r. w wysokości 150,00zł, tak, że poniesione wydatki wyniosły w rzeczywiści 12.100,24zł pomniejszone o 150,00zł, co daje: **11.950,24 zł**

wpływy:	**13.230,00 zł**
	-
koszty:	**11.950,24 zł**
	=
W 2016 r. Stowarzyszenie zanotowało zysk w wysokości:	**1.279,76 zł**

W dniu 31 grudnia 2016 r. było:	na koncie SMnWP w Polsce	**58.286,83 zł**
	w kasie	**177,10 zł**
Razem:		**58.463,93 zł**

Kolbuszowa, 28.02.2017 r.
Wojciech Dragan

Sprawozdanie finansowe
Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce
za okres od 01.01. do 31.12.2017 r.

W dniu 1 stycznia 2017 r. było:		na koncie SMnWP w Polsce	**58.286,83 zł**
		w kasie	**177,10 zł**
Razem:			**58.463,93 zł**

W okresie od 01.01. do 31.12.2017 r. zanotowano wpływy:

1.	składki członków indywidualnych:	**4.010,00 zł**
2.	składki członków fizycznych:	**13.900,00 zł**
3.	darowizna	**1.200,00 zł**
Razem:		**19.110,00 zł**

W okresie od 01.01. do 31.12.2017 r. wydatkowano:

1.	dofinansowanie Jubileuszu Muzeum Ziemi Puckiej:	**2.000,00 zł**
2.	projekt i opracowanie mapy i ulotki promocyjnej Muzeów skansenowskich:	**1.845,00 zł**
3.	refundacja kosztów (części) udziału w konferencji AEOM w Wielkiej Brytanii 21-25.08. J. Gałęzy i A. Garbatowskiej:	**5.160,00 zł**
4.	dofinansowanie seminarium jubileuszowego Skansenu Kurpiowskiego w Nowogrodzie:	**6.000,00 zł**
5.	zwrot kosztów podróży na zebranie Zarządu SMnWPwP w Warszawie dla E. Tyczyńskiej i W. Dragana:	**216,00 zł**
6.	zakup kwiatów (jubileusz, pogrzeb):	**90,00 zł**
7.	pozostałe: opłaty za prowadzenie rachunku bankowego, opłaty za przelewy, opłaty za SMS-y autoryzacyjne, opłaty za przelewy; zakup materiałów biurowych do prowadzenia księgowości Stowarzyszenia; opłaty pocztowe (znaczki, koperty):	**816,00 zł**
Razem:		**16.127,00 zł**

wpływy:	**19.110,00 zł**
-	
koszty:	**16.127,00 zł**
=	
W 2017 r. Stowarzyszenie zanotowało zysk w wysokości:	**2.983,00 zł**

Bilans zamknięcia:

W dniu 31 grudnia 2017 r. było:		na koncie SMnWP w Polsce	**60.991,03 zł**
		w kasie	**455,90 zł**
Razem:			**61.446,93 zł**

Kolbuszowa, 27.03.2018 r.
Wojciech Dragan
skarbnik SMnWPwP

Informacja o stanie finansów
Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce
w okresie od 01.01. do 31.12.2018 r.

W dniu 1 stycznia 2018 r. było:		na koncie SMnWP w Polsce	**60.991,03 zł**
		w kasie	**455,90 zł**
Razem:			**61.446,93 zł**

W okresie od 01.01. do 31.12.2018 r. zanotowano wpływy:

1	składki członków indywidualnych:	**1.350,00 zł**
2	składki członków fizycznych:	**15.000,00 zł**
3	darowizna	**500,00 zł**
Razem:		**16.850,00 zł**

W okresie od 01.01. do 31.12.2018 r. wydatkowano:

1	organizacja konferencji AEOM (koszt wizyt studyjnych):	**3.914,00 zł**
2	organizacja Jubileuszu SMnWPwP:	**12.075,82 zł**
3	zakup znaczków z logo SMnWPwP:	**1.131,60 zł**
4	druk mapy z Muzeami skansenowskimi:	**4.241,04 zł**
5	dofinansowanie konferencji w Wygiełzowie:	**5.000,00 zł**
6	projekt strony internetowej, usługi internetowe:	**4.235,15 zł**
7	pozostałe: opłaty za prowadzenie rachunku bankowego, opłaty za przelewy, opłaty za SMS-y autoryzacyjne; zakup materiałów biurowych do prowadzenia księgowości Stowarzyszenia; zwroty kosztów podróży; zakup drzewka, kwiaty – wiązanki okolicznościowe; zakup pieczątek; opłata administracyjna; opłaty pocztowe (znaczki, koperty):	**863,19 zł**
Razem:		**31.460,80 zł**

wpływy:	**16.850,00 zł**
-	
koszty:	**31.460,80 zł**
=	
strata:	**14.610,80 zł**

W dniu 31 grudnia 2018 r. było:		na koncie SMnWP w Polsce	**46.339,02 zł**
		w kasie	**497,11 zł**
Razem:			**46.836,13 zł**

Kolbuszowa, 7.02.2019 r.
Wojciech Dragan
skarbnik SMnWPwP

Informacja o stanie finansów Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce w okresie od 01.01. do 31.12.2019 r.

W dniu 1 stycznia 2019 r. było:		na koncie SMnWP w Polsce	**46.339,02 zł**
		w kasie	**497,11 zł**
Razem:			**46.836,13 zł**
W okresie od 01.01. do 31.12.2019 r. zanotowano wpływy:			
1	składki członków indywidualnych:		**3.075,00 zł**
2	składki członków fizycznych:		**15.500,00 zł**
3	opłata konferencyjna AEOM		**268.005,21 zł**
4	darowizna		**500,00 zł**
Razem:			**287.080,21 zł**
W okresie od 01.01. do 31.12.2019 r. wydatkowano:			
1	organizacja konferencji AEOM (usługa hotelowa, gastronomiczna, transport, wynajem sal konferencyjnych, piloci, bilety wstępu, fotograf, występy artystyczne, zwrot nadpłat opłaty konferencyjnej)		**212.117,98 zł**
2	druk przewodnika po polskich muzeach na wolnym powietrzu		**11.770,80 zł**
3	druk mapy „Muzea na Wolnym Powietrzu w Polsce”		**5.705,25 zł**
4	materiały konferencyjne AEOM		**8.883,34 zł**
5	tłumaczenie na potrzeby konferencji AEOM		**11.530,18 zł**
6	wpłaty do US (osoby zatrudnione przy obsłudze konferencji AEOM)		**364,00 zł**
7	wpłaty do ZUS (osoby zatrudnione przy obsłudze konferencji AEOM)		**725,40 zł**
8	prowadzenie biura konferencji AEOM (usługa zewnętrzna)		**5.538,60 zł**
9	zewnętrzna usługa księgowa (obsługa księg. SMWPP i konferencji AEOM)		**10.885,50 zł**
10	dofinansowanie konferencji w Kolbuszowej		**5.000,00 zł**
11	dofinansowanie konferencji w Szreniawie		**3.000,00 zł**
12	projekt strony internetowej, usługi internetowe		**3.541,05 zł**
13	opłaty bankowe (prowadzenie rachunku bankowego, SMS-y autoryzacyjne, przelewy krajowe i zagraniczne)		**1.588,20 zł**
14	zwrot kosztów spotkań Zarządu SMWPP (transport, noclegi)		**529,30 zł**
15	wiązanki okolicznościowe		**163,00 zł**
16	pozostałe: (opłaty pocztowe, znaczki, koperty):		**663,70 zł**
Razem:			**282.006,30 zł**
		wpływy:	**287.080,21 zł**
			-
		koszty:	**282.006,30 zł**
			=
		zysk:	**5.073,91 zł**
W dniu 31 grudnia 2019 r. było:		na koncie SMnWP w Polsce	**51.464,13 zł**
		w kasie	**445,91 zł**
Razem:			**51.910,04 zł**

Wojciech Dragan
skarbnik SMWPP

Sprawozdanie finansowe Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce za okres od 01.01. do 31.12.2020 r.

W dniu 1 stycznia 2020 r. było:		na koncie SMnWP w Polsce	**51.464,13 zł**
		w kasie	**445,91 zł**
Razem:			**51.910,04 zł**
W okresie od 01.01. do 31.12.2020 r. zanotowano wpływy:			
1	składki członków indywidualnych:		**5.345,00 zł**
2	składki członków:		**17.000,00 zł**
Razem:			**22.345,00 zł**
W ww. okresie wydatkowano:			
1	usługa księgowa (Biuro A. Babska&Wspólnicy)		**3.136,50 zł**
2	opłaty za stronę internetową		**1.749,66 zł**
3	wiązanka pogrzebowa		**100,00 zł**
4	PIT 4 za 2019		**860,60 zł**
5	zwroty kosztów przejazdu		**185,00 zł**
6	pozostałe: opłaty za prowadzenie rachunku bankowego, opłaty pocztowe, zakupy znaczków, kopert, opłaty za przelewy, opłaty za SMS-y autoryzacyjne za przelewy		**797,06 zł**
Razem:			**6.828,82 zł**
		wpływy:	**22.345,00 zł**
			-
		koszty:	**6.828,82 zł**
			=
W 2020 r. Stowarzyszenie zanotowało zysk w wysokości:			**15.516,18 zł**
W dniu 31 grudnia 2020 r. było:		na koncie SMnWP w Polsce	**67.228.17 zł**
		w kasie	**198.05 zł**
Razem:			**67.426,22 zł**

Kolbuszowa, 21.06.2021 r.
Wojciech Dragan
skarbnik SMWPP

Wyróżnienia i odznaczenia Honorowym Medalem im. Izydora Gulgowskiego

Zofia Chwalisz

Zofia Chwalisz urodziła się w Wolsztynie 27 lutego 1953 roku. W 1977 roku ukończyła filologię klasyczną na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Studia podyplomowe z zakresu muzealnictwa odbyła w 1987 roku na Wydziale Filozoficzno – Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Pracę w Muzeum Regionalnym w Wolsztynie rozpoczęła 1 czerwca 1978 roku. W 1980 roku została kierownikiem działu regionalnego. Funkcję dyrektora pełni od 1 stycznia 1996 roku, jednoosobowo kierując trzema oddziałami: Muzeum Marcina Rożka, Muzeum dr. Roberta Kocha oraz Skansenem Budownictwa Ludowego Zachodniej Wielkopolski.

W trakcie swojej pracy zawodowej organizowała liczne przedsięwzięcia upowszechniające wiedzę na temat historii i kultury regionu. Wystawy czasowe, wydarzenia kulturalne oraz publikacje wydawane przez Muzeum Regionalne propagowały i utrwalały wiedzę historyczną oraz przybliżały zwiedzającym dawne rzemiosło, sztukę i tradycje. Jako dyrektor, Zofia Chwalisz dba o utrzymanie oraz rozwój poszczególnych oddziałów muzealnych. Przewodzi także zespołowi pracowników o różnych specjalizacjach, którzy z poświęceniem i rzetelnością oddają się pracy muzealnika.

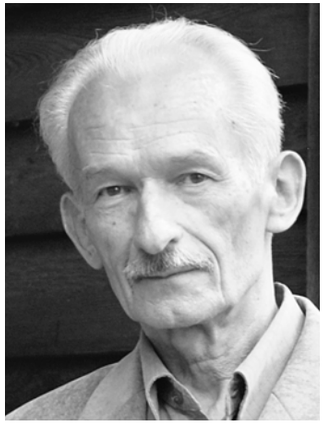
Skansen Budownictwa Ludowego Zachodniej Wielkopolski za jej kadencji wzbogacił się m.in. o wiatrak z Wroniaw z 1603 roku, który translokowano do Wolsztyna w 1998 roku. Poza tym na terenie przy ul. Bohaterów Bielnika 26 pojawiły się kuźnia oraz trak, stanowiące doskonałe przykłady przemysłu wiejskiego. Przeniesiono również dom z Sękowa z 1770 roku i trempel z Grubska, zamykając ostatecznie prace nad zagrodą

olęderską. Powyższe przedsięwzięcia udało się przeprowadzić opierając się jedynie na środkach własnych, dzięki czemu zachowano dbałość w realizacji wszystkich inwestycji i prac remontowych.

Dyrektor Zofia Chwalisz jest osobą skromną, która zwykła mawiać, że „tylko wykonuje to, co do niej należy". Podejście to w połączeniu z uporem i rzetelnością pozwalało przezwyciężać piętrzące się w międzyczasie trudności związane m.in. ze zmienną sytuacją finansową Muzeum Regionalnego oraz zmieniającym się podejściem do roli i funkcjonowania samorządowych instytucji kultury. Lata oddanej pracy zaowocowały także rozwojem Skansenu Budownictwa Ludowego Zachodniej Wielkopolski, który stał się pełnoprawną placówką kulturalną, rozpoznawalną wśród mieszkańców Wolsztyna i okolicznych miejscowości, zwiedzających oraz w środowisku polskich etnografów.

Opracował Jarosław Rostkowski

Andrzej Kaszubkiewicz

Andrzej Kaszubkiewicz urodził się w 1940 roku w Poznaniu. Ukończył studia historyczne na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza, karierę muzealniczą zaczynał w 1968 roku w Muzeum Historii Ruchu Robotniczego, by następnie kierować Muzeum Wyzwolenia Miasta Poznania na Cytadeli.

W 1978 roku rozpoczął pracę w Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, gdzie trzy lata później objął stanowisko dyrektora. Jedną z pierwszych decyzji, jakie podjął, było otwarcie dla publiczności Wielkopolskiego Parku Etnograficznego. Uroczystość miała miejsce 1 czerwca 1982 roku, a dokonał tego prof. Józef Burszta.

Gdy Andrzej Kaszubkiewicz został dyrektorem Wielkopolskiego Parku Etnograficznego, od sześciu lat przeprowadzano translokację szeregu budynków oraz rekonstruowano zespół dworski składający się z dworu ze Studzieńca i dwóch oficyn z Łomnicy. Do dworu i jednej z oficyn przeniósł dyrekcję Muzeum oraz pracownie, które do tej pory mieściły się w Rybitwach, w prywatnych pomieszczeniach poprzedniego dyrektora, Jerzego Łomnickiego.

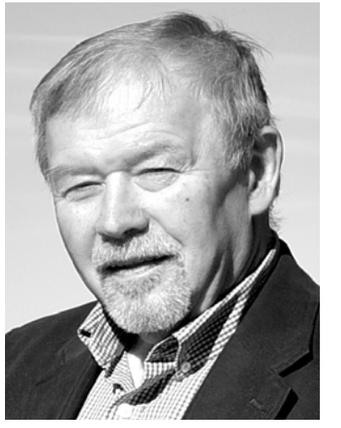
Z jego inicjatywy powstał Interdyscyplinarny Zespół do Badania Ostrowa Lednickiego i jego Osadniczego Zaplecza, w skład którego weszli naukowcy prezentujący różne gałęzie nauki. Podjęte zostały badania podwodne, prowadzone przez Katedrę Archeologii Podwodnej UMK, które kontynuowane są do dziś. W 1988 roku powołano Lednicki

Park Krajobrazowy, który przez pierwsze 11 lat administrowany był przez Muzeum. W 1994 roku pozyskał dla Muzeum tereny po PGR w Dziekanowicach, gdzie przeniósł siedzibę Muzeum. Powiększyła się przez to powierzchnia wystawiennicza, magazynowa i biurowa. Po wyprowadzce dyrekcji i stosownych remontach i adaptacji w dworze ze Studzieńca otwarto wystawę prezentującą sposób życia rodziny ziemiańskiej w Wielkopolsce. Za Jego kadencji ekspozycja Wielkopolskiego Parku Etnograficznego powiększyła się w znaczący sposób o zagrody chłopskie i wiatraki, jednak najważniejszym było przeniesienie kościoła rzymskokatolickiego z Wartkowic koło Uniejowa.

Andrzej Kaszubkiewicz był przykładem dyrektora niezwykle zaangażowanego w życie swojego muzeum i znającego wszystkich swoich pracowników, co nie jest wcale oczywistą praktyką. Minęło dziesięć lat od zakończenia przez niego pracy, a ciągle opowiadane są anegdoty z dyrektorem w roli głównej.

Opracowała Adriana Garbatowska

Marek Krężałek

Marek Krężałek urodził się 15 listopada 1948 roku we Wrocławiu. Studia etnograficzne ukończył w 1973 roku na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, uzyskując tytuł magistra. Od 1972 roku pracował na Uniwersytecie, na stanowisku technika. W 1974 roku podjął, jako asystent, pracę w Muzeum Narodowym w Poznaniu. W 1975 roku rozpoczął pracę w Muzeum Początków Państwa Polskiego na Lednicy (dziś Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy), z którym, wyjąwszy przerwę między 1979 a 1980 rokiem, związał swoje dalsze życie zawodowe. Pracował na początku na stanowisku kierownika działu etnograficznego. Kierowany przez niego zespół etnografów tworzył zręby powstającej wówczas ekspozycji Wielkopolskiego Parku Etnograficznego, przeprowadzał pierwsze translokacje zabytkowych budynków w obrębie sektora wiejskiego, rozpoczął realizację założenia dworskiego.

Marek Krężałek prowadził też badania nad wielkopolskimi folwarkami pod kątem realizacji w obrębie Wielkopolskiego Parku Etnograficznego odpowiedniego zespołu. W 1982 roku został powołany na stanowisko dyrektora do spraw administracyjnych Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy i na stanowisku tym pozostaje do dziś. W latach 1990-1991 odbył studia muzeologiczne w Podyplomowym Studium Muzeologicznym przy Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie.

Od momentu założenia w 1999 roku Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce, działa w jego szeregach, służąc swoim doświadczeniem. Pracował w składzie komisji rewizyjnych wszystkich kadencji, kilkakrotnie jako jej przewodniczący.

Od ponad dwudziestu lat działa na szerszym polu muzealnictwa skansenowskiego – jako członek Stowarzyszenia Europejskich Muzeów na Wolnym Powietrzu (AEOM). Zasiadał w jego prezydium, wielokrotnie uczestniczył w organizowanych przez Stowarzyszenie międzynarodowych konferencjach.

Jest członkiem i jednym z założycieli Fundacji Muzeów Wielkopolskich – od 2002 roku organizatora Konkursu na Wydarzenie Muzealne Roku w Wielkopolsce IZABELLA.

W 1989 roku otrzymał Złotą Odznakę za Opiekę nad Zabytkami. Kolejne dowody uznania jego pracy to Srebrny Krzyż Zasługi (1989 r.), odznaki: Zasłużony Działacz Kultury (1999 r.), Za Zasługi w Rozwoju Województwa Poznańskiego, Za Zasługi w Rozwoju Województwa Wielkopolskiego, Złoty Medal za Długoletnią Służbę (2009 r.), Brązowa Odznaka Zasłużony Kulturze Gloria Artis (2017 r.) oraz Dyplom Honorowy Marszałka Województwa Wielkopolskiego (2019 r.).

Opracowała Marta Romanow-Kujawa

Irena Lew

Irena Lew ukończyła etnografię na Uniwersytecie Wrocławskim w 1981 roku. Po studiach podjęła pracę w Muzeum Ziemi Lubuskiej w Gorzowie Wielkopolskim jako asystent-stażysta, a następnie – od 1982 roku – w Muzeum Etnograficznym w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli.

W latach 1986-2002 pełniła funkcję kierownika Działu Tkanin i Strojów, przechodząc wszystkie stanowiska związane z drogą awansu zawodowego muzealnika, od asystenta do starszego kustosza. Prowadziła badania naukowe dotyczące pogranicza zachodniego, m.in. obrzędowości rodzinnej i dorocznej, funkcji stroju ludowego, kultury tradycyjnej na pograniczu polsko-niemieckim oraz z zakresu dziedzictwa kulturowego poszczególnych grup etnicznych zamieszkujących obszar województwa lubuskiego. W 1996 roku ukończyła studia podyplomowe na Wydziale Gospodarki Narodowej w zakresie Marketing dla Menadżerów Kultury i Sztuki w zakresie muzealnictwa na Uniwersytecie Warszawskim. Systematycznie uczestniczyła w specjalistycznych szkoleniach związanych z zarządzaniem

instytucją kultury ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki muzealnictwa i możliwością realizacji jego misji.

W 2002 roku objęła funkcję dyrektora Muzeum Etnograficznego w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli. Osią aktywności Ireny Lew było kierowanie instytucją oraz rozwój muzeum w warunkach gospodarki rynkowej. Opracowała autorską strategię rozwoju tej instytucji oraz wdrażanie szczegółowych programów merytorycznych, a także zasad funkcjonowania w ramach kontroli zarządczej. Współpracowała w licznymi stowarzyszeniami i organizacjami społecznymi, m.in. Towarzystwem Studiów Łużyckich (wiceprezes), Stowarzyszeniem „Domowina", PTL (skarbnik), Stowarzyszeniem „Wspólnota Bukowińska", Stowarzyszeniem Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce (2014-2015 członek zarządu), Zielonogórskim Oddziałem Związku Muzealników Polskich (wiceprezes), Towarzystwem Opieki nad Zabytkami (członek zarządu). Na niwie międzynarodowej współpracowała z Centrum Informacji (Weinbau im Land Brandenburg) z siedzibą w Grano w zakresie uprawy winorośli w Brandenburgii oraz z Haus Schlesien Königswinter nad „Kształtowaniem się małej ojczyzny na pograniczu polsko-niemieckim po obu stronach Odry", a także „Tożsamości mieszkańców regionu lubuskiego". Autorka licznych wystaw i publikacji naukowych oraz organizatorka konferencji muzealnych.

Odznaczona brązowym medalem Zasłużony Kulturze – Gloria Artis. W 2019 roku przeszła na emeryturę.

Opracowała Urszula Kuczyńska

Franciszek Midura

Profesor dr Franciszek Midura – historyk sztuki, muzeolog, krajoznawca, publicysta, autor wielu książek i artykułów, wykładowca na Uniwersytecie Warszawskim, Politechnice Warszawskiej, Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, Politechnice Świętokrzyskiej, Wyższej Szkole Turystyki i Hotelarstwa w Warszawie a także promotor magistrantów i licencjatów takich uczelni, jak Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Warszawie czy Wyższa Szkoła Społeczno-Przyrodnicza w Lublinie.

Studia magisterskie ukończył w 1970 roku na Uniwersytecie Warszawskim, następnie doktoryzował się w 1975 również na Uniwersytecie Warszawskim z zakresu estetyki sztuki ludowej. W 1976 roku został wicedyrektorem Zarządu Muzeów i Ochrony

Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki, a później Zastępcą Generalnego Konserwatora Zabytków. Jako zwierzchnik muzeów polskich jak i później w szczególny sposób interesował się muzealnictwem etnograficznym i skansenowskim. Już w 1979 r. w publikacji „Muzea Skansenowskie w Polsce" opracował wiodący artykuł „Muzealnictwo skansenowskie w Polsce (stan obecny i perspektywy rozwoju)", stanowiący podsumowanie wiedzy o wszystkich istniejących i organizowanych muzeach i punktach skansenowskich, ale także swego rodzaju autorefleksją wynikająca z jego zaangażowania w tworzeniu muzeum w Sierpcu, które dzisiaj jest znane jako Muzeum Wsi Mazowieckiej. Wielokrotnie uczestniczył w konferencjach i sympozjach naukowych organizowanych przez muzea skansenowskie, wygłaszając referaty i czynnie uczestnicząc w obradach. Kierował też Zespołem Doradczym do spraw Budownictwa Drewnianego przy Zarządzie Muzeów i Ochrony Zabytków MKiS. Inspekcje członków Zespołu w muzeach skansenowskich były pomocne przy organizacji oraz w działalności muzeów, częstokroć nadając odpowiednią rangę ich problemom wobec organizatora tj. władz szczebla wojewódzkiego czy powiatowego.

Prof. Midura propagował też długofalowy program ochrony zabytków ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa ludowego w swej działalności w Zarządzie Głównym Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, gdzie w latach 1977-2002 był Przewodniczącym Komisji Opieki Nad Zabytkami, a w roku 2001 wiceprezesem Zarządu Głównego PTTK. W okresie tym wzmocnił i rozbudował sieć muzeów regionalnych PTTK. Organizował coroczne zjazdy Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków i Społecznych Opiekunów Zabytków. Jest Prezesem Stowarzyszenia Przyjaciół Muzeum Kolekcji im. Jana Pawła II.

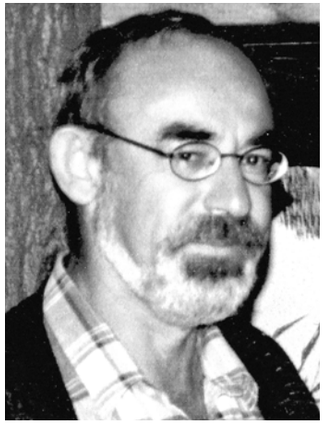
Niezwykle istotnym aspektem działalności prof. Midury w zakresie propagowania idei muzealnictwa skansenowskiego oraz ochrony budownictwa ludowego w Polsce była także jego działalność publicystyczna i redaktorska. Od 1970 roku był redaktorem czasopism: „Ziemia", „Muzealnictwo", „Acta Skansenologica", „Materiały Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku", „Rocznik Podhalański" czy „Rocznik Muzeum Narodowego Rolnictwa w Szreniawie" Opublikował ponad 180 artykułów i książek z zakresu ochrony zabytków, muzealnictwa, rzemiosła artystycznego, sztuki ludowej i turystyki. Dokumentował w nich również historię i stan obecny muzealnictwa skansenowskiego w naszym kraju oraz analizował perspektywy jego rozwoju. Wśród publikacji Jego autorstwa na szczególną uwagę zasługuje pierwsza w Polsce synteza społecznej opieki nad zabytkami na ziemiach polskich od 1918 roku, wydana w 2004 roku przez Wyższą Szkołę Turystyki i Hotelarstwa w Warszawie, której w latach 2003-2006 był rektorem. W „Muzealnictwie" zamieszczone zostały bibliografie znanych muzealników – Tadeusza Szczepanka i Michała Czajnika, opracowane przez prof. Midurę a także jego materiały o muzeach regionalnych PTTK, o rozwoju muzealnictwa w okresie 40-lecia PRL i aktualnych problemach wystawiennictwa muzealnego. Książki i artykuły Pana Profesora kierowane były zarówno do grona specjalistów, jak i do osób spoza środowisk muzealniczych.

Przypomnijmy również, że Profesor Midura za swą działalność otrzymał liczne odznaczenia, min. Oficerski i Kawalerski Order Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Zasłużony Kulturze – Gloria Artis, Zasłużony Działacz Kultury, Za Zasługi dla Krajoznawstwa oraz nagrody (np. nagroda Zarządu Głównego Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków za książkę „Społeczna opieka nad zabytkami na ziemiach polskich do 1918 r." z 2004 r.).

W uznaniu wybitnych zasług dla kultury i muzealnictwa w Polsce, w tym w sposób szczególny dla polskiego muzealnictwa skansenowskiego, w roku 2019 Stowarzyszenie Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce przyznało profesorowi Franciszkowi Midurze medal im. Izydora Gulgowskiego za istotny wkład w rozwój tegoż muzealnictwa. Było to wyrazem wdzięczności środowiska muzealników skansenowskich za lata działalności prof. Midury na rzecz rozwoju, ale i promocji muzeów na wolnym powietrzu w naszym kraju.

Opracowała dr Małgorzata Imiołek

Tadeusz Sadkowski

Dr Tadeusz Sadkowski jest wybitnym muzealnikiem, uznanym autorytetem i praktykiem w zakresie ochrony i popularyzacji budownictwa drewnianego. Całe swoje życie zawodowe poświęcił jednej instytucji – Kaszubskiemu Parkowi Etnograficznemu we Wdzydzach Kiszewskich, w której przeszedł wszystkie stopnie muzealne – od asystenta do kustosza dyplomowanego oraz pełniąc funkcję zastępcy dyrektora ds. działalności podstawowej.

Umiejętnie łączy wiedzę historyczną i doświadczenie terenowe przy realizacji prac konserwatorsko-budowlanych. W wieloletnich pracach terenowych wykonał niezliczoną ilość dokumentacji (fotograficznych, rysunkowych, pomiarowych, opisów etnograficznych) obiektów budownictwa. Stał się specjalistą w zakresie drewnianej architektury regionalnej (w szczególności kościołów, czemu poświęcił swoją pracę doktorską). Jest autorem wielu naukowych opracowań i referatów wygłaszanych na specjalistycznych konferencjach.

Utworzył i wypełnił muzealne Archiwum Naukowo-Techniczne, które obecnie liczy ponad 400 tomów dokumentacji, w tym 20 tomów autorskich, wykonanych po 2006 r. oraz blisko 20 tys. fotografii.

Jest autorem wielu artykułów naukowych, popularnych oraz tekstów w sprawach ochrony dziedzictwa regionalnego. Realizując program prac budowlanych w Muzeum, łącznie nadzorował odbudowę 40 budowli wraz z otoczeniem, w tym: pionierskie prace przy kościele z Bożepola Wielkiego, wiatraka z Brus, założenia dworskiego z Luzina (za te realizacje otrzymał dwie nagrody za Muzealne Wydarzenie Roku). Aktywnie uczestniczył w odbudowie karczmy z Rumi. Jest wybitnym specjalistą w przystosowywaniu zabytkowych budynków do celów użytkowych z pieczołowitym zachowaniem oryginalnych elementów.

Należy do grona członków-założycieli Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce. Uczestniczył we wszystkich etapach jego powstawania – od dyskusji do zebrania formalizującego statut i władze Stowarzyszenia. Czynnie zaangażował się w prace komisji rewizyjnej I kadencji oraz redakcji Biuletynów Stowarzyszenia – początkowo jako uczestnik kolegium redakcyjnego tomów 1-5, następnie jako redaktor poszczególnych tomów (od 6. do 15.). Wszystkie te prace pełnił społecznie. Swoim profesjonalizmem przyczynił się do wysokiego poziomu tego wydawnictwa.

Dr Tadeusz Sadkowski uczestniczył w działalności Stowarzyszenia również jako współtwórca konferencji, debat i autor regulaminu przyznawania Medalu im. Gulgowskiego.

Oprócz aktywnego uczestnictwa w pracach Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce, jest członkiem Polskiego Towarzystwa Ludowego, Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Towarzystwa Przyjaciół Muzeum – Kaszubski Park Etnograficzny we Wdzydzach Kiszewskich.

Stowarzyszenie Historyków Sztuki i Stowarzyszenie Architektów Polskich uhonorowało Go nagrodą im. Jerzego Stackiewicza w 2011 r. za prace przy karczmie z Rumi. Jest także laureatem wielu innych nagród i odznaczeń, w tym m.in.: Złotej Odznaki za Opiekę nad zabytkami, Srebrnego i Złotego Krzyżu Zasługi, oraz Medalu Zasłużony Kulturze Gloria Artis (brązowego i srebrnego).

T. Sadkowski jest wychowawcą wielu muzealników i specjalistów zabytkoznawców, był gościem i prowadzącym jedną z debat podczas Kongresu Muzealników Polskich, który odbył się w 2015 roku.

W wyrazie uznania za powyższe dokonania Zarząd Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce podjął 29 listopada 2016 roku uchwałę o przyznaniu Tadeuszowi Sadkowskiemu Medalu Honorowego im. I Gulgowskiego.

W 2020 roku Tadeusz Sadkowski przeszedł na emeryturę.

Opracował Zespół

Jan Święch

Studia w zakresie etnografii odbył na Uniwersytecie Jagiellońskim, zakończone w 1974 r. pracą magisterską pt. „Czynniki przeobrażeń kulturowych ludności podhalańskiej osiadłej wśród obcych grup etnicznych", której promotorem był prof. dr Mieczysław Gładysz. W tym samym roku podjął pracę w Muzeum Etnograficznym w Toruniu w Dziale Budownictwa Ludowego.

W 1979 r. rozpoczął pracę w Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku. Przeniesienie służbowe do wspomnianej placówki związane było z powierzonym zadaniem zorganizowania od podstaw w przekazanym do remontu i adaptacji spichlerzu zbożowym – Oddziału Muzeum Etnograficznego (otwarte w 1986 r. – nagroda Sybilla) oraz zorganizowania od podstaw Kujawsko-Dobrzyńskiego Parku Etnograficznego w Kłóbce (otwarty w 1993 r. – nagroda Sybilla). Pracował tam kolejno: na stanowisku adiunkta, od 1981 r. kustosza, od 1994 r. starszego kustosza, pełniąc jednocześnie funkcje kierownika Parku.

W 1994 r. uzyskał w Uniwersytecie Łódzkim na Wydziale Filozoficzno-Historycznym stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w oparciu o rozprawę Młynarstwo wietrzne na Kujawach, której promotorem był prof. dr hab. Władysław Baranowski. W następnym roku profesor zaprosił go do prowadzenia wykładów z zakresu muzealnictwa i promocji sztuki nieprofesjonalnej dla studentów etnologii w Instytucie Etnologii Uniwersytetu Łódzkiego, które kontynuował do 2009 r.

W 1997 r. powrócił do pracy w Muzeum Etnograficznym w Toruniu na stanowisko kuratora ds. merytorycznych. W tym też roku przyjął propozycję prowadzenia wykładów dla studentów folklorystyki z zakresu metodyki etnograficznych badań terenowych w Instytucie Polonistyki Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, kontynuowaną do 2005 r.

W 1999 r. został wybrany do Komitetu Nauk Etnologicznych PAN jako przedstawiciel muzealnictwa etnograficznego w kraju, misję tę kontynuował do 2020 r.

W 2000 r. z namowy prof. dr. hab. Czesława Robotyckiego podjął pracę w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie na stanowisku adiunkta. Jednym z powierzonych zadań było reaktywowanie Podyplomowych Studiów Muzeologicznych, którego był wieloletnim kierownikiem, a które cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem kolejnych roczników pracowników muzeów. Świadectwo jego ukończenia otrzymało w latach 2000-2020 blisko tysiąc pięćset pracowników krajowych i zagranicznych muzeów, m.in. z Austrii, Białorusi, Czech, Francji, Litwy, Niemiec, Słowacji, Ukrainy i Wielkiej Brytanii.

Pracę w Uniwersytecie Jagiellońskim łączył w latach 2000-2008 wciąż jeszcze z pracą w niepełnym wymiarze godzin w Muzeum Etnograficznym w Toruniu.

W 2002 r. otrzymał tytuł kustosza dyplomowanego muzealnictwa oraz w Instytucie Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie habilitował się w oparciu o pracę: Architektura chłopska ziemi dobrzyńskiej od połowy XVIII wieki do lat czterdziestych XX wieku.

W 2008 r. awansował w macierzystym Instytucie na stanowisko profesora nadzwyczajnego Uniwersytetu Jagiellońskiego.

W latach 2005-2012 pełnił funkcję prodziekana Wydziału Historycznego UJ ds. ogólnych, a następnie przez dwie kadencje (2012-2020) dziekana tegoż wydziału. W tym okresie stworzył program Zielonej Ścieżki Przewodów Doktorskich dla pracowników merytorycznych polskich muzeów, umożliwiającej bezpłatne uzyskanie stopnia doktora. Z projektu skorzystało kilkudziesięciu polskich muzealników, w tym również kilkunastu z muzeów na wolnym powietrzu.

W 2013 r. Jan Święch uzyskał tytuł naukowy profesora nauk humanistycznych. Jego dorobek naukowy obejmuje problematykę polskiej architektury ludowej oraz historię i teorię muzealnictwa etnograficznego. Z tego zakresu Profesor opublikował ponad sto sześćdziesiąt pozycji, w tym sześć monografii tematycznych. Pod jego redakcją ukazało się też osiem książkowych publikacji, w tym cztery z dotychczasowych sześciu tomów: „Etnografowie i ludoznawcy polscy. Sylwetki i szkice biograficzne". Jest też autorem scenariuszy kilkudziesięciu wystaw muzealnych.

Od 2014 r. kieruje również Zakładem Teorii Muzealnictwa i Dokumentacji Etnograficznej w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej UJ.

Profesor nie uchyla się również się również od prac w Komisji Etnograficznej PAN, Komisji Etnograficznej PAU, Polskim Towarzystwie Ludoznawczym, w którego Oddziale w Toruniu pełnił funkcję skarbnika i prezesa, oraz Stowarzyszeniu Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce, którego był jednym z założycieli i pełnił funkcję prezesa przez trzy pierwsze kadencje. Był i jest nadal członkiem rad naukowych muzeów, m.in. przewodniczy w Radzie: Muzeum Narodowego w Krakowie, Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie, Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, oraz jest członkiem rad naukowych kilkunastu periodyków muzealnych i innych instytucji naukowych. Zasiada też w Komisji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego ds. stanowiska kustosza i kustosza dyplomowanego.

Profesor jest niezwykle zaangażowany w życie polskich muzeów, chętnie służy swoim doświadczeniem i wiedzą. Z bezinteresownych najczęściej konsultacji, których udziela z niezwykłą życzliwością, korzystają zresztą nie tylko muzea, ale też inne instytucje kultury. Za swoją pracę wyróżniony został złotą odznaką „Za opiekę nad zabytkami" oraz złotym medalem Zasłużony Kulturze „Gloria Artis".

Opracowała
Ewa Tyczyńska

Wspomnienia

Franciszek Cemka
(1946-2018)

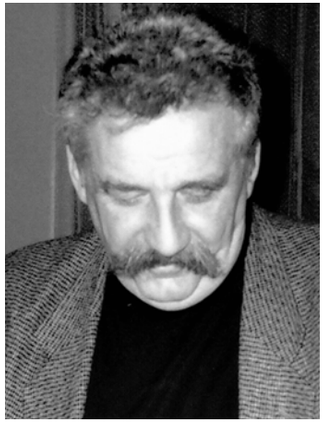
Franciszek Cemka uzyskał tytuł magistra archeologii na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego w 1970 roku. Po ukończeniu studiów pracował w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi jako asystent, a następnie w Biurze Badań i Dokumentacji Zabytków Łodzi. W 1974 roku zaczął pracę w administracji państwowej, nadzorując działalność muzeów w województwie łódzkim. W tym samym roku został przeniesiony do Ministerstwa Kultury i Sztuki, gdzie z krótką przerwą pracował do przejścia na emeryturę. W ministerstwie tworzył wydział muzeów, a następnie został powołany na stanowisko dyrektora departamentu, przez wiele lat kierując sprawami muzealnictwa i ochrony dziedzictwa. Jako wybitny ekspert w zakresie muzealnictwa brał udział w pracach nad ustawą o muzeach z 1996 roku, a także strukturą organizacyjną muzealnictwa w Polsce po roku 1990. Współorganizował archeologiczną służbę konserwatorską w Polsce, a także Międzynarodową Radę Oświęcimską. Autor publikacji i opracowań z zakresu muzealnictwa i archeologii w wydawnictwach specjalistycznych oraz wystaw muzealnych w kraju i za granicą. Członek rad muzealnych, organizacji społeczno-kulturalnych i naukowych.

Franciszek Cemka jako wieloletni Dyrektor Departamentu Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a następnie Radca Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego przez kilka dekad był blisko związany z muzeami na wolnym powietrzu. Był zawsze dobrze zaznajomiony z nami oraz z naszymi problemami. Żywo interesował się bieżącymi wydarzeniami, uczestniczył w jubileuszach i konferencjach skansenowskich. Zawsze mogliśmy liczyć na jego życzliwe wsparcie w rozwiązywaniu naszych spraw.

Franciszek Cemka zmarł 12 października 2018 roku. Niestety, nie zdążyliśmy wręczyć Jemu listu gratulacyjnego z okazji przyznania tytułu honorowego członkostwa w naszym Stowarzyszeniu, ale wiemy, że informacja o tym bardzo Go ucieszyła.

Opracował Jarosław Gałęza

Wacław Kawiorski
(1951-2017)

Wacław Kawiorski ukończył studia historyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim, a w latach 70. i 80. pracował w szkolnictwie i w Komitecie Wojewódzkim PZPR w Nowym Sączu. Z nadania tych władz w 1983 roku został dyrektorem Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu.

Pełniąc przez kolejne 23 lata funkcję dyrektora tej ważnej placówki kulturalnej regionu, znacząco zapisał się w jej historii. Był m.in. orędownikiem i nadzorował całokształt rozbudowy ekspozycji na wolnym powietrzu sądeckiego skansenu. Zainicjował też proces poszerzenia jego terenu wystawienniczego. Ekspozycję muzealną powiększyło w tym okresie kilkanaście translokowanych obiektów zabytkowej architektury drewnianej. Odtworzono m.in. trzy stare świątynie trzech różnych obrządków chrześcijańskich, które znacząco wzbogaciły wystawę skansenowską. Potrafił dobrze wykorzystać zaangażowanie i pasje podległych pracowników.

Dzięki m.in. jego aktywności, dla oddziału zostały zakupione nowe tereny od strony północnej. Umożliwiło to dostęp do ważnej arterii wylotowej z miasta w kierunku wschodnim. Rozpoczęto wówczas realizację nowego, oryginalnego sektora wystawienniczego, nietypowej rekonstrukcji urbanistyczno-architektonicznej małego miasteczka, którą sam nazwał Miasteczkiem Galicyjskim. Na nowo pozyskanym terenie skansenu powstał też wówczas fragment zabudowy ekspozycyjnej, przybliżającej zwiedzającym kulturę Niemców Galicyjskich - szczególnej grupy etnicznej dawnych mieszkańców Sądecczyzny. Dbał również o atrakcyjność ekspozycji w innych oddziałach muzeum, m.in. w dawnej synagodze czynna była głośna wystawa, prezentująca kulturę Łemków.

Dla pracowników podległej placówki był szefem bardzo wymagającym, szorstkim i trudnym w kontaktach, ale na ogół sprawiedliwym. Chociaż w 2006 roku został odwołany ze stanowiska w atmosferze mało przychylnej, pozostawił w muzeum wyraźny ślad swojego szefowania, istotny zarówno dla całej instytucji, jak też dla zwiedzających.

Wacław Kawiorski zmarł 13 listopada 2017 roku.

Opracował Wojciech Śliwiński

Mirosław Korbut
(1964-2019)

Mirosław Korbut urodził się 28 czerwca 1964 roku w Gdańsku. Absolwent Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej I i II Stopnia im. Feliksa Nowowiejskiego w Gdańsku i Akademii Muzycznej im. Fryderyka Chopina w Białymstoku. Od 1990 r. mieszkaniec Lublina. Działacz Polskiego Stronnictwa Ludowego.

W latach 2008 - 2013 Dyrektor Departamentu Kultury, Edukacji i Sportu w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Lubelskiego w Lublinie. Od 2013 do 2019 roku pełnił funkcję dyrektora Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie, jednocześnie pracując jako nauczyciel muzyki w Ogólnokształcącej Szkole Muzycznej I i II stopnia im. Karola Lipińskiego. Był związany z Teatrem Muzycznym w Lublinie oraz Zespołem Estradowym „DESANT". W 2014 roku kandydował do sejmiku województwa z listy Polskiego Stronnictwa Ludowego.

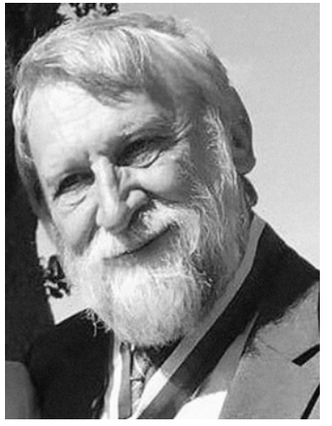
Współzałożyciel i członek Zarządu Lubelskiego Oddziału Stowarzyszenia Muzealników Polskich oraz członek Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce.

Działania Mirosława Korbuta na stanowisku dyrektora Muzeum Wsi Lubelskiej zaowocowały wieloma przedsięwzięciami mającymi na celu unowocześnienie oraz podniesienie rangi muzeum na kulturowej i turystycznej mapie regionu. Potwierdziły to liczne nagrody i wyróżnienia m.in. „Złotego Żurawia 2014" (I miejsce) oraz nagroda dla „Najlepszej inwestycji oddanej do użytku w latach 2012-2014 na terenie województwa lubelskiego" za „Miasteczko prowincjonalne Europy Środkowej" w Muzeum Wsi Lubelskiej. Mirosław Korbut był inicjatorem wielu muzealnych wydarzeń upowszechniających kulturę ludową Lubelszczyzny.

Zmarł 14 października 2019 roku po krótkiej i ciężkiej chorobie. Na długo pozostanie w naszej pamięci jako życzliwy i pogodny człowiek, zaangażowany w sprawy muzealnictwa na wolnym powietrzu.

Opracowała Urszula Kuczyńska

Henryk Soja
(1949-2020)

Henryk Soja urodził się 15 lipca 1949 roku w Świebodzicach. Studia etnograficzne ukończył na wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W 1972 r. podjął pracę w Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku jako młodszy asystent w Dziale Etnograficznym, a we wrześniu 1984 r. został kierownikiem Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach. Od momentu podjęcia aktywności zawodowej Jego celem było stworzenie w Klukach miejsca wyjątkowego, ośrodka kulturotwórczego dającego przykład i sposobność do zmian gospodarczych w regionie. Jego wizja i konsekwencja w realizacji zamierzeń zaowocowały rozbudową skansenu, a tym samym uratowaniem od zniszczenia cennych zabytków budownictwa słowińskiego. Był autorem oraz współautorem wystaw stałych w skansenie. Badania terenowe prowadzone przez Henryka Soję stały się inspiracją do zorganizowania imprezy plenerowej „Czarne Wesele", która z biegiem lat stała się jednym z najważniejszych wydarzeń kulturalnych w regionie. Był także pomysłodawcą „Dni z muzyką i chlebem", „Dni Rzemiosł i technik", „Pożegnanie lata", „Jesień się pyta, co lato zrobiło". Zainteresowania naukowe Henryka Soji skupiały się przede wszystkim na kulturze materialnej Pomorza, zwłaszcza Słowińców. Jako znawca pomorskiego budownictwa wiejskiego napisał szereg publikacji, m.in. „Ludność Polska Pomorza Zachodniego w etnografii niemieckiej do 1918 roku", „Funkcjonowanie muzeum skansenowskiego w strukturach muzeum typu okręgowego", „Projekt przeniesienia XVIII-wiecznego kościoła z Ciecholubia do Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach". Autor wielu wydanych przewodników i katalogów promujących muzeum w Klukach i ziemię słupską. Opracował koncepcję i zrealizował projekt budowy Słowińskiego Centrum Kultury Regionalnej w Klukach, składającego się z Zagrody Edukacyjnej w zabytkowej zagrodzie Anny Kötsch i Domu Rękodzieła Ludowego w budynku dawnej szkoły. Współtworzył projekt rozbudowy Muzeum Wsi Słowińskiej w miejscowości Czysta w gminie Smołdzino. Był członkiem założycielem i przewodniczącym Stowarzyszenia Produktów Markowych Turystyki Wiejskiej „Słupia", które wykreowało dwa produkty markowe: „Kraina w Kratę" oraz „Szlakiem najstarszych elektrowni wodnych w Europie". Jako członek założyciel Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju Regionu Słowińskiego „Kluka" był prezesem, a następnie wiceprezesem tej organizacji. W latach 2004-2006 we współpracy z mieszkańcami Kluk, zainicjował i zrealizował projekt Wiejskie Centrum Komunikacji Społecznej w Klukach. W 2017 r. zrealizował ministerialny program „Zatrzymać czas", dokumentujący niematerialne dziedzictwo kulturowe Słowińców, dzięki któremu dokonano 15 nagrań z ostatnimi żyjącymi mieszkańcami regionu słowińskiego. Przy współpracy

z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków od 2017 r. pracował nad projektem rewitalizacji zabytkowej chałupy kowala w Czystej. W latach 2006-2009 był członkiem Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce, a także członkiem Rad Muzealnych: Muzeum Parku Etnograficznego we Wdzydzach i Muzeum Zachodnio-Kaszubskiego w Bytowie. Odznaczony: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2013), Złotym Krzyżem Zasługi (1998), Brązowym Krzyżem Zasługi (1986), Złotą Odznaką za Opiekę nad Zabytkami (1998), Odznaką Honorową „Za zasługi dla turystyki" (2013), Odznaką Honorowa „Zasłużony Działacz Kultury" (1984) oraz Złotym Medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis" (2018).

18 lipca 2020 roku został poważnie ranny w wypadku podczas remontu zabytkowej chałupy w Czystej. W wyniku odniesionych obrażeń zmarł 19 grudnia 2020 roku w Szczecinie. W naszej pamięci pozostanie nie tylko jako wybitny fachowiec, ale przede wszystkim jako ciepły, życzliwy człowiek, na którego dobrą radę i pomoc zawsze mogliśmy liczyć.

Opracowała Urszula Kuczyńska

Roman Tubaja
(1944-2021)

17 kwietnia 2021 r. zmarł Roman Tubaja – etnograf, muzeolog i skansenolog, wieloletni Dyrektor Muzeum Etnograficznego im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu.

Urodził się 16 lutego 1944 r. w Warlubiu w woj. kujawsko-pomorskim. Do szkoły podstawowej i liceum ogólnokształcącego uczęszczał w Bydgoszczy. W 1961 r. rozpoczął studia w zakresie etnografii na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. W 1966 r. uzyskał stopień magistra w oparciu o pracę: Wkład muzeów Polski południowej w poznanie i popularyzację kultury pasterskiej Gorców i Podhala, napisaną pod kierunkiem prof. Jadwigi Klimaszewskiej.

2 stycznia 1967 r. rozpoczął pracę w Muzeum Etnograficznym w Toruniu na stanowisku asystenta, przechodząc następnie wszystkie szczeble awansu aż do starszego kustosza włącznie. W 1970 r. został kierownikiem Działu Budownictwa Ludowego, następnie w 1978 r. wicedyrektorem ds. naukowych w Muzeum, a od 1 kwietnia 1980 r. dyrektorem tej placówki. Stanowisko to pełnił nieprzerwanie blisko 30 lat, kiedy to po 42 latach pracy zawodowej w 2009 r. przeszedł na emeryturę.

Od początku swojej kariery zawodowej, będąc jeszcze pracownikiem Działu Budownictwa w latach 1967-1969, uczestniczył wraz z Janem Rompskim i Zdzisławem Zgierunem w pracach realizacyjnych powstającego Parku Etnograficznego w Toruniu, a od 1970 r. do ich zakończenia w 1974 r., tymi pracami kierował.

W 1972 r. otworzył przewód doktorski na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, przygotowując pracę pt. Budownictwo podcieniowe na Pomorzu Gdańskim. Liczne obowiązki służbowe jednak nie pozwoliły na pełne przygotowanie dysertacji i jej obronę.

W latach 1989-1996, będąc już dyrektorem Muzeum, opracował koncepcję rozbudowy toruńskiego Parku i doprowadził do jej realizacji. Ekspozycja została uzupełniona kolejnymi obiektami dużej architektury. Z Jego też inicjatywy podjęto rozbudowę Parku Etnograficznego w Kaszczorku, realizowaną w latach 1990-1995.

Wyjątkową wagę przywiązywał Roman Tubaja do procedur kolekcjonerskich. W okresie jego dyrektorowania toruńskim placówka powiększyła swoje zbiory z 23 000 do 57 000. Rozbudowano również magazyny zbiorów, pracownie naukowe, a także sale wystawowe. To dzięki Jego zabiegom udało się pozyskać dwa spichlerze przy ul. Rabiańskiej z przeznaczeniem na magazyny demonstracyjne ogromnej kolekcji sztuki i folkloru wraz z całym zapleczem pracowni naukowych. W latach 1985-1987 doprowadził do wybudowania przymuzealnego amfiteatru. Ponadto Muzeum zintensyfikowało działalność naukowo-badawczą i naukowo-oświatową.

W 1999 r. z inicjatywy Romana Tubaji, podczas uroczystości jubileuszowych 40-lecia działalności toruńskiego Muzeum Etnograficznego, nadano mu patrona - Marię Znamierowską-Prüfferową. Znakomicie też koordynował i nadzorował dwa, duże projekty Wielokulturowość-tolerancja-integracja-modernizacja Muzeum Etnograficznego w Toruniu oraz Edukacja, rekreacja, animacja – modernizacja Parku Etnograficznego w Kaszczorku. Pomimo szeregu obowiązków administracyjnych Roman Tubaja organizował wiele stacjonarnych badań etnograficznych, ukierunkowanych głównie na problematykę budownictwa ludowego terenów: Pomorza Wschodniego, Kaszub, Borów Tucholskich, Kociewia, Ziemi Chełmińskiej, Kujaw i Pałuk oraz Doliny Dolnej Wisły.

Był też autorem koncepcji budowy dużego skansenu wojewódzkiego planowanego w Myślęcinku pod Bydgoszczą, skansenu w Mogilnie oraz współautorem (z Janem Święchem) koncepcji Kujawsko-Dobrzyńskiego Parku Etnograficznego w Kłóbce.

Jego zaangażowanie w rozwój muzealnictwa etnograficznego widoczne było także poprzez udział w wielu branżowych stowarzyszeniach: Związku Muzeów Polskich i Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, w których czynnie działał jako wiceprezes i członek zarządu. Był też założycielem i współorganizatorem Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce, będąc wieloletnim członkiem Zarządu (sekretarzem i skarbnikiem).

Chętnie dzielił się swoją wiedzą i doświadczeniem, uczestnicząc w Radach Naukowych wielu muzeów etnograficznych, skansenowskich i regionalnych: Muzeum Wsi

Kieleckiej w Kielcach, Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy, Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi, Muzeum Okręgowym w Toruniu, Muzeum w Grudziądzu, Muzeum Budownictwa Ludowego w Olsztynku, Muzeum - Kaszubskim Parku Etnograficznym we Wdzydzach Kiszewskich oraz w Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku.

Od początku swojej drogi zawodowej uczestniczył w różnych zespołach pracujących na rzecz ochrony zabytkowego budownictwa, był m.in.: członkiem Sekcji Skansenowskiej przy Komitecie Narodowym ICOM w Polsce, członkiem Komisji Doradczej Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki ds. muzealnictwa skansenowskiego w Polsce. Brał też udział w pracach zespołu realizującego program Ministerstwa Kultury i Sztuki pt. Ochrona i konserwacja zabytkowych obiektów drewnianych i w pracach Zespołu ds. Budownictwa Drewnianego powołanego przez Generalnego Konserwatora Zabytków.

Na publikacyjny dorobek naukowym Romana Tubaji składa blisko trzydzieści artykułów z zakresu budownictwa ludowego, muzealnictwa etnograficznego i skansenowskiego. Był również autorem wielu wystąpień konferencyjnych oraz autorem scenariuszy kilkunastu wystaw czasowych, prezentowanych w kraju i za granicą.

Jego osiągniecia zawodowe zostały docenione poprzez szereg nadanych odznaczeń. Za swoje zaangażowanie i wkład w rozwój muzealnictwa w Polsce odznaczony został m.in.: Srebrną odznaką „Zasłużony Działacz Związków Zawodowych Pracowników Kultury i Sztuki, Złotą Odznaką „Za Opiekę nad Zabytkami", odznaką „Zasłużony Działacz Kultury", nagrodą III stopnia Wiceministra Kultury i Sztuki „Za osiągnięcia w Dziedzinie Prac Naukowych, Projektowych i Popularyzatorskich z Dziedziny Ochrony Zabytków i Muzealnictwa, Dyplomem Honorowym Ministerstwa Kultury i Sztuki „Za Osiągnięcia w Upowszechnianiu Kultury", Medalem im. Izydora Gulgowskiego, Srebrnym Krzyżem Zasługi oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Praca zawodowa Romana Tubaji była jego prawdziwą pasją. Dla środowiska skansenowskiego był niekwestionowanym autorytetem, wspaniałym fachowcem. „Kibicował" wielu projektom skansenowskim, wielu z nich pomagał i bezinteresownie konsultował. Zawsze służył swoją radą, dzielił się wiedzą i swoim ogromnym doświadczeniem. Kontakty z Nim owocowały merytoryczną i partnerską dyskusją, inspirowały i motywowały do działania.

Straciliśmy znakomitego Muzealnika, wspaniałego Kolegę, dla wielu Przyjaciela. Pozostanie w naszej pamięci zawsze uśmiechnięty, niezwykle życzliwy i serdeczny, z ogromnym poczuciem humoru, z ulubionym w ręku papieroskiem i kawą... Dołączył do grona wielu, wspaniałych muzealników i skansenowców, którzy budują zapewne już nie jeden podniebny skansen.

Opracowała
Ewa Tyczyńska

Lista członków

Członkowie zwyczajni

1. Adamczewska Barbara
   MUZEUM RYBOŁÓWSTWA MORSKIEGO W ŚWINOUJŚCIU
2. Adamczewski Jerzy
   MUZEUM REGIONALNE W WOLSZTYNIE
3. Bartosiewicz Magdalena
   MUZEUM W ŁOWICZU (Skansen w Maurzycach)
4. Bartosz Adam
   MUZEUM OKRĘGOWE W TARNOWIE
5. Basta Kamil
   MUZEUM OKRĘGOWE W NOWYM SĄCZU
   (Sądecki Park Etnograficzny i Miasteczko Galicyjskie)
6. Bąkowski Paweł
   MUZEUM PIERWSZYCH PIASTÓW NA LEDNICY
7. Blin-Olbert Danuta
   Emerytka/MUZEUM BUDOWNICTWA LUDOWEGO W SANOKU
8. Braun Katarzyna
   MUZEUM BUDOWNICTWA LUDOWEGO
   – PARK ETNOGRAFICZNY W OLSZTYNKU
9. Brylak-Załuska Maria
   Emerytka/MUZEUM OKRĘGOWE W NOWYM SĄCZU
   (Sądecki Park Etnograficzny i Miasteczko Galicyjskie)
10. Brzezińska-Marjanowska Wioletta
    MUZEUM WSI KIELECKIEJ W KIELCACH (Park Etnograficzny w Tokarni)
11. Bujakiewicz Piotr
    MUZEUM – NADWIŚLAŃSKI PARK ETNOGRAFICZNY W WYGIEŁZOWIE
    I ZAMEK LIPOWIEC
12. Bulla Krzysztof
    MUZEUM – GÓRNOŚLĄSKI PARK ETNOGRAFICZNY W CHORZOWIE
13. Czaplarski Jakub
    MUZEUM WSI KIELECKIEJ W KIELCACH (Park Etnograficzny w Tokarni)

14. Czerwiński Tomasz
    Emeryt/MUZEUM WSI MAZOWIECKIEJ W SIERPCU
15. Czochański Hubert
    PODLASKIE MUZEUM KULTURY LUDOWEJ W WASILKOWIE
16. Dragan Wojciech
    MUZEUM KULTURY LUDOWEJ W KOLBUSZOWEJ
17. Dzikowski Tomasz
    MUZEUM WSI RADOMSKIEJ W RADOMIU
18. Fryza Małgorzata
    MUZEUM PIERWSZYCH PIASTÓW NA LEDNICY
    (Wielkopolski Park Etnograficzny w Dziekanowicach)
19. Gałęza Jarosław
    MUZEUM WSI OPOLSKIEJ W OPOLU
20. Garbatowska Adriana
    MUZEUM PIERWSZYCH PIASTÓW NA LEDNICY
    (Wielkopolski Park Etnograficzny w Dziekanowicach)
21. Gaweł Artur
    PODLASKIE MUZEUM KULTURY LUDOWEJ W WASILKOWIE
22. Ginalski Jerzy
    MUZEUM BUDOWNICTWA LUDOWEGO W SANOKU
23. Gonciarz Dawid
    MUZEUM POMORZA ŚRODKOWEGO W SŁUPSKU
    (Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie)
24. Górska-Streicher Justyna
    OŚRODEK KULTURY I SZTUKI RESURSA OBYWATELSKA W RADOMIU
25. Grabski Marek
    LIBIĄSKIE CENTRUM KULTURY W LIBIĄŻU
26. Gruszka Beata
    MUZEUM KULTURY LUDOWEJ W WĘGORZEWIE
27. Haduch Henryka
    Emerytka/MUZEUM – NADWIŚLAŃSKI PARK ETNOGRAFICZNY
    W WYGIEŁZOWIE I ZAMEK LIPOWIEC
28. Heidenreich Barbara
    Emerytka/MUZEUM – GÓRNOŚLĄSKI PARK ETNOGRAFICZNY
    W CHORZOWIE
29. Imiołek Małgorzata
    MUZEUM WSI KIELECKIEJ W KIELCACH (Park Etnograficzny w Tokarni)
30. Janiszewski Leszek
    MUZEUM – ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY W ZUBRZYCY GÓRNEJ

31. Jarosz Krystyna
MUZEUM KULTURY LUDOWEJ W WĘGORZEWIE
32. Jaroszek Ilona
MUZEUM WSI RADOMSKIEJ W RADOMIU
33. Jastrzębski Jerzy
MUZEUM PÓŁNOCNO-MAZOWIECKIE W ŁOMŻY
34. Jendrzejczyk Katarzyna
MUZEUM IM. JACKA MALCZEWSKIEGO W RADOMIU
35. Kańczugowska-Janik Gabriela
Emerytka/MUZEUM – KASZUBSKI PARK ETNOGRAFICZNY IM. TEODORY I IZYDORA GULGOWSKICH WE WDZYDZACH KISZEWSKICH
36. Klein-Wrońska Sonia
MUZEUM – KASZUBSKI PARK ETNOGRAFICZNY IM. TEODORY I IZYDORA GULGOWSKICH WE WDZYDZACH KISZEWSKICH
37. Klimaszewski Tomasz
PODLASKIE MUZEUM KULTURY LUDOWEJ W WASILKOWIE
38. Kondratowicz-Miliszkiewicz Łucja
MUZEUM WSI LUBELSKIEJ W LUBLINIE
39. Kowalczuk Wojciech
PODLASKIE MUZEUM KULTURY LUDOWEJ W WASILKOWIE
40. Koziołek Marcin
MUZEUM – NADWIŚLAŃSKI PARK ETNOGRAFICZNY W WYGIEŁZOWIE I ZAMEK LIPOWIEC
41. Kozyra Klementyna
MUZEUM WSI RADOMSKIEJ W RADOMIU
42. Krężałek Marek
MUZEUM PIERWSZYCH PIASTÓW NA LEDNICY
43. Kroh Magdalena
Emerytka/MUZEUM OKRĘGOWE W NOWYM SĄCZU
(Sądecki Park Etnograficzny i Miasteczko Galicyjskie)
44. Krowiak Marcin
MUZEUM BUDOWNICTWA LUDOWEGO W SANOKU
45. Kryński Stanisław
MUZEUM ROLNICTWA IM. KS. KRZYSZTOFA KLUKA W CIECHANOWCU
46. Kuczyńska Urszula
MUZEUM PÓŁNOCNO-MAZOWIECKIEGO W ŁOMŻY
(Skansen Kurpiowski im. A.Chętnika w Nowogrodzie)
47. Kufel Tadeusz
Emeryt/MUZEUM BUDOWNICTWA LUDOWEGO – PARK ETNOGRAFICZNY W OLSZTYNKU

48. Kuklik Mirosław
MUZEUM ZIEMI PUCKIEJ IM. FLORJANA CEYNOWY W PUCKU
(Zagroda Gburska i Rybacka w Nadolu)
49. Kulczyk Maria
MUZEUM BUDOWNICTWA LUDOWEGO – PARK ETNOGRAFICZNY W OLSZTYNKU
50. Lasowa Teresa
Emerytka/MUZEUM-KASZUBSKI PARK ETNOGRAFICZNY IM. TEODORY I IZYDORA GULGOWSKICH WE WDZYDZACH KISZEWSKICH
51. Lew Irena
Emerytka/MUZEUM ETNOGRAFICZNE W ZIELONEJ GÓRZE-OCHLI
52. Lica-Kaczan Magdalena
MUZEUM MAZOWIECKIE W PŁOCKU
(Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego w Wiączeminie Polskim)
53. Łapiak Dorota
MUZEUM ROLNICTWA IM. KS. KRZYSZTOFA KLUKA W CIECHANOWCU
54. Maćkowiak Jan
MUZEUM NARODOWE ROLNICTWA I PRZEMYSŁU ROLNO-SPOŻYWCZEGO W SZRENIAWIE
55. Madejska Katarzyna
MUZEUM REGIONALNE W ZWOLENIU
56. Madziar Maria
MUZEUM OKRĘGOWE W NOWYM SĄCZU
(Sądecki Park Etnograficzny i Miasteczko Galicyjskie)
57. Marciniak Maria
Emerytka/MUZEUM BUDOWNICTWA LUDOWEGO W SANOKU
58. Mazur Marzenna
MUZEUM POMORZA ŚRODKOWEGO W SŁUPSKU
59. Mielewczyk Wojciech
MUZEUM NARODOWE ROLNICTWA I PRZEMYSŁU ROLNO-SPOŻYWCZEGO W SZRENIAWIE
60. Miliszkiewicz Grzegorz
MUZEUM WSI LUBELSKIEJ W LUBLINIE
61. Motyka Jerzy
Emeryt/MUZEUM – NADWIŚLAŃSKI PARK ETNOGRAFICZNY W WYGIEŁZOWIE I ZAMEK LIPOWIEC
62. Murawska-Derewońko Edyta
MUZEUM ROLNICTWA IM. KS. KRZYSZTOFA KLUKA W CIECHANOWCU
63. Niedźwiecki Ziemowit
MUZEUM OKRĘGOWE W PILE

64. Niepokój-Gil Justyna
MUZEUM KULTURY LUDOWEJ W KOLBUSZOWEJ

65. Nocuń Przemysław
MUZEUM – GÓRNOŚLĄSKI PARK ETNOGRAFICZNY W CHORZOWIE

66. Oczkowska Agnieszka
MUZEUM – NADWIŚLAŃSKI PARK ETNOGRAFICZNY W WYGIEŁZOWIE I ZAMEK LIPOWIEC

67. Oficjalska Elżbieta
MUZEUM WSI OPOLSKIEJ W OPOLU

68. Okoniewska Teresa
Emerytka/MUZEUM ETNOGRAFICZNE IM. MARII ZNAMIEROWSKIEJ -PRŰFFEROWEJ W TORUNIU

69. Olejniczak Mariola
MUZEUM PIERWSZYCH PIASTÓW NA LEDNICY

70. Orłowski Dominik
POLSKA IZBA PRODUKTU REGIONALNEGO I LOKALNEGO

71. Ossadnik Hubert
MUZEUM BUDOWNICTWA LUDOWEGO W SANOKU

72. Pawelczyk Agnieszka
MUZEUM WSI OPOLSKIEJ W OPOLU

73. Pecuch Mirosław
MUZEUM LUBUSKIE IM. JANA DEKERTA W GORZOWIE WIELKOPOLSKIM (Zagroda Młyńska w Bogdańcu)

74. Pelczyk Antoni
MUZEUM PIERWSZYCH PIASTÓW NA LEDNICY

75. Petryna Ewa
MUZEUM BUDOWNICTWA LUDOWEGO – PARK ETNOGRAFICZNY W OLSZTYNKU

76. Piasecka-Wilczyńska Halina
Emerytka/MUZEUM BUDOWNICTWA LUDOWEGO W SANOKU

77. Piaskowski Grzegorz
MUZEUM MAZOWIECKIE W PŁOCKU

78. Pilch Jadwiga
Emerytka/MUZEUM – ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY W ZUBRZYCY GÓRNEJ

79. Przybyła Mariusz
MUZEUM REGIONALNE W WOLSZTYNIE

80. Radłowska Karolina
UNIWERSYTET W BIAŁYMSTOKU

81. Richter Leszek
POLSKI ZWIĄZEK KULTURALNO-OŚWIATOWY W REPUBLICE CZESKIEJ

82. Rola Stefan
Emeryt/MUZEUM OKRĘGOWE W PILE (Muzeum Kultury Ludowej w Osieku n/Notecią)

83. Romanow-Kujawa Marta
MUZEUM PIERWSZYCH PIASTÓW NA LEDNICY (Wielkopolski Park Etnograficzny w Dziekanowicach)

84. Romańska Barbara
Emerytka/MUZEUM OKRĘGOWE W NOWYM SĄCZU (Sądecki Park Etnograficzny i Miasteczko Galicyjskie)

85. Roszak-Kwiatek Paweł
MUZEUM – GÓRNOŚLĄSKI PARK ETNOGRAFICZNY W CHORZOWIE

86. Rutkowska Emila
Emerytka/MUZEUM – ORAWSKI PARK ETNOGRAFICZNY W ZUBRZYCY GÓRNEJ

87. Rzeszotarski Piotr
MUZEUM WSI MAZOWIECKIEJ W SIERPCU

88. Rzeszut-Baran Urszula
MUZEUM KULTURY LUDOWEJ W KOLBUSZOWEJ

89. Sadkowski Tadeusz
Emeryt/MUZEUM – KASZUBSKI PARK ETNOGRAFICZNY IM. TEODORY I IZYDORA GULGOWSKICH WE WDZYDZACH KISZEWSKICH

90. Skiba Roman
MUZEUM OKRĘGOWE W PILE (Muzeum Kultury Ludowej w Osieku n/Notecią)

91. Skuza Zbigniew
MUZEUM WSI RADOMSKIEJ W RADOMIU

92. Słomiński Mateusz
MUZEUM – KASZUBSKI PARK ETNOGRAFICZNY IM. TEODORY I IZYDORA GULGOWSKICH WE WDZYDZACH KISZEWSKICH

93. Sobieraj Leonard
MUZEUM MAZOWIECKIE W PŁOCKU

94. Soppa Irena
MUZEUM ETNOGRAFICZNE W ZIELONEJ GÓRZE-OCHLI

95. Spiss Anna
Emerytka/MUZEUM ETNOGRAFICZNE W KRAKOWIE

96. Stachowiak Bartosz
MUZEUM – KASZUBSKI PARK ETNOGRAFICZNY IM. TEODORY I IZYDORA GULGOWSKICH WE WDZYDZACH KISZEWSKICH

97. Stachyra Halina
MUZEUM WSI LUBELSKIEJ W LUBLINIE

98. Sudak Dorota
MUZEUM – KASZUBSKI PARK ETNOGRAFICZNY IM. TEODORY I IZYDORA GULGOWSKICH WE WDZYDZACH KISZEWSKICH

99. Szadkowska Lija
Emerytka/MUZEUM W KOSZALINIE

100. Szczepkowski Wojciech
MUZEUM NARODOWE ROLNICTWA I PRZEMYSŁU ROLNO-SPOŻYWCZEGO W SZRENIAWIE

101. Szewczyk Kinga
MUZEUM WSI RADOMSKIEJ W RADOMIU

102. Szot-Radziszewska Elżbieta
POLITECHNIKA ŚWIĘTOKRZYSKA W KIELCACH

103. Szura Andrzej
Emeryt/MUZEUM WSI KIELECKIEJ W KIELCACH

104. Śliwiński Wojciech
Emeryt/MUZEUM OKRĘGOWE W NOWYM SĄCZU
(Sądecki Park Etnograficzny i Miasteczko Galicyjskie)

105. Święch Iwona
Emerytka/MUZEUM FOTOGRAFII W KRAKOWIE

106. Święch Jan
INSTYTUT ETNOLOGII I ANTROPOLOGII KULTUROWEJ UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

107. Tkacz-Laskowska Violetta
MUZEUM POMORZA ŚRODKOWEGO W SŁUPSKU
(Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach)

108. Tomaszewska Ewa
MUZEUM OKRĘGOWE W LESZNIE

109. Trapszyc Artur
MUZEUM ETNOGRAFICZNE IM. MARII ZNAMIEROWSKIEJ-PRŮFFEROWEJ W TORUNIU

110. Turska-Skowronek Kinga
MUZEUM ETNOGRAFICZNE IM. MARII ZNAMIEROWSKIEJ-PRŮFFEROWEJ W TORUNIU

111. Tyczyńska Ewa
MUZEUM ETNOGRAFICZNE IM. MARII ZNAMIEROWSKIEJ-PRŮFFEROWEJ W TORUNIU

112. Uszyńska Anna
MUZEUM POMORZA ŚRODKOWEGO W SŁUPSKU
(Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie)

113. Wawruch Hanka
Emerytka/MUZEUM NARODOWE ROLNICTWA I PRZEMYSŁU ROLNO-SPOŻYWCZEGO W SZRENIAWIE

114. Wawryszewicz Anna
MUZEUM ARCHEOLOGICZNO-HISTORYCZNE W GŁOGOWIE

115. Wieczerzak Jadwiga
Emerytka/MUZEUM BUDOWNICTWA LUDOWEGO – PARK ETNOGRAFICZNY W OLSZTYNKU

116. Wijas-Grocholska Elżbieta
Emerytka/MUZEUM WSI OPOLSKIEJ W OPOLU

117. Wilbik Edwin
MUZEUM ROLNICTWA IM. KS. KRZYSZTOFA KLUKA W CIECHANOWCU

118. Wiśniewska Anna
MUZEUM ROLNICTWA IM. KS. KRZYSZTOFA KLUKA W CIECHANOWCU

119. Wiśniewski Karol Mateusz
PODLASKIE MUZEUM KULTURY LUDOWEJ W WASILKOWIE

120. Włodarska-Koszutowska Gabriela
MUZEUM POMORZA ŚRODKOWEGO W SŁUPSKU
(Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach)

121. Woźniczko Magdalena
WYŻSZA SZKOŁA EKOLOGII I ZARZĄDZANIA W WARSZAWIE

122. Wrochna Ewa
MUZEUM BUDOWNICTWA LUDOWEGO – PARK ETNOGRAFICZNY W OLSZTYNKU

123. Wroniszewska Maria
MUZEUM BUDOWNICTWA LUDOWEGO – PARK ETNOGRAFICZNY W OLSZTYNKU

124. Zacharyasz Ewa
MUZEUM – GÓRNOŚLĄSKI PARK ETNOGRAFICZNY W CHORZOWIE

125. Zbróg Leszek
Emeryt/MUZEUM WSI KIELECKIEJ W KIELCACH

126. Żebrowska Marta
MUZEUM BUDOWNICTWA LUDOWEGO – PARK ETNOGRAFICZNY W OLSZTYNKU

127. Żołnierowicz-Jewuła Justyna
MUZEUM KULTURY LUDOWEJ W WĘGORZEWIE

Członkowie wspierający

128. Muzeum – Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodory i Izydora Gulgowskich we Wdzydzach Kiszewskich
129. Muzeum – Nadwiślański Park Etnograficzny w Wygiełzowie i Zamek Lipowiec
130. Muzeum – Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie
131. Muzeum Budownictwa Ludowego – Park Etnograficzny w Olsztynku
132. Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku
133. Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu
134. Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze-Ochli
135. Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej
136. Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie
137. Muzeum Okręgowe im. St. Staszica w Pile
138. Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu
139. Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy
140. Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie
141. Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku
142. Muzeum Regionalne w Wolsztynie
143. Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu
144. Muzeum w Koszalinie
145. Muzeum w Łowiczu
146. Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach
147. Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie
148. Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu
149. Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu
150. Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu
151. Miejskie Centrum Kultury w Tomaszowie Mazowieckim
152. Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku
153. Muzeum Dwory Karwacjanów i Gładyszów w Gorlicach
154. Muzeum Północno-Mazowieckie w Łomży
155. Muzeum Ziemi Puckiej im. Floriana Ceynowy w Pucku
156. Muzeum Kultury Ludowej Pogórza Sudeckiego w Kudowie
157. Muzeum – Orawski Park Etnograficzny w Zubrzycy Górnej
158. Muzeum Lubuskie im. Jana Dekerta w Gorzowie Wielkopolskim
159. Muzeum Mazowieckie w Płocku

Członkowie honorowi

160. Prof. Marian Pokropek
161. Prof. Jerzy Czajkowski
162. Inż. arch. Wojciech Jankowski

ISSN: 1509-2453